

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

MART 1958

3

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA II
MART 1958

Uredivački odbo

Pretsednik NIKOLA MINČEV. *Članovi*: BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, dr HERBERT KRAUS, SMILJA MESARIĆ, ANTE NOVAK, JAKŠA PETRIĆ, JOVAN POPOVIĆ, MILADA RAJTER, VOJO RAKIĆ, NIKOLA ROT, ALEKSANDAR ŠOKORAC, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA.

Glavni urednik BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«, BEOGRAD, Terazije 31

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Izbori za Saveznu narodnu skupštinu	97—99
Odlikovanja	100—101
Sednica SIV	101—102

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Savez lekarskih društava FNRJ	103—104
Dečje organizacije	105—107
Šesti plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije	107
Sastanak delegacija CK Saveza komunista Jugoslavije i CK Mađarske socijalističke radničke partije	107
Prošireni plenum Centralnog odbora Saveza boraca Jugoslavije	108

PRIVREDA

Narodni dohodak 1952—1956 godine	109—110
Olovo i cink	111—114
Proizvodnja kukuruza	114—118
Pčelarstvo	118—119
Sistem i organizacija spoljne trgovine	119—122

KULTURA

Narodni univerziteti	123—125
Filmovi proizvedeni u 1957 godini	126—127
Dela jugoslovenskih pisaca u prevodima	127
Časopisi	128—130

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Invalidsko osiguranje	131—133
Apotekarska služba	133—135
Letovanje i odmor dece u 1957 g.	135—137
Deset godina rada UNICEF-a u Jugoslaviji	137—138

SPOLJNA POLITIKA

Stavovi FNRJ po važnijim pitanjima na Dvanaestom zasjedanju Generalne skupštine UN	139—144
--	---------

IZBORI ZA SAVEZNU NARODNU SKUPŠTINU¹

Izbori za Saveznu narodnu skupštinu četvrtog saziva održani su za Savezno veće 23. marta, a za Veće proizvođača 26. marta 1958. godine.

Savezna narodna skupština trećeg saziva raspuštena je Odlukom Skupštine 23. decembra 1957. g., a Savezno izvršno veće na sednici 21. decembra 1957. g. donelo je Odluku o raspisivanju izbora za Savezno veće i Veće proizvođača Savezne narodne skupštine. Odluku o utvrđivanju broja narodnih poslanika koji se u Savezno veće i Veće proizvođača Savezne narodne skupštine biraju na izborima koji će se održati 23. i 26. marta 1958. g. i Rešenje o imenovanju Savezne izborne komisije (»Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 556).

Savezna izborna komisija imenovala je republičke izborne komisije, izborne komisije Autonomne Pokrajine Vojvodine i Autonomne Kosovsko-Metohiske Oblasti i 301 sresku izbornu komisiju.

Sreske izborne komisije imenovala su biračke odbore koji su rukovodili glasanjem na 34.727 biračkih mesta. Svaki birački odbor su sačinjavali predsednik i dva člana i njihovi zamenici, tj. šest ljudi, što znači da su u biračkim odborima učestvovala 208.362 građanina.

Biračko pravo građana je utvrđeno njihovim upisom u biračke spiskove. Revizija biračkih spiskova vršena je do 2. marta 1958. g., u toku koje je svaki građanin imao mogućnosti da proveri da li je upisan u birački spisak.

Savezna izborna komisija je objavila da pravo glasa na izborima za Savezno veće Savezne narodne skupštine ima 11.331.727 birača, od kojih 5.910.227 žena.

Ovi izbori su održani po izmenjenom izbornom sistemu, naročito u pogledu kandidovanja (»Izborni sistem«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 455—460).

Prvi zborovi birača

Na prvim zborovima birača birani su delegati za kandidacione konferencije koje se obrazuju za područje svakog izbornog sresa. Na ovim zborovima birača, koji su održani do 25. januara 1958. g., izabrana su 29.702 delegata za kandidacione konferencije. Za delegata su izabrani oni birači koji su dobili najveći broj glasova prisutnih birača. Prema broju upisanih u birački spisak s područja pojedinih zborova birača delegati su birani po sledećem ključu: područje do 600 birača biralo je jednog delegata, područja od 601 do 1.200 dva delegata, a područja sa više od 1.200 upisanih birača tri delegata za kandidacionu konferenciju. U Jugoslaviji je područja na kojima je bilo upisano do 600 birača bilo 16.616, područja od 601 do 1.200 — 4.697, a sa više od 1.200 birača — 1.237. Iako Zakonom o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika nije predviđen kvorum potreban za punovažan rad prvih zborova birača, na njima je učestvovalo: 18,8% upisanih birača na zborovima za Savezno veće, a za Veće proizvođača 50,2% na zborovima u grupi industrije, trgovine i zanatstva, odnosno 25,3% u grupi poljoprivrede.

Tabela 1
PRVI ZBOROVI BIRAČA

		Savezno veće				
Narodna Republika	Broj opština	Područja zborova birača	Ukupan broj birača upisanih u birački spisak (samo za održane zborove birača)	% prisutnih birača na zborovima	Broj predloženi kandidata za delegata	Broj izabranih delegata
FNRJ	1.193	22.550	11,135.908	18,8	35.362	29.702
Srbija	501	7.164	4,698.871	19,6	11.983	10.881
Od toga:						
AP Vojvodina	161	1.382	1,159.344	17,4	2.636	2.481
AKM Oblast	65	1.150	449.256	31,5	1.473	1.338
Hrvatska	278	5.610	2,693.799	18,0	8.919	7.340
Slovenija	122	2.560	1,036.585	12,2	3.544	3.039
Bosna i Hercegovina	191	4.669	1,718.737	19,2	6.966	5.333
Makedonija	73	1.854	738.451	20,7	2.946	2.302
Crna Gora	28	693	249.465	31,6	1.004	807

Na teritoriji Jugoslavije održani su svi prvi zborovi birača koji su sazvani radi izbora delegata za kandidacionu konferenciju za predlaganje kandidata za Savezno veće.

Od 29.702 izabranih delegata 1.256 je bilo žena: u Srbiji 558, u Hrvatskoj 331, u Sloveniji 176, u Bosni i Hercegovini 120, u Makedoniji 60 i u Crnoj Gori 11 žena.

¹ Istovremeno su održani izbori za sve republičke narodne skupštine, Narodnu skupštinu APV i Oblastni narodni odbor AKMO (informaciju o tim izborima donećemo u sledećem broju).

Tabela 2
PRVI ZBOROVI BIRAČA

	Proizvođačka grupa industrije, trgovine i zanatstva				
Narodna Republika	Područja zborova birača	Ukupan broj proizvođača upisanih u birački spi- sak (samo za održane zbo- rove birača)	% prisutnih birača na zborovima	Broj predlo- ženih kan- didata za delegata	Broj izabra- nih delegata
FNRJ	8.232	1,855.598	50,2	10.959	8.791
Srbija	2.639	647.345	50,2	3.361	2.885
Od toga:					
AP Vojvodina	879	174.689	54,3	1.047	921
AKM Oblast	183	33.794	56,3	210	187
Hrvatska	2.303	511.325	50,7	3.073	2.475
Slovenija	1.226	282.869	47,1	1.560	1.289
Bosna i Hercegovina	1.378	283.678	49,8	1.967	1.440
Makedonija	519	95.053	56,0	745	522
Crna Gora	167	35.328	57,3	253	180

Na teritoriji Jugoslavije nisu održana dva zbora birača sazvana radi izbora delegata za kandidacionu konferenciju u proizvođačkoj grupi industrije, trgovine i zanatstva, i to po jedan u Hrvatskoj i Sloveniji.

Od 8.791 izabranog delegata bila je 321 žena: u Srbiji 134, u Hrvatskoj 100, u Sloveniji 58, u Bosni i Hercegovini 17, u Makedoniji 11 i u Crnoj Gori jedna žena.

Tabela 3
PRVI ZBOROVI BIRAČA

	Proizvođačka grupa poljoprivrede				
Narodna Republika	Područja zborova birača	Ukupan broj proizvođača upisanih u birački spisak (samo za održane zborove birača)	% prisutnih birača na zborovima	Broj predloženi kandidata za delegate	Broj izabranih delegata
FNRJ	9.019	3,122.150	25,3	12.292	10.484
Srbija	4.056	1,576.380	27,7	5.503	4.884
Od toga:					
AP Vojvodina	874	230.749	39,9	1.058	959
AKM Oblast	676	201.222	36,6	784	742
Hrvatska	1.851	459.610	28,5	2.344	1.970
Slovenija	745	224.311	17,8	930	801
Bosna i Hercegovina	1.466	600.948	18,1	2.135	1.808
Makedonija	692	146.851	31,3	967	739
Crna Gora	209	114.050	24,0	413	282

Prvi zborovi birača sazvani radi izbora delegata za kandidacionu konferenciju u proizvođačkoj grupi poljoprivrede održani su svi u svim narodnim republikama, sem u Hrvatskoj, gde 19 zborova birača nije održano.

Od 10.484 izabranih delegata bilo je 90 žena: u Srbiji 43, u Hrvatskoj 12, u Sloveniji 14, u Bosni i Hercegovini 8, u Crnoj Gori 13, a u Makedoniji nije izabrana nijedna žena.

Kandidacione konferencije

Na kandidacionim konferencijama predlagani su kandidati za narodne poslanike, i to tako što je kandidate mogla predlagati samo grupa od najmanje pet delegata. Prihvaćen je svaki onaj kandidat za koga je glasalo najmanje 40% svih delegata na kandidacionoj konferenciji.

Kandidacione konferencije za Savezno veće su predložile zborovima birača 321 kandidata za poslanika, a za Veće proizvođača u grupi industrije, trgovine i zanatstva 181 i u grupi poljoprivrede 50, tj. za Savezno veće 20 kandidata više nego što se bira, a za Veće proizvođača ukupno 15 kandidata više (13 u grupi industrije, trgovine i zanatstva i dva u grupi poljoprivrede).

Drugi zborovi birača

Na ovim zborovima birača pretresani su predlozi kandidacionih konferencija za poslaničke kandidate i na osnovu diskusije utvrđivani kandidati zborova birača za poslanike Savezne narodne skupštine. Zborovi birača su usvojili 307 predloga kandidacionih konferencija za poslanike Saveznog veća i 226 predloga kandidacionih konferencija za poslanike Veća proizvođača (u grupi industrije, trgovine i zanatstva 177 a u grupi poljoprivrede 49). Prema Zakonu o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika, predviđeno je da se ovi zborovi birača mogu održati ako je prisutna najmanje desetina od ukupnog broja birača sa područja za koje se održava zbor. Na zborovima birača za utvrđivanje kandidata za poslanike Saveznog veća bilo je prisutno 21,2% upisanih

biraa, u grupi industrije, trgovine i zanatstva 48,2% i u grupi poljoprivrede 28% biraa.

Na teritoriji Jugoslavije nije održano 19 ovih zborova biraa za utvrđivanje kandidata za Savezno veće (dva u Hrvatskoj,

17 u Sloveniji), 10 u grupi industrije, trgovine i zanatstva (dva u Hrvatskoj i osam u Sloveniji) i 31 zbor biraa u grupi poljoprivrede (10 u Hrvatskoj, 21 u Sloveniji).

Tabela 4

KANDIDACIONE KONFERENCIJE

Narodna Republika	Savezno veće			Proiz. grupa industrije, trgovine i zanatstva			Proiz. grupa poljoprivrede		
	Broj delegata koji su prisustvovali kandidacionoj konferenciji		Ukupan broj predloženih kandidata za narodne poslanike	Broj delegata koji su prisustvovali kandidacionoj konferenciji		Ukupan broj predloženih kandidata za narodne poslanike	Broj delegata koji su prisustvovali kandidacionoj konferenciji		Ukupan broj predloženih kandidata za narodne poslanike
	ukupno	žene		ukupno	žene		ukupno	žene	
FNRJ	27.618	1.130	321	7.942	290	181	9.452	76	50
Srbija	10.275	516	123	2.630	118	57	4.489	36	22
Od toga:									
AP Vojvodina	2.401	200	30	860	55	16	897	17	5
AKM Oblast	1.196	25	14	152	3	5	652	—	3
Hrvatska	6.832	300	80	2.202	93	45	1.740	10	11
Slovenija	2.761	155	31	1.183	54	33	686	11	2
Bosna i Hercegovina	4.980	97	56	1.326	15	30	1.648	7	10
Makedonija	2.035	54	23	452	9	11	629	1	4
Crna Gora	735	8	8	149	1	5	260	11	1

Kandidati

U Savezno veće Savezne narodne skupštine trebalo je izabrati 301 narodnog poslanika. Na zborovima biraa usvojene su kandidature 307 kandidata, ali sreske izborne komisije nisu potvrdile dve kandidature (u izbornim srezovima Slovengradec i Videm-Krško, oba u NR Sloveniji). Među kandidatima za Savezno veće bila su dva kandidata koje su predložili drugi zborovi biraa, pored prihvaćenih kandidata kandidacione konferencije (jedan u izbornom srezu Zadar, NR Hrvatska, koga je predložilo više od jedne četvrtine zborova biraa na području izbornog sreza, a drugi u izbornom srezu Drvar, NR Bosna i Hercegovina koga su predložili zborovi biraa koji obuhvataju više od jedne četvrtine svih biraa upisanih u biračke spiskove na području izbornog sreza). Tako su u izbornim srezovima

Vukovar, Županja, Zadar (svi NR Hrvatska), Ljutomer — Radgona i Ljubljana-Litija (oba u NR Sloveniji) bila dva kandidata.

U Veće proizvođača Savezne narodne skupštine trebalo je izabrati 216 narodnih poslanika (u grupi industrije, trgovine i zanatstva 168 i u grupi poljoprivrede 48). Na zborovima biraa usvojene su kandidature 226 kandidata. U grupi industrije, trgovine i zanatstva u izbornom srezu Škofja Loka (NR Slovenija) bila su tri kandidata zbora biraa, a u izbornim srezovima Murska Sobota, Slovengradec, Videm-Krško, Ljubljana — Centar II, Ljubljana — Vrhnika, Kranj, Jesenice (svi u NR Sloveniji) po dva kandidata zbora biraa, a u grupi poljoprivrede bilo je dva kandidata zbora biraa samo u izbornom srezu Sisak (NR Hrvatska).

Tabela 5

DRUGI ZBOROVI BIRAA

Narodna Republika	Savezno veće					Proiz. grupa industrije, trgovine i zanatstva					Proiz. grupa poljoprivrede				
	Ukupan broj sazvanih zborova birača	Ukupan broj prisutnih birača na zborovima birača		Broj predložjenih kandidata od strane kandidacione konferencije	Broj kandidata kandidacione konferencije koje su prihvatili zborovi birača	Ukupan broj sazvanih zborova birača	Ukupan broj prisutnih birača na zborovima birača		Broj predložjenih kandidata od strane kandidacione konferencije	Broj kandidata kandidacione konferencije koje su prihvatili zborovi birača	Ukupan broj sazvanih zborova birača	Ukupan broj prisutnih birača na zborovima birača		Broj predložjenih kandidata od strane kandidacione konferencije	Broj kandidata kandidacione konferencije koje su prihvatili zborovi birača
		svaga	%				svaga	%				svaga	%		
FNRJ	22.547	2.364.392	21,2	308	307	8.214	891.890	48,2	177	177	9.014	874.614	28,0	49	49
Srbija	7.167	996.377	21,2	123	123	2.621	305.964	47,8	57	57	4.051	467.716	29,7	22	22
Od toga:															
AP Vojvodina	1.382	230.179	19,8	30	30	879	92.687	52,9	16	16	874	96.088	41,2	5	5
AKM Oblast	1.152	133.730	29,9	14	14	166	15.458	51,5	5	5	675	73.373	36,9	3	3
Hrvatska	5.611	537.758	19,9	72	71	2.303	247.220	48,1	43	43	1.851	141.094	31,0	11	11
Slovenija	2.560	184.233	17,9	30	30	1.226	133.832	47,5	32	32	745	50.314	22,9	2	2
Bosna i Hercegovina	4.669	410.771	23,9	52	52	1.378	135.529	47,8	30	30	1.466	136.657	22,6	9	9
Makedonija	1.850	160.008	21,6	23	23	519	50.748	52,8	11	11	692	50.620	34,3	4	4
Crna Gora	690	75.245	30,2	8	8	167	18.597	52,6	4	4	209	28.213	24,7	1	1

Način i rezultati glasanja

Narodni poslanici za Savezno veće Savezne narodne skupštine birani su na dva načina, tj. 301 poslanika biraju građani na osnovu opšteg jednakog i neposrednog biračkog prava po normi jedan poslanik na 60.000 stanovnika, a 70 poslanika biraju republička veća republičkih narodnih skupština (svako po deset poslanika). Pokrajinsko veće Narodne skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine šest poslanika i Oblasno veće Narodnog odbora Autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti četiri poslanika iz redova svojih poslanika odnosno odbornika.

U svakom izbornom srezu građani su putem opštega jednakog i neposrednog biračkog prava birali jednog narodnog poslanika. Izbori za narodne poslanike održani su na 34.727 biračkih mesta: u Srbiji 11.784, u Hrvatskoj 8.480, u Sloveniji 4.635, u Bosni i Hercegovini 6.220, u Makedoniji 2.554 i u

Crnoj Gori 1.054 biračka mesta. Glasalo se listićima, i to tako što su birači glasali za kandidata koga žele da biraju za poslanika zaokruživanjem rednog broja ispred njegovog imena. Tajnost glasanja bila je u potpunosti obezbeđena.

Poslanike u Veće proizvođača Savezne narodne skupštine birala su izborna tela koja su činili članovi Veća proizvođača narodnih odbora srezova izabrani u proizvođačkoj grupi u kojoj se bira poslanik. Izuzetno u NR Crnoj Gori, gde nema srezova, izborna tela sačinjavali su članovi veća proizvođača narodnih odbora opština s područja izbornog sreza izabrani u onoj proizvođačkoj grupi u kojoj se bira poslanik. Od ukupnog broja članova Veća proizvođača (216) u svakoj proizvođačkoj grupi bira se broj poslanika srazmerno učešću grupe u prosečnom ukupnom društvenom proizvodu Jugoslavije za poslednje tri godine, a po normi jedan poslanik na 70.000 proizvođačkog stanovništva. U grupi industrije, trgovine i zanatstva birano je 168, a u grupi poljoprivrede 48 narodnih poslanika.

Tabela 6

REZULTATI GLASANJA I BROJ IZABRANIH NARODNIH POSLANIKA

					Savezno veće		
Narodna Republika	Broj birača upi- sanih u birački spisak	Glasalo				nevažići glasajući listići	Broj izabranih na- rodnih poslanika
		ukupno		za kandidate			
		broj	%	broj	%		
FNRJ	11,331.727	10,660.478	94,1	10,230.768	96,0	348.212	301
				2) 81.498	0,8		
Srbija	4,788.181	4,487.486	93,7	4,353.350	97,0	134.136	123
Od toga:							
AP Vojvodina	1,203.228	1,126.613	93,6	1,078.275	95,7	48.338	30
AKM Oblast	455.925	423.709	92,9	419.215	98,9	4.494	14
Hrvatska	2,737.535	2,594.364	94,8	2,448.207	94,4	106.447	69
				2) 39.710	1,5		
Slovenija	1,037.771	980.240	94,5	890.729	90,9	64.370	26
				2) 25.141	2,6		
Bosna i Hercegovina	1,760.221	1,654.137	94,0	1,607.182	97,2	30.308	52
				2) 16.647	1,0		
Makedonija	753.504	710.450	94,3	700.101	98,5	10.349	23
Crna Gora	254.515	233.801	91,9	231.199	98,9	2.602	8

Od 5.910.227 žena upisanih u biračke spiskove glasala je 5.501.281 odnosno 93,1 %.

Tabela 7

REZULTATI GLASANJA I BROJ IZABRANIH NARODNIH POSLANIKA*

Narodna Republika	Proizvođačka grupa industrije, trgovine i zanatstva					
	Članova izbornog tela		Glasalo članova izbornog tela	Koliko je ukupno glasova palo	Od toga glasalo za kandidate	Broj nevažećih glasačkih listića
	svega	koliko u- kupno prestav- ljaju pro- izvođača				
FNRJ	3.767	1.873.606	3.530	1.759.564	1.746.882	79
Srbija	1.187	649.691	1.122	622.136	620.348	17
Od toga:						
AP Vojvodina	313	172.179	305	167.840	167.343	4
AKM Oblast	125	36.120	113	32.607	32.254	2
Hrvatska	1.073	518.300	974	464.752	461.756	25
Slovenija	349	287.503	329	270.158	264.104	7
Bosna i Hercegovina	543	284.005	521	273.146	271.512	26
Makedonija	254	96.454	247	93.412	93.412	—
Crna Gora	361	37.653	337	35.960	35.750	4

* U slučaju kad je na području jednog administrativnog sreza obrazovano više izbornih srezova (čl. 183 st. 3 Zakona o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih poslanika), pri izračunavanju ukupnog broja članova izbornog tela i broja proizvođača koje oni predstavljaju, kao i pri izračunavanju broja članova izbornog tela koji su glasali i ukupno palih glasova, nisu zbrajani podaci za sve tako obrazovane izborne srezove, već su uzeti u obzir samo jedanput, jer svi ti izborni srezovi imaju isto izorno telo.

Od ukupnog broja članova izbornog tela glasalo je 93,7%: u Srbiji 94,5%, u Hrvatskoj 90,8%, u Sloveniji 94,3%, u Bosni i Hercegovini 95,9%, u Makedoniji 97,2% i u Crnoj Gori 93,4%.

Za kandidate je dato 99,3% glasova: u Srbiji 99,7%, u Hrvatskoj 99,4%, u Sloveniji 97,8%, u Bosni i Hercegovini 99,4%, u Makedoniji 100% i u Crnoj Gori 99,4%.

Od ukupnog broja članova izbornog tela 356 je bilo žena, od kojih je glasalo 346: u Srbiji 142 (139), u Hrvatskoj 107 (103), u Sloveniji 38 (35), u Bosni i Hercegovini 30 (30), u Makedoniji 24 (24) i u Crnoj Gori 15 (15).

Pri izračunavanju ukupnog broja glasova datih za kandidate u izbornim srezovima koji imaju isto izorno telo, uzeti su u račun podaci jednog od izbornih srezova, i to onog u kome je za kandidata dat najveći broj glasova.

Broj nevažećih glasačkih listića dat je u ukupnom iznosu.

Tabela 8

REZULTATI GLASANJA I BROJ IZABRANIH NARODNIH POSLANIKA

Narodna Republika	Proizvođačka grupa poljoprivrede					
	Članova izbornog tela		Glasalo članova izbornog tela	Koliko je ukupno glasova palo	Od toga glasalo za kandidate	Broj nevažećih glasačkih listića
	svega	koliko ukupno predstavljaju proizvođača				
FNRJ	2.429	3.148.178	2.275	2.993.310	2.987.155	5
Srbija	1.012	1.579.352	983	1.550.906	1.550.906	—
Od toga:						
AP Vojvodina	346	231.207	329	220.905	220.905	—
AKM Oblast	143	189.834	141	187.435	187.435	—
Hrvatska	587	465.586	522	400.543	399.010	3
Slovenija	88	244.109	84	233.448	230.765	1
Bosna i Hercegovina	260	608.597	245	577.256	575.317	1
Makedonija	170	138.459	161	131.448	131.448	—
Crna Gora	312	112.075	280	99.709	99.709	—

Od ukupnog broja članova izbornog tela glasalo je 93,7%: u Srbiji 97,1%, u Hrvatskoj 88,9%, u Sloveniji 95,5%, u Bosni i Hercegovini 94,2%, u Makedoniji 94,7 i u Crnoj Gori 89,7%.

Od ukupnog broja datih glasova kandidati su dobili 99,8%: u Srbiji 100%, u Hrvatskoj 99,6, u Sloveniji 98,9%, u Bosni i Hercegovini 99,7%, u Makedoniji 100% i u Crnoj Gori 100%.

Od ukupnog broja članova izbornog tela 80 je bilo žena, od kojih je glasalo 76: u Srbiji 39 (39), u Hrvatskoj 25 (24), u Sloveniji 1 (1), u Bosni i Hercegovini 6 (4), u Makedoniji 3 (3), u Crnoj Gori 6 (5).

Sastav novoizabrane Savezne narodne skupštine

Od 301 narodnog poslanika 34 su žene i to: 19 u Saveznom veću i 15 u Veću proizvođača.

Od izabranih dosada nisu bili poslanici Savezne narodne skupštine 227: u Saveznom veću 74 odnosno 24,6%; u Veću proizvođača 153, odnosno 70,8%.

Tabela 9

UPOREDNI PREGLED IZBORA 1945, 1950, 1953 i 1958 g.

Savezno veće							
Narodna Republika	Godina	Broj birača upisanih u birački spisak	Glasalo				
			za kandidate		Nevažeći glasački listići*		
			svega	%		svega	%
FNRJ	1945	8,383.455	7,432.469	88,7	6,725.047	90,5	707.422*
	1950	9,856.501	9,061.780	91,9	8,449.839	93,3	611.941*
	1953	10,580.648	9,455.907	89,4	9,045.857	95,7	410.050
	1958	11,331.727	10,660.478	94,1	10,312.266	96,7	348.212
Srbija	1945	3,723.178	3,084.053	82,8	2,729.175	88,5	354.878
	1950	4,217.320	3,870.493	91,8	3,513.261	90,8	357.232
	1953	4,493.429	3,969.999	88,4	3,779.671	95,2	190.328
	1958	4,788.181	4,487.486	93,7	4,353.350	97,0	134.136
Hrvatska	1945	2,076.091	1,905.429	91,8	1,743.797	91,5	161.632
	1950	2,448.887	2,231.367	91,1	2,096.698	94,0	134.669
	1953	2,586.801	2,341.459	90,5	2,224.413	95,0	117.046
	1958	2,737.535	2,594.364	94,8	2,487.917	95,9	106.447
Slovenija	1945	724.024	689.910	95,3	574.318	83,3	115.592
	1950	927.616	840.530	90,6	776.558	92,4	63.972
	1953	976.536	885.305	90,7	832.634	94,1	52.671
	1958	1,037.771	980.240	94,5	915.870	93,4	64.370
Bosna i Hercegovina	1945	1,086.112	1,004.964	92,5	956.809	95,2	48.155
	1950	1,382.459	1,256.556	90,9	1,231.952	98,0	24.604
	1953	1,568.998	1,409.510	89,8	1,383.782	98,2	25.728
	1958	1,760.221	1,654.137	94,0	1,623.829	98,2	30.308
Makedonija	1945	580.091	561.666	96,8	538.353	95,8	23.313
	1950	663.323	648.879	97,8	618.068	95,3	30.811
	1953	723.530	638.782	88,3	616.147	96,5	22.635
	1958	753.504	710.450	94,3	700.101	98,5	10.349
Crna Gora	1945	193.959	186.447	96,1	182.595	97,9	3.852
	1950	216.896	213.955	98,6	213.302	99,7	653
	1953	231.354	210.852	91,1	209.210	99,2	1.642
	1958	254.515	233.801	91,9	231.199	98,9	2.602

* Za 1945 i 1950 g. dati su podaci o broju glasali u kutiju bez liste.

D. P. — R-M. M.

ODLIKOVANJA

Prema Zakonu o odlikovanjima Federativne Narodne Republike Jugoslavije, odlikovanje je znak priznanja, koje se dodeljuje za rad ili dela koja zaslužuju opšte priznanje i isticanje.

Prva odlikovanja nove Jugoslavije — Orden narodnog heroja, Partizanska zvezda i ordeni: narodnog oslobođenja, bratstva i jedinstva, za hrabrost i medalja za hrabrost — ustanovljena su tokom Narodnooslobodilačke borbe¹. Posle oslobođenja zemlje ustanovljena su nova odlikovanja, a sva ona obuhvaćena su Zakonom o odlikovanjima od 10. novembra 1955. godine. Nova odlikovanja mogu se ustanovljivati samo saveznim zakonom.

Odlikovanja dodeljuje Predsednik Republike, i to pojedincima, vojnim jedinicama, ustanovama, privrednim i društvenim organizacijama, stranim državljanima i inostranim ustanovama i organizacijama. Savezna narodna skupština dodeljuje odlikovanja Predsedniku Republike, koji za vreme vršenja funkcije predsednika može nositi sva odlikovanja FNRJ.

Predsednik Republike dodeljuje odlikovanja ukazom. Predloge za odlikovanja podnose Savezno izvršno veće, republička izvršna veća, za strane državljanke državni sekretar za inostrane poslove, a za vojna lica iz zemlje i inostranstva državni sekretar za poslove narodne odbrane. Poslove u vezi sa odlikovanjima obavlja Kancelarija ordena u Kabinetu Predsednika Republike. Poslovima Kancelarije ordena rukovodi šef koga postavlja Predsednik Republike. Radi što brižljivijeg pripremanja predloga za odlikovanja za građanske zasluge i sprovođenja opšteg kriterijuma u celoj zemlji, postoje komisije za odlikovanja pri narodnim odborima opština, srezova, Narodnom odboru Autonomne Kosovsko-Metohiske Oblasti, izvršnim većima narodnih republika, Izvršnom veću Autonomne Pokrajine Vojvodine i Saveznom izvršnom veću (za službenike savezne uprave) i Komisiji pri Kabinetu Predsednika Republike.

Članove komisija za odlikovanja imenuju narodni odbori i izvršna veća. Članovi komisija su obavezno predstavnici određenog veća teritorijalne organizacije sindikata, a predsednik komisije je obavezno član narodnog odbora odnosno izvršnog veća.

Predloge za odlikovanja u preduzećima pripremaju komisije koje obrazuju radnički saveti. Komisije podnose predloge radničkim savetima, a ovi, ako ih usvoje, dostavljaju komisijama pri narodnim odborima opština. Komisijama pri narodnim odborima opština predloge mogu, pored radničkih saveta u preduzećima, dostavljati i ustanove i društvene organizacije sa teritorije opštine. Svi predlozi se razmatraju u sreskoj i republičkoj komisiji, a zatim se dostavljaju Komisiji pri Kabinetu koju je odredio Predsednik Republike. Pošto ih razmotri, Komisija podnosi predloge Predsedniku Republike za donošenje ukaza o odlikovanju.

Odlikovanja se daju u obliku ordena i medalje, a dodeljuju se za građanske i vojne zasluge.

Ordeni za građanske zasluge su: Orden jugoslovenske velike zvezde, Orden junaka socijalističkog rada, Orden narodnog oslobođenja, Orden jugoslovenske zvezde I, II i III reda, Orden jugoslovenske zastave I, II, III, IV i V reda, Orden zasluga za narod I, II i III reda, Orden rada I, II i III reda i Orden bratstva i jedinstva I i II reda; medalje za građanske zasluge su: Medalja zasluge za narod, Medalja rada i Medalja za zasluge.

Ordeni za vojne zasluge su: Orden slobode, Orden narodnog heroja, Orden ratne zastave, Orden partizanske zvezde I, II i III reda, Orden narodne armije I, II i III reda, Orden za vojne zasluge I, II i III reda i Orden za hrabrost; medalje za vojne zasluge su: Medalja za hrabrost, Medalja za vojne zasluge i Medalja za vojničke vrline.

Odlikovani Ordenom junaka socijalističkog rada i Ordenom narodnog heroja stiču i počasno zvanje Junaka socijalističkog rada i Narodnog heroja.

Ordeni i medalje imaju sledeći međusobni rang:

1. Orden jugoslovenske velike zvezde, 2. Orden slobode, 3. Orden narodnog heroja, 4. Orden junaka socijalističkog rada, 5. Orden narodnog oslobođenja, 6. Orden jugoslovenske zvezde I reda, 7. Orden ratne zastave, 8. Orden jugoslovenske zastave I reda, 9. Orden partizanske zvezde I reda, 10. Orden zasluge za narod I reda, 11. Orden rada I reda, 12. Orden narodne armije I reda, 13. Orden bratstva i jedinstva I reda, 14. Orden za vojne zasluge I reda, 15. Orden jugoslovenske zvezde II reda, 16. Orden jugoslovenske zastave II reda, 17. Orden partizanske zvezde II reda, 18. Orden zasluge za narod II reda, 19. Orden rada II reda, 20. Orden narodne armije II reda, 21. Orden bratstva i jedinstva II reda, 22. Orden za vojne zasluge II reda, 23. Orden za hrabrost, 24. Orden jugoslovenske zvezde III reda, 25. Orden jugoslovenske zastave III reda, 26. Orden partizanske zvezde III reda, 27. Orden zasluge za narod III reda, 28. Orden rada III reda, 29. Orden narodne armije III reda, 30. Orden jugoslovenske zastave IV reda, 31. Orden za vojne zasluge III reda, 32. Orden jugoslovenske zastave V reda.

Rang medalja je sledeći:

1. Medalja za hrabrost, 2. Medalja zasluge za narod, 3. Medalja rada, 4. Medalja za vojne zasluge, 5. Medalja za vojničke vrline, 6. Medalja za zasluge.

Licima odlikovanim ordenom predaje se dekret, a odlikovanim medaljom uverenje. Predsednik Republike može odrediti da se za najveća odlikovanja izdaje povelja koju potpisuje sam Predsednik Republike ili po njegovom ovlašćenju šef Kancelarije ordena. Šef Kancelarije ordena izdaje dekrete o odlikovanju, kao i uverenja.

Znak odlikovanja može da nosi samo odlikovano lice. Ako znaci odlikovanja nisu predati odlikovanome za života ili se odlikuje lice koje u času odlikovanja nije u životu, članovima njegove uže porodice izdaje se samo dekret odnosno uverenje, a ne predaje se odlikovanje.

Ordeni i medalje dodeljuju se za određene zasluge. Savezno izvršno veće propisalo je statut za svaki orden i medalju, koji sadrži opis i odredbe o nošenju odlikovanja.

Pravo na povlastice po osnovu odlikovanja imaju samo lica odlikovana Ordenom narodnog heroja i članovi porodice lica koje je umrlo ili koje je posle smrti odlikovano ovim Ordenom. Nosioci Ordena narodnog heroja uživaju potpunu zdravstvenu zaštitu kao i radnici i službenici. Imaju pravo na besplatnu vožnju četiri puta godišnje železnicom, brodom (I razred), autobusom i avionom, takođe imaju pravo na povlasticu od 75% od redovne vožnje cene za neograničeni broj putovanja železnicom, brodom ili autobusom i primaju mesečno 1.000 dinara. Porodici odlikovanog lica koje umre, kao i licu ili organizaciji koji izvrše sahranu odlikovanog, pripada naknada na ime troškova sahrane u iznosu određenom za osigurana lica, a imaju pravo i na naknadu stvarnih troškova oko prevoza umrlog od mesta smrti do mesta sahrane. Članovi porodice nosioca Ordena narodnog heroja (bračni drug, deca i roditelji) imaju pravo na zdravstvenu zaštitu pod uslovima predviđenim za članove porodica radnika i službenika, a posle njegove smrti ili ako je lice odlikovano posle smrti, primaju mesečno 1.000 dinara.

Zakonom o odlikovanjima nosioci Ordena Karađorđeve zvezde s mačevima i Ordena belog orla s mačevima (odlikovanja stare Jugoslavije) i Zlatne medalje Obilića (odlikovanje Crne Gore iz 1851. g.) imaju pravo na potpunu zdravstvenu zaštitu kao i radnici i službenici i na besplatnu vožnju četiri puta godišnje železnicom, brodom (I razred) ili autobusom. Ove povlastice ne uživaju samo oni koji su bili organizatori, funkcioneri ili aktivni članovi kvislinških organizacija ili koji su se obeležili takvim radom, kao ni oni koji su osuđivani na kaznu zatvora preko 6 meseci ili na kaznu strogog zatvora. Pored toga, nosioci Ordena Karađorđeve zvezde s mačevima primaju mesečno 1.000 dinara ako su to pravo ostvarili po važećim propisima zaključno sa 1955. godinom.

Odlikovanom licu mogu se oduzeti odlikovanja i počasna zvanja sudskom presudom uz kaznu, i to za dela koja ga čine nedostojnim da nosi odlikovanje i počasno zvanje. Ako je odlikovano lice osuđeno na kaznu strogog zatvora, na kaznu zatvora ili vremenskog ograničenja građanskih prava, a sudskom presudom nije mu oduzeto počasno zvanje i odlikovanje, ono ne može nositi odlikovanje ni počasno zvanje dok kazna traje, a rešenje o oduzimanju odlikovanja ili počasnog zvanja može doneti Predsednik Republike svojim ukazom. Jugoslovenskom državljaninu odlikovanom stranim odlikovanjima rešenje o oduzimanju stranih odlikovanja donosi Savezno izvršno veće.

Zaključno sa 1957. g. podeljeno je 817.640 odlikovanja državljanima Jugoslavije i 7.339 odlikovanja stranim državljanima, i to ordenima za građanske zasluge 273.706, a medaljama 263.902 lica, zatim ordenima za vojne zasluge 129.409, a medaljama 157.962 lica.

¹ U Biltenu Vrhovnog štaba, br. 29—31 za jun, jul i avgust 1943. g. objavljen je Ukaz o odlikovanju većeg broja lica. Odlikovanja je dodeljivao Vrhovni komandant na predlog Vrhovnog štaba i AVNOJ-a.

Orden jugoslovenske velike zvezde (ustanovljen 1 februara 1954 g.) »dodeljuje se šefovima država za naročite zasluge u razvijanju i učvršćivanju miroljubive saradnje i prijateljskih odnosa između FNRJ i drugih država«. Ovim najvišim odlikovanjem su odlikovani predsednik Republike Josip Broz Tito i strani šefovi država: car Etiopije Haile Selasije, predsednik Republike Turske Dželal Bajar, grčki kralj Pavle, predsednik Burmanske Unije U Ba, predsednik Republike Egipta Gamal Abdel Naser, predsednik Republike Indonezije Sukarno, predsednik Republike Francuske Rene Koti i kralj Kambodže Suramarit.

Orden slobode (ustanovljen 12 jula 1945 g.) »dodeljuje se za izvanredne uspehe u rukovođenju i komandovanju najvećim vojnim jedinicama u toku rata«. Ovim najvišim vojnim odlikovanjem odlikovani su: maršal Jugoslavije Josip Broz Tito, državni sekretar za poslove narodne odbrane general armije Ivan Gošnjak, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović i maršal SSSR G. S. Žukov.

Orden narodnog heroja (ustanovljen sredinom 1943 g. — prvi nosilac odlikovan 7 avgusta 1942 g.) »dodeljuje se borcima i starešinama Jugoslovenske narodne armije i drugim pojedincima koji su se istakli izvanrednim junačkim podvizima u borbi protiv neprijatelja i koji služe kao naročiti primer junaštva«. Do kraja 1957 g. Ordenom narodnog heroja odlikovano je 1.325 lica, i to 891 poginuli borac Narodnooslobodilačkog rata i 411 živih (od kojih je dosad umrlo 5). Među odlikovanim Ordenom narodnog heroja ima 17 stranih državljana.

Orden junačka socijalističkog rada (ustanovljen 8 decembra 1948 g.) »dodeljuje se pojedincima, vojnim jedinicama, ustanovama, privrednim i društvenim organizacijama koje izvrše izvanredne radne podvige ili pokažu druge izvanredne rezultate i time steknu osobite zasluge u oblasti privrednog, društvenog, naučnog i kulturnog razvika zemlje«. Do kraja 1957 g. Ordenom junačka socijalističkog rada odlikovano je 12 lica i organizacija Narodne omladine Jugoslavije.

Orden narodnog oslobođenja (ustanovljen sredinom 1943 g.) »dodeljuje se za istaknute zasluge u organizovanju i rukovođenju ustankom i stvaranju i razvijanju Federativne Narodne Republike Jugoslavije«. Do kraja 1957 g. Ordenom narodnog oslobođenja odlikovano je 286 lica.

Orden jugoslovenske zvezde I, II i III reda (ustanovljen 1 februara 1954 g.) »dodeljuje se za naročite zasluge u razvijanju međunarodnih odnosa u političkoj, naučnoj i kulturnoj oblasti između FNRJ i drugih zemalja, kao i za istaknute zasluge u razvijanju i učvršćivanju miroljubive saradnje i prijateljskih odnosa između FNRJ i drugih država«. Do kraja 1957 g. Ordenom jugoslovenske zvezde I reda odlikovano je 10, II reda 24 i III reda 22 lica.

Orden ratne zastave (ustanovljen 29 decembra 1951 g.) »dodeljuje se vojnim starešinama koji u toku rata pokažu naročitu hrabrost, samopožrtvovanje i umešnost u komandovanju, kao i za istaknuto ulogu u izgradnji, učvršćivanju i osposobljavanju oružanih snaga FNRJ«. Do kraja 1957 g. Ordenom ratne zastave odlikovano je 187 lica.

Orden jugoslovenske zastave I, II, III, IV i V reda (ustanovljen 26 novembra 1947 g.) »dodeljuje se za zasluge u razvijanju i učvršćivanju miroljubive saradnje i prijateljskih odnosa između FNRJ i drugih država, kao i za naročite zasluge u radu na razvijanju svesti o nezavisnosti zemlje«. Do kraja 1957 g. Ordenom jugoslovenske zastave I reda odlikovano je 185, II reda 202, III reda 172, IV reda 118 i V reda 80 lica.

Orden partizanske zvezde I, II i III reda (ustanovljen sredinom 1943 g.) »dodeljuje se starešinama Jugoslovenske narodne armije za uspešno komandovanje vojnim jedinicama, za sposobnost u rukovođenju vojnim operacijama i za pokazanu naročitu hrabrost u ratu«. Do kraja 1957 g. Ordenom partizanske zvezde I reda odlikovano je 576, II reda 1.520 i III reda 9.915 lica.

Orden zasluge za narod I, II i III reda (ustanovljen 12 juna 1945 g.) »dodeljuje se za naročite zasluge stečene u borbi protiv neprijatelja za oslobođenje naše zemlje, za zasluge na razvijanju i učvršćivanju narodne vlasti ili Jugoslovenske narodne armije, kao i za zasluge u oblasti privrednog, kulturnog i društvenog razvika zemlje«. Do kraja 1957 g. Ordenom zasluge za narod I reda odlikovano je 1.504, II reda 27.017 i III reda 188.931 lice.

Orden rada I, II i III reda (ustanovljen 12 juna 1945 g.) »dodeljuje se pojedincima, vojnim jedinicama, ustanovama, privrednim i društvenim organizacijama koji postignu osobite uspehe u proizvodnji ili drugoj privrednoj delatnosti, kao i za rad od osobitog značaja za društveni, naučni ili kulturni napredak zemlje«. Do kraja 1957 g. Ordenom rada I reda odlikovano je 782, II reda 3.444 i III reda 21.074 lica.

Orden narodne armije I, II i III reda (ustanovljen 29 decembra 1951 g.) »dodeljuje se za naročite zasluge u izgradnji i jačanju oružanih snaga FNRJ ili za naročite uspehe u rukovođenju vojnim jedinicama, u njihovom učvršćivanju, osposobljavanju za odbranu nezavisnosti FNRJ«. Do kraja 1957 g. Ordenom narodne armije I reda odlikovano je 41, II reda 685 i III reda 2.479 lica.

Orden bratstva i jedinstva I i II reda (ustanovljen sredinom 1943 g.) »dodeljuje se za naročite zasluge na delu širenja bratstva među našim narodima i na stvaranju i razvijanju političkog i moralnog jedinstva naroda«. Do kraja 1957 g. Ordenom bratstva i jedinstva I reda odlikovano je 1.888, a II reda 28.047 lica.

Orden za vojne zasluge I, II i III reda (ustanovljen 29 decembra 1951 g.) »dodeljuje se vojnim rukovodiocima koji svojim primerom i umešnošću u radu razvijaju u jedinici kojom rukovode stalno polet radi ostvarenja postavljenih zadataka, ili koji su stvorili u jedinici ili ustanovi uslove za postizanje izuzetno dobrih uspeha, ili koji se odlikuju takvim starešinskim i vojničkim osobinama da služe za primer drugima«. Do kraja 1957 g. Ordenom za vojne zasluge I reda odlikovano je 353, II reda 2.856 i III reda 17.924 lica.

Orden za hrabrost (ustanovljen sredinom 1943 g.) »dodeljuje se borcima i starešinama Jugoslovenske narodne armije koji su u borbi protiv neprijatelja izvršili više dela u kojima je došla do snažnog izražaja njihova lična hrabrost, ili koji se na bojišnom polju naročito ističu ličnom hrabrošću«. Za takva dela dodeljuje se Orden za hrabrost i građanskim licima. Orden za hrabrost do kraja 1957 g. primila su 91.544 lica.

Medalja za hrabrost (ustanovljena sredinom 1943 g.) »dodeljuje se borcima i starešinama Jugoslovenske narodne armije koji su u borbi protiv neprijatelja izvršili jedno ili više dela u kojima je došla do izražaja njihova lična hrabrost«. Za takva dela dodeljuje se Medalja za hrabrost i građanskim licima. Medaljom za hrabrost do kraja 1957 g. odlikovano je 132.549 lica.

Medalja zasluge za narod (ustanovljena 12 juna 1945 g.) »dodeljuje se za zasluge stečene u borbi protiv neprijatelja za oslobođenje zemlje, kao i za zasluge na organizovanju i učvršćivanju narodne vlasti«. Do kraja 1957 g. Medaljom zasluge za narod odlikovana su 230.432 lica.

Medalja rada (ustanovljena 3 decembra 1947 g.) »dodeljuje se za postignute primerne uspehe u radu i time stečene zasluge za privredni, društveni, naučni i kulturni napredak zemlje«. Do kraja 1957 g. Medalju rada primila su 33.432 lica.

Medalja za vojne zasluge (ustanovljena 29 decembra 1951 g.) »dodeljuje se vojnim rukovodiocima i vojnicima koji svojim primerom u radu razvijaju polet za ostvarenje postavljenih zadataka, ili koji se odlikuju takvim starešinskim ili vojničkim osobinama da služe za primer drugima«. Medaljom za vojne zasluge do kraja 1957 g. odlikovano je 16.261 lice.

Medalja za vojničke vrline (ustanovljena 29 decembra 1951 g.) »dodeljuje se vojnicima i vojnim starešinama za naročito isticanje u poznavanju i vršenju vojničkih dužnosti i za primerno vojničko držanje«. Medaljom za vojničke vrline do kraja 1957 g. odlikovana su 9.152 lica.

Medalja za zasluge (ustanovljena 10. oktobra 1955 g.) »dodeljuje se za zasluge u izvršenju poverenih zadataka koje doprinose prijateljskim odnosima između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i drugih država«. Do kraja 1957 g. Medaljom za zasluge odlikovano je 38 lica.

M. V.

IZVORI:

Zakon o odlikovanjima, »Službeni list FNRJ«, br. 55/55; Dokumentacija Kancelarije ordena u Kabinetu Predsednika Republike.

SEDNICA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

4 marta 1958 godine

Na sednici Saveznog izvršnog veća održanoj 4 marta 1958 g., pod predsedništvom Svetozara Vukmanovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća, donete su sledeće uredbe, odluke i rešenja:

Uredba o regulisanju odnosa u vezi s raspolaganjem čistim prihodom i sredstvima privrednih organizacija (Uredbom se ovlašćuju privredne organizacije da u svim radnjama u vezi s korišćenjem sredstava i rasporedom čistog prihoda postupaju s pažnjom dobrog privrednika u smislu Zakona o sredstvima privrednih organizacija; privredne organizacije koriste sredstva s pažnjom dobrog privrednika ako ih na osnovu propisa i smernica utvrdjenih društvenim planovima

i poštujući društvene interese koriste prema važećim propisima i ako se pritom rukovode načelima ekonomičnosti, tj. racionalnog i celishodnog ulaganja; privredna organizacija vrši raspored čistog prihoda na lične dohotke radnika i fondove pošto utvrdi koliki je deo čistog prihoda rezultat zalaganja kolektiva, a koliki povoljnih prilika na tržištu i opštih uslova poslovanja; deo čistog prihoda koji je radni kolektiv obezbedio svojim zalaganjem radnički savet, po pravilu, raspoređuje na deo za lične dohotke radnika i na deo za fondove, a deo čistog prihoda koji je rezultat kretanja na tržištu i opštih uslova unosi se, po pravilu, u fondove privrednih organizacija, i to prvenstveno u fond osnovnih sredstava, fond obrtnih sredstava i rezervni fond; društveni nadzor nad privrednom organizacijom i njenim poslovanjem vrši opštinsko i sresko veće proizvođača, i to najmanje jedanput u šest meseci, a po mogućnosti svaka tri meseca; na sednicu opštinskog veća proizvođača na kojoj se razmatra periodični obračun određene organizacije pozivaju se predstavnici radničkog saveta i direktor te organizacije, a mogu se pozvati i predstavnici sindikata, komora i zadrugnih saveza; na osnovu zajedničkog pretpresu

veće proizvođača može donositi propise ako je za to ovlašćeno, kao i preporuke u vezi s radom privrednih organizacija; veće proizvođača ne može davati preporuke kojima se ulazi u neposredno poslovanje privredne organizacije ili koje su u suprotnosti s načelima privrednog sistema i važećim propisima);

Uredba o osnivanju Komisije za pitanja ličnih dohodaka u privredi (Uredbom se pri Sekretarijatu za rad Saveznog izvršnog veća uspostavlja komisija koja će, u saradnji s republičkim, sreskim i opštinskim tarifnim komisijama, koje treba takođe da se osnuju, utvrđivati opšta merila, osnovne i metode za određivanje ličnih dohodaka radnika, koordinirati rad na utvrđivanju osnova za lične dohotke i predlagati mere da se ti osnovi usklade ne samo između privrednih organizacija unutar jedne privredne grane nego i između privrednih organizacija raznih privrednih grana i delatnosti, kao i pružiti konkretnu pomoć privrednim organizacijama u utvrđivanju tarifnih stavova i drugih osnova za utvrđivanje ličnog dohotka radnika; Savezna tarifna komisija sastoji se od predstavnika saveznih organa uprave, sindikata, saveznih komora i stručnih udruženja i drugih organizacija);

Uredba o vanrednom doprinosu budžetima iz ličnog dohotka (Uredbom se predviđa vanredni doprinos budžetima u iznosu od 25% na deo ličnog dohotka iznad 60% preko minimalnog ličnog dohotka radnika; taj doprinos tereti privrednu organizaciju, odnosno ostatak čistog prihoda preko obračunatih ličnih dohodaka);

Odluka o određivanju privrednih organizacija koje izdavaju doprinos iz dohotka po čl. 49 Zakona o doprinosu iz dohotka privrednih organizacija (Odlukom je predviđeno da će doprinos iz dohotka po blažoj skali u 1958 g. izdajati rudnici uglja, građevinska, građevinsko-montažna i zanatska preduzeća, zatim preduzeća drvene industrije, preduzeća za geološko-istraživačke i konsolidacione radove, kao i privredne organizacije za vršenje administrativnih i intelektualnih usluga);

Odluka o načinu plaćanja anuiteta po zajmovima za investicije (Odlukom je regulisan način plaćanja i utvrđena sredstva iz kojih će se anuiteti po zajmovima za investicije isplaćivati kao i način otplate ranije zaključenih zajmova);

Odluka o određivanju namene sredstava fondova zajedničke potrošnje za koje se ne plaća doprinos budžetima prilikom korišćenja tih sredstava (Odlukom je predviđeno da privredne organizacije nisu dužne plaćati doprinos budžetima političko-teritorijalnih jedinica na sredstva iz fonda zajedničke potrošnje koja koriste u određene svrhe; ovaj doprinos neće se plaćati na sredstva koja privredne organizacije prenose iz fonda zajedničke potrošnje u fond osnovnih i obrtnih sredstava ili u rezervni fond, zatim na sredstva koja koriste za izgradnju novih stambenih zgrada, dečijih ustanova i servisa za pomoć domaćinstvima, za davanje stipendija, za prenos bez naknade u društvene fondove u cilju nove stambene izgradnje ili za davanje zajmova društvenim fondovima za tu svrhu, za sanitarne uređaje za potrebe privrednih organizacija, za investicije u osnovna sredstva menzi i radničkih restorana koje osniva privredna organizacija, kao i za stvaranje zajedničkih fondova s drugim privrednim organizacijama ako se ta sredstva koriste u sve navedene svrhe);

Odluka o određivanju trgovinskih radnji i preduzeća koja se smatraju manjim trgovinskim organizacijama; Odluka o određivanju ugostiteljskih radnji i preduzeća koja se smatraju manjim ugostiteljskim organizacijama; Odluka o određivanju zanatskih radnji i zanatskih privrednih organizacija koje se smatraju manjim radnjama odnosno organizacijama (privredne organizacije na koje se odnose ove odluke plaćaću ubuduće doprinos iz dohotka u paušalnom iznosu);

Odluka o uslovima za davanje investicionih zajmova iz sredstava Opšteg investicionog fonda za objekte u oblasti industrije i rudarstva (prema Odluci, Jugoslovenska investiciona banka dodeljivaje zajmove prvenstveno za rekonstrukcije, dovršenje i proširenje, kao i za izgradnju novih objekata onim investitorima koji će novom proizvodnjom postizati što povoljniji rentabilitet i devizni efekat);

Odluka o uslovima upotrebe sredstava Opšteg investicionog fonda za stambenu izgradnju u rudnicima uglja (Odlukom se predviđa da će se investicioni zajmovi za ove svrhe davati prvenstveno za nastavak stambene izgradnje u onim rudnicima u kojima je stambena izgradnja već počela i finansirana iz sredstava Opšteg investicionog fonda);

Uredba o dopuni Uredbe o izvršenju Zakona o doprinosu za stambenu izgradnju (dopunom je predviđeno da se sredstva republičkih i sreskih fondova za kreditiranje stambene izgradnje mogu upotrebiti za davanje investicija iz zajmova i za izgradnju i rekonstrukciju objekata u industriji građevinskog materijala i za nabavke opreme u cilju mehanizacije visokogradnje ako se ovim doprinosi povećanju i pojeftinjenju stambene izgradnje);

Odluka o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi Federacije Opštem investicionom fondu i o načinu korišćenja tih sredstava (Odlukom se Opštem investicionom fondu bez obaveze vraćanja daje iznos od jedne milijarde dinara koji će se upotrebiti za davanje zajmova za investicije u pojedinim turističkim mestima, i to prvenstveno onim narodnim odborima opština koji budu investicionom izgradnjom obezbeđivali što povoljniji efekat u platnom bilansu);

Odluka o odobravanju kredita za kontrahiranje poljoprivrednih proizvođača (prema Odluci, poljoprivredne i zadrugne organizacije koje vrše kontrahiranje mogu dobiti kredite u ovu svrhu samo pod uslovom da s kontrahentima zaključe pismene ugovore o proizvodnji i isporuci određenih količina poljoprivrednih proizvoda);

Rešenje o odobrenju investicionog programa izgradnje televizije u FNRJ (prema programu, do kraja 1959 g. izgra-

diće se televizijski centri i predajnici u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani; do tog vremena treba takođe da se izrade investicioni programi za izgradnju televizijskih predajnika u ostalim republičkim centrima, kao i program za proširenje televizijske mreže duž jadranske obale, a radovi po ovim programima treba da se završe u drugoj etapi izgradnje televizije);

Odluka o razvrstavanju umetnika u osiguraničke razrede (Odlukom se sva lica koja po novom Zakonu o penziskom osiguranju ostvaruju pravo na penziju kao umetnici — književnici, likovni umetnici, kompozitori, istaknuti muzički umetnici-izvođači, filmski umetnici i prevodioci naučnih i književnih dela — kojima je samostalni umetnički rad osnovno zanimanje, razvrstavaju u osiguraničke razrede u zavisnosti od dužine penziskog staža; prema Odluci, umetnici su razvrstani u svim stažnim grupama za po jedan osiguranički razred više u odnosu na razvrstavanje po Uredbi o socijalnom osiguranju umetnika iz 1955 godine; Odluka će se primenjivati od 1 januara 1958 g.);

Odluka o materijalnom obezbeđenju udova koje nemaju pravo na porodičnu penziju (Odlukom su određeni uslovi pod kojima će udove koje ne ispunjavaju uslove za porodičnu penziju, a na dan smrti osiguranika nisu bile zaposlene, uživati materijalno obezbeđenje; prema Odluci udove stiču materijalno obezbeđenje pod istim uslovima kao i radnici koji su privremeno van radnog odnosa ako ukupni prihodi domaćinstva iz radnog odnosa, socijalnog osiguranja i drugih socijalnih davanja ne premašuju 5.000 dinara mesečno po članu domaćinstva ili ako porez na prihod od poljoprivrede i drugih delatnosti ne prelazi 250 dinara godišnje po članu domaćinstva);

Odluka o određivanju uslova pod kojima se smatra da osiguranik izdržava određene članove porodice (prema Odluci, smatra se da je osiguranik izdržavao članove svoje uže ili šire porodice ako u času njegove smrti član njegove porodice nije imao sopstvenih prihoda dovoljnih za izdržavanje ili ako takve prihode nije stekao kao naslednik osiguranika; za utvrđivanje okolnosti izdržavanja od strane osiguranika nije od uticaja da li je član porodice živeo u istom ili odvojenom domaćinstvu sa osiguranikom; smatra se da član porodice nema sopstvenih prihoda dovoljnih za izdržavanje ako porez na prihod od sopstvenog poljoprivrednog imanja ne iznosi više od 10.000 dinara godišnje ili ako kakav drugi prihod ne prelazi 5.000 dinara mesečno; smatra se da je izdržavan od osiguranika i onaj član porodice koji nije živeo sa njim u istom domaćinstvu ako je od osiguranika redovno ili povremeno dobio materijalna sredstva, i to prosečno najmanje 2.500 dinara mesečno);

Odluka o određivanju vremena za sprovođenje izbora članova skupština sreskih zavoda za socijalno osiguranje (Odlukom je predviđeno da se izbori članova skupština sreskih zavoda za socijalno osiguranje izvrše od 1 do 15 juna 1958 g.);

Odluka o isplati akontacija na ime plata službenika i radnika u drugom tromesečju 1958 g. (prema Odluci, službenicima i radnicima na koje se odnosi Zakon o javnim službenicima, a koji ne budu prevedeni i kojima se ne utvrdi položajna plata do 31 marta ove godine, isplaćivaće se u drugom tromesečju ove godine, na ime plate, akontacija; službenicima i radnicima koji su prevedeni i kojima je utvrđena nova osnovna plata isplaćivaće se nova plata i razlika između nove plate i primljenih akontacija u prvom tromesečju, a na ime položajnih plata isplaćivaće se akontacija u visini dosadašnje dopunske plate, položajnog dodatka i drugih posebnih podataka);

Uredba o izmenama Uredbe o upravljanju fondovima za unapređenje poljoprivrede; Odluka o odobravanju posebnih kredita privrednim organizacijama koje su obavezne za uplatu razlike u cenama; Rešenje o kontingentiranju valjanog, vučenog i kovanog čelika u 1958 g.; Odluka o davanju kredita određenim mestima za investicionu izgradnju; Rešenje o davanju saglasnosti na Odluku Upravnog odbora Jugoslovenske investicione banke o procentima učešća investitora u troškovima investicija koje se finansiraju iz sredstava Opšteg investicionog fonda; Odluka o davanju dotacija iz Opšteg investicionog fonda investicionim fondovima NR Makedonije i Autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti za obezbeđenje učešća u troškovima investicija i polaganje garantnog iznosa po zajmovima iz Opšteg investicionog fonda; Odluka o dodeljivanju stranih sredstava plaćanja za nerobna plaćanja u 1958 g. državnim organima i ustanovama, ustanovama sa samostalnim finansiranjem i društvenim organizacijama; Odluka o primenivanju odredaba čl. 17 Uredbe za sprovođenje zakona i drugih saveznih pravnih propisa na teritoriji na koju je proširena civilna uprava FNRJ; Odluka o izmeni Odluke o utvrđivanju područja okružnih i sreskih javnih tužilaštava; Odluka o ovlašćenju Savezne komisije za nuklearnu energiju za donošenje propisa o ograničenju prometa radioaktivnih izotopa; Odluka o ovlašćenju Sekretarijata za rad Saveznog izvršnog veća za donošenje pravilnika o higijensko-tehničkim zaštitnim merama pri radu; Odluka o ovlašćenju Saveta naučnih ustanova koje su osnivali savezni organi.

Savezno izvršno veće je takođe donelo Odluku o ukidanju Poslanstva Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Republici Siriji i Odluku o otvaranju Generalnog konzulata Federativne Narodne Republike Jugoslavije u Damasku i ratifikovalo osam međunarodnih sporazuma.

Savezno izvršno veće je dalo i obavezno tumačenje člana 10 stav 2 Uredbe o upravljanju stambenim zgradama (prema obaveznom tumačenju, narodne republike mogu da donose i propise o raspodeli stanova, a dodeljivanje i otkazivanje stanova da prepušte organima za stambene poslove opštinskih narodnih odbora; žalbe u vezi sa odlukama rešavali bi u tom slučaju organi uprave sreskih narodnih odbora).

R. - M. M.

SAVEZ LEKARSKIH DRUŠTAVA FNRJ

Karakter i zadaci

Savez lekarskih društava FNRJ je društvena, stručna organizacija lekara, čiji je cilj pomaganje organizacije zdravstvene službe i rad na stručnom podizanju i vaspitanju lekara.

Osnovni zadaci Saveza su da: koordinira i pomaže rad republičkih lekarskih društava i specijalističkih udruženja; radi na unapređenju medicinske nauke i podizanju stručne spreme lekara (organizovanjem sastanaka, konferencija i kongresa radi proučavanja pojedinih problema) i sarađuje sa međunarodnim medicinskim i drugim srodnim društvima; daje mišljenja i predloge o unapređenju zdravstva i podizanju zdravstvene službe u zemlji; radi na zdravstvenom prosvetivanju naroda; predstavlja lekare Jugoslavije u međunarodnim medicinskim forumima; prati dostignuća medicinske nauke koja se manifestuju na kongresima lekara u inostranstvu i pomaže odlazak naših stručnjaka na te kongrese; stara se o moralnom i etičkom liku lekara Jugoslavije; izdaje i pomaže izdavanje medicinskih časopisa.

Organizaciona struktura

Savez lekarskih društava FNRJ sačinjavaju lekarska društva narodnih republika: Srpsko lekarsko društvo, Zbor liječnika Hrvatske, Slovensko zdravniško društvo, Društvo lekara Bosne i Hercegovine, Makedonsko lekarsko društvo i Društvo lekara Crne Gore.

U Savezu lekarskih društava FNRJ ima 18 specijalističkih udruženja, u kojima se obavlja stručni deo rada Saveza: Udruženje internista FNRJ, Udruženje reumatologa FNRJ, Udruženje kardiologa FNRJ, Udruženje hirurga FNRJ, Udruženje fiziologa FNRJ, Udruženje oftalmologa FNRJ, Udruženje otorinolaringologa FNRJ, Udruženje pedijatra FNRJ, Udruženje neuropsihijatra FNRJ, Udruženje ginekologa FNRJ, Udruženje stomatologa FNRJ, Udruženje za preventivnu medicinu FNRJ, Udruženje dermatovenerologa FNRJ, Udruženje za sudsku medicinu FNRJ, Udruženje alergologa FNRJ, Udruženje radiologa FNRJ i Udruženje lekara za sportsku medicinu FNRJ. Ova udruženja okupljaju specijaliste pojedinih struka i rade u okviru Saveza. Ona koordiniraju stručnu aktivnost specijalističkih sekcija republičkih lekarskih društava, organizuju kongrese i stručne sastanke, sarađuju sa srodnim udruženjima u inostranstvu, predlažu delegate za međunarodne kongrese i pozivaju istaknute stručnjake iz inostranstva.

U lekarskim društvima učlanjeno je 6.876 lekara:

Naziv društva	Članovi društva	Stručne sekcije	Podružnice
Srpsko lekarsko društvo	2.679	23	36
Zbor liječnika Hrvatske	2.282	23	21
Slovensko zdravniško društvo	1.020	14	12
Društvo lekara Bosne i Hercegovine	320	14	9
Makedonsko lekarsko društvo	450	15	8
Društvo lekara Crne Gore	125	5	6
Ukupno	6.876	94	92

Organi Saveza lekarskih društava FNRJ su: Plenum, Izvršni odbor i Sekretarijat sa Biroom za štampu.

Plenum sačinjavaju delegati republičkih lekarskih društava, čiji se broj određuje prema broju članova svakog društva. Republička lekarska društva učestvuju u radu Plenuma preko određenog broja delegata koji na Plenumu imaju pravo da biraju i da budu birani u organe Saveza. U Plenum ulazi i po jedan predstavnik svakog specijalističkog udruženja. Oni učestvuju u radu Plenuma i imaju pravo glasa kada se pretresaju pitanja iz njihove struke. Poslovnik o radu specijalističkih udruženja potvrđuje Plenum. Plenum se sastaje najmanje dvaput godišnje.

Izvršni odbor sačinjavaju: predsednik (predsednik Saveza), pet potpredsednika (koji su potpredsednici republičkih lekarskih društava), četiri sekretara (od kojih jedan generalni) i blagajnik. Izvršni odbor rukovodi radom Saveza u skladu sa pravilima i zaključcima Plenuma.

Savez predstavlja i punovažno zastupaju predsednik Saveza i generalni sekretar.

Sekretarijat Saveza sačinjavaju sekretari, blagajnik i članovi Biroa za štampu, koje bira Plenum svake druge godine. Sekretarijat se stara o izvršenju svih odluka Plenuma i Izvršnog odbora i vodi sve tekuće poslove.

Lekarska društva u sistemu društvenog upravljanja

Demokratizacija sistema upravljanja mnogim službama, pa i zdravstvenom, odrazila se i na rad republičkih društava, i na Savez lekarskih društava FNRJ. Lekarska društva i Savez lekarskih društava FNRJ inicijatori su stručnog uzdizanja lekarskih kadrova. Oni su podržali mnoga nastojanja za unapređenje zdravstvene službe i zdravstvenih ustanova.

Na plenumima lekarskih društava i Saveza bila su sledeća pitanja: društveno upravljanje zdravstvenim ustanovama (referate podneli Zbor liječnika Hrvatske i Srpsko lekarsko društvo); samostalno finansiranje zdravstvenih ustanova (referate podneli Slovensko zdravniško društvo i Društvo lekara Bosne i Hercegovine); školovanje srednjeg i nižeg medicinskog kadra u našoj zemlji (referate podneli Slovensko zdravniško društvo i Makedonsko lekarsko društvo); nacrt Zakona o zdravstvenoj službi, Uredba o specijalizaciji zdravstvenog osoblja, odnos lekara prema društvu, lekarska etika i lekar današnjice (referat podnelo Društvo lekara Bosne i Hercegovine); rad zdravstvene službe na preventivnim zadacima, usklađivanje broja studenata s kapacitetima medicinskih fakulteta u zemlji, predlog Kodeksa deontologije Saveza lekarskih društava FNRJ, problem vakcinacije u FNRJ, mesto i uloga bolnice u zdravstvenoj službi, mesto i uloga lekara u zdravstvenoj službi (školovalje lekara na medicinskim fakultetima, lekar opšte prakse i broj lekara u vezi sa organizacijom zdravstvene službe). O problemima, stavovima i predlozima iznetim na plenumu Saveza prethodno je diskutovano u sekcijama i na plenarnim sastancima društava.

Čitav niz zakonskih propisa, koje su pripremili zakonodavni organi u oblasti zdravstva, bio je upućivan Savezu lekarskih društava FNRJ i njegovim stručnim telima na mišljenje, primedbe i dopune (teze o organizaciji zdravstvene službe, teze Zakona o zdravstvenom osoblju, nacrt Propisa o nadzoru nad proizvodnjom i prometom namirnica za život, teze za Zakon o zaštiti majke i deteta, nacrt Zakona o doktoratu nauka, nacrt Zakona o akademskim stepenima, nacrt Zakona o sanitarnoj inspekciji, nacrt Zakona o zaraznim bolestima).

Savez lekarskih društava FNRJ sproveo je anketu o problemima zdravstvene službe. Anketa je pokazala da postoji niz problema koji čekaju na rešenje donošenjem zakona, uredbi i propisa. Kao prioritetne zakone, koje treba što pre doneti u interesu brzog i boljeg razvoja zdravstvene službe, XVII Plenum Saveza je istakao: Opšti zakon o organizaciji zdravstvene službe, Zakon o lekarima i ostalim zdravstvenim kadrovima i Zakon o zdravstvenim ustanovama.

Aktivnost Saveza lekarskih društava FNRJ, republičkih lekarskih društava i specijalističkih udruženja bila je bogata i raznovrsna (stručni i politički rad, izdavanje stručnih publikacija, rad u podružnicama, aktivnost članova u drugim masovnim organizacijama, rad na zdravstvenom prosvetivanju naroda, međunarodne veze).

Stručni rad

Stručni rad u okviru Saveza lekarskih društava FNRJ bio je vrlo plodan i raznolik. U razdoblju od deset godina, u sedišta društava, sekcijama i podružnicama evidentirano je 10.810 stručnih sastanaka na kojima je podneto 22.777 referata.

Savez, lekarska društva i specijalistička udruženja organizovali su od oslobođenja do kraja 1957 g. 61 kongres u Jugoslaviji, i to: Opšti kongres lekara Jugoslavije, četiri međunarodna, 11 republičkih i 45 specijalističkih kongresa.

Za stručni rad u društvima karakteristični su: masovno učešće na stručnim i plenarnim sastancima, planski rad u sekcijama i podružnicama, obrađivanje tema iz narodne patologije, porast broja mladih lekara predavača, sve veći broj lekara predavača u podružnicama i sedištu društva.

Jedna od novih formi rada, koju je 1948 g. uvelo Srpsko lekarsko društvo, bile su »stručne specijalističke nedelje« (pedijatrijske, ginekološke, kardiološke, fiziološke). Ovakva aktivnost dala je dobre rezultate; ona je doprinela podizanju nivoa stručne spreme lekara opšte prakse i specijalista. Od 1948 g. do 1957 g. održane su u Beogradu 24 »stručne nedelje«. Na njima su 433 predavača održala 476 predavanja. Nedelje su bile dobro posjećene (prosečno 200 – 250 lekara, naročito lekara iz unutrašnjosti Srbije). To su ustvari bili seminari na kojima su se mladi lekari upoznivali s najnovijim dostignućima u medicini.

Jedna od formi stručne pomoći zdravstvenoj službi i lekarima Crne Gore jesu »medicinske nedelje«, koje obuhvataju predavanja iz svih oblasti medicine. Cilj ovih »nedelja« bio je da najistaknutiji medicinski naučni radnici iz ostalih republika putem predavanja prenesu svoja stručna iskustva mladim lekarima Crne Gore i da im pomognu u rešavanju problema koji su se javljali u njihovoj Republici. Održane su četiri »medicinske nedelje«, u kojima je 90 predavača podnelo 117 referata.

U radu Saveza lekarskih društava odnosno specijalističkih udruženja značajno mesto imaju kongresi i naučni sastanci. Na kongresima je pretrpana aktuelna problematika. Rezolucije na kongresima s jasnim i konkretnim predlozima pomogle su rešavanju nekih problema zdravstvene službe.

Rad podružnica lekarskih društava

Posle rata lekarska društva su osnovala 92 podružnice i veliki broj lekarskih aktiva.

Podružnice su radile na stručnom podizanju članstva, na proučavanju narodne patologije, na pomaganju narodnim vlastima u boljoj organizaciji zdravstvene službe, na zdravstvenom prosvetivanju naroda, na popularisanju medicinske nauke itd. U periodu decentralizacije zdravstvene službe, podružnice lekarskih društava postale su stručni oslonac lokalnoj zdravstvenoj službi i stručni korektiv lekarskog rada.

Savez lekarskih društava i republička lekarska društva uzeli su na sebe zadatak da podignu stručnu spremu lekara, kako bi njihova pomoć narodu bila što bolja i potpunija. Osnovna čelija za takav rad bila je podružnica. U podružnici su stvarani novi aktivni lekari, koji su, mada daleko od velikih medicinskih centara i fakulteta, i bez onih uslova za rad koje su imali lekari u centrima društava, obrađivali medicinske probleme stručno i naučno. Ovakvim radom lekarska društva su uspešla da pomognu rukovodiocima zdravstvene službe, kao i sindikatu u izgrađivanju lekara, lekara koji prati medicinsku literaturu, koji saraduje u lekarskom krugu, koji zapaža probleme iz narodne patologije svoga kraja i trudi se da ih reši.

Aktivnost u drugim masovnim organizacijama

Savez lekarskih društava i lekarska društva nastojali su da politički utiču na svoje članove da budu aktivni saradnici i pomagači u opšterpolitičkoj organizaciji SSRNJ i u drugim masovnim organizacijama. Ta aktivnost uglavnom se ispoljavala u učešću lekara u zdravstvenom i propagandnom radu. Veliki broj lekara radi u odborima i sekcijama društvenih organizacija, gde drže predavanja, kurseve i seminare.

Naročito je veliko učešće lekara u radu Socijalističkog saveza radnog naroda, Narodne omladine, Udruženju žena, Crvenom krstu, na kursevima predvojničke obuke, PAZ-a, na zdravstvenim i narodnim univerzitetima, dečjim nedeljama, nedeljama borbe protiv tuberkuloze, proslavi »Dana zdravlja« (koji se, na inicijativu Svetske zdravstvene organizacije, održava svake godine 7 aprila), na kursevima prve pomoći, kursevima za mlade majke i trudnice, za sanitarne inspektore, higijeničare po fabrikama i preduzećima itd.

U periodu od deset godina lekari u Jugoslaviji održali su 22.246 predavanja.

Idejno-politički rad u lekarskim društvima

Idejno-politički rad u lekarskim organizacijama imao je svoje specifičnosti. Lekar je na konkretnom zadatku, podizanju zdravstvene svesti naroda i zaštiti zdravlja menjao svoja stara shvatanja o zdravstvenoj službi i svojoj ulozi u njoj. Na velikom broju stručnih kongresa i sastanaka, u diskusijama o stručnim i organizacionim pitanjima angažovan je znatan broj lekara.

Međunarodna aktivnost Saveza

Aktivnost Saveza lekarskih društava FNRJ na međunarodnom planu sve više se proširuje. Ona se ostvaruje putem više formi.

Članstvo Saveza i specijalističkih udruženja u međunarodnim organizacijama. — Savez lekarskih društava FNRJ učlanjen je u Svetsko udruženje lekara, sa sedištem u Njujorku (Association Médicale Mondiale), u koje su učlane lekarske organizacije 57 zemalja. Delegacije Saveza učestvovala su na zasjedanjima generalnih skupština u Hagu (1953), u Rimu (1954), u Beču (1955) i Istanbulu (1957), gde su bile vrlo aktivne. One su prikazivale jugoslovenski sistem socijalnog osiguranja, raspravljale o nezavisnosti lekara u radu zdravstvene službe od socijalnog osiguranja, učestvovala u izradi Kodeksa lekarske etike (naročito o odnosu lekara prema društvu), informisale o sistemu postdiplomske studija u Jugoslaviji, slale referat o društvenom upravljanju u zdravstvenoj službi u Jugoslaviji i razvoju zdravstvenih ustanova u sistemu samostalnog finansiranja. Jugoslovenske delegacije su se zalagale za pravilnije zastupanje svih zemalja-članica u izvršnom komitetu ove međunarodne lekarske organizacije. Na zasjedanju u Istanbulu jugoslovenska delegacija podnela je rezoluciju protiv upotrebe atomskog oružja.

Biro za štampu Saveza učlanjen je u Internacionalnu uniju za medicinsku štampu (L'Union internationale de la presse médicale), sa sedištem u Parizu.

Udruženje kardiologa FNRJ učlanjeno je u Evropsko kardiološko društvo (Société européenne de Cardiologie), sa sedištem u Lozani.

Udruženje reumatologa FNRJ učlanjeno je u Evropsku ligu za borbu protiv reumatizma (La ligue européenne contre le rhumatisme), sa sedištem u Kopenhagenu.

Udruženje lekara za sportsku medicinu FNRJ član je Međunarodne federacije sportske medicine (Fédération internationale de médecine sportive), sa sedištem u Rimu.

Udruženje stomatologa FNRJ učlanjeno je u Međunarodnu federaciju zubnih lekara (International Dental Fédération), sa sedištem u Amsterdamu.

Udruženje ginekologa FNRJ član je Međunarodne federacije ginekologa i opstetričara (Fédération internationale de Gynécologie et d'Obstétrique), sa sedištem u Ženevi.

U upravama i raznim odborima ovih organizacija izabrano je preko 20 najistaknutijih medicinskih naučnih radnika iz Jugoslavije.

Učestvovanje jugoslovenskih stručnjaka na međunarodnim kongresima. — U razdoblju od 1949 g. do 1956 g. jugoslovenski lekari odlazili su na međunarodne kongrese preko Akademskog saveta FNRJ. U tom periodu 497 lekara učestvovalo je na međunarodnim kongresima. Od 1955 g. do kraja 1957 g. Savez lekarskih društava poslao je iz svojih sredstava 76 delegata na 52 međunarodna kongresa, gde je podneto 65 referata, od kojih je 50 štampano u kongresnim zbornicima ili u časopisima zemalja gde su kongresi održani. Tačne podatke o ovoj formi delatnosti teško je dati, jer su razne ustanove slale svoje lekare u inostranstvo (medicinski fakulteti, higijenski zavodi, saveti za narodno zdravlje republika, zavodi za socijalno osiguranje, klinike, bolnice i dr.).

Učestvovanje stranih stručnjaka na kongresima u FNRJ. — Na poziv Saveza lekarskih društava, republičkih lekarskih društava, specijalističkih udruženja, odnosno kongresnih odbora, strani stručnjaci su učestvovali na lekarskim kongresima u Jugoslaviji. Prema evidentiranim podacima od 1952 g. do kraja 1957 g., 438 stranih stručnjaka prisustvovalo je kongresima u Jugoslaviji, bilo kao učesnici bilo kao gosti.

Strani stručnjaci kao predavači u centrima lekarskih društava. — Na poziv Saveza, republičkih lekarskih društava ili specijalističkih udruženja, 158 stranih stručnjaka posetilo je lekarska društva i medicinske centre u Jugoslaviji i održalo 179 stručnih predavanja u sekcijama i na stručnim sastancima društava.

Veze Saveza lekarskih društava s drugim zemljama. — Savez lekarskih društava FNRJ uspostavio je veze sa Francuskom, Engleskom, Poljskom, Rumunijom, Čehoslovačkom i SSSR-om (razmena časopisa, razmena stipendista, predavača, pozivi na kongrese, organizacije izložbi itd.).

Najtežnja saradnja uspostavljena je sa Francuskom. U 1956 i 1957 g. Savez je poslao u Francusku 14 mladih lekara na specijalizaciju od tri do šest meseci o trošku medicinskih fakulteta ili bolnica. U 1958 g. 13 lekara koristeće francuske stipendije. Na inicijativu prof. dr R. Debré-a, istaknutog francuskog pedijatra, održani su od 13 do 18 juna 1954 g. »Francusko-jugoslovenski pedijatrijski dani« u Parizu, na kojima je učestvovalo 16 nastavnika jugoslovenske pedijatrije sa odabranim temama. U Jugoslaviji su održani »Jugoslovensko-francuski medicinski dani« od 17 do 28 septembra 1956 g., na kojima je učestvovalo 35 francuskih lekara. Održana su 33 predavanja. Ove godine predviđeno je da se održe »Medicinski dani« u Francuskoj, na kojima će učestvovati oko 50 lekara iz Jugoslavije sa 20 referata.

U 1958 g. predviđeno je takođe uspostavljanje kontakata s lekarskim organizacijama susednih zemalja.

Stručne publikacije

Savez lekarskih društava FNRJ izdaje pet stručnih medicinskih časopisa:

»Acta medica Jugoslavica«, stručno-naučni reprezentativni časopis namenjen inostranstvu, u kome se štampaju originalni naučni radovi iz oblasti medicine, na stranim jezicima (engleskom, francuskom, nemačkom i ruskom). Ova stručno-naučna publikacija ima tiraž od 800 primeraka i izlazi u tri fascikule godišnje.

»Medicinski glasnik«, časopis namenjen lekarima opšte prakse u Jugoslaviji. Tiraž 2.400 primeraka; izlazi mesečno. Važniji radovi imaju rezimee na stranim jezicima.

»Acta chirurgica Jugoslavica«, časopis hirurga Jugoslavije. Tiraž 800 primeraka. Izlazi četiri puta godišnje.

»Tuberkuloza«, časopis ftiziologa Jugoslavije. Tiraž 1.000 primeraka. Izlazi šest puta godišnje.

»Higijena«, časopis Udruženja za preventivnu medicinu FNRJ. Tiraž 900 primeraka. Izlazi četiri puta godišnje.

Svi časopisi se razmenjuju sa stručnim časopisima u inostranstvu. U inostranstvu se traže jugoslovenski časopisi i separati i citiraju se radovi jugoslovenskih autora.

Osim časopisa koje izdaje Savez, izlazi još devet časopisa lekarskih društava i njihovih sekcija.

Delatnost oko izdavanja časopisa vodi Biro za štampu Saveza lekarskih društava FNRJ. On organizuje i izlozbe stranih stručnih časopisa, knjiga i medicinskih filmova. Tri izlozbe bile su organizovane u republičkim centrima (jedna francuska i dve engleske).

B. Do.

IZVORI:

Pravila Saveza lekarskih društava, Bilten Saveza lekarskih društava FNRJ, od 1954 do 1958 g.; Zapisnici sa plenuma Saveza (od I—XX); Izveštaj o 10-godišnjici rada Saveza lekarskih društava FNRJ

DEČJE ORGANIZACIJE

U vaspitavanju mladih generacija u Jugoslaviji, pored porodice i škole, sve značajniju ulogu dobijaju dečje i omladinske organizacije, razne vanškolske vaspitne ustanove, štampa, radio i film, kulturne i druge institucije. Razvijanjem ovih organizacija, ustanova i službi upotpunjuje se i menja klasični sistem vaspitavanja, u kome je škola bila jedina društvena forma vaspitavanja, a nastava skoro isključivi metod sticanja novih znanja.

Osmogodišnje škole se sve više oslanjaju na slobodne aktivnosti učenika i dečje organizacije, na porodični i društveni život dece.

U savremenim uslovima razvitka društva, vanškolski faktori postaju snažan činilac društvenog vaspitavanja, sticanja novih znanja, razvijanja individualnih sposobnosti i stvaralaštva, organizovanja odmora i kulturne razonode dece.

Vrste organizacija i ustanova. — Pionirske organizacije, Savez za telesno vaspitanje Partizan, Savez izviđačkih organizacija, Narodna tehnika i Vazduhoplovni savez, Podmladak Jugoslovenskog crvenog krsta, druge sportske, kulturne, umetničke i zabavne organizacije neposredno ili posredno preko pionirskih organizacija sve uspešnije učestvuju u društvenom vaspitavanju i organizovanju korisnih aktivnosti i razonode dece.

U vaspitnom delovanju ovih organizacija posebno mesto zauzimaju pionirski domovi i klubovi u stanbenim zajednicama, domovi Partizana i izviđača, klubovi Narodne tehnike, dečje biblioteke i bioskopi, pionirska pozorišta i pozorišta lutaka, letovališta, igrališta, izletišta i dr.

Sve ove organizacije i ustanove rade:

na organizovanju razonode, igre i korisnih aktivnosti školske dece kao neophodnih elemenata za njihov pravilan fizički i mentalni razvitak;

na povezivanju dece s društvenim životom zemlje;

na razvijanju jugoslovenskog socijalističkog patriotizma i drugih pozitivnih moralnih osobina;

na organizovanju društvenog i kolektivnog života dece i njihovom osposobljavanju da se, kad odrastu, lakše uključe u društveni život uopšte;

na razvijanju trajne radoznalosti, stvaralačke mašte i aktivnosti, individualnih sposobnosti i sklonosti dece u raznim oblastima ljudskog stvaralaštva.

Osnovni principi u radu ovih organizacija su: princip dobrovoljnosti i dečjeg interesovanja koji omogućava da se deca slobodno udružuju i da u velikoj meri sama odlučuju (pedagoško usmeravanje je neophodno) čime će se baviti u slobodnom vremenu; poštovanje zakona psihofizičkog razvitka dece — izbor organizacionih oblika, sadržine i metoda rada prema uzrastu dece s obzirom na značajne razlike u njihovoj fizičkoj konstituciji, mentalnoj i intelektualnoj zrelosti između 7 i 15 godina starosti; princip dečje samouprave koji kod dece razvija (uz usmeravanje i pomoć odraslih) inicijativu, samostalnost, smisao za organizovanje, za samoupravu i svest o dužnostima i odgovornostima; princip svestranosti, raznovrsnosti u sadržini rada (a ne uske stručnosti i profesionalne usmerenosti), koji deci omogućava svestrano fizičko, moralno, radno, intelektualno i estetsko vaspitavanje putem raznovrsne aktivnosti koja odgovara ovom uzrastu i vaspitnim zadacima osmogodišnje škole i dečjih organizacija.

Pionirske organizacije

Krajem 1957 g. pionirske organizacije su proslavile 15-godišnjicu osnivanja. Na Prvom kongresu Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije, krajem decembra 1942 g. u Bihaću, prvi put se zvanično javlja naziv Pionirska organizacija, a u organizacionoj rezoluciji Kongresa istaknut je zahtev omladinskih organizacija da rade sa pionirima i da na oslobođenim teritorijama stvaraju nove pionirske organizacije,

Rat i okupacija oduzeli su stotinama hiljada dečaka i devojčica detinjstvo, odvojili ih od roditelja, od škole i igre. Jedinice Narodnooslobodilačke vojske štatile su zbegove, spasavale decu iz popaljenih sela i logora, odvodile ih sa sobom i na oslobođenim teritorijama osnivale dečje domove i škole. Deca su počela da se organizuju, podražavajući partizane, u grupe, straže, čete, odbore, saveze, docnije u pionirske odrede, bataljone i brigade i da prema svojim mogućnostima pomažu borbu za oslobođenje zemlje. Poznate su akcije pionira na sakupljanju žetve, hrane i sanitetskog materijala za bolnice, priredbe u vojnim jedinicama i partizanskim bolnicama. Neki pioniri koji su učestvovali u borbama (Sava Jovanović-Sirogojno, Boško Buha, Mile Pajić, kurir Save Kovačevića Dragan i mali Slovenac Franc, pionirka Boja i dr.) postali su legendarne ličnosti Narodnooslobodilačke borbe.

Posle oslobođenja osnovane su, nastavljajući tradiciju pionirskih organizacija iz Narodnooslobodilačke borbe, dečje organizacije u celoj Jugoslaviji.

Danas pionirska organizacija nije više dečja organizacija u pravom smislu te reči. Ime pionir za svako jugoslovensko dete postalo je pojam i sinonim patriotizma, prijateljstva među ljudima i narodima, trudoljubivosti, drugarstva, hrabrosti, želje za saznavanjem i stvaralaštvom — svih onih osobina koje jugoslovenska socijalistička zajednica želi da razvija kod mladih generacija.

Organizaciona struktura. — Pionirske organizacije razvijaju delatnost pretežno u školi. Pionirski odredi predstavljaju opšti pionirski kolektiv škole. Unutar odreda postoje grupe za mlade pionire i kružoci, sekcije, družine i klubovi iz raznih oblasti delatnosti za starije pionire. Kolektivi starijih pionira rade na osnovu pravila koja sami donose i imaju svoja pionirska rukovodstva.

Pionirske organizacije svake godine na Dan Republike svečano primaju decu prvih razreda u svoje redove.

Simbol pionirskih organizacija je crvena pionirska zastava sa utisnutim likom pionira i pionirke i devizom: »Za domovinu s Titom — napred!« Pojedinačne oznake pionira su pionirska marama i značka.

Radom pionirskog odreda rukovodi Savet pionira sastavljen od društvenih radnika, članova školskog odbora i nastavnickog kolektiva, roditelja i omladinaca koji imaju ljubavi i smisla za rad sa pionirima.

Savet pionira u ostvarenju programa rada sa pionirima oslanja se na pionirski odbor (štab) odreda i pionirska rukovodstva sekcija, družina i klubova, kao i na instruktore pionirskih kolektiva, koje Savet bira iz redova omladine, nastavnika, građana i roditelja raznih profesija.

Opštinski i sreski saveti pionira, republičke i Savezna komisija za rad sa pionirima, koji postoje pri savetima društava za staranje o deci i omladini, pomažu savete pionira u školama — u razradi programa, izradi priručnika, metodске literature i u pripremanju instruktora za rad sa pionirima.

Saveti pionira i komisije za rad sa pionirima tesno saraduju sa Narodnom omladinom, Partizanom, Izviđačima i planinkama, Narodnom tehnikom, Vazduhoplovnim savezom i dr. u izradi programa za rad sa pionirima, izdavanju priručnika i spremanju kadrova, a naročito u organizovanju smotri, festivala i drugih većih manifestacija pionira.

Aktivnost svih ovih organizacija povezana je u osmogodišnjoj školi (i van škole), jer opšti program rada pionirskih organizacija važi za sve pionire, bez obzira da li rade u pionirskim grupama, kružocima, sekcijama, družinama i klubovima ili u organizacionim jedinicama ovih organizacija.

Pioniri proslavljaju pionirske i narodne praznike (Dan Republike, Novu godinu, Pionirski pozdrav proleću, Prvi maj, Majske smotre dečjeg stvaralaštva povodom Dana mladosti, Dane ustanka, praznike pionirskih odreda i škole i dr.);

— susreću se sa učesnicima Narodnooslobodilačke borbe, jedinicama Narodne armije, radnicima u fabrikama, književnicima i umetnicima;

— organizuju razna fiskulturna takmičenja, priredbe, izlete, pohode, logorovanja, pionirske smotre, sletove i festivale mladih tehničara, fiskulturnika, pionira-zadrugara i mladih prirodnjaka, pionirskih horova i orkestara, dram-skih i drugih kulturno-umetničkih grupa;

— organizuju radne akcije pionira: uređenje škole, igrališta, izletišta, pošumljavanje, sakupljanje lekovitog bilja, šumskih plodova i otpadaka za industriju itd.

Sa mlađim pionirima organizuju se grupne igre, izleti, šetnje, pevanje, ručni rad i pravljenje igračaka.

Pionirski praznici su postali tradicionalni i proslavljaju se u svim školama. U majskim smotrama dečjeg stvaralaštva 1957 g. u opštinama i srezovima učestvovalo je oko 1.500.000 pionira, a u takmičenju povodom Prvog jugoslovenskog festivala pionirskih horova i orkestara učestvovalo je oko 1.500 ansambla sa preko 200.000 pionira. Veliki broj pionira učestvuje i na raznim fiskulturnim i drugim takmičenjima. Na lakoatletskom prvenstvu pionira u Ajdovšini učestvovalo je 700 pionira, na sletu pionira fiskulturnika u Zrenjaninu 1.000 pionira, na takmičenju pionirskih odreda u Sloveniji povodom Dana mladosti učestvovalo je 159 pionirskih odreda. Mnoga od tih takmičenja postala su tradicionalna. Tako je 1957 g. u Sloveniji održano Sedmo republičko šahovsko prvenstvo pionira u kome je učestvovalo 25.000 pionira. Isto tako su tradicionalna majska fiskulturna takmičenja pionira Zagreba, stonoteniska, streljačka i druga pionirska prvenstva Srbije, slet pionira ribolovaca Hrvatske itd.

Stariji pioniri se, prema pokazanom interesovanju i sposobnostima, uključuju u: družine i klubove mladih tehničara i selenita, foto i radioamatera, građevinaca, brodara, mladih saobraćajaca, fizičara i hemičara, elektro-tehničara, metalaca, štampara, aviomodelara, meteorologa i dr.; družine mladih prirodnjaka i pionirske zadruge (na selu) — mladih biologa, cvečara, voćara, povrtara, kuničara, pčelara, odgajivača živine i dr.; fiskulturne i zabavne grupe — timove, ekipe i klubove koji se bave raznim granama sporta, zatim u družine strelaca, planinara, šahista, filatelista i dr., u horove, orkestre, literarne, dramske, folklorne, baletske, lutkarske, likovne, vajarske, novinarske i druge grupe i družine, kao i u sekcije i družine istoričara, geografa i dr.

Mnogi pionirski odredi izdaju svoje listove, dopisuju se međusobno kao i sa dečjim organizacijama i pojedincima iz drugih zemalja.

U jednom odredu broj ovakvih grupa starijih pionira kreće se od 5 do preko 40. U 31 osnovnoj školi u Beogradu sa 26.401 učenikom pionirskim aktivnostima su obuhvaćena 18.472 deteta, od kojih u 254 razne sekcije, družine i kluba radi 12.246 pionira. U Vršku su u sličnim pionirskim kolektivima obuhvaćena 2.393 pionira. U mariborskim školama radi 469 raznih pionirskih kružoka, a u Celju 104 kružoka iz 28 raznih oblasti delatnosti. U Mostaru je od 24.963 pionira, kružocima, sekcijama i družinama obuhvaćeno 10.150 itd.

Rad pionira izvan škole odvija se u raznim vaspitno zabavnim ustanovama. U zemlji ima oko 70 pionirskih domova, 100 pionirskih biblioteka, 15 većih pionirskih pozorišta, 372 vežbaonice Partizana, više domova Izviđača, veliki broj pozorišta lutaka, igrališta, izletišta, dva pionirska grada, itd. Pioniri razvijaju aktivnost i u stanbenim zajednicama (pionirski klubovi, pionirski kućni saveti i sl.).

Pioniri na selu naročito su aktivni u svojim pionirskim zadrugama, kojih ima preko 800 u zemlji.

Pionirska štampa. — Saveti društava za staranje o deci i omladini izdaju ili pomažu izdavanje 22 pionirska lista i časopisa:

u Srbiji: »Poletarac«, »Pioniri«, »Zmaj«, »Naši pioniri« (slovački), »Bukuria Pienierlor« (rumunski), »Pionirska Zagradka« (rusinski), »Pioneri« (šiptarski), »Pionir Ujság« i »Mező iskola« (mađarski);

u Hrvatskoj: »Radost«, »Pionir«, »Il pioniere« (italijanski) i »Detsky koutek« (češki);

u Sloveniji: »Ciciban«, »Pionir« i »Pionirski list«; u Bosni i Hercegovini: »Vesela sveska« i »Glas pionira«;

u Makedoniji: »Titov pioner«, »Gezimi« (šiptarski), »Sevine« (turski);

u Crnoj Gori: »Titov pionir«.

Osim ovih pionirskih listova, deca prate i listove drugih organizacija: »Zdrav podmladak«, »Izviđač«, »Tabor«, »Partizan«, »Aerosvet«, »Narodna tehnika« i dr., kao i zabavnike koje izdaju novinsko-izdavačka preduzeća: »Male novine«, »Politikin zabavnik«, »Kekec«, »Veseli zabavnik« i dr.

Pioniri u društvima Partizan

Partizan Jugoslavije — Savez za telesno vaspitanje je najmasovnija organizacija koja radi na opštefizičkom vaspitanju dece, omladine i odraslih putem redovnih časova telesnog vežbanja i igara u vežbaonicama, na vežbalištima i igralištima; organizovanjem izleta i logora, raznih takmičenja, akademija i sletova. Partizan doprinosi skladnom telesnom i moralnom vaspitanju dece. On okuplja 139.554 pionira u svojim društvima, što predstavlja oko 60% od ukupnog broja njegovih članova.

U 1957 g. na opštinskim, sreskim i zonskim sletovima učestvovalo je oko 240.000 članova. Isto tako, pioniri su uzeli učešća u brojnim akademijama, takmičenjima, kros-trčanju, izletima i logorima, koje su organizovala društva Partizana.

Deca su u društvima Partizana podeljena prema uzrastu i programu rada na dve grupe: na decu od 3 do 10 i na pionire od 10 do 15 godina. Organizovani su u vodove i čete kojima rukovode prednjaci — odrasli članovi Partizana.

Novi program Partizana za decu veoma je raznovrstan i privlačan. Zasnovan je na ispunjavanju uslova za značku pripadnosti i značku spremnosti. Uslov za dobijanje značke pripadnosti jeste da dete tri meseca redovno pohađa časove opštefizičkog obrazovanja, da je upoznao osnovna obeležja organizacije i naučilo tri dečje igre. Značku spremnosti dobijaju deca ako redovno vežbaju u organizaciji godinu dana, ako su doveli u društvo još jednog druga, učestvovala na jednom letnjem i zimskom izletu, vežbala ili pomagala u pripremi neke igre ili priredbe u društvu, naučila bar jednog druga dvama igrama, uspešno savladala stazu sa preprekama dužu 30 metara, bila uredna i primerna i imala pozitivan uspeh u školi.

Za pionire od 10 do 12 godina i od 12 do 14 godina predviđene su posebne značke. Dobijanje pionirskih znački za uzrast od 10 do 12 g. pretpostavlja savladivanje određenih disciplina, a za uzrast od 12 do 14 g. veće norme u ovim i drugim disciplinama (kao »mali rukomet« i druge igre). Pioniri koji postignu više od 75% mogućih bodova određenih za svoju kategoriju dobijaju značku spremnosti I stepena, a ostali značku II stepena. Kao potstrek za sistematsko vežbanje i postizanje uspeha uvedene su specijalne značke za plivače, smučare, izletnike i dr.

Pioniri u odredima Izviđača i planinki

Izviđačke organizacije stvorene su u zemlji 1952 g. na osnovu iskustava izviđačkih četa u pionirskim organizacijama i pozitivnih iskustava sličnih organizacija u drugim zemljama. Izviđačke organizacije imaju izrazito partizanski i patriotski karakter i program rada. Negovanje partizanskih tradicija izviđaštva, razvijanje ljubavi prema prirodi, snalaženje i ovladavanje prirodom osnovni su zadaci ove popularne organizacije. Savez izviđačkih organizacija Jugoslavije ima danas oko 70.000 članova, od kojih školske dece 52.264.

Pioniri-članovi odreda izviđača i planinki podeljeni su prema uzrastu na poletarce i pčelice (7 do 11 g.), izviđače i planinke (11 do 17 g.). Prilikom prijema u organizaciju polažu zavet i obavezni su da poštuju zakone izviđačke organizacije.

Osnovna jedinica najmlađeg članstva ove organizacije je grupa od 7 do 8 članova. Više grupa poletaraca čine četo, a više grupa pčelica — roj. Vodovi izviđača i planinki takođe imaju do deset članova. Više vodova izviđača čine četv, a više vodova planinki — kolo. Svaka od ovih jedinica ima posebne oznake. Osnovna jedinica osposobljava se za samostalan život — bira svoje rukovodstvo (vodnike i štabove četa), izrađuje konkretan plan rada i organizuje akcije. Dečjim jedinicama rukovode stariji izviđači i planinke — vodnici, odnosno odrasli članovi organizacije — brđani i brđanke. Odredom rukovodi starešinstvo odreda, kome pomaže savet roditelja. Saveti roditelja postoje i pri štabovima četa.

Prema specifičnostima terena na kome žive razvijaju rad izviđači-pomoci i izviđači-porečani.

Sadržaj rada izviđačkih jedinica čine izleti, pohodi i logorovanja, sportovi i raznovrsna druga zabava. (Samo u Vojvodini je 1957 g. organizovano 178 logora izviđača sa 5.553 učesnika i više hiljada izleta i pohoda.) Za ovladavanje minimuma izviđačkih znanja i umešnosti ustanovljeni su stepeni: mali i veliki let kod poletaraca i pčelica i zvezde I, II i III stepena za izviđače i planinke. Svaki stepen uslovljava odgovarajuća znanja i veštine (naprimen, poznavanje biografije heroja čije ime nosi odred, osnovno znanje o organizaciji, poznavanje svoga mesta, raspoznavanje strana sveta,

učestvovanje na radnim akcijama, veština da se okrpi, savlađivanje osnovnih pravila života u prirodi, prve pomoći itd.). Članovi ove organizacije mogu dobiti, prema pokazanom interesovanju i radu, i oznake savladanih veštinstava — zastavnik, konačar, vodič, strelac, telegrafist, topograf, biciklist, smučar, sanitet itd.

Pioniri u klubovima Narodne tehnike i aeroklubovima

U toku poslednje dve godine znatno su porasli uticaj i uloga Saveza za tehničko vaspitanje — Narodne tehnike i Vazduhoplovnog saveza u tehničkom vaspitanju dece, naročito one iznad deset godina starosti. Obe organizacije pomažu osmogodišnjim školama da osnuju radionice i poboljšaju stručnost nastavnika koji rade u radionicama, ukazuju pomoć pionirskim odredima u osnivanju sekcija, družina i klubova mladih tehničara, eskadrila i klubova selenita i pripremanju instruktora za pionire, a oko 50.000 pionira okupljaju i u klubovima radio, foto i kinoamatera, građevinaca, elektromašinaca, Auto-moto saveza i u aeroklubovima izvan škola.

Za učešće u smotrama tehničkih delatnosti pionira Jugoslavije 1958 g., koje u opštinama i srezovima organizuju Svet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije, Centralni odbor Narodne tehnike i Vazduhoplovni savez Jugoslavije, prijavilo se oko 80% srezova. U pripremama za ove smotre u Makedoniji su otvorene 54 nove dečje tehničke radionice, za oko 12.000 pionira, u Crnoj Gori 33, a u Novom Mestu (Slovenija) obezbeđena su sredstva za 75 radionica. U smotrama učestvuju 150 klubova mladih tehničara Vojvodine. Pioniri mladi tehničari organizuju brojne izložbe svojih radova, razna takmičenja u izradi modela ili demonstriranju mašina i raznih aparata, posete industrijskim preduzećima, prikazuju tehničke filmove itd. Pioniri sela Ratkova izradili su dve rakete, pioniri škole »Josip Pančić« iz Beograda, pored rakete, rade na izradi još oko 40 raznih tehničkih sprava i eksperimenata u oblasti fizike i hemije. Pioniri iz Pionirskog grada u Zagrebu izradili su radiouređaje za praćenje sovjetskog Sputnjika III i komandne uređaje za brod. Na konkursu »Seleniti lete« 1957 g. učestvovalo je 3.000 pionira, od kojih je nagrađeno 100 pojedinaca i 60 eskadrila selenita.

Osnovni zadaci raznih kružoka, sekcija i družina iz oblasti tehnike, odnosno klubova mladih tehničara, selenitskih eskadrila i klubova, bez obzira da li se nalaze u okviru pionirske organizacije, kluba Narodne tehnike ili Vazduhoplovnog saveza su ovi:

da okupljaju pionire u njihovom slobodnom vremenu i da putem igre i stvaralačke aktivnosti razvijaju kod njih interesovanje i ljubav prema radu i tehnici, vazduhoplovstvu i astronautici;

da im daju osnovno tehničko vaspitanje, da ih uvode u metode proizvodnog rada;

da bude stvaralačku maštu i pronalazački duh;

da razvijaju kod njih patriotizam i pozitivne moralne osobine.

Osnovna sadržina rada ovih dečjih kolektiva koji se bave tehnikom su redovne praktične vežbe u radionici, klubu, odnosno kursevima, predavanjima, filmovi, posete industrijskim preduzećima, priređivanje izložbi, izrada modela, razna takmičenja itd.

Svaki klub ima rukovodstvo sastavljeno od 7 do 8 pionira i savet kluba sastavljen od instruktora, stručnjaka, prosvetnih radnika i roditelja.

Za decu su naročito privlačni organizacioni oblici Podmlatka Vazduhoplovnog saveza — selenita i Auto-moto saveza.

Selenitima¹ se nazivaju oni pioniri koji učestvuju na raznim selenitskim konkursima, koji se interesuju za vazduhoplovstvo i astronautiku i aktivni su članovi selenitskih eskadrila i klubova. Eskadrile selenita imaju najmanje pet članova. One nose razna imena: Sirius, Soko, Orao, Satelit, Lajka, Zil Vern i sl.; biraju vođu i zamenika, a ostali članovi dobijaju razne zadatke kao: pilot, navigator, vezista, meteorolog, mehaničar, konstruktor, astronom i sl. Više eskadrila čine selenitski klub, koji organizuje tečajeve, odnosno polaganje ispita za značku »specijaliste« i organizuje razna takmičenja, selenitske letove, učešće na sletovima selenita itd. Selenitske baze pri aeroklubovima pomažu rad selenitskih klubova i eskadrila i služe kao centri za pripremu selenitskih instruktora.

Program rada selenita podeljen je prema uzrastu pionira na tri grupe, za koje postoje i odgovarajuće značke: »selenitski znač«, »selenitsko krilo«, »selenitska zvezda«.

Auto-moto savez radi na praktičnom upoznavanju pionira sa motorom i mehaničkim uređajima automobila i sa saobraćajnim znacima i pravilima vožnje. U cilju okupljanja većeg broja pionira, prilagođavanja programa raznim uzrastima dece, Auto-moto savez uveo je značke AMSJ III, II i I stepena. Značku AMSJ III stepena dobijaju pioniri do deset godina koji su upoznali saobraćajne znake i pravila ponašanja u saobraćaju, a značku II stepena pioniri iznad 10 g. koji su upoznali saobraćajne znake i pravila ponašanja u saobraćaju pešaka, biciklista i vozača. Značka I stepena predviđena je za omladinu koja poznaje saobraćajne propise i raspolaze osnovnim znanjem motoristike.

*

Podmladak Jugoslovenskog crvenog krsta razvija značajnu vaspitnu i zdravstveno-higijensku aktivnost među decom. Odbori podmlatka postoje u svim osmogodišnjim školama.

Sportske organizacije, Streljački i Planinarski savez, zatim Šahovski savez, Savez filatelista, Savez vatrogasnih društava i mnoga radnička, omladinska i seoska kulturno-umetnička društva takođe organizuju rad sa pionirima u školama ili u svojim klubovima i društvima izvan škole.

D. M.

IZVORI:

Pismo Saveta društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije i Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije o daljem radu pionirske organizacije — časopis »Naša deca«, br. 9 — 10/1956 g.; Program Partizana Jugoslavije za decu — interni materijal poslat organizacijama 1957 g.; Program i Statut Saveza izviđačkih organizacija Jugoslavije, Beograd 1955 g.; »Izvidništvo« — izdanje Saveza izviđačkih organizacija Jugoslavije, Beograd 1957 g.; Jovan Hadžić Pešić — »Izvidnička organizacija« — izdanje Saveza izvidnika Srbije, Beograd 1955 g.; Pravila za rad kluba mladih tehničara usvojen na Plenumu Centralnog odbora Narodne tehnike 24-XII-1957 g.; Program za rad selenita usvojen na Konferenciji Inicijativnog saveta za podmladak Vazduhoplovnog saveza Jugoslavije 24-XI-1957 g. u Beogradu, Program za značke Auto-moto saveza Jugoslavije, Beograd 1957 g.

¹ Selenit je popularno ime za Podmladak Vazduhoplovnog saveza Jugoslavije; reč »selenit« znači stanovnik nekih planeta u naučno-fantastičnim romanima.

Plenum je raspravljao o nekim aktuelnim pitanjima iz rada Saveza komunista u vezi sa Pismom Izvršnog komiteta CK SKJ, o čemu je podneo referat sekretar Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije Jovan Veselinov.

U diskusiji koja je vođena posle referata uzeo je učešća veći broj članova Centralnog komiteta i aktivista. Diskusija se vodila o slabostima i nedostacima o kojima se govori u Pismu Izvršnog komiteta CK SKJ i o merama koje treba preduzeti za njihovo otklanjanje.

M. G.

Savez komunista Jugoslavije pretstavljali su drugovi Josip Broz Tito, Edvard Kardelj, Aleksandar Ranković i Veljko Vlahović.

Mađarsku socijalističku radničku partiju pretstavljali su drugovi Janoš Kadar, Đula Kalaj, Jene Fok i Deže Siladi.

Na sastanku je u prijateljskoj atmosferi izvršena razmena mišljenja o pitanjima koja interesuju dve partije.

ŠESTI PLENUM CENTRALNOG KOMITETA SAVEZA KOMUNISTA SRBIJE

Šesti prošireni plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije održan je šestog marta 1958 g. u Beogradu. Plenumu su, pored članova CK SK Srbije, prisustvovali i sekretari sreskih komiteta i veći broj partiskih i sindikalnih aktivista.

SASTANAK DELEGACIJA CK SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE I CK MAĐARSKJE SOCIJALISTIČKE RADNIČKE PARTIJE

Dvadeset sedmog i 28 marta 1958 godine održan je na Karadorđevu drugarski sastanak delegacija Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije i Centralnog komiteta Mađarske socijalističke radničke partije.

PROŠIRENI PLENUM CENTRALNOG ODBORA SAVEZA BORACA JUGOSLAVIJE

U Beogradu je 31 marta 1958 g., pod predsedništvom Aleksandra Rankovića, održan prošireni plenarni sastanak Centralnog odbora Saveza boraca Narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije, kome su prisustvovali i predstavnici sreskih odbora Saveza boraca.

Na dnevnom redu Plenuma bio je izveštaj o radu Saveza boraca Narodnooslobodilačkog rata od Trećeg kongresa do kraja 1957 g.

Predsednik Saveza boraca Aleksandar Ranković govorio je o rezultatima koji su postignuti u rešavanju boračkih pitanja. On je ukazao da je priznanje određenih prava borcima na osnovu učešća u ratu imalo za cilj da ih ne dovede u neravnomeran položaj u odnosu na druge građane koji su bili u drukčijem položaju u pogledu obavljanja svojih poziva: da su porodice palih boraca i deca palih boraca dobili posebna prava koja su proizašla iz činjenice da su oni u ratu izgubili svoje hranitelje i staraoce i time dovedeni u težak položaj.

Aleksandar Ranković je zatim istakao da su se kod neznatnog broja učesnika rata razvila nezdrava shvatanja o privilegijama, kritizirstvo, birokratska shvatanja koja se nisu izivela. Međutim, konstatovao je da je ogromna većina učesnika Narodnooslobodilačke borbe samopregretno vršila i danas vrši dužnost svesnog graditelja socijalizma.

U diskusiji na Plenumu su učestvovali: Velimir Stojnić, dr Josip Hrnčević, Nemanja Vlatković, Uglješa Danilović, Franc Stadler, Srba Andrejević, Edib Hasanagić, Rodoljub Čolaković, Milovan Batanović, Ratko Ilić i Neda Božinović.

Na proširenom Plenumu doneseni su zaključci o nekim pitanjima značajnim za budući rad organizacija Saveza boraca. U zaključcima se kaže sledeće:

»Prošireni Plenum usvojio je predlog Izvršnog odbora Saveza boraca o organizovanju službe pravne pomoći u organizacijama Saveza boraca, predlog o načinu regulisanja radnih odnosa službenika zaposlenih u organizacijama Saveza boraca, a takođe i predlog o zadacima, daljem radu i organizovanju Sekcije bivših ratnih zarobljenika i Sekcije bivših interniraca i deportiraca. Plenum je ovlasio Izvršni odbor da utvrdi konačan tekst pravilnika koji će regulisati ova pitanja.

U vezi s diskusijom na Plenumu i posebno s diskusijom predstavnika Aleksandra Rankovića o rezultatima postignutim u rešavanju boračkih pitanja i o nekim negativnim pojavama među borcima Narodnooslobodilačkog rata, a koja su od značaja za budući rad Saveza boraca, Saveza ratnih vojnih invalida i Udruženja rezervnih oficira. Plenum smatra da je potrebno da se izlaganje učesnika Plenuma i izlaganje rukovodstva i da se preduzmu konkretne mere na daljem rešavanju problema boraca, a takođe mere za otklanjanje negativnih pojava među borcima.

Mnoge društvene organizacije, ističe se u zaključcima o saradnji Saveza boraca sa drugim društvenim organizacijama, danas sve više povezuju svoju aktivnost sa borbenim tradicijama Narodnooslobodilačke borbe i u vezi s tim razvijaju različite nove forme delatnosti, koje u vaspitnom pogledu i u pogledu razvika tih društvenih organizacija imaju ogroman značaj. Takva aktivnost društvenih organizacija nije našla svoj puni izraz kroz dosadašnju saradnju Saveza boraca i drugih društvenih organizacija i kroz koordinaciona tela.

Praksa je pokazala da zadaci na razvijanju borbenih tradicija, kojima se dugo vremena isključivo bavio Savez boraca, sve više interesuju čitavu društvenu zajednicu, a posebno društvene organizacije. Društvena zajednica, u najširem smislu reči, a posebno naše društvene organizacije, sve više su zainteresovani kakvi se spomenici podižu, kako izgledaju grobovi palih boraca, kako se uređuju mesta na kojima su se odigrali krupni istorijski događaji, kako se u vaspitanju novih generacija koriste borbene tradicije našeg Oslobođilačkog rata, kakve su knjige o Narodnooslobodilačkoj borbi, na koji se način borbeno iskustvo, duh otpora i heroizma iz Narodnooslobodilačkog rata mogu prenositi na današnje i buduće generacije u cilju razvijanja patriotizma i jačanja odbranbene sposobnosti zemlje.

Na svim tim i mnogim drugim pitanjima potrebna je i moguća saradnja Saveza boraca i drugih društvenih organizacija. Kad bi se to postiglo, potrebno je izmeniti i sam naziv te saradnje. Drugim rečima, potrebno je dosadašnja koordinaciona tela za vanmisko vojno vaspitanje pretvoriti u koordinaciona tela društvenih organizacija za razvijanje borbenih tradicija Narodnooslobodilačkog rata. Ta tela treba proširiti na dobrovoljnoj osnovi i u njih uključiti sve društvene organizacije koje smatraju da mogu i treba da doprinesu razvijanju borbenih tradicija, razvijanju socijalističkog patriotizma i jačanju odbranbene sposobnosti i nezavisnosti naše zemlje.

Plenum je jednoglasno usvojio rezoluciju u kojoj se u ime 1,200.000 članova boračkih organizacija Jugoslavije izražava protest povodom nedavne odluke o naoružanju zapadnonemačkog Bundesvera nuklearnim oružjem.

REZOLUCIJA PROŠIRENOG PLENARNOG SASTANKA CENTRALNOG ODBORA SAVEZA BORACA NARODNO-OSLOBODILAČKOG RATA JUGOSLAVIJE

U vreme kada se u svetu sa raznih strana ulažu konkretni naponi za pokretanje problema razoružanja s mrtve tačke i za otvaranje neophodnih razgovora u cilju popuštanja postojeće zategnutosti u svetskim odnosima i stvaranja uslova za međunarodno sporazumevanje, zapadnonemački Bundestag izglasao je, na zahtev Adenauerove vlade, jednu odluku koja je uperena protiv interesa svetskog mira — odluku o atomskom naoružanju zapadnonemačke vojske.

Mirosljubivo čovečanstvo, a pogotovo živi učesnici borbe protiv fašizma kod nas i u svetu primili su vest o ovoj odluci sa revoltom i dubokim uznemirenjem i zabrinutošću.

Odluka o stvaranju zapadnonemačke nuklearne vojske znači dalje opasno proširivanje postojeće trke u naoružanju. U pitanju je atomsko naoružavanje jedne države sa kojom još nije zaključen mirovni ugovor, a čiji su upravljači, svojom osvajačkom politikom i željom za svetskim gospodstvom, u Drugom svetskom ratu izvršili agresiju i naneli čovečanstvu neopisive nesreće i užase. Ove činjenice rečito upozoravaju na ozbiljnost situacije koju stvara odluka zapadnonemačkog Bundestaga, a koja kao sastavni deo opšte trke u naoružanju znači unošenje novih teškoća u napore da se nađu rešenja za obezbeđenje mira u svetu.

Narodi i države ujedinjeni u antihitlerovskoj koaliciji svečano su se obavezali da će najenergičnije sprečiti svaki pokušaj obnavljanja nemačkog militarizma. To obavezuje Ujedinjene nacije da se odlučno suprotstave atomskom naoružavanju zapadnonemačke vojske.

Narodi Jugoslavije, koji su dva puta bili žrtva nemačke agresije, pretrpeli ogromne ljudske i materijalne gubitke, osetili sve strahote ratnih razaranja i zločina i tako skupo platili izvojevanu slobodu i nezavisnost — sa dubokim uzbuđenjem i negodoivanjem gledaju kako se, obnavljanjem vojnog potencijala Zapadne Nemačke, dovode u krajnju opasnost naponi koje čovečanstvo čini da se obezbedi mir i mirosljubiva međunarodna saradnja. Oni sa time ne mogu da se pomire.

Zbog toga Savez boraca Narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije smatra da jugoslovenska vlada tumaći najdublje interese i osećanja naših naroda i 1,200.000 članova naših boračkih organizacija, kada je uzela u razmatranje mogućnost da iznese pred Organizaciju Ujedinjenih nacija pitanje naoružanja zapadnonemačkog Bundesvera atomskim oružjem.

Smatramo da danas snose zajedničku i nepodeljenu odgovornost za očuvanje i učvršćenje mira, za razvijanje međunarodne saradnje i obezbeđenje aktivne mirosljubive koegzistencije svi narodi i vlade svih zemalja i posebno nacionalne i međunarodne boračke organizacije.

Savez boraca NOR je uveren da odluka o atomskom naoružanju zapadnonemačke vojske mora duboko da zabrine i revoltira sve narode i sve ljude u svetu kojima je stalo do mira, a na prvom mestu one koji su bili žrtve nemačke agresije i žrtve fašizma. Ovakva odluka mora ozbiljno da pokrene na razmišljanje i aktivnost sve nacionalne i međunarodne boračke organizacije, jer je to tako krupan i ozbiljan udarac stvari mira u svetu da nikakve međusobne ideološke i političke razlike ne smeju da budu prepreka njihovom jedinstvu i otporu ovakvim odlukama.

Savez boraca Narodnooslobodilačkog rata očekuje pre svega od nemačkog naroda da ovog puta odlučnije zauzme stav protiv naoružanja nuklearnim oružjem i pozdravlja one snage u Nemačkoj koje shvataju svu težinu jedne takve odluke, kako za budućnost same Nemačke, tako i za sudbinu mira u Evropi i svetu uopšte, i koje su se već izjasnile protiv naoružanja Bundesvera atomskim oružjem.

Shvatajući duboku nacionalnu i međunarodnu odgovornost boračkih organizacija za dalju sudbinu čovečanstva, za sprečavanje novih ratova i ostvarenje međunarodne saradnje, Savez boraca Narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije se ovim obraća svim boračkim organizacijama u svetu sa pozivom da se aktivno suprotstave sprovođenju u život odluke Bundestaga o atomskom naoružanju zapadnonemačke armije i da posvete sve svoje snage zaštiti mira i saradnji među narodima.

Istovremeno Savez boraca Narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije manifestuje svoju punu podršku svim naporima i akcijama koji se danas od strane nacionalnih i međunarodnih boračkih i drugih progresivnih snaga i organizacija u tom pravcu preduzimaju.

NARODNI DOHODAK U PERIODU 1952—1956 GODINE¹

U periodu 1952—1956 g. narodni dohodak je, prema podacima Saveznog zavoda za statistiku, ostvaren u celini i po delatnostima:

NARODNI DOHODAK 1952 — 1956 GODINE (Tekuće cene u milionima dinara)

Vrsta delatnosti	1952	1953	1954	1955	1956
Ukupno	853.830	1.022.596	1.162.379	1.398.254	1.445.237
Industrija i šumarstvo*	406.361	442.268	515.067	631.692	659.941
Poljoprivreda	217.024	310.031	309.385	421.403	420.966
Građevinarstvo	63.529	74.345	86.820	81.332	64.511
Saobraćaj	42.654	47.068	52.338	70.898	86.300
Trgovina i ugostiteljstvo	56.325	76.761	96.148	118.718	134.919
Zanatstvo	41.160	48.691	70.621	74.211	78.600
Neraspoređeno	26.777	23.432	32.000	—	—

* Industrija i šumarstvo iskazani su zajedno zbog toga što u ovom periodu pri obračunu dohotka nije bio raščišćen obuhvat između ove dve delatnosti.

Podaci o narodnom dohotku obračunatom po cenama tekuće godine izražavaju stvarno stanje te godine, jer se po tekućim, tj. stvarnim cenama, vršila realizacija proizvodnje i raspodela dohotka u toj godini. Međutim, ovi podaci uzeti izljudvano ne mogu se koristiti kao pokazatelji privrednog razvika bez oslonca na pokazatelje o dinamici proizvodnje i cena.

Promene u kretanju dohotka po godinama rezultirale su iz promena obima i strukture proizvodnje, produktivnosti rada i promena nivoa cena po kojima je dohodak obračunavan. Prateći kretanje pojedinih faktora koji su uticali na dohodak, može se dobiti jasnija pretpostavka o njegovom realnom kretanju.

Ako se kretanje proizvodnje i cena uporedi s kretanjem narodnog dohotka od 1952 g. do 1956 g. kod svake privredne delatnosti ponaosob, dobijaju se sledeći odnosi:

INDUSTRIJA

	Verižni indeksi			
	1953 1952	1954 1953	1955 1954	1956 1955
Indeks fizičkog obima proizvodnje	112	114	116	110
Indeks cena proizvođača	99	102	105	102
Korigovani indeks	111	116	122	112
Indeks dohotka	108	116	122	104

Između kretanja obračunatog dohotka od industrije po godinama i kretanja fizičkog obima industrijske proizvodnje i cena postoje izvesna odstupanja, a najveće je u 1956 g., jer korigovanoj indeksu fizičkog obima proizvodnje i cena od 112% (ovaj indeks dobijen je množenjem indeksa fizičkog obima proizvodnje sa indeksom cena) odgovara indeks dohotka od 104%.

Pri razmatranju ovih podataka treba imati u vidu činjenicu da mora postojati izvestan raskorak između kretanja dohotka i kretanja proizvodnje, iskazane prema indeksu fizičkog obima proizvodnje. Indeks fizičkog obima proizvodnje utvrđuje se na osnovu ličnih dohoda radnika i amortizacije po jedinici proizvoda, ne uzimajući u obzir višak dohotka preko ličnih dohoda (neto dohodak). Indeks fizičkog obima proizvodnje ne odražava, dakle, promene u vrednosnoj strukturi proizvoda, koje nastaju bilo zbog izmena u nivou cena, bilo zbog promena produktivnosti rada ili pomeranja nivoa materijalnih troškova.

Ovo se najbolje uočava kada se podaci o kretanju bruto vrednosti industrijske proizvodnje uporede s podacima fizičkog obima proizvodnje u 1956 godini. Bruto vrednost industrijske proizvodnje porasla je u odnosu na prethodnu godinu za 8%. Razlika u nivou kretanja bruto vrednosti industrijske proizvodnje i fizičkog obima industrijske proizvodnje iznosi samo 2%, dok razlika između kretanja dohotka i fizičkog obima proizvodnje iznosi 6%. Ovo ukazuje na činjenicu da je u 1956 g. došlo do promena u odnosima između pojedinih elemenata vrednosne strukture industrijske proizvodnje. Pri povećanju cena za 2%, materijalni troškovi su povećani za 11%, amortizacija za 13%, lični dohoci za 11%, a neto dohodak samo za

2%. Na povećanje materijalnih troškova uticalo je, pored ostalog, i povećanje tarife u železničkom teretnom saobraćaju za oko 20%, zatim povećanje cena sirovinama koje je industrija nabavljala iz poljoprivrede, pa se jedan deo dohotka prelomio iz industrije u dohodak saobraćaja i poljoprivrede.

Na dinamiku dohotka od industrije utiče, zatim, ne samo pomeranje nivoa fizičkog obima proizvodnje i pomeranje u strukturi cena industrijskih proizvoda, već u znatnoj meri i to u kojim je granama došlo do pomeranja u nivou proizvodnje. Porast dohotka će biti veći ako je došlo do jačeg porasta proizvodnje u granama na čijim se proizvodima ostvaruje visok neto dohodak. Međutim, u 1956 g. porast proizvodnje u tekstilnoj i metalnoj industriji, koje u dohotku industrije učestvuju sa 33%, a u fizičkom obimu proizvodnje sa 26%, pokazuje porast za 5% niži od prosečnog porasta industrijske proizvodnje, uz istovremeni pad cena za 1%.

Nasuprot tome, u granama elektroenergije i proizvodnje uglja, koje u dohotku od industrije učestvuju sa 8%, a u fizičkom obimu sa 20%, ostvaren je porast proizvodnje veći od prosečnog za 6% odnosno 2%.

Detaljnija analiza pojedinih faktora koji su uticali na veličinu dohotka pokazuje da je iskazano povećanje dohotka industrije od 1952 do 1956 g. najvećim delom rezultat povećanja proizvodnje i produktivnosti rada, a da je samo neznatnim delom moglo biti rezultat povećanja cena industrijskih proizvoda u ovom periodu.

POLJOPRIVREDA

	Verižni indeksi			
	1953 1952	1954 1953	1955 1954	1956 1955
Indeks fizičkog obima proizvodnje	141	88	124	83
Indeks cena proizvođača	109	112	113	104
Korigovani indeks	153	99	140	91
Indeks dohotka	143	100	136	100

Kretanje dohotka od poljoprivrede imalo je drukčiji smer u odnosu na kretanje dohotka od industrije. Dok je u industriji bio porast proizvodnje i dohotka iz godine u godinu, u poljoprivredi je zbog uzastopnog smenjivanja rodnih i nerodnih godina bilo veoma neravnomerno kretanje proizvodnje i dohotka. U 1953 g. povećana je proizvodnja u odnosu na 1952 g. za 41%, dok je u 1954 g. opala u odnosu na 1953 g. za 12%; u 1955 g. proizvodnja je povećana za 24%, a u 1956 g. je opala za 17%. I kretanje cena proizvođača poljoprivrednih proizvoda (po kojima je dohodak obračunat) bilo je podložno znatno većim promenama nego kretanje cena industrijskih proizvoda.

Porast proizvodnje učinio je da znatno poraste dohodak u 1953 g. u odnosu na sušnu 1952 g., i u 1955 g. u odnosu na isto tako nerodnu 1954 godinu. Što se tiče kretanja dohotka u 1954 g. u odnosu na dohodak u 1953 g., s obzirom na kretanje proizvodnje, ovde se radi samo o nominalno jednakim dohocima, jer je proizvodnja u 1954 g. opala za 12%, ali su, s druge strane, cene isto tako porasle za 12%. Zbog viših cena pri obračunu dohotka za 1954 g. dobija se skoro isti iznos dohotka kao i u 1953 g., ali za ovim nominalno jednakim iznosom stoji manji obim poljoprivredne proizvodnje za 12%. Isti je slučaj s kretanjem dohotka u 1956 g. u odnosu na 1955 godinu. Dohodak je iskazan za obe godine gotovo u podjednako iznosu, mada je proizvodnja u 1956 g. u odnosu na 1955 g. opala za 17%. Razume se da ovo nominalno povećanje dohotka u poljoprivredi, iza koga nema povećanja proizvodnje, znači realno povećavanje dohotka sela.

Detaljnija analiza pokazuje da su na ovakvo kretanje dohotka u 1956 g. prvenstveno uticale cene žita. U drugoj polovini 1956 g. ukinuto je takozvano plafoniranje cena žita i cene su se slobodno formirale na tržištu. Cene žita povećale su se u 1956 g. za 30% u odnosu na 1955 godinu. S obzirom na to da žita učestvuju u ukupnom dohotku od poljoprivrede u sušnim godinama sa oko 25%, a u rodnim sa preko 35%, razumljivo je što kretanje cena žita ima bitan značaj za kretanje dohotka od poljoprivrede. Tako je primenom znatno viših cena pri obračunu dohotka od žita za 1956 g. gotovo u celosti nadomešten pad proizvodnje.

Iz podataka u tabeli o kretanju proizvodnje, cena i dohotka poljoprivrede po godinama ne vidi se promena u cenama žita iz žetve 1956 g. zbog toga što se u tabeli radi o podacima uzetim prema indeksu cena, koji se računa i objavljuje samo za kalendarsku godinu. Međutim, dohodak od žitarica se računa ne po cenama kalendarske, već po cenama ekonomske godine. Pri obračunu dohotka cene žita se utvrđuju u periodu od priprema žetve do polovine naredne godine. U obračunima za ranije godine — do 1956 g. ova razlika između cena kalendarske i ekonomske godine nije dolazila do izražaja, jer su cene žita bile plafonirane, pa, prema tome, iste i u kalendarskoj i u ekonomskoj godini. Razlika je osetna jedino u 1956 godini. U prvoj polovini 1956 g. otkupljivano je žito iz rodne 1955 g. po plafoniranim cenama, što je došlo do izražaja u indeksu cena za kalendarsku godinu. Otuda se ovaj indeks cena za kalendarsku 1956 g. ne može primeniti pri analizi kretanja dohotka u ovoj godini, već se moraju imati u vidu cene ekonomske godine.

U celini uzv, kretanje dohotka od poljoprivrede u razdoblju od 1952 g. do 1956 g. karakterise u prvom redu neravnomernost kretanja, a zatim osetan raskorak između kretanja

¹ Podaci o narodnom dohotku u periodu od 1952 g. do 1956 g. utvrđeni su za društveni sektor u privredi na osnovu završnih računa privrednih organizacija, a za privatni sektor na osnovu podataka koje prate i iskazuju redovne statističke službe i na osnovu podataka utvrđenih putem anketa i procena. Doходak je obračunat po tekućim cenama.

dohotka i proizvodnje u nerodnim godinama. Pad proizvodnje u nerodnim godinama (1954 i 1956) nije se kroz dohodak odrazio u odnosu na prethodne rodne godine (1953 i 1955) zbog porasta cena poljoprivrednih proizvoda u 1954 g. i 1956 godini. Kretanje dohotka od poljoprivrede nije, dakle, bilo praćeno u navedenom razdoblju odgovarajućim kretanjem proizvodnje, kao što je bio slučaj kod kretanja dohotka od industrije.

U industriji smo imali u čitavom razdoblju od 1952 g. do 1956 g. konstantan uspon proizvodnje, praćen odgovarajućim porastom dohotka, dok se kod poljoprivredne proizvodnje pokazuju iz godine u godinu velike oscilacije, koje se ne mogu videti u podacima o dohotku, zbog promena u nivou cena po kojima je dohodak obračunavan.

Kao posledica toga što u poljoprivrednoj proizvodnji nije bilo uspona u pomenutom razdoblju, nije moglo doći ni do stvarnog porasta dohotka od poljoprivrede, što se moralo znatnije odraziti na ukupan dohodak zemlje, s obzirom na značaj i učešće poljoprivrede u ukupnom dohotku.

GRAĐEVINARSTVO

	Verižni indeksi			
	1953 1952	1954 1953	1955 1954	1956 1955
Indeks efektivnih časova	121	111	102	78
Indeks zaposlenog osoblja	121	114	106	77
Indeks cena građevinskog materijala	100	111	106	101
Indeks dohotka	117	117	94	79

Za delatnost građevinarstva ne raspolaže se podacima o fizičkom obimu izvršenih građevinskih radova, ni indeksom cena građevinskih usluga; ne postoji, dakle, jedan direktan oslonac za analizu kretanja dohotka od građevinarstva. Međutim, na osnovu podataka koji se zasada prate i iskazuju u ovoj delatnosti, o efektivnim radnim časovima, zaposlenom osoblju i cenama građevinskog materijala, može se dobiti orijentacija o kretanju izvršenih građevinskih radova i cenama građevinskih usluga, pa samim tim i o kretanju dohotka.

Prednji podaci nesumnjivo ukazuju na to kakav je bio razvojni tok i pravac građevinske delatnosti u pomenutom periodu. Od 1952 do 1955 g. pokazuje se porast ove delatnosti, ali je porast iz godine u godinu sve manji, dok u 1956 g. dolazi do osetnog pada u odnosu na prethodnu godinu.

Kretanje dohotka odgovara kretanju građevinske delatnosti u ovom razdoblju, sem u 1955 godini. U ovoj godini došlo je do pada dohotka za 6%, iako podaci o efektivnim radnim časovima i zaposlenom osoblju ukazuju na to da nije bilo neke razlike u obimu građevinske delatnosti u odnosu na prethodnu godinu.

Do pada dohotka u 1955 g. došlo je zbog porasta cena građevinskog materijala za 6% u odnosu na 1954. godinu. Povećanje cena građevinskog materijala odrazilo se i na povećanje cena usluga građevinarstva, ali samo putem povećanja materijalnih troškova u strukturi cena građevinskih usluga, a ne i putem povećanja dobiti. Naprotiv, dobit u građevinarstvu u 1955 g. smanjena je u odnosu na 1954 g. za 41%, što se odrazilo i na smanjenje dohotka.

Inače, u celini uzet, kretanje dohotka od građevinarstva daje stvarni odraz kretanja građevinske delatnosti.

SAOBRAČAJ

	Verižni indeksi			
	1953 1952	1954 1953	1955 1954	1956 1955
Indeks obima saobraćajnih usluga	110	108	119	103
Indeks dohotka	110	111	136	122

Dohodak od saobraćaja bio je u ovom razdoblju u stalnom porastu, ali postoji izvesna neravnomernost u kretanju dohotka po godinama. Uzroci ovakvog kretanja ne mogu se sagledati u navedenim podacima, jer nedostaju podaci o kretanju cena saobraćajnih usluga u celini. Međutim, postoje podaci o cenama železničkih usluga i s obzirom na to da železnički saobraćaj u ukupnom dohotku od saobraćaja učestvuje sa 57%, to se kretanje ovih cena odrazilo na kretanje dohotka od ukupnog saobraćaja.

Promene u cenama železničkih usluga vidnije su se odrazile na kretanje dohotka saobraćaja u 1955 i 1956 godini. U 1955 g. cene železničkih usluga su povećane za oko 14%, a u 1956 g. tarifa u teretnom saobraćaju je povećana za oko 20%. Zbog toga je porast dohotka od 22% u 1956 g., pri porastu fizičkog obima usluga za 3%, uglavnom rezultirao iz porasta cena saobraćajnih usluga.

ZANATSTVO

Za ovu privrednu oblast, za njen najveći deo koji se odnosi na privatni sektor, zasad se raspolaže vrlo oskudnim podacima. Sigurna je samo činjenica da je u razdoblju od 1952 do 1956 g. bio stalan uspon ove delatnosti, pa je, shodno tome, dolazilo i do porasta dohotka iz godine u godinu. Pri poređenju dohotka od zanatstva po godinama, zapaža se znatan porast dohotka

u 1954 g. u odnosu na 1953 godinu. Ovo povećanje pri izračunavanju dohotka rezultiralo je iz veće obuhvatnosti zanatske delatnosti 1954 g., jer je u toj godini izvršen popis zanatstva. Neka približna ocena o tome u kom obimu iskazanog kretanje dohotka izražava kretanje zanatske proizvodnje ne može se dati, jer se ne raspolaže podacima o zanatskoj proizvodnji.

TRGOVINA

	Verižni indeksi			
	1953 1952	1954 1953	1955 1954	1956 1955
Indeks fizičkog obima prometa u trgovini na malo	102	109	112	103
Indeks cena na malo	109	98	113	104
Indeks prometa u trgovini na veliko	—	136	130	104
Indeks dohotka trgovine	136	125	124	114

Fizički obim prodaje robe stalno je rastao i, shodno tome, došlo je i do konstantnog porasta dohotka, samo što je porast dohotka po godinama osetno veći nego što odgovara nivou porasta fizičkog obima prodaje robe. Do odstupanja u kretanju fizičkog obima prodaje robe i kretanju dohotka došlo je usled porasta cena u trgovini. Otuda jedan deo od iskazanog povećanja dohotka u trgovini rezultira iz povećanja cena.

UKUPAN DOHODAK

Iz osvrta o kretanju dohotka po pojedinim privrednim delatnostima može se, i pored teškoća na koje se pri ovakvom poređenju nailazi, dati približna ocena o kretanju ukupnog dohotka zemlje. Može se, naime, približno sagledati kojim delom iskazani porast narodnog dohotka u jednoj godini u odnosu na prethodnu godinu rezultira iz odgovarajućeg porasta proizvodnje odnosno iz porasta opšte privredne aktivnosti, a kojim delom iz povećanja cena. Pošto postoje osetnije razlike u kretanju dohotka od pojedinih delatnosti, s obzirom na to koliko kretanje dohotka odnosno delatnosti stvarno izražava kretanje proizvodnje, potrebno je paralelno sagledati i obim učešća svake delatnosti u ukupnom dohotku zemlje da bi se u celini video uticaj kretanja dohotka pojedinih delatnosti na kretanje celokupnog dohotka zemlje. Učešće pojedinih delatnosti u ukupnom dohotku zemlje vidi se iz sledećeg pregleda:

STRUKTURA DOHOTKA PO DELATNOSTIMA

Vrsta delatnosti	1952	1953	1954	1955	1956
Ukupno	100	100	100	100	100
Industrija i šumarstvo	47,6	43,2	44,3	45,2	45,6
Poljoprivreda	25,4	30,3	26,6	30,1	29,1
Građevinarstvo	7,5	7,3	7,5	5,8	4,5
Saobraćaj	5,0	4,6	4,5	5,1	6,0
Trgovina i ugostiteljstvo	6,6	7,5	8,3	8,5	9,3
Zanatstvo	4,8	4,8	6,1	5,3	5,5
Neraspoređeno	3,1	2,3	2,7	—	—

Industrija i poljoprivreda učestvuju u ukupnom dohotku zemlje prosečno sa preko 70% s tim što je učešće industrije osetno veće od učešća poljoprivrede. Imajući u vidu ovu činjenicu, očigledno je da je kretanje dohotka od industrije i poljoprivrede u osnovi odredilo sliku kretanja ukupnog dohotka zemlje, pri čemu je kretanje dohotka od industrije imalo odlučujući uticaj na stalno povećanje ukupnog dohotka. Ovaj se uticaj izražava ne samo direktnim učešćem dohotka od industrije u formiranju narodnog dohotka zemlje, već i posredno, jer je konstantan porast dohotka od industrije bio praćen i porastom dohotka saobraćaja, trgovine, a do 1955 g. i porastom dohotka od građevinarstva, pošto je razvoj industrije uslovio i porast aktivnosti ostalih delatnosti. Izvan tempa porasta opšte privredne aktivnosti u ovom razdoblju ostala je samo poljoprivreda, ali se to ne vidi iz učešća poljoprivrede u dohotku zemlje zbog toga što je zaostajanje proizvodnje u dohotku kompenziran povećanjem cena.

Rezultat ovog raskoraka u kretanju industrijske proizvodnje i aktivnosti ostalih delatnosti u odnosu na kretanje poljoprivredne proizvodnje, koje se odvijalo neravnomerno, ispoljio se u kretanju ukupnog dohotka zemlje. Tako je porast dohotka u 1953 g. za oko 20% u osnovi rezultirao iz povećanja industrijske i poljoprivredne proizvodnje. Povećanje dohotka u 1954 g. za oko 14% rezultira delimično iz povećanja cena zbog toga što iskazani dohodak u poljoprivredi ne odgovara kretanju poljoprivredne proizvodnje, već se nominalno održao na nivou prethodne godine zbog povećanja cena poljoprivrednih proizvoda za 12%. Porast dohotka u 1955 g. za 20% znatnim delom potiče iz porasta industrijske i poljoprivredne proizvodnje, a manjim delom i iz porasta cena u 1955 godini. Iskazano povećanje dohotka u 1956 g. za oko 3% rezultiralo je uglavnom iz porasta cena, dok je ukupna proizvodnja, uzimajući u obzir porast industrijske i pad poljoprivredne proizvodnje i građevinarstva, ostala na približno istom nivou kao i u 1955 godini.

B. K.

OLOVO I CINK

Rudnici i topionice olova i cinka imaju veliki privredni značaj za Jugoslaviju. U proizvodnji olova iz ruda¹ Jugoslavija zauzima prvo mesto u Evropi, a sedmo u svetu; u proizvodnji cinka šesto u Evropi, a četrnaesto u svetu. Vrednost prodatih proizvoda rudnika i topionica olova i cinka u 1957 g. iznosila je po cenama na svetskom tržištu u istoj godini preko 35 miliona dolara.

Proizvodi rudnika i topionica olova i cinka učestvuju sa blizu 10% u ukupnom izvozu Jugoslavije. Oni su zauzimali preko 50% od ukupnog izvoza obojene metalurgije u vremenu od 1946 do 1957 godine. Iz ruda olova i cinka dobijaju se i drugi metali: srebro, zlato, bizmut, kadmijum, piriti koncentrat i dr. U rudnicima i topionicama olova i cinka bilo je krajem 1957 g. 14.255 zaposlenih.

Po proizvodnji olova iz izvađene rude Jugoslavija je pre Drugog svetskog rata bila na drugom mestu u Evropi; proizvodila je oko 26% od evropske proizvodnje. Sva tri rudnika olova i cinka (Trepča, Mežice i Kopaonik), iz kojih je dolazila uglavnom sva predratna proizvodnja olovo-cinkovih ruda bila su u rukama stranog kapitala.

RUDNICI I TOPIONICE OLOVA I CINKA

LEGENDA: 1 Mežice, 2 Celje, 3 Šabac, 4 Veliki Majdan, 5 Srebrenica, 6 Rudnik, 7 Šuplja Stena, 8 Kopaonik, 9 Trepča, 10 Ajvalija, 11 Kišnica, 12 Lece, 13 Novo Brdo, 14 Zletovo.

Predratna proizvodnja topionica olova i cinka bila je mala, jer su se najveće količine olovnog i cinkovog koncentrata izvozile. U 1939 g. proizvedene su 86.993 tone olovnog koncentrata, iz koga se moglo dobiti oko 65.000 tona olova, a u zemlji je proizvedeno svega 10.615 tona. Slično je bilo i s koncentratom cinka. U izvezenim koncentratima olova i cinka odlazili su i srebro, bizmut, sumpor i kadmijum, koji se danas dobijaju u zemlji. Potrošnja olova i cinka u zemlji bila je neznatna zbog slabo razvijene industrije. Trošilo se ispod 2.000 tona olova i 2.000 tona cinka. Proizvodnja valjaoničke robe bila je sasvim neznatna.

Sirovine

I pored visokog nivoa eksploatacije, bilansne rezerve ruda olova i cinka u stalnom su porastu posle rata, jer su izvršeni relativno obimni i uspešni istražni radovi. Bilansne rezerve² olovo-cinkovih ruda iznosile su krajem 1956 g. 30.135.000 tona rude sa 1.474.000 tona metala olova i 1.134.000 tona metala cinka. Srednji sadržaj ovih ruda iznosio je 4,89% olova metala i 3,76% cinka metala.

Rude olova i cinka sadrže još i znatne količine srebra, zlata, bizmuta, kadmijuma, antimona, sumpora, mangana i železa. Od ovih »uzgrednih« metala iskorišćuju se: srebro, zlato, bizmut, kadmijum i samo delimično sumpor u koncentratima pirita i cinka i antimon u tvrdom olovu³.

¹ Ne računajući olovo proizvedeno iz otpadaka.

² Za sve rudnike kategorije A+B+C, sem za Ajvaliju i Kišnicu, gde su date rezerve kategorije A+B+C; rezerve kategorije A su vidljive rezerve, kategorije B verovatne, a kategorije C moguće. Rezerve kategorije A i B služe kao baza za projektovanje odnosno dobijanje zajma.

³ Olovo koje sadrži oko 12% antimona.

Antimon koji sadrže rude olova i cinka doskora se nije koristio. Poslednjih godina antimon se koristi u Trepči za proizvodnju tvrdog olova. Rude olova i cinka u Trepči i Zletovu sadrže preko 600.000 tona mangana. Međutim, ove rezerve zasada nisu uključene u bilansne rezerve, jer još nije utvrđen tehnološki postupak koji bi omogućio njihovo ekonomično korišćenje. U rezervama rude olova i cinka i u jalovini prerađenih ruda flotacije u Trepči nalazi se i oko 4,7 miliona tona sumpora i preko 5 miliona tona železa. Ove rezerve se vrlo malo koriste, jer se nedovoljno koriste sumpor i železo sadržani u rudi i jalovini flotacije. Potpuniya slika iskoristivog metala iz olovo-cinkovih ruda može se dobiti ako se razmotre i iskorišćenja koja se postižu u flotacijama (tabela 1).

Tabela 1
SADRŽAJ METALA U KONCENTRATIMA U 1956 GODINI

Flotacija	Iskorišćenje u %		Sadržaj u %	
	Olova	Cinka	U koncentratu olova	U koncentratu cinka
Trepča*				
Kopaonik*	90,22	70,62	79,73	49,86
Ajvalija—Janjevo*				
Novo Brdo	63,83	78,73	63,23	47,24
Rudnik	80,74	69,90	79,69	46,97
Veliki Majdan	88,60	74,30	64,22	48,29
Lece	87,77	65,20	63,63	54,88
Mežice	81,58	29,51	70,07	48,02
Zletovo	94,11	31,25	73,28	48,76
Šuplja Stena	84,70	82,70	69,77	50,17

* Rude ovih rudnika mešaju se i prerađuju zajedno, pa se iz njih dobija kolektivni, skupni koncentrat.

Rezerve rudnika olova i cinka obezbeđuju proizvodnju oko 75.000 tona olova godišnje i 36—40.000 tona cinka, prosečno za oko 14 godina⁴. Rezerve kategorije A + B obezbeđuju isti nivo proizvodnje prosečno za oko osam godina.

Proizvodnja ruda olova i cinka iznosila je 1957 g. blizu 1,8 milion tona. Zbog opadanja sadržaja metala u ovim rudama za isti nivo proizvodnje metala otkopavače se sve veće količine rude. Samo radi održavanja sadašnjeg, ne tako visokog nivoa rezervi, moraće se svake godine nadoknađivati fond rudnih rezervi pronalaženjem oko dva miliona tona novih rezervi, što je relativno velika količina. Dalje povećanje proizvodnje ovih metala zavisice od novootkrivenih rezervi. Potencijalne mogućnosti za pronalaženje novih količina ruda olova i cinka postoje u mnogim rudnim oblastima: Kopaonička rudna oblast, Šumadska oblast, oblast Kriva Palanka — Ruplje (Sase — Toranica — Karamanica, Blagodat), oblast istočne Bosne (Srebrenica), planina Ljubišnja u Crnoj Gori i dr.

Kapaciteti za prerađu rude olova i cinka

Neto investicije od 1947 g. do 1956 g. zaključno u otvaranje novih rudnika olova i cinka, povećanje kapaciteta rudnika i izgradnju novih i proširenje postojećih kapaciteta za prerađu ruda i topionica iznosile su po cenama iz 1956 g. oko 32,9 milijarde dinara.

Povećanje proizvodnje olova i cinka, kao i nekih uzgrednih proizvoda (bizmuta, srebra, zlata i dr.), postignuto je povećanjem postojećih kapaciteta u rudnicima i otvaranjem novih rudnika.

Trepča. — U rudniku je otvoreno novo izvozno okno dubine 800 m. Povećan je kapacitet flotacije od predratnih 2.500 tona dnevne prerade na 3.000 tona. Povećan je kapacitet topionice od 25.000 na 75—80.000 tona olova godišnje. U topionici je izgrađeno novo odeljenje koritastih peći, velika šahna peć, mala šahna peć, plamene peći, Dvajt-Loid postrojenje, elektro-filtri i povećan kapacitet rafinerije. Izgrađena je rafinerija srebra i zlata.

⁴ Računato s rudničkim iskorišćenjem od oko 90%, a sa ukupnim iskorišćenjem olova u flotaciji i topionici od oko 82% i cinka od oko 63%.

Mežice. — Povećan je kapacitet separacije od 500 tona dnevne prerade na 2.000 tona, i to povećanjem kapaciteta flotacije na 1.000 tona i izgradnjom separacije pomoću teških tekućina, prve separacije ove vrste u obojenoj metalurgiji kod nas. Sada se rekonstruiše topionica olova.

Zletovo. — Povećan je kapacitet rudnika otvaranjem novih rudnih žila. Povećan je kapacitet flotacije od 500 na 1.000 tona dnevne prerade.

Kopaonik. — Izvršena je potpuna obnova rudnika i žičare duge 11 km, jer je rudnik za vreme rata bio uništen. Ruda iz Kopaonika flotira se u Zvečan (Trepči).

Ajvalija—Janjevo. — Otvoreni su rudnici i pušteni u pogon. U ovim rudnicima izrađeno je izvezno okno u Ajvaliji i podignuta žičara i železnička pruga normalnog koloseka kojom se prevozi ruda u Zvečan na preradu.

Novo Brdo. — Otvoren je rudnik, podignuta žičara i flotacija kapaciteta 250 tona dnevne prerade.

Rudnik. — Otvoren je rudnik, podignuta žičara i sagrađena flotacija kapaciteta 500 tona dnevne prerade rude.

Lece. — Obnovljen je rudnik, podignuta žičara i sagrađena flotacija sa cijanizacijom kapaciteta 250 tona prerade rude dnevno.

Veliki Majdan. — Otvoren je rudnik i izgrađena flotacija kapaciteta 100 tona dnevne prerade rude.

Šuplja Stena. — Otvoren je rudnik, podignuta žičara i izgrađena flotacija od 250 tona dnevne prerade rude.

Cinkarna Celje. — Povećan je kapacitet od pred-ratnih 5.000 na 17.000 tona cinka godišnje. Povećan je kapacitet valjaonice cinka na 4.000 tona cinkovog lima godišnje.

Elektroliza cinka — Šabac. — Izgrađena je elektroliza cinka kapaciteta 12.000 tona elektrolitnog cinka, 35 tona kadmijuma i 25.000 tona sumporne kiseline godišnje.

Povoljnom razvoju geološko-rudarskih istražnih radova na olovu i cinku doprineli su i geološki zavodi u zemlji, kao i geološka služba Trepče. Rešavanju problema prerade olovo-cinkovih ruda pomogli su Institut za tehnologiju mineralnih sirovina i laboratorijum za pripremu mineralnih sirovina Rudarsko-geološkog fakulteta u Beogradu. Najveći broj projekata novih olovo-cinkovih rudnika i flotacija izradio je Projektantski zavod metalurgije iz Beograda.

Poboljšanju tehnoloških procesa i organizaciji proizvodnje doprineli su i eksperti OUN, kao i odlazak jugoslovenskih stručnjaka u SAD, SSSR, Francusku, Švedsku, Poljsku i druge zemlje.

Korišćenje kapaciteta. — Teško je odrediti tačne ukupne kapacitete preduzeća olova i cinka u celini, jer su oni zavisni u prvom redu od rudnika, zatim od flotacija i topionica. Kapaciteti rudnika zavise od raspoložive količine rude, pripremljenih rezervi za eksploataciju i dr. Kapaciteti topionica zavise od sadržaja metala u koncentratima⁵, od snabdevenosti električnom energijom itd.

Ukupni godišnji kapacitet, flotacija, računajući 330 radnih dana u godini, iznosi oko 2,400.000 tona prerađene rude.

U zemlji postoje dve topionice olova: u Trepči i u Mežici. Kapacitet topionice u Trepči iznosi 75—80.000 tona rafiniranog olova godišnje, što zavisi od kvaliteta koncentrata olova. Topionica u Mežici ima kapacitet od 15.000 tona godišnje rafiniranog olova.

Do 1956 g. cink-metal i cink-prah dobijali su se samo u Cinkarni u Celju. Kapacitet Cinkarne iznosio je u 1957 g. oko 17.000 tona sirovog cinka i cink-praha godišnje. Od 1956 g. počela je proizvodnja elektrolitnog cinka u Elektrolizi u Šapcu. Kapacitet Elektrolize, koja je puštena u pogon 1956 g., iznosi 12.000 t elektrolitnog cinka godišnje. I kapaciteti Cinkarne u Celju i Elektrolize cinka u Šapcu bili su u 1957 g. potpuno iskorišćeni.

Jugoslavija ima kapacitete za proizvodnju olovnog lima, olovnih cevi i olovnih sačmi u Mežici i kapacitete za proizvodnju olovnog lima i olovnih cevi u Tvornici olovnih proizvoda u Zagrebu. Kapaciteti u Mežici iznose oko 2.000 tona lima godišnje, 1.000 tona cevi i oko 1.000 tona sačme, a kapaciteti u Zagrebu oko 1.500 tona lima i 3.500 tona olovnih cevi. Novi kapaciteti: Valjaonica bakra Sevojno i Fabrika kablova Svetozarevo mogu takođe proizvoditi valjaoničku robu od olova. Bez ovih novih kapaciteta dosadašnji valjaonički kapaciteti iznose oko 9.000 tona valjaoničke robe. Ovi kapaciteti su bili iskorišćeni u 1956 g. sa 27%, a u 1957 g. sa 37%.

U Cinkarni u Celju, posle modernizacije i proširenja, kapacitet valjaonice iznosi oko 4.000 tona cinkovog lima

⁵ Ukoliko je sadržaj veći kapaciteti su veći.

godišnje. U 1956 g. ovaj kapacitet bio je iskorišćen sa 68%, a u 1957 g. sa 85%.

Kapaciteti u flotacijama, kao i topionički i valjaonički kapaciteti, nisu dovoljno iskorišćavani.

Broj zaposlenih i produktivnost rada

Broj zaposlenih u proizvodnji olova i cinka vidi se iz tabele 2.

Tabela 2
BROJ ZAPOSLENIH U PREDUZEĆIMA OLOVA I CINKA

Preduzeće	1953	1955	1957
Trepča	5.349	5.508	5.105
Kopaonik	790	768	726
Ajvalija	889	1.094	959
Novo Brdo	389	497	364
Rudnik	483	457	479
Veliki Majdan	214	240	260
Lece	379	524	648
Mežice	1.848	2.028	1.984
Cinkarna Celje	930	1.260	1.060
Zletovo	1.606	1.675	1.876
Šuplja Stena	441	525	499
Elektroliza cinka — Šabac	—	—	295
Svega	13.318	14.536	14.255

Kretanje produktivnosti rada, posmatrajući zajedno sve rudnike olova i cinka, pokazuje tabela 3.

Tabela 3
PRODUKTIVNOST RADA U PREDUZEĆIMA OLOVA I CINKA

Vrsta rada	1953	1956
Učinak jamski — tona rude na nadnicu	0,780	0,879
Učinak preduzeća — tona rude na nadnicu	0,391	0,467
kg olova na nadnicu*	19,5	20,6

* Uzete nadnice svih zaposlenih.

Najveći učinak ima preduzeće Rudnik, a zatim Mežice i Trepča, koja po rudničko-jamskom učinku zauzima treće mesto.

Proizvodnja

Posleratna proizvodnja rudnika i topionica olova i cinka prikazana je u tabeli 4.

Tabela 4
PROIZVODNJA RUDNIKA I TOPIONICA OLOVA

Proizvod	1946	1950	1957
Ruda olova i cinka	617.696	1.186.724	1.763.937
Olovni koncentrat	53.552	92.061	111.111
Rafinirano olovo	32.591	57.204	78.504
Cinkov koncentrat	27.660	60.178	91.967
Sirovi cink i cink-prah	3.294	12.315	16.741
Elektrolitni cink	—	—	12.718
Bizmut	17	56	100
Srebro u kg	7.318	68.586	74.696
Zlato u kg	—	—	249
Piritni koncentrat	7.950	28.161	25.591
Valjaonička roba olova	1.395	2.836	3.359
Valjaonička roba cinka	1.416	1.313	3.410
Kadmijum	—	—	25,9

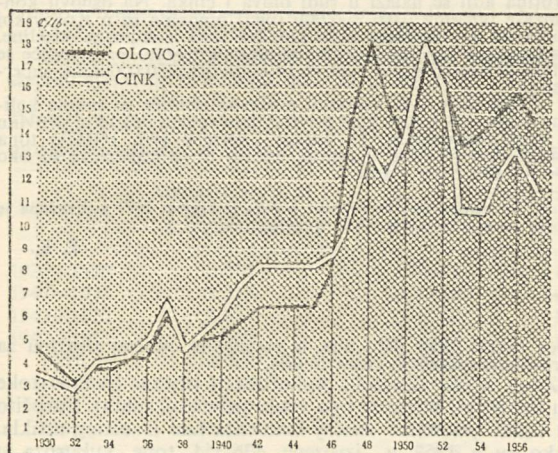
Poslednjih osamdeset godina u našoj zemlji su proizvedene sledeće količine olova i cinka (u tonama):

	Olovo	Cink
Od 1874 g. — 1944 g.*	1,066.393	635.184
Od 1945 g. — 1957 g.	776.019	328.744
Od toga:		
proizvedeno metala	741.019	160.744
metala u izvezenim koncentratima	35.000	168.000
Ukupno	1,842.412	963.928

* Proizveden ili sadržan metal u koncentratima po podacima dr V. Simića iz knjige »Istoriski razvoj našeg rudarstva«.

Od 1945 g. do 1957 g. zaključno proizvedene količine metala dobijene su iz blizu 15,500.000 tona rude. Od ove ukupne količine za poslednjih 12 godina proizvedeno je oko 42% olova i oko 34% cinka.

CENE OLOVA I CINKA

Sve do 1949 g. jedini proizvođači ruda olova i cinka bili su Trepča, Mežica i Zletovo. Od 1949 g. počinje proizvodnja u rudniku Kojaonik, a zatim od 1952 g. i proizvodnja u ostalim novootvorenim rudnicima u Srbiji, a od 1953 g. i u Šupljaj Steni u Crnoj Gori.

Bez novih rudnika proizvodnja olova ne samo da ne bi ovako porasla već bi opadala. Proizvodnja koncentrata cinka je već počela da opada 1951 g., ali su novi rudnici omogućili porast od 1953 godine. Bez novih rudnika ne bi se moglo obezbediti puno korišćenje topionica cinka. (Cinkarne u Celju i Elektrolize cinka u Šapcu.)

Za proizvodnju određene količine olova i cinka potrebno je proizvoditi sve veću količinu rude. Ovo se može videti iz tabele koja prikazuje koja je količina rude potrebna za proizvodnju jedne tone rafiniranog olova:

Godina	1939	1947	1957
Tone rude	11,8	14,8	22,4

Do ovog osiromašenja dolazi uglavnom iz dva razloga: prvo, što sadržaj metala u »starim« rudnicima (Trepči i Mežicama) opada i, drugo, što je prosečni sadržaj metala u novim rudnicima niži nego što je bio u rudi eksploatisanoj pre i neposredno posle rata. Za proizvodnju rudnika olova i cinka karakterističan je sve veći sadržaj bizmuta, što je dovelo do povećanja proizvodnje bizmuta. Do povećanja proizvodnje srebra došlo je, uglavnom, zbog visokog sadržaja ovog metala u novootvorenim rudnicima.

Važna karakteristika posleratne proizvodnje je i sve veća prerada koncentrata olova i cinka u samoj zemlji. Proširenjem kapaciteta topionice u Trepči sada se svi koncentri olova prerađuju u zemlji. Isto je i sa koncentratom cinka. Pošto je utroščen kapacitet proizvodnje cinka u Cinkarni u Celju i sagrađena Elektroliza cinka u Šapcu, izvoz koncentrata cinka se znatno smanjio. Pored cinka, iz ovih koncentrata koristi se i sumpor, a u Elektrolizi se dobija i kadmijum.

Povećana proizvodnja posle rata ostvarena je uglavnom povećanjem proizvodnje ruda i izgradnjom novih kapaciteta, kao i proširenjem starih kapaciteta rudnika i topionica. Proizvodnja ne samo da je povećana po količini već i po kvalitetu, jer su se sve više proizvodili metali umesto koncentrata.

Potrošnja olova i cinka

Domaća prividna potrošnja (proizvodnja plus uvoz manje izvoz) olova i cinka poslednjih godina iznosila je (u tonama):

	1951	1957
Olovo	8.353	13.225
Cink	8.260	11.505

Struktura domaće potrošnje prikazana je u tabeli 5.

Tabela 5
STRUKTURA POTROŠNJE OLOVA I CINKA U ZEMLJI

Potrošači	1954	1956
Olovo*		
Crna metalurgija	218	223
Obojena metalurgija	4.712	2.492
Mašinogradnja	225	324
Elektroindustrija	2.239	3.671
Hemiska industrija	695	726
Saobraćaj	342	610
Široka potrošnja	421	753
Ostali	1.570	536
Ukupno	10.422	9.335
Cink**		
Potrošači	1954	1956
Crna metalurgija	1.212	1.202
Obojena metalurgija	2.668	3.394
Mašinogradnja	1.148	2.460
Brodogradnja	102	220
Elektroindustrija	422	622
Hemiska industrija***	2.117	2.421
Grafička industrija	102	127
Ostali	906	1.272
Ukupno	8.677	11.718

* Potrošnja olova obuhvata samo rafinirano olovo isporučeno potrošačima.

** Potrošnja cinka obuhvata: sirovi cink, cink-prah, fini redet stišani i rafinirani cink i elektrolitni cink, cinkov lim, autotip i ofse-ploče, kao i cink utrošen za cinkovo belilo.

*** Od 2.117 tona u 1954 g. utrošene su 1.454 tone cinka za cinkovo belilo, a u 1955 od 2.421 t cinka utrošeno je 1.639 t za cinkovo belilo.

Evropa troši preko dva puta više olova no što iznosi njena proizvodnja olova iz rude. I potrošnja SAD je preko dva puta veća no što iznosi njena sopstvena proizvodnja olova iz rude. I Evropa i SAD upućene su na uvoz olova.

Evropa troši i cinka više no što proizvodi, a SAD troši gotovo dva puta više no što proizvodi.

Potrošnja olova i cinka po stanovniku u 1955 godini* iznosila je u važnijim industrijskim zemljama (Velika Britanija, Belgija, Švedska, SAD, Kanada, Zapadna Nemačka, Holandija,

* Podaci: Metalstatistik, Frankfurt am Main, 1956.

Švajcarska, Francuska, SSSR, Italija i Japan) olova 2,6 kg po glavi stanovnika i cinka 3,2 kg, u ostalim zemljama 0,2 kg olova i isto toliko cinka po glavi stanovnika, a u Jugoslaviji 0,8 kg olova i 0,7 kg cinka (prosečno za ceo svet potrošnja je iznosila 0,9 kg odnosno 1,0 kg).

Jugoslavija je, i pored veoma visoke proizvodnje, još uvek mali potrošač olova i cinka, što dokazuje da se u ovom periodu prerađivačka industrija još nije dovoljno razvila.

Izvoz—uvoz. — Proizvodi rudnika i topionica olova i cinka zauzimaju veoma važno mesto u celokupnom izvozu ne samo obojene metalurgije, već izvoza u celini. Od ukupnog izvoza od 1946 g. do zaključno 1957 g. u iznosu od oko 815 milijardi deviznih dinara na obojenu metalurgiju dolazi preko 150 milijardi deviznih dinara ili 18,5%. Vrednost izvezenih proizvoda preduzeća olova i cinka iznosi u ovom istom vremenu 80 milijardi dinara, što čini blizu 10% od ukupnog izvoza odnosno preko 52% od ukupnog izvoza obojene metalurgije.

Struktura izvoza se nešto izmenila u korist izvoza proizvoda veće vrednosti. Tako, naprimer, od 1951 godine ne izvozi se više olovni koncentrat. Valjaonička roba olova i cinka izvozi se tek poslednjih godina, no izvoz je mali.

Od 1947 g. do 1951 g. cene olovu i cinku nisu kod nas menjane. Poslednjih godina plafonirane cene su iznosile:

	24 III 1955	10 III 1955	22 II 1956
Cena tone			
rafiniranog olova	130.000	150.000	195.000 *
sirovog cinka	139.000	—	150.000

* Cena rafiniranog olova iz Mežice viša je za 5.000 dinara po toni.

U poslednjoj ceni olova sadržan je porez na promet sa stopom od 15%.

PROIZVODNJA KUKURUZA

Od 1930 g. do 1939 g. u Jugoslaviji je zasejavano kukuruzom prosečno više od 2.500.000 hektara godišnje. Posle Drugog svetskog rata površine su nešto smanjene. One su iz godine u godinu varirale između 2.400.000 i 2.500.000 hektara. Ovo neznatno smanjenje površina pod kukuruzom posle rata rezultat je nastojanja da se povećaju površine pod krmnim i industriskim biljem.

Privredni značaj kukuruza. — Od svih ratarskih kultura kukuruz ima najširu i najraznovrsniju upotrebu. Kukuruz je ranije predstavljao najglavniju žitaricu. Posle Drugog svetskog rata kukuruz donekle gubi taj svoj značaj i postaje sve važnija krmna i industriska biljka. Po vrednosti za ishranu stoke ističe se među svim drugim ratarskim, krmnim i industriskim kulturama. U 100 kg kukuruznog zrna ima 136,7 krmnih jedinica¹, dok druge žitarice imaju: ovlas 99,7, pšenično brašno 112, pasulj 116, ječam 120, fina prekrupa 79,7 krmnih jedinica u 100 kg. Zbog ovako visoke hranljive vrednosti kukuruz je postao najglavnija, osnovna hrana u tovu svinja i tovu i ishrani drugih vrsta stoke.

I upotreba kukuruzne biljke sve je veća u ishrani stoke, naročito goveda. Iz cele biljke, zajedno sa klipovima i zrnom, spravlja se silaža koja po svom kvalitetu prevazilazi svaku drugu silažnu hranu spravlenu od drugih biljaka. Sa jednog hektara postiže se prinos od 8 do 10 vagona kukuruzne silaže.

Kvalitet kukuruza kao hrane za stoku, maksimalno i najracionalnije iskorišćavanje površina zasađenih kukuruzom i mogućnost postizanja najvećih prinosa — čini kukuruz osnovom za unapređenje stočarstva.

Kukuruz dobija sve veći značaj i kao industriska kultura. Kukuruzno zrno i kukuruzovina neobično su pogodni za industrisku prerađu. Vrlo veliki sadržaj skroba u zrnu (78%), mogućnost lakog čuvanja i transporta čini kukuruz veoma pogodnom sirovinom za delijanje skroba i alkohola. Skrob i alkohol dobijeni iz kukuruza, javljaju se od skroba dobijenog prerađom krompira. To isto važi za aceton i butilalkohol koji se upotrebljavaju kao izvrstan rastvarač nitroceluloznih lakova i za izradu efira. Kukuruz se upotrebljava u pivarskoj industriji, u industriji farmaceutskih preparata itd. Kukuruzna

¹ Krmna jedinica označava hranljivu vrednost krmnih biljaka. Za osnovu se uzima hranljiva vrednost 1 kg ovsa.

Perspektivni razvoj. — S obzirom na potrebe Evrope, nekih istočnih zemalja (Čehoslovačke, Mađarske), SSSR i SAD, Jugoslavija će biti u mogućnosti da i dalje izvozi olovo i valjaoničku robu olova (limove, cevi).

Razvoj rudarstva i topioničarstva olova i cinka u Jugoslaviji pokazao je da postoje potencijalne mogućnosti za dalje povećanje sirovinke baze, zadržavajući i dalje relativno visoki stepen korišćenja otvorenih industriskih rezervi rude.

Društvenim planom privrednog razvoja za period od 1957 g. do 1961 g. predviđeno je dalje korišćenje jednog dela otvorenih rezervi ruda olova i cinka, što će istovremeno dovesti do većeg iskorišćenja topioničkih kapaciteta. Pored toga, predviđeno je dalje izučavanje mogućnosti što ekonomičnijeg korišćenja uzgrednih proizvoda, u prvom redu sumpora, železa, pirinitnog koncentrata i dr., što posle rata još nije urađeno. To bi, međutim, doprinelo poboljšanju platnog bilansa prema inostranstvu.

Savezni društveni plan privrednog razvoja predviđa otvaranje novih rudnika i izgradnju flotacija u rudnicima olova i cinka — Kišnice na Kosmetu i Srebrenice² u Bosni i Hercegovini. Iz koncentrata olova i cinka proizvedenih u ova dva rudnika, dobiće se oko 10.000 tona olova, 6.000 tona cinka, preko 10.000 kg srebra i oko 30.000 tona pirinitnog koncentrata (Kišnica).

Perspektivnim planom takođe je predviđeno povećanje kapaciteta Elektrolize cinka u Šapcu od 12.000 na 18.000 tona elektrolitnog cinka, uz odgovarajuće povećanje kapaciteta sumporne kiseline (oko 12.000 tona).

Korišćenje sumpora i železa iz ruda olova i cinka Trepče odloženo je za posle 1961 godine.

Izrađen je tehnološki postupak korišćenja sumpora iz pirinita koji se nalazi u rudi olova i cinka. Na osnovu koncentrata pirinita (oko 100.000 tona) predviđa se u Kosovskoj Mitrovici proizvodnja oko 120.000 tona sumporne kiseline. Na bazi ove kiseline i uvezenog sirovog fosfata proizvođaće se u fabrici superfosfata, koja će se izgraditi, 250.000 tona superfosfata.

Osim toga, kao uzgredni proizvodi dobiće se znatne količine izgotetina železa koje predstavljaju veoma pogodnu sirovinu za crnu metalurgiju. U slučaju upotrebe svih 160.000 tona koncentrata pirinita u zemlji, dobilo bi se izgotetina sa oko 90—100.000 tona železa.

² Izgradnja ova dva rudnika počela je krajem 1957 g. i računa se da se završi do kraja 1959 godine.

E. K.

klica sadrži blizu 25% ulja, te predstavlja odličnu sirovinu za spravljanje tehničkih i jestivih ulja.

Zbog široke upotrebe kukuruza u ishrani ljudi i stoke i u industriji, kukuruz ima veliki privredni značaj. Naročito je veliki privredni značaj kukuruza kao izvoznog artikla. Tako su u 1952 g. izvezene 476.354 tone kukuruza u vrednosti 16.224 miliona dinara. Vrednost svih drugih poljoprivrednih artikala izvezenih iste godine (goveda, svinje, sveže i suvo meso, jaja, hmelj, vino, voće, duvan, kudolja, kućina itd.) iznosila je 11.768.372.000 dinara ili za 4.456 miliona dinara manje od vrednosti izvezenog kukuruza u zrnu, ne računajući vrednost kukuruza u izvozu svinja i masti.

Privredni značaj kukuruza vidi se iz tabela 1 i 2 u kojima je prikazan bruto proizvod poljoprivrede u ukupnoj privredi, odnosno proizvodnja kukuruza u poljoprivredi kao i proizvodnja i potrošnja kukuruza u FNRJ.

Tabela 1

UČEŠĆE POLJOPRIVREDE U BRUTO PROIZVODU I UČEŠĆE KUKURUZA U POLJOPRIVREDI

(U milionima dinara)

Godina	Ukupna privreda	Poljoprivreda	Kukuruz	Struktura u % Poljoprivreda	Kukuruz
1952	1.850	371	21,9	20,1	6,0
1953	2.156	487	51,8	22,6	10,8
1954	2.584	520	48,0	20,1	9,3
1955	3.042	712	93,6	23,4	13,1
Prosek 1952-56	2.408	522	53,8	21,7	10,3

U strukturi potrošnje kukuruza najveći deo otpada na stočnu hranu. Karakteristično je, međutim, da je ova potrošnja u prošlim godinama ispoljavala tendenciju opadanja i pored povećane proizvodnje kukuruza. Ovakvo smanjenje potrošnje kukuruza kao stočne hrane posledica je, u prvom redu, smanjenja stočnog fonda. Međutim,

povećanje broja stoke, koje predviđa perspektivni plan razvitka poljoprivrede, zahtevaće i odgovarajuće povećanje potrošnje kukuruza u ishrani stoke, kako u zrnu tako i silaži.

Tabe. a 2

PROIZVODNJA I POTROŠNJA KUKURUZA U 1957 GODINI

	Količina (u vagonima)	Struktura (u %)
Proizvodnja	565.000	100
Potrošnja:	417.300	73,7
za seme	7.300	1,3
za ljudsku ishranu	100.000*	17,7
za stočnu ishranu	302.000*	53,3
za industrijsku preradu	8.000*	1,4
Prenosne zalihe i izvoz	148.500	—

* Podaci o ljudskoj ishrani dobijeni su od Direkcije za ishranu FNRJ, dok su podaci o stočnoj hrani izračunati na bazi proračuna utroška putem normativna po grlu stoke u Udruženju za unapređenje proizvodnje kukuruza FNRJ. Podaci o industrijskoj preradi dobijeni su od Industrije skroba i vrenja.

Proizvodnja kukuruza. — Učešće kukuruza u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji kreće se od 6,0%, do 13,1% ili za četiri godine (1952/56), prosečno 10,3%.

Visina prosečnih prinosa kukuruza po godinama i stepen njihovog kolebanja dati su u tabeli 3.

Tabela 3

PROSEČNI PRINOSI KUKURUZA OD 1930 DO 1957 GODINE

Godina	Ukupna površina požnjevena u hiljadama ha	Prinos	
		ukupan u hilj. tona	po ha mtc.
1930—1939	2.573	4.223	16,4
1947—1951	2.318	3.618	15,6
1947—1952	2.313	3.260	14,1
1947—1953	2.321	3.342	14,1
1950	2.210	2.093	9,3
1951	2.361	4.040	17,1
1952	2.290	1.474	6,4
1953	2.407	3.836	15,9
1954	2.460	3.003	12,2
1955	2.470	3.900	15,8
1956	2.570	3.370	13,1
1957	2.586	5.658	21,9

Statistički bilten br. 42, str. 14—15 i SGJ — 57, str. 145.

Dosadašnja proizvodnja kukuruza bila je vrlo niska. Godišnja prosečna proizvodnja pre rata kretala se oko 420.000 vagona kukuruza u zrnu. U posleratnom periodu ona je iznosila oko 337.000 vagona. Ta količina ne odgovara površinama i povoljnim klimatsko-zemljišnim uslovima. Zbog primitivne obrade zemlje i nege kukuruza, kao i nepovoljnih klimatskih prilika u nekim godinama, rod kukuruza potpuno je zavisio od određene konstelacije prirodnih faktora. Otuda su prinosi bili ne samo niski, već i vrlo nestabilni iz godine u godinu. Prosečni godišnji prinosi kretali su se od 12 do 16 odnosno 17 mtc po hektaru. Naročito je velika razlika u prosečnim prinosisima pojedinih rejonata. Dok se prosečni prinos u AP Vojvodini kretao od 14 do 32 mtc po hektaru, u rejonima uže Srbije prinos je iznosio od 7 do 15 mtc po hektaru. Još su izrazitije razlike u prosečnim prinosisima pojedinih srezova u istoj Republici. Prosečni prinos kukuruza u periodu od 1947 g. do 1951 g. iznosio je u Mačvanskom srezu 17,7 mtc po hektaru, a prosečni prinos u istom periodu u Timoćkom srezu bio je svega 11,6 mtc. Prosečni prinosi dve uzastopne, ali klimatski različite godine, upoređeni međusobno, najbolje ilustruju varijabilnost prinosa. Prosečni prinos kukuruza u rejonima uže Srbije bio je 8,2 mtc/ha u godini 1950, a na području Kosmeta čak 5,9 mtc po hektaru. Godine 1951 prosečni prinos u rejonima uže Srbije iznosio je 16,1 mtc po hektaru, a na Kosmetu 9,1 mtc po hektaru.

Nepovoljnih, uglavnom sušnih godina, prosečni prinosi su dva puta niži od prosečnih prinosa normalnih, vlažnijih godina.

Bez obzira na različito zasedanje površine pod kukuruzom, ukupna proizvodnja po godinama i prosečni prinosi za svaku godinu različiti su i uglavnom zavisni od vegetacionog perioda. Tako je sa površine od 2,361.000 hektara u 1951 g. proizvedeno 4,040.000 t, a prosečni prinos iznosio je 17,1 mtc po hektaru. Sledeće, 1952 godine, sa nešto smanjenih površina (2,290.000 ha), proizvedeno je svega 1,474.000 t, a prosečni prinos iznosio je 6,4 mtc po hektaru. Tri puta niži prinosi u 1952 g. u upoređenju sa prinosisima u 1951 g., najbolje ilustruju zavisnost proizvodnje kukuruza od vremenskih prilika. To je rezultat zastarelog, primitivnog procesa proizvodnje kukuruza.

Rad na unapređenju proizvodnje kukuruza. — Gajenje kukuruza kod nas zasnivalo se doskora na primitivnoj obradi tla i nezi useva. Stoga su proizvođači primenjivali agrotehničke mere u skladu sa dejstvom prirodnih činilaca. Istraživačka služba bila je orijentisana na rešavanje takvih problema, koji će uticati na rodnost vrste kukuruza u postojećim opštim uslovima.

Pojedine agrotehničke mere do 1954/55 g. dale su pozitivne rezultate u gajenju kukuruza. Ali, ograničena upotreba tih mera i metoda kao i opšta zaostalost nisu omogućavali vidniji preokret u proizvodnji. Postignuti rezultati nisu doveli do temeljitije preorijentacije i modernizacije proizvodnje. Te mere nisu mogle da otklone štetno dejstvo nepovoljnih vremenskih prilika, koje su delovale kao stihija u pojedinim godinama. U povoljnijim prirodnim uslovima ove mere bi znatno više uticale na povećanje prinosa.

Agrotehniku u periodu do godine 1954/55 karakteriše sistem mera međusobno nepovezanih. Najvažnije od tih mera su:

Obrada zemlje. Priprema zemlje za setvu kukuruza izvodi se zaoravanjem strnike, kasnije dolazi duboko oranje i pretsetvena kultivacija polja. Zaoravanje strnike ima za cilj čuvanje vlage u zemljištu i borbu sa korovom. Duboko oranje stvara povoljne uslove za razvoj biljaka u toku vegetacije. Ustanovljeno je da je dubina oranja od 15 do 25 sm znatno povoljnija od plićeg oranja i utiče na povećanje prinosa.

Đubrenje. Đubrenje (stajskim ili veštačkim đubrivima) utiče na povećanje prinosa. U primitivnim uslovima gajenja najpovoljniji efekat daju količine od 300—400 mtc po hektaru bačenog stajskog đubriva svake pete godine i 2—3 mtc veštačkog đubriva svake godine.

Gustina sklopa. Sva nastojanja bila su usmerena na to da se obezbede 12.000 do 17.000 biljaka na jednom hektaru. Ovakav sklop je, prema ogledima, najviše odgovarao nastojanjima za povećanje prinosa i zato preporučivan proizvođačima.

Selekcija i semenaštvo. Pošto od sorti zavisi povećanje prinosa, obračuna je velika pažnja dobijanju novih sorti. Selekcijom su stvorene mnogobrojne sorte kukuruza: rumski zuban, vukovarski zuban, šidski, novosadski, flajšmanov, beljski, maksimirski i koričev zuban, kao i veći broj sorti tvrdunaca. Novostvorene sorte davale su u poredenju sa lokalnim vrstama kukuruza, veći prinos. Sve su se te sorte, pored veće rodnosti, odlikovale i otpornošću na sušu, poleganje, bolesti i štetočine itd. One su selekcionirane i prilagođene postojećim zemljišno-klimatskim uslovima, rejonima njihova uzgoja i nivou agrotehnike.

Mere koje su preduzimane uticale su na povećanje prinosa i rentabilnost gajenja. Proizvođači koji su blagovremeno sproveli takve mere dobili su znatno veći prinos od drugih proizvođača. Međutim, ove mere nisu dovoljno ni blagovremeno sprovedene. Tako je dubina oranja na 25 sm ostvarivana samo u neznatnom procentu. Veštačka đubriva u uzgoju kukuruza, makar i u neznatnim količinama, nisu upotrebljavana. Sasvim nedovoljna bila je upotreba stajskog đubriva usled smanjenog stočnog fonda i nepravilnog čuvanja samog stajnjaka. Slaba obrada i priprema zemlje otežavala je blagovremenu i kvalitetnu setvu.

U takvim uslovima proizvodnja kukuruza bila je u nerasazmjeri sa mogućnostima koje su pružali povoljni prirodni faktori (zemljište i klima). Proizvodnju kukuruza kod nas karakteriše srednji prosečni prinosi sa jedinice površine (1 hektara) u nizu pred a njih i posleratnih godina. U kolikom je stepenu proizvodnja kukuruza zavisna od tipa zemljišta i stanja kulture poljoprivrednog proizvođača najbolje ilustruju podaci prosečnih prinosa pojedinih republika, oblasti i rejona jedne te iste godine (tabela 4).

Razlike u prinosisima znatne su kod različitih kategorija proizvođača, pa i između proizvođača iste kategorije. Tako su prosečni prinosi pojedinih državnih dobara u tim istim godinama iznosili 35 do 40 mtc po hektaru, dok je kod drugih prosečni prinos bio 20 do 25 mtc po hektaru. Razlike u prinosisima kod individualnih proizvođača su još izrazitije — od 5 do 25 mtc po hektaru, a prosečno su ispod prinosa

državnih dobara, seljačkih radnih zadruga i ekonomija opštih zemljoradničkih zadruga. Individualna gazdinstva svojim površinama koje zasejavaju kukuruzom daju obeležje celokupnoj proizvodnji kukuruza.

Tabela 4
PROSEČNI PRINOSI KUKURUZA U MTC/HA

Narodna republika	1957	1956	1955
Srbija	24,0	13,7	15,6
Uža Srbija	18,2	9,3	11,6
AP Vojvodina	32,1	20,8	21,6
AKM Oblast	18,7	10,6	11,0
Hrvatska	23,3	15,6	19,7
Slovenija	19,8	15,7	16,1
Bosna i Hercegovina	13,9	7,6	11,9
Makedonija	15,9	10,8	13,3
Crna Gora	13,4	9,1	11,9

Najglavniji zadatak, to jest znatnije povećanje celokupne proizvodnje i prosečnih prinosa, nije se mogao rešavati povećanjem površina pod kukuruzom, pošto je kukuruz zauzeo i one površine koje po svojim prirodnim svojstvima ne obebeđuju uspeh proizvodnje. Povećanje ukupne proizvodnje može se ostvariti i uz izvesno smanjenje površina pod kukuruzom. To je moguće samo intenzifikacijom procesa proizvodnje i znatnim povećanjem prosečnih prinosa sa jedinice površine.

Nastojanja posle rata bila su usredsređena na preorijentaciju poljoprivredne proizvodnje, sa ekstenzivne na intenzivnu. Za to su stvoreni preduslovi industrijalizacijom zemlje.

Društvenim planovima privrednog razvika FNRJ obebeđuju se iz godine u godinu sve veća sredstva za poljoprivredu.

Povećana ulaganja sredstava zajednice imaju za cilj da se nabavkom opreme i reprodukcioni materijala omogući savremena, moderna proizvodnja.

Ukupna potrošnja veštačkih đubriva je rasla iz godine u godinu:

1955 utrošeno je	440.000 t
1956 „ „	671.000 t
1957 „ „	958.568 t

Broj poljoprivrednih traktora poslednjih godina naglo raste. U odnosu na 1955 g. broj traktora u prošloj godini se više nego udvostručio.

Tabela 5
STANJE TRAKTORA U POLJOPRIVREDI

Godina	Broj traktora	Indeks 1955 = 100
1955*	9.456	100
1956**	14.696	151
1957**	21.500	227

* Na početku godine.
** Na kraju godine.

Organizacija proizvođača i naučno-istraživački rad

Posle utvrđivanja mogućnosti za brzo unapređenje proizvodnje kukuruza, potvrđene praktičnim eksperimentima na većim površinama u raznim rejonima zemlje organizuje se savremeni proces proizvodnje.

Da bi se obezbedilo jedinstvo akcije i usmeravanje rada svih proizvođača i njihovih organizacija, osnovano je u januaru 1955 g. Udruženje za unapređenje proizvodnje kukuruza FNRJ. Članovi Udruženja su oni proizvođači, proizvođačke organizacije i ustanove koje su posredno ili neposredno zainteresovane za unapređenje ove kulture (poljoprivredna dobra i njihova udruženja, seljačke radne zadruge, zemljoradničke zadruge i njihovi poslovni savezi, semenska preduzeća, naučno-istraživačke ustanove).

U povećanju prinosa od najvećeg je značaja rad i uloga naučno-istraživačkih ustanova i njihova neposredna pomoć proizvođaču. Takve ustanove su Institut za proizvodnju i oplemenjivanje bilja u Zemun Polju, Zavod za poljoprivredna istraživanja u Novom Sadu, Poljoprivredni zavod u Osijeku, Zavod za ratarstvo u Botinecu kod Zagreba, Zavod za biljnogojstvo Poljoprivrednog fakulteta u Zagrebu, Zavod za ratarstvo Poljoprivrednog fakulteta u Zemunu, Zavod za poljoprivredna istraživanja u P-či, Zavod za poljoprivredna istraživanja u Krušvcu, Poljoprivredni zavod u Zaječaru, Zavod za poljoprivredna istraživanja u Kragujevcu, Zavod za poljoprivredna istraživanja u Banjoj Luci, Kmetijski institut Slovenije u Ljubljani i Zemljodelski ispitatelni institut u Skopju.

Obimom i karakterom rada ističe se Institut za proizvodnju i oplemenjivanje bilja u Zemun Polju.

Tabela 6
PROIZVODNJA KUKURUZA U 1955, 1956 I 1957 GODINI

	U k u p n o			Poljoprivredna dobra			Zadružni sektor			Privatni sektor		
	Površina	Prinos	Proizvodnja	Površina	Prinos	Proizvodnja	Površina	Prinos	Proizvodnja	Površina	Prinos	Proizvodnja
Jugoslavija												
1955	2.470	15,8	390.000	64	20,1	13.025	68	19,4	13.130	2.338	15,5	363.845
1956	2.570	13,1	337.000	63	21,5	13.800	67	21,3	14.100	2.440	12,7	310.000
1957	2.592	21,9	565.414	79	39,1	30.985	80	37,6	27.727	2.433	20,8	506.702
Srbija												
1955	1.460	15,6	228.000	50	1,85	9.263	59	19,2	11.301	1.351	15,3	207.436
1956	1.530	13,7	210.000	52	20,7	10.400	56	21,2	11.900	1.442	13,1	187.000
1957	1.516	24,0	363.684	63	37,6	23.789	61	36,6	22.143	1.392	22,8	317.752
Hrvatska												
1955	510	19,7	100.000	12	28,0	3.364	6	22,6	1.429	492	19,4	95.207
1956	530	15,6	83.000	11	26,9	3.010	8	23,4	1.880	511	15,2	78.000
1957	523	22,3	121.964	12	50,2	6.299	11	46,1	4.836	500	22,1	110.829
Slovenija												
1955	43	15,6	7.000	0,3	25,3	74	0,1	25,0	16	42,6	16,2	6.910
1956	44	15,7	6.900	0,5	19,0	85	0,5	19,5	18	43	16,1	7.000
1957	43,4	19,8	8.590	0,4	27,0	107	0,1	31,0	20	42,9	19,8	8.463
Bosna i Hercegovina												
1955	368	11,9	44.000	1,4	15,1	220	2,1	14,7	309	364,5	12,0	43.471
1956	380	7,6	28.700	1	11,7	160	2	13,6	247	377	7,5	28.300
1957	411,3	13,9	57.020	2,0	24,7	497	2,5	25,3	634	406,8	13,7	55.889
Makedonija												
1955	68	13,3	9.100	1,5	18,7	104	0,3	16,5	57	76,2	13,5	8.939
1956	72	10,8	7.800	1	13,1	103	0	17,0	79	71	10,7	7.600
1957	73,6	15,9	11.698	0,9	30,2	291	0,4	20,9	89	72,3	15,7	11.318
Crna Gora												
1955	14,0	11,9	1.700	0,001	10,0	1	0,013	12,2	1,58	13,9	12,1	1.697,4
1956	17	9,1	1.550	0	11,3	1	0	9,5	1	17	9,1	1.548
1957	18,3	13,4	2.450	0,017	11,2	2	0,03	15,7	5	18,3	13,4	2.457

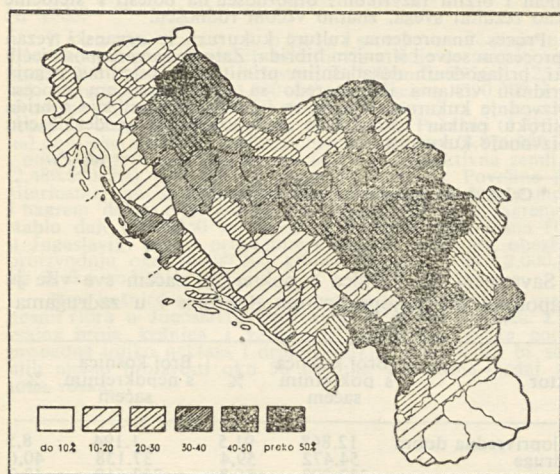
Površina u 000 ha
Prinos u mtc
Proizvodnja u vagonima

Stanje kulture kukuruza. — Stanje kulture kukuruza u pojedinim republikama i oblastima prikazuje tabela 6.

Sve znatnija ulaganja u poljoprivredu iz godine u godinu već su se pozitivno odrazila na unapređenje kulture kukuruza. Ukupna proizvodnja kukuruza u prošloj godini iznosila je 5,565 hiljada vagona, što predstavlja do sada najveću proizvodnju u Jugoslaviji. U poređenju sa dosada postignutom najvećom proizvodnjom (5,336.000 tona u 1937 g. sa površine koja je za 100.000 hektara bila veća od prošlogodišnje), postignuto je 305.000 tona više. Ako se uporedi proizvodnja sa istih površina u 1957 g. proizvedeno je preko 550.000 tona kukuruza više nego u 1937 g. Proizvodnja ostvarena u prošloj godini veća je za 1,620.000 tona nego u 1951 g., najrodnijoj posleratnoj godini. Ako se računa ukupna proizvodnja kukuruza sa istih površina, onda je u prošloj godini proizvedeno 1,021.820 t više nego u 1951 godini. Upoređeno sa posleratnom prosečnom godišnjom proizvodnjom (1947—1953) proizvedeno je 1957 g. 2,312.000 t, a sa istih površina 1,922.000 t više.

Postignuti uspeh u proizvodnji kukuruza u 1957 g. najbolje se vidi ako se uporede proizvodnja i prosečni prinosi dve prethodne godine sa proizvodnjom i prinosima ostvarenim u 1957 godini (tabela 6).

UDEO POVRŠINA KUKURUZA U ORANIČNOJ POVRŠINI (1956 g.)

Relativno povoljni klimatski uslovi imali su uticaja na uspeh postignut u 1957 godini. Međutim, u nekoliko predratnih, pa i posleratnih godina bili su povoljniji klimatski uslovi za uzgoj kukuruza nego u 1957 godini. Naročito je bio povoljni raspored padavina u toku vegetacije, a i temperature su bile povoljnije. Pa ipak, i ukupna proizvodnja kukuruza i prosečni prinosi bili su u 1957 g. znatno veći. Znači, da su na povećanje prinosa u 1957 g. uticale savremene mere koje su bile primenjene u procesu proizvodnje blagodareći ulaganjima zajednice.

Proizvođači na privatnom sektoru postigli su u 1957 g. prosečan prinos od 20,8 mtc po hektaru. U ovu kategoriju proizvođača ubrajani su i proizvođači koji su kooperacijom sa zadrugama koristili savremena sredstva. Poljoprivredna dobra ostvarila su prosečni prinos od 39,1 mtc po hektaru, a seljačke radne zadruge 37,6 mtc po hektaru — dakle blizu dva puta više nego na privatnom sektoru. Najizrazitiji primer su prosečni prinosi postignuti kod pojedinih sektora proizvođača u Hrvatskoj. Poljoprivredna dobra postigla su 50,2 mtc po hektaru, a seljačke radne zadruge 46,1 mtc po hektaru, dok su individualni proizvođači postigli 22,1 mtc sa hektara, tj. gotovo dva i po puta niže prosečne prinose od prosečnih prinosa poljoprivrednih dobara i seljačkih radnih zadruga.

U kome je stepenu »dobra godina« uticala na povećanje proizvodnje, a u kome primena savremenih mera, može se videti i iz uporednih podataka relativnog povećanja prosečnih prinosa kod pojedinih kategorija proizvođača. Ako

se prosečni prinosi u 1955 g. označe sa 100, onda su prosečni prinosi u 1957 g. kod poljoprivrednih dobara iznosili 194,5, kod zadružnog sektora 194,0, a kod individualnih proizvođača, uključujući i proizvođače-kooperante 134,0. Nedostaju podaci o tome u kome je stepenu kooperacija zadruge sa individualnim proizvođačima uticala na procenat povećanja prosečnih prinosa na čitavom individualnom sektoru.

Prinosi sa jedinice površine kod jednog istog proizvođača, u sasvim istim klimatsko-zemljišnim uslovima, ali sa različitim površinama prema sistemu primene savremenih mera, pokazuju njihov konkretan uticaj. Poljoprivredno dobro »Vukovar« postiglo je sa ogledne površine, na kojoj su primenjene najsavremenije agrotehničke mere, prosečan prinos od 112 mtc po hektaru, dok je na ostalim površinama prosečan prinos bio 32 mtc — tri i po puta manji. Ovakvu sliku daju sva dobra, koja su u prošloj godini izvodila proizvodne ogleda. Takvih ogleda je ukupno bilo 33 (tabela 7). Ogledi su pokazali mogućnosti znatnih povećanja proizvodnje.

Tabela 7
PRINOSI PROIZVODNIH OGLEDA SA KUKURUZOM U 1957 GODINI

Proizvođač	Hektara	Postignuti prinosi mtc/zrna	Traženi prinosi mtc
A P V o j v o d i n a			
SRZ »Ivo Lola Ribar«, Čurug	103,58	65,5	70
PD »Bratstvo-jedinstvo«, Bečež	254	74,20	70
Ergela »Fruška Gora«, Gladnoš	100	72,64	70
Ergela »Zobnatica«, Bačka			
Topola	104,7	73,3	70
SRZ »Budućnost«, Trešnjevac	104,74	50,11	70
PD »Srem«, Ruma	106	81,7	70
Stočarsko-ratarska stanica Verušić	20,8	53,55	70
PD »Čoka«, Čoka	102,77	50,47	70
PD »Bratstvo-jedinstvo«, Zrenjanin	135	65,84	70
PD »7 juli«, Crvenka	100	92,29	90
U ž a S r b i j a			
Pančevački Rit — Uprava Besni Fok	71	118,08	
	24,23	51,71	70
Pančevački Rit — Uprava Glogonjski Rit	99	59,56	70
Pančevački Rit — Uprava Vrbovski	100	43,80	70
Ergela »Ljubičevo«, Požarevac	75	74,50	60
SRZ »Batušak«, Kalište	75	56,82	60
PD »Mladost«, Obrenovac	75	55,20	60
H r v a t s k a			
PD »Erdut«, Erdut	112,5	51,35	70
PD »Vinkovci«, Vinkovci	104	63,99	70
PD »Vukovar«, Vukovar	133,17	110,10	70
PD »Osijek«, Osijek	100	72,94	70
PD »Rudine«, Tenj. Antunovac	102	75,51	70
PD »Belje«, Uprava Širine	100,02	64,37	70
PD »Vrana«, Biograd na Moru	31	85,56	90
PD »Belje«, Uprava Jasenovac	59,52	96,42	70
M a k e d o n i j a			
Zem. stop. »Crveni bregovi«, Negotino	50	49,99	60
Zem. stop. »Goce Delčev«, Jurumleri—Skopsko	45,90	60,34	60
Zem. stop. »Napredok«, Tetovo	30	63,55	60
Zem. ispit. institut Butelj	30	50,31	60
B o s n a i H e r c e g o v i n a			
PD »Mladen Stojanović«, Nova Topola	20	42,5	60
PD »Dr. Mujbegović«, Modriča	23	33,25	60
PD »Semberija«, Bijeljina	75	54,66	60
S l o v e n i j a			
PD »Beltinci«, Beltinci	32,01	57,89	60

Ovakvi uspesi rezultat su, pored ostalog, i uvođenja u proizvodnju pozitivnih tekovina stečenih u posleratnom periodu radom naučno-istraživačkih ustanova. Naročito su važna iskustva i rezultati istraživačkih ustanova na području obrade zemlje i nege useva, pravilno ustanovljenih rokova setve, normi setve povezanih sa potrebom obezbeđenja gustine setve itd.

Hibridni kukuruz. — Poseban značaj ima rad naučno-istraživačkih ustanova na iznalaženju najsavremenijih vrsta kukuruza za pojedina područja. Posle utvrđivanja prednosti hibridnih vrsta kukuruza nad lokalnim i selekcioniranim sortama, naučno-istraživačke ustanove su, u vremenu od 1949 g. do 1953 g., ispitali biološku i produktivnu vrednost oko 150 različitih hibrida i odabrale nekoliko najboljih za pojedina proizvodna područja. To je poslužilo kao osnova organizacije proizvodnje hibridnog semena, kojoj se sistematski prišlo 1954/55 godine.

Obim proizvodnje hibridnog semena je takav da u potpunosti zadovoljava potrebe setvenih površina, koje će iz godine u godinu biti zahvatale akcionim programima. U 1955 g. proizvedene su količine semena hibrida kojima se u 1956 g. moglo zasejati 55.000 hektara. Količina hibridnog semena proizvedena u 1956 g. bila je dva puta veća od količine kojom je zasejano 161.000 hektara u 1957 godini. Za potrebe setve u 1958 g. obezbeđene su količine semena hibrida za površinu od 700.000 hektara, tj. za sve površine koje su predviđene akcionim programom.

Kod nas se zasad usvajaju i šire nekoliko međulinjskih hibrida, koji se mogu podeliti na tri osnovne grupe:

Srednje kasni i kasni hibridi — US-13, Ohio C-92 i Kanzas 1859. Rejonirani su u područja Vojvodine. Imaju nešto duži vegetacioni period od domaćih sorti. Vrlo su rodni. Između njih, Kanzas 1859 je vrlo otporan na sušu. Zbog svoje relativne kasnostasnosti zahteva ranu setvu. Može se sejati gušće. Podnosi sklop od 30.000 do 40.000 strukova po hektaru.

Srednje rani hibridi — Wisconsin 692, Wisconsin 641AA, Nebraska 301 i Iowa 4316. Rejonirani su za ravničarska područja Srbije, Hrvatske, Makedonije, Bosne i Hercegovine. Odlukuju se visokom rodnosću. Podnose i nešto kasniju setvu — kasniju od prethodne grupe. Mogu se gušće sejati: podnose sklop strukova od 40.000 do 45.000 po hektaru, a u uslovima navodnjavanja i do 55.000.

Vrlo rani hibridi — Wisconsin 646A, Wisconsin 355A, Wisconsin 270 i Wisconsin 240. Između ovih hibrida najraniji su Wisconsin 270 i 240. Dužina vegetacije ovih hibrida je od 75 do 85 dana, pa su kao vrlo rani rejonirani za severna i izrazito brdska područja: za Sloveniju i delove planinskih područja Hrvatske, Bosne i Hercegovine. Ostala dva od ovih hibrida rejonirana su za brdska područja svih krajeva naše zemlje. Svi ovi hibridi podnose vrlo gus sklop. Broj strukova može biti od 60.000 do 70.000 po hektaru. Niskog su rasta i vrlo plodni.

Dosada su najviše rasprostranjeni hibridi prve grupe — kasnostasni — dok su najraniji hibridi tek u početku punog širenja. Iako su kasnostasni hibridi vrlo rodni, oni se, zbog toga što su dugog vegetacionog perioda, zamenjuju srednje ranim i ranim hibridima. Uzgoj srednje ranih i ranih hibrida omogućuje raniju berbu i blagovremenu setvu pšenice. Setva kasnostasnih hibrida i dalje će nalaziti svoju primenu u proizvodnji kukuruzne silaže u većini naših područja, a naročito ravničarskih.

Bez obzira na razlike koje postoje između pojedinih hibrida koji se gaje u Jugoslaviji, svi se oni odlikuju razvijenijim korenovim sistemom, sposobnim da racionalnije koristi hranu zemljišta i znatnijom otpornošću na poleganje; visokom plodnošću, usled čega se u usevima hibrida ne pojavljuju u znatnijem procentu jalove biljke; nižim i ujednačenijim rastom i znatno boljim habitusom i obilistvenošću; jednoličnijim sazrevanjem i bržim razvitkom; otpornošću na bolesti i štetočine i, kao rezultat svega, znatno većom rodnosću.

Proces unapređenja kulture kukuruza je organski vezan sa procesom setve i širenjem hibrida. Zato će zamenja postojećih sorti, prilagođenih dosadašnjim primitivnim uslovima uzgoja hibridnim vrstama ići uporedo sa modernizacijom procesa proizvodnje kukuruza. Otuda se i borba za uvođenje hibrida u široku praksu identifikuje sa borbom za modernizaciju proizvodnje kukuruza.

M. Pi.

* Celokupnim izgledom i većim brojem lišća.

PČELARSTVO

Jugoslavija po broju košnica sa pčelama dolazi na četvrto mesto u Evropi. Prema popisu od 15. januara 1955 g., u Jugoslaviji je bilo 740.000 košnica. Na jedan kvadratni kilometar dolaze prosečno 2,9 košnice sa pčelama.

Od 740.000 košnica, s pokretnim saćem bilo je 428.000 (57,8%), a s nepokretnim saćem 312.000 (42,2%). Gotovo s polovinom košnica pčelari se primitivno (košnice s nepokretnim saćem). Odnos između košnica s pokretnim saćem i košnica s nepokretnim saćem prikazuje sledeća tabela:

Narodna Republika	Broj košnica s pokretnim saćem	%	Broj košnica s nepokretnim saćem	%
Srbija	200.000	61,3	126.000	38,7
Uža Srbija	134.000	56,8	104.000	43,2
AP Vojvodina	62.000	94,0	4.000	6
AKMO	4.000	18	18.000	82
Hrvatska	79.000	60	52.000	40
Slovenija	67.000	83,7	13.000	16,3
Bosna i Hercegovina	61.000	45,5	73.000	54,5
Makedonija	15.000	32,5	31.000	67,5
Crna Gora	6.000	26	17.000	74

U 1953 g. košnice s pčelama nalazile su se u vlasništvu 197.610 gazdinstava, računajući tu i okućnice članova seljačkih radnih zadruga. Gazdinstava s pčelama bilo je u Srbiji 81.838 (uža Srbija 63.610, AP Vojvodina 11.077, AKMO 7.151), u Hrvatskoj 40.133, u Sloveniji 12.787, u Bosni i Hercegovini 42.073, u Makedoniji 12.768 i u Crnoj Gori 8.011. Na jedno gazdinstvo koje gaji pčele dolaze prosečno četiri košnice¹ (u Srbiji 4, Hrvatskoj 3,2, Sloveniji 6, Bosni i Hercegovini 3, Makedoniji 4 i Crnoj Gori 3).

Savremeni tip košnica s pokretnim saćem sve više je u upotrebi na poljoprivrednim dobrima i u zadrugama:

Sektor	Broj košnica s pokretnim saćem	%	Broj košnica s nepokretnim saćem	%
Poljoprivredna dobra	12.868	91,5	1.194	8,5
Zadrugae	54.472	59,4	37.138	40,6
Privatni	332.892	56,8	252.610	43,2
Ukupno	400.232		290.942	

U Jugoslaviji postoje dve rase pčela: kranjska (Apis mellifica, var. carnica) i banatska (Apis mellifica, var. banatica). Kranjska se prostire u planinskim mestima i ravnicama od Alpa do Šar-Planine, a banatska u Panonskoj Niziji.

Proizvodnja meda i voska. — U periodu od 1930 do 1939 g. prosečna godišnja proizvodnja meda iznosila je 4.500 tona, a u periodu od 1947 do 1956 g. prosečno 3.863 tone godišnje:

Godina	Ukupna proizvodnja tona	Proizvodnja po košnici kilograma
1947	4.500	—
1950	4.000	5
1953	4.000	6
1954	4.166	6
1955	2.000*	3
1956	2.464*	3

* Proizvodnja meda u 1955 i 1956 g. verovatno je bila veća. To se može za ljučiti iz činjenice da je znatno povećan izvoz meda, a da to nije dovelo do nestašice ili skoka cena meda za domaću potrošnju.

¹ U zemlji postoji nekoliko tipova košnica. Košnice s nepokretnim saćem (vrškare, dubine i sanduci) izrađuju sami pčelari. Sa stanovišta proizvodnje, pčelarenje s ovim košnicama nije racionalno. Košnice s pokretnim saćem su moderne i s njima se postižu bolji rezultati u proizvodnji meda, voska, matica i rojeva. U severo-zapadnim krajevima, naročito u Sloveniji, usvojen je Alberti-Znidarsčev panj (košnica), a u Srbiji i u ostalim republikama preovlađuju košnice nastavljake.

U Jugoslaviji se proizvodi nekoliko veoma dobrih vrsta meda: bagremov, vrljeskov, pelinov, lipov, planinski, livadski, šumski itd.

Izvoz meda povećan je naročito poslednjih godina. U 1952 g. izvezeno je 125.116 kg meda, 1953 g. 152.544 kg, 1954 g. 1.329.661 kg, 1955 g. 881.567 kg, 1956 g. 812.700 kg i u 1957 g. 1.232.578 kg u vrednosti 188 miliona dinara. Od 1952 g. do 1956 g. izvezeno je ukupno 3.291.578 kg meda. U istom periodu u zemlji utrošena su prosečno godišnje 2.567.684 kg, što iznosi po jednom stanovniku 0,142 kg. Prosečni godišnji prinos meda po košnici kreće se od 3—6 kg meda.

O proizvodnji voska nema podataka. Ceni se da se godišnje proizvede 240.030 kg voska. Veći deo voska dobija se ubijanjem pčela u primitivnim košnicama ili izumiranjem pčelinjih društava u lošim godinama i na jakim zimama. Iz svake uništene ili nastradale vršare dobija se oko pola kilograma voska. Košnica s pokretnim saćem daje oko 200 grama voska. Velike količine voska propadaju u preradi, zbog nedostatka presa za izdvajanje voska.

Nema podataka ni o proizvodnji rojeva i matica. Košnice s nepokretnim saćem daju godišnje prosečno po jedan roj, a isto toliko i po deset košnica s pokretnim saćem.

Godišnja vrednost pčelarske proizvodnje iznosi ukupno 1.211 miliona dinara. Međutim, posredre koristi koje pčele oprašivanjem čine ostalim granama poljoprivrede znatno su veće.

Baza za razvoj pčelarstva. — Pčelinju pašu čine oko trista medonosnih biljnih vrsta koje se gaje ili rastu kao divlje. Površine pod industrijskim biljem (u 1956 g. 325.000 ha), krmnim biljem (543.000 ha), voćnjacima (390.000 ha) i livadama (1.940.000 ha) daju sirovina (nektara) za proizvodnju prosečno deset kilograma meda po hektaru. Pašnjači (4.730.000 ha) daju oko sedam kg meda po hektaru, a šume (8.876.000 ha), i površine pod povrtarskim usevima i neproduktivna zemljišta (2.480.000 ha) oko pet kg meda po hektaru. Površine pod žitaricama daju sa jednog hektara prosečno oko dva kg meda. I bagrem dolazi u red odličnih medonoša, jer jedno bagremovo stablo daje do 0,250 kg meda. Celokupna medonosna flora u Jugoslaviji, prema približnim ocenama, može da obezbedi proizvodnju oko 40.000.000 kilograma meda i oko 2.000.000 kg voska godišnje.

Broj košnica s pčelama nedovoljan je u odnosu na medonosnu floru u Jugoslaviji. Nedostaje 1.260.000 košnica. Zbog malog broja košnica i zaostalosti pčelarstva, svake godine propadne toliko nektara i drugih slatkih sokova da bi se iz njih moglo proizvesti oko 36 miliona kilograma meda i 1,75 tona voska.

Uloga poljoprivrednih i zadružnih organizacija u pčelarstvu. — U poslednje vreme stvoreni su povoljniji uslovi za razvitak pčelarstva na poljoprivrednim dobrima i u zadrugama. Za unapređenje pčelarstva koristi se kooperacija sa pčelarima-zadrukarima i podizanje velikih zadružnih pčelinjaka. Veliki zadružni pčelinjaci osnivaju se tamo gde su za to najpovoljniji uslovi. U Sloveniji je osnovano zadružno pčelarsko preduzeće »Jugoapiš« sa zadatkom da, pored proizvodnje meda i voska, proizvodi rojeve i maticе za izvoz. Poslovni savez za stočarstvo u Sienici osnovao je Zadružni pčelarski kombinat, koji će u 1958 g. organizovati tri moderna pčelinjaka: za proizvodnju meda i voska (500 košnica), za proizvodnju kompletnih pčelinjih društava u modernim košnicama (500 košnica), za proizvodnju matica (85 košnica) i za sparivanje matica (400 nukleusa). U Makedoniji se priprema podizanje velikih pčelinjaka. Donet je zakonski propis da se, istovremeno s podizanjem plantažnih voćnjaka, pozivaju i pčelinjaci (tri košnice na hektar). U jedanaest zadruga u Srezu Vranje ove godine će se organizovati moderni pčelinjaci.

Ustanove i organizacije. — Unapređenje pčelarstva doprinosi: Pčelarska stanica u Dečanima (u sastavu Instituta za poljoprivredno istraživanje u Peči), Otek za pčelarstvo Instituta za voćarstvo u Čacku, Otek za pčelarstvo Instituta za poljoprivredna istraživanja u Ljubljani, veterinarski fakulteti u Zagrebu i Beogradu. Za spremanje stručnog pčelarskog kadra — majstora pčelarstva — postoje dve pčelarske škole: dvogodišnja u Smederevu i jednogodišnja u Novom.

Pčelari su udruženi u pčelarske zadruge, pčelarska društva i podružnice. Pčelarske zadruge se bave nabavkom i prodajom košnica i drugih pčelarskih potreba, otkupom i prodajom meda, održavanjem seminara i predavanja. Jače zadruge imaju i svoje radionice za izradu košnica, pčelarskog pribora i veštačkog saća (Beograd, Subotica, Osijek, Niš, Novi Sad). Neke zadruge imaju i svoje pčelinjake (Beograd, Kučevo, Split, Rijeka, Valjevo) koji služe za izvođenje raznih ogleda i proizvodnju matica.

Pčelarska društva i podružnice bave se organizovanjem seminara, predavanja i pružanjem stručne pomoći svojim članovima, a naročito u slučaju oboljenja pčela. Radi koordiniranja rada osnovane su republičke pčelarske organizacije — savezi pčelara odnosno savezi pčelarskih društava, koji su osnovali Savez pčelara Jugoslavije. Savez je član APIMONDIE, međunarodnog pčelarskog udruženja.

Pčelarske organizacije, zadruge, društva i podružnice sarađuju na obrazovanju pčelarskih odeljaka pri opštim zadrugama.

Pčelarskim zadrugama i organizacijama pruži su pomoć u organizacionom i stručnom pogledu časopisi: »Napredno pčelarstvo« (Beograd), »Pčelarstvo« (Zagreb), »Slovenski čebelar« (Ljubljana), »Pčela« (Osijek), kao i časopis »Pčela«, koji izlazi na mađarskom jeziku u Subotici. Srpsko pčelarsko društvo u Beogradu, koje je izvan Saveza pčelara Jugoslavije, izdaje časopis »Pčelar«.

IZVORI:

»Statistički godišnjak FNRJ« za 1957 g., Popis stoke, živine i košnica 1952 g. i 1953 g. i Statistika Savezne spoljne trgovine.

SISTEM I ORGANIZACIJA SPOLJNE TRGOVINE FNRJ

Sistem i organizacija spoljne trgovine u Jugoslaviji rezultat su dužeg razvojnog procesa. Od administrativnog rukovođenja i državnog monopola u spoljnoj trgovini (1945—1951) prešlo se na spoljnotrgovinsko poslovanje na bazi radničkog samoupravljanja, koje obezbeđuje poslovnu samostalnost privrednih organizacija pri zaključivanju poslova izvoza i uvoza u okviru osnovnih proporcija, određenih saveznim društvenim planom.

Sistem spoljne trgovine

U periodu administrativnog upravljanja privredom spoljna trgovina bila je čvrsto planirana kao sastavni deo opšteg privrednog plana, a plan izvoza i uvoza razrađivan na privredne jedinice u vidu planskih zadataka. Planovi izvoza i uvoza, izvozne i uvozne dozvole, dozvole za plaćanje, kao i stroga centralizacija celokupnog spoljnotrgovinskog poslovanja u rukama desetaka monopolističkih izvozno-uvoznih organizacija, pod administrativno-operativnim rukovodstvom Ministarstva spoljne trgovine, karakterišu trgovinu sa inostranstvom u tom periodu.

Prelaskom na novi privredni sistem zasnovan na radničkom upravljanju i slobodnijem delovanju tržišnih

zakona, i spoljna trgovina je reorganizovana. Decentralizacija u ovoj oblasti privrede dovela je do postepenog proširivanja spoljnotrgovinske delatnosti na veći broj spoljnotrgovinskih preduzeća. Ona su svoju poslovnu aktivnost razvijala na principima ekonomičnosti i rentabilnosti, oslobođena dotadašnjih administrativnih stega. Kad su sredinom 1952 g. napuštene i izvozno-uvodne dozvole i dozvole za plaćanje, uticaj acm nistracije na spoljnu trgovinu sveo se na to da se u osnovnim linijama održavaju potrebne proporcije izvoza i uvoza, predviđene društvenim planovima.

Saveznim društvenim planom za svaku godinu se orijentaciono predviđa vrednosni obim uvoza i izvoza. Društveni plan privrednog razvoja računa s određenim obimom uvoza i izvoza kao bitnim faktorom normalnog odvijanja predviđenog procesa reprodukcije. Devizni i spoljnotrgovinski instrumenti imaju, pored ostalog, za cilj da omoguće realizaciju ovih proporcija postavljenih planom.

Na osnovu toga Komitet za spoljnu trgovinu, u saradnji s drugim organima i ustanovama, razrađuje (ta-kođe orijentaciono) program izvoza i uvoza po granama i grupama proizvoda, vodeći računa o očekivanoj visini i strukturi poljoprivredne i industrijske proizvodnje i unutrašnje potrošnje u narednoj godini, kao i o mogućnosti plasmana na inostranim tržištima.

Ove osnovne proporcije uvoza i izvoza služe i kao osnova za izradu orijentacionog platnog bilansa. U ovim opštim okvirima izvoz i uvoz se u načelu odvijaju slobodno, uz izvesna ograničenja.

Režim izvoza. — Sistem koeficijena koji se primenjuju na ostvareni devizni priliv od izvoza, izražen u dinarima po obračunskom kursu, vrši funkciju izravnavanja inostranih i domaćih cena ako se to izravnavanje ne može postići na bazi obračunskog kursa zbog različite strukture cena¹. Godišnjim saveznom društvenim planom predviđa se okvir u kome Komitet za spoljnu trgovinu može odobravati izvozne premije kad nađe da je potrebno da se izvoz nekih proizvoda posebno premira.

Radi obezbeđenja potreba unutrašnjeg tržišta, neki izrazito deficitarni artikli podvrgnuti su režimu zabrane i kontingentiranja izvoza (neke sirovine i poljoprivredno-prehrambeni proizvodi), tako da se mogu izvoziti samo uz posebnu izвозnu dozvolu Komiteta za spoljnu trgovinu, dok se ostali proizvodi izvoze bez izvozne dozvole.

Pod zabranom izvoza nalaze se sledeći proizvodi (počev od 1 januara 1958 godine):²

industrijski proizvodi: sirova nafta, staro gvožđe, otpaci gvožđa, stari mašinski liv, belo i sivo sirovo gvožđe, sirov celik, feromolibden, kalcijum-molibden, ferovolfram, selen, otpaci i zgure obojenih metala, sumporna kiselina, veštačka dubriva svih vrsta, plavi kamen, elektrolitni natrijum-hidroksid, papir i kartoni svih vrsta (uključujući i otpatke) sem cigareta i natron-papira, sirova krupna koža, gumena obuća svih vrsta, sve vrste brašna, mast, maslo, maslac, salo, loj, šećer, mleko u prahu, oblovinna, jamsko drvo, ogревно drvo kestena i četinar, celulozno drvo četinar, taninsko drvo kestena;

poljoprivredni proizvodi: pšenica, raž, ječam, soja, napolica, uljana repica, suncokret, ždrebad i meso od ždrebad, telad.

Pod režimom kontingentiranja su:

industrijski proizvodi: mrki ugali, kameni ugali, ligniti, gredice, limovi, gvoždena ruda, elektrolitni cink, valjani, vučeni proizvodi od bakra i bakarnih legura, živa, ravno staklo, ekseri, sijalice, rezana grada četinar, natron-papir, vunene pamučne i cel-itanine i vunena konfekcija, donja koža i koža svih vrsta, melasa, prerađevine od mesa, krmno brašno, riblje brašno, kombinovana koncentrovana stočna hrana, rezanci od šećerne repe, uljane pogače, uljana sačma i mekinje;

poljoprivredni proizvodi: kukuruz, pasuli, ovas i arpadžik, zimske jabuke, živa goveda, naročito tovljena junad od 16—18 meseci (Baby beef), govede meso, teleće meso, žive svinje, svinjsko meso, ovnovi, jagnjad, ovčije i jagneće meso, jaja u ljusci, jaja smrznuta i konzervirana i razne vrste sireva.

Pored izvoznih premija primenjuje se i posebna premija na obavljani promet po izvozu, koja ide od 0,25 do 10 promila vrednosti deviznog priliva od izvoza. Ona ima za cilj da stimulira na što veći izvoz, a diferencirana je po grupama proizvoda.

Poreske olakšice pri izvozu svode se na vraćanje već plaćenog poreza na promet pri izvozu nekih proizvoda odnosno na oslobođenje od poreza na promet kad proizvođač izvozi neposredno ili kad za njegov račun izvozi trgovinsko preduzeće.

Režim uvoza. — Koeficijenti predstavljaju i kod uvoza osnovni instrument, koji primenjen na vrednost uvoza izražen u dinarima po obračunskom kursu, vrši i ovde funkciju izravnavanja inostranih i domaćih cena. Pri izvozu ne plaća se carina, a pri uvozu je zasad ograničena uglavnom na privatni promet (putnički, paketski). Vrš se postepeno pripreme za uvođenje carinskog sistema pri uvozu koji treba da zameni sistem koeficijenata. Motorna vozila (putnički automobili, motocikli) predstavljaju prvu robu kod koje su koeficijenti već zamenjeni carinom.

Nema zabrane uvoza određenih proizvoda iako je ona ranije primenjivana. Nije u primeni ni režim kontingentiranja uvoza, pa ni uvoznih dozvola, izuzev kod uvoza putničkih automobila. Međutim, devizni sistem poznaje kontingentiranje deviza po pojedinim grupacijama proizvodnje i potrošnje (tzv. krugovi), ali se i tu interna raspodela globalnih kvota na preduzeća jedne grupacije vrši bez uplitanja administracije, a na osnovu njihovog međusobnog dogovora. U tome je specifičnost jugoslovenskog sistema kontingentiranja deviza koji ide samo do utvrđivanja globalnih deviznih kvota po pojedinim grupacijama (naprimmer, pamučna industrija, industrija vunjenih tkanina itd.), dok se dalja raspodela do preduzeća prepušta njima samima u okviru njihovih stručnih udruženja².

¹ Ova lista proizvoda pod režimom zabrane i kontingentiranja menja se svake godine u skladu sa mogućnostima proizvodnje i potražnja domaćeg tržišta.

² »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 525—527.

Kontrola kvaliteta. — Radi unapređenja spoljne trgovine vrši se kontrola kvaliteta proizvoda namenjenih izvozu delom u toku samog procesa proizvodnje (određivanje jugoslovenskih standarda), a delom pre utovara za izvoz (kod poljoprivrednih proizvoda). Kontrola se vrši obavezno, na osnovu posebnih propisa. Pored toga, pri uvozu primenjuju se i razni drugi vidovi kontrole, kao veterinarska, fitopatološka itd., a u izvesnim slučajevima i kontrola porekla robe.

Organizacija spoljne trgovine

Komitet za spoljnu trgovinu. — U organizaciji jugoslovenske spoljne trgovine upravne funkcije su uglavnom usredsređene u Komitetu za spoljnu trgovinu, kao kolegijalnom i koordinacionom telu. Članovi Komiteta su vodeći funkcioneri sledećih ustanova: Državnog sekretarijata za promet robom FNRJ, Državnog sekretarijata za poslove finansija FNRJ, Državnog sekretarijata za inostrane poslove, Narodne banke, Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu, Savezne spolnotrgovinske komore. Na čelu Komiteta nalazi se pretsednik, koji je član Saveznog izvršnog veća.

Komitet za spoljnu trgovinu ima, pored koordinacione funkcije, još i regulativnu ulogu u ovoj oblasti — donošenje pravnih propisa ili predlaganje takvih propisa Saveznom izvršnom veću.

Komitet za spoljnu trgovinu izrađuje godišnji program izvoza i uvoza i stara se o njegovom izvršenju. Okvire ovog programa predviđa savezni društveni plan.

Na osnovu utvrđenog programa izvoza i uvoza, Komitet za spoljnu trgovinu, u saradnji s Državnim sekretarijatom za inostrane poslove, priprema trgovinske i platne sporazume sa inostranstvom i preduzima mere za njihov sprovođenje.

Devizni inspektorat. — Deviznu inspekciju vrše u FNRJ — Savezni devizni inspektorat pri Saveznom državnom sekretarijatu za poslove finansija, odeljenja deviznog inspektorata pri republičkim državnim sekretarijatima za poslove finansija i Narodna banka. Dok Devizni inspektorat vrši kompleksnu kontrolu nad svima učesnicima u deviznom poslovanju (preduzećima, bankama itd.), Narodna banka vrši samo dokumentarnu kontrolu (tj. kontrolu naplate izvezenih robe i plaćanja uvezene robe) na osnovu dokumenata koja izvoznici podnose banci (prijava o izvozu i uvozu i izveštaj o odobrenju i zaduženju na žiro-računu). Savezni devizni inspektorat vrši izvidajne radnje po deviznim prekršajima i prestupima, a, pored toga, donosi rešenja u prvom stepenu po deviznim prekršajima (kad su učinioci fizička lica ili društvene organizacije).

Uprava carina. — To je savezni organ uprave nadležan za carinski postupak, a nalazi se pod nadzorom Saveznog državnog sekretarijata za poslove finansija. Carinske funkcije Uprava carina vrši preko svojih glavnih carinarnica i carinarnica na graničnim prelazima. S obzirom na to da se, prema carinskim propisima koji važe u FNRJ, carina primenjuje uglavnom samo na promet koji obavljaju fizička lica (putnički i paketski promet), a od prometa u spolnoj trgovini samo na putničke automobile i motocikle, to je i stvarni delokrug carinskih organa u FNRJ još uvek prilično ograničen. Međutim, carinski organi vrše fizičku kontrolu uvoza i izvoza robe utoliko što proveravaju da li izvezena odnosno uvezena roba zaista odgovara podacima koje je izvoznik odnosno uvoznik naveo u prijavi, što je od posebne važnosti za pravilnu primenu koeficijenata. Carinski organi vrše, pored toga, i deviznu kontrolu u putničkom prometu (uništenja i iznošenja stranih i domaćih sredstava plaćanja prilikom dolaska odnosno odlaska iz FNRJ).

Statistika spoljne trgovine. — To je posebna organizacija jedinica u sastavu Saveznog zavoda za statistiku, koja statistički snima uvoz i izvoz robe. Na osnovu statističkih podataka o izvozu i uvozu robe, statistika spoljne trgovine izdaje polugodišnju i godišnju statistiku, redovne mesečne izveštaje i druge publikacije o spolnotrgovinskom prometu. Godišnje i polugodišnje statistike predstavljaju javne publikacije dostupne svim zainteresovanim u zemlji i inostranstvu.

Savezna spoljnotrgovinska komora. — U saradnji sa ostalim privrednim komorama (Saveznom industriskom komorom, Savezom trgovinskih komora, Savezom poljoprivredno-šumarskih komora itd.) Savezna spoljnotrgovinska komora predstavlja unekoliko potrebnu vezu između administracije i preduzeća i ostvaruje saradnju među preduzećima. Komora predlaže državnoj upravi donošenje odgovarajućih mera. Ona potpomaže koordinirano istupanje preduzeća na stranim tržištima i pomaže im u vođenju privredne propagande i učešću na međunarodnim sajmovima, odašiljanju delegata itd. Spoljnotrgovinska komora zastupljena je u Komitetu za spoljnu trgovinu kao njegov stalni član.

Spoljnotrgovinska arbitraža. — Pri Saveznoj spoljnotrgovinskoj komori organizovan je i posluje kao poseban izabrani sud Spoljnotrgovinska arbitraža, koja je nadležna za donošenje odluka u sporovima između naših i stranih preduzeća u oblasti spoljne trgovine, ako je njena nadležnost izričito ugovorena između stranaka. Postupak pred arbitražom pokreće se na zahtev one ugovorne stranke koja se smatra povređenom u spoljnotrgovinskom sporu. Arbitri spoljnotrgovinske arbitraže biraju se iz redova stručnjaka iz raznih oblasti privrede, koje su od značaja za spoljnotrgovinsko poslovanje.

Sud časti. — Pri Saveznoj spoljnotrgovinskoj komori postoji i Sud časti, koji je nadležan za donošenje odluka u slučajevima kada se privredna organizacija, upisana u spoljnotrgovinski registar, ogreši u svom poslovanju o poslovni moral i svojim radom nanosi štetu interesima i ugledu zajednice (npr. u slučaju nelojalne konkurencije, nepridržavanja dogovorenih cena itd.). S obzirom na to da je članstvo u Saveznoj spoljnotrgovinskoj komori obavezno za sve privredne organizacije upisane u spoljnotrgovinski registar, to je Sud časti u mogućnosti da svojom nadležnošću obuhvati sva spoljnotrgovinska preduzeća. Sud časti može doneti presudu o brisanju preduzeća iz spoljnotrgovinskog registra, i to trajno ili privremeno, za sve ili pojedine artikle. Protiv odluke Suda časti preduzeće ima pravo žalbe Vrhovnom privrednom sudu.

Institut za spoljnu trgovinu. — Institut je posebna ustanova koju je osnovala Savezna spoljnotrgovinska komora sa zadatkom da proučava kretanja u spoljnoj trgovini, analizira dejstva tržišnih kretanja u zemlji i inostranstvu, da izučava posebne probleme u spoljnoj trgovini i podnosi o tome nadležnim organima, na njihov zahtev, svoje elaborate i studije. Stalne edicije Instituta su godišnje, tromesečne i nedeljne analize o spoljnoj trgovini, a povremene studije posvećene posebnim problemima u ovoj oblasti privrede.

Banke. — Od posebnog značaja je uloga banaka (Narodne banke, Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu i Jugoslovenske investicione banke) u finansiranju i kreditiranju spoljne trgovine. Narodna banka kao emisiona banka funkcioniše kao klirinška centrala i organizator zvaničnog deviznog tržišta, Jugoslovenska banka za spoljnu trgovinu kao finansijer i kreditor spoljne trgovine kratkoročnim i srednjoročnim kreditima, a Jugoslovenska investiciona banka kao finansijer investicija, bilo da se one finansiraju iz domaćih izvora ili na osnovu zaključenih investicionih aranžmana u inostranstvu.

Spoljnotrgovinska mreža

Svako jugoslovensko preduzeće, ako ispunjava određene uslove, može da se bavi spoljnotrgovinskim poslovima. Pravo na obavljanje spoljnotrgovinskih poslova stiče se upisom u spoljnotrgovinski registar, a rešenje o upisu donosi upravni organ (Komitet za spoljnu trgovinu).

Pri upisu u spoljnotrgovinski registar upravni organ (Komitet za spoljnu trgovinu) ceni ekonomsku opravdanost i može da odbije upis ako nađe da za to nema ekonomske opravdanosti.

Spoljnotrgovinsku mrežu u zemlji dopunjava i odgovarajuća mreža zastupnika i predstavnika spoljnotrgovinskih preduzeća u inostranstvu, a isto tako i zastupništva inostranih firmi na domaćem tržištu. Ova zastupništva su

organizovana kao posebna zastupnička preduzeća, koja takođe podležu upisu u spoljnotrgovinski registar. U svom sastavu ona često imaju i konsignaciona skladišta na kojima drže i prodaju robu svojih matičnih firmi iz inostranstva.

U periodu administrativnog upravljanja spoljnom trgovinom (1945—1951) bilo je svega desetak spoljnotrgovinskih organizacija, dok sada postoji 440 preduzeća koja su — ispunjavajući određene uslove — upisana u spoljnotrgovinski registar.

Tabela 1

SPOLJNOTRGOVINSKA MREŽA NA DAN 1 MARTA 1958 g.

Vrsta organizacije	Ukupno	Srbij	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Izvoz — uvoz:							
Trgovinska	218	76	56	52	17	12	5
Proizvodna	100	19	34	35	7	4	1
Ukupno	318	95	90	87	24	16	6
Uslužna delatnost:							
Zastupnička preduzeća	56	29	11	11	2	1	2
Izvođenje investicionih radova	9	2	5	2	—	—	—
Međunarodne pomorske agencije	2	1	1	—	—	—	—
Međunarodna špedicija	15	3	8	2	1	1	—
Međunarodni transport	22	2	14	5	—	1	—
Kontrola kvaliteta i kvantiteta	1	1	—	—	—	—	—
Lučko-transportne usluge	1	—	1	—	—	—	—
Turistička preduzeća	13	2	5	3	1	1	1
Ekonomska propaganda	3	—	2	1	—	—	—
Svega	122	40	47	24	4	4	3
Ukupno	440	135	137	111	28	20	9

Uslovi za obavljanje spoljne trgovine. — Za obavljanje spoljnotrgovinske delatnosti, prema Uredbi o spoljnotrgovinskom poslovanju (»Službeni list FNRJ«, 25/55), postavljeni su sledeći uslovi: a) da spoljnotrgovinski poslovi koje privredna organizacija namerava da obavlja odgovaraju njenoj osnovnoj privrednoj delatnosti; b) da privredna organizacija raspolaže organizacijom i tehničkom opremom za obavljanje poslova spoljne trgovine; c) da raspolaže odgovarajućim stručnim aparatom; d) da je kreditno sposobna; e) da u svom rezervnom fondu raspolaže izvesnim minimumom sredstava (ovaj minimum je različit za pojedine vrste spoljnotrgovinskih poslova); f) da položi kod Narodne banke određenu kauciju (koja je različita prema vrstama spoljnotrgovinskih poslova odnosno po jedinim spoljnotrgovinskim strukama); g) da ispunjava posebne uslove ukoliko se oni traže za pojedine spoljnotrgovinske struke odnosno poslove.

Uz zahtev za registraciju, koji se upućuje Komitetu za spoljnu trgovinu, prilaže se mišljenje Savezne spoljnotrgovinske komore o ekonomskoj opravdanosti obavljanja odnosnih spoljnotrgovinskih poslova. Komitet za spoljnu trgovinu može odbiti ovaj zahtev i pored povoljnog mišljenja komore.

Kad Komitet za spoljnu trgovinu odobri registraciju, izdaje ovlašćenje u formi rešenja kojim se odobrava privrednoj organizaciji upis u spoljnotrgovinski registar. Privredna organizacija je ovlašćena da obavlja samo one spoljnotrgovinske poslove za koje je upisana u registar, Spoljnotrgovinski registar vodi se kod Komiteta za spoljnu trgovinu, a svaki upis u ovaj registar objavljuje se u »Službenom listu FNRJ«. Protiv rešenja Komiteta za spoljnu trgovinu, kojim ovaj odbija upis u spoljnotrgovinski registar, privredna organizacija ima pravo žalbe Saveznom izvršnom veću u roku od 15 dana od dana prijema rešenja.

Olakšice proizvodnim preduzećima. — Ako proizvodna preduzeća žele da neposredno izvoze svoje proizvode, Komitet za spoljnu trgovinu ne ceni ekonomsku opravdanost, već donosi rešenje o upisu u spoljnotrgovinski registar ako privredno preduzeće dokaže da ispunjava sve uslove za obavljanje spoljnotrgovinske delatnosti. Slično je i kod uvoza koji proizvodno preduzeće želi da obavlja za potrebe vlastite proizvodnje (naprimer, uvoza reprodukcionog materijala, opreme itd.). Komitet za spoljnu trgovinu može uskratiti upis samo ako ustanovi da su količine i vrste robe koje su iz uvoza potrebne proizvodnom preduzeću takve da ne opravdavaju samostalno istupanje na stranim tržištima. Inače, Komitet za spoljnu trgovinu može proizvodnoj organizaciji koja nije upisana u spoljnotrgovinski registar izdati i posebno odobrenje za pojedinačni izvoz robe vlastite proizvodnje ili uvoz robe za sopstvenu proizvodnju.

Vrste spoljnotrgovinskih poslova. — Prema Uredbi o spoljnotrgovinskom poslovanju (»Službeni list FNRJ«, br. 25/55), predviđene su sledeće vrste spoljnotrgovinskih poslova: a) izvoz i uvoz robe; b) zastupanje inostranih firmi; c) međunarodna špedicija; d) međunarodni transport robe; e) međunarodno trgovinsko posredovanje (reksport); f) kontrola kvaliteta i kvantiteta robe po ugovoru; g) izvođenje investicionih radova u inostranstvu; h) turistički poslovi sa inostranstvom i i) vršenje drugih usluga u međunarodnom robnom prometu.

Spoljnotrgovinskim preduzećima smatraju se, pre svega, izvoznici i uvoznici, zatim zastupnički biro, međunarodna špeditorska preduzeća (preduzeća za međunarodnu špediciju), transportna preduzeća koja obavljaju međunarodni transport robe, (preduzeća drumskog, rečnog, pomorskog i vazdušnog saobraćaja), preduzeća za međunarodno trgovinsko posredovanje (reksportna preduzeća), preduzeća za kontrolu kvaliteta ili kvantiteta, preduzeća koja izvoze investicione radove u inostranstvu (građevinska, projektantska i montažna preduzeća, preduzeća za geološko-istraživačke radove), turistički biro i razna druga uslužna preduzeća koja se bave pružanjem usluga u međunarodnom robnom prometu (naprimer, pomorske agencije itd.).

Po pravilu, jedno preduzeće može da se bavi jednom od nabrojanih vrsta spoljnotrgovinskih poslova (načelo specijalizacije) ali ima i izuzetaka. Izvoznici i uvoznici su uglavnom specijalizovani za rad u određenim spoljnotrgovinskim strukama.

Tabela 2

IZVOZNA I UVOZNA PREDUZEĆA PO STRUKAMA

	Broj preduzeća
Medicinski i farmaceutski proizvodi, instrumenti i ortopedski pribor, lekovito bilje	19
Hemikalije — kaučuk, guma, plastične materije i proizvodi od njih — staklo, porcelan, keramika	20
Tekstil i sirovine — kože, krzno i proizvodi od kože	16
Drvo i proizvodi od drveta	18
Proizvodi domaće radinosti i umetničkih zanata — galanterijski artikli	10
Poljoprivredne mašine, alati i rezervni delovi	9
Industrijske mašine, postrojenja, metalne konstrukcije i rezervni delovi — električni aparati, postrojenja, konstrukcije i električni materijal — alati i drugi proizvodi od metala i tehnički materijal — industrijske utenzilije, instrumenti — naučni i kontrolni	40
Rude, metali, legure i nemetali	11
Čelik liveni, valjani i vučeni, kovani i presovani proizvodi od metala i čelika	16
Hartija i kancelarijski pribor	5
Nafta, naftini derivati i petrolejske hemikalije	5
Motorna vozila, motori, pribor, delovi i gume	13
Knjiže i štampane stvari	9
Povrće, voće i preradevine, alkoholna i bezalkoholna pića	31
Stoka, stočni proizvodi i preradevine, živina, jaja, divljač i perje, ribe i preradevine od riba	42
Industrijsko-prehranbeni i kolonijalni proizvodi	12
Industrijsko bilje, semenska roba i stočna hrana	7
Duvan i duvanske preradevine	3
Žitarice i proizvodi od žitarica	1
Pogranični promet	5
Filmska preduzeća	1
Ostala preduzeća koja se bave izvozom i uvozom	7
Tehničke radnje	18
Svega	318

Ovakva struktura spoljnotrgovinske mreže je uglavnom rezultat razvoja do 1953 g. i danas već traži izvesna prilagođavanja u skladu sa opštim privrednim razvojem, a posebno sa razvojem industrijskog izvoza, u kome proizvodna preduzeća i njihova poslovna udruženja dolaze u prvi plan.

Ž. M.

NARODNI UNIVERZITETI

Narodni univerziteti su društvene institucije kulturno-prosvetnog karaktera, koje služe dopunskom obrazovanju odraslih. Svoju delatnost narodni univerziteti sprovode putem javnih predavanja, tečajeva, seminara i drugih oblika rada.

Po vrsti, narodni univerziteti su opšti, koji daju opšta znanja i specijalizovani (zdravstveni, tehnički, za selo itd.), koji daju znanja iz posebnih oblasti.

Na svim narodnim univerzitetima održavaju se javna predavanja. Izvestan broj, pored toga, organizuje sistematsko dopunsko obrazovanje odraslih putem stalnih formi rada, a neki narodni univerziteti, naročito u manjim mestima, imaju karakter institucija za kulturno-zabavni život.

Razvitak

Narodni univerziteti spadaju među najstarije ustanove za prosvetno obrazovanje odraslih. Najstariji narodni univerzitet u zemlji je Pučko sveučilište u Zagrebu (osnovano 1907 g.), zatim Narodno sveučilište u Karlovcu (1910 g.), Narodni univerzitet u Sarajevu (1919 g.), Narodni univerzitet u Novom Sadu (1919 g.), Narodni univerzitet u Beogradu (1920 g.), Narodni univerzitet u Skopju (1920 g.), Ljudska univerza u Celju (1921 g.), Ljudska univerza u Mariboru (1922 g.), Narodni univerzitet u Kragujevcu (1922 g.), Narodni univerzitet u Svetozarevu (1923 g.), Narodni univerzitet u Lescovcu (1924 g.), Narodno sveučilište u Splitu (1925 g.), Narodni univerzitet u Požarevcu (1926 g.) i Narodni univerzitet u Vršcu (1926 g.). Pre rata su radili još i narodni univerziteti: u Šapcu (osnovan 1928 g.), Smederevu (1928 g.), Bijeljini (1928 g.), Smederevskoj Palanci (1929 g.), Bitoli (1929 g.), Čačku (1930 g.), Vukovaru (1930 g.), Beogradu — Kolarčev narodni univerzitet (1932 g.), Dubrovniku (1933 g.), Zaječaru (1934 g.), Boki Kotorskoj (1934 g.), Subotici (1934 g.), zatim Ljudska univerza u Ljubljani, Seljačko sveučilište u Zagrebu, narodni univerziteti u Novoj Gradiški, Kuli, Pančevu, Kruševcu, Valjevu, Prištini, Debru, Tuzli, Pluju, Kranju, Studenci.

Pre rata, narodni univerziteti delovali su pod kontrolom tadašnjih prosvetnih organa koji su odobravali programe. U njihovom radu bilo je često znatnih materijalnih i drugih teškoća. Neki narodni univerziteti (Skopje, Čačak, Bijeljina i dr.) privremeno su prestajali s radom usled smetnji cenzure koju je sprovodila država u radu ovih ustanova.

Za vreme Narodnooslobodilačkog rata, na inicijativu Prosvetnog otkosa Izvršnog odbora AVNOJ-a, osnovan je veći broj narodnih univerziteta na slobodnoj teritoriji.

Posle oslobođenja narodni univerziteti, osnovani pre rata, obnovili su rad, a u svim većim mestima zemlje osnovani su novi narodni univerziteti.

O osnivanju narodnih univerziteta nema saveznih zakonskih propisa.¹ Narodne univerzitete su najpre osnivale organizacije Narodnog fronta (Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije), a kasnije u Hrvatskoj — Savez narodnih sveučilišta, u Bosni i Hercegovini i Srbiji — savezi narodnih i radničkih univerziteta, u Makedoniji — Organizacija »Narodne prosvete«. Osim ovih organizacija, pojedine vrste narodnih univerziteta (zdravstvenih, tehničkih, omladinskih) osnivaju stručna udruženja, Narodna tehnika i Narodna omladina. Narodne univerzitete su osnivale i skupštine građana. U izuzetnim slučajevima narodni univerziteti su osnovani odlukom prosvetnih organa.

Narodni univerziteti su se razvijali kao samostalne ustanove ili u sastavu drugih ustanova (kulturno-prosvetnih društava, domova kulture, čitaonica itd.). Posle reorganizacije saveza kulturno-prosvetnih društava narodni univerziteti su dobili status samostalnih kulturno-prosvetnih ustanova.

¹ Postoje samo Uredba o organizaciji i radu Kolarčevog narodnog univerziteta, koju je donelo Ministarstvo prosvete DFJ 1945 g. i Pravila o organizaciji Centralnog narodnog sveučilišta u Zagrebu, koja je propisao Ministar prosvete u vladi NRH 1946 godine.

NARODNI UNIVERZITETI

	1953	1954	1955	1956
Kao samostalne ustanove	840	677	600	808*
Pri kulturnim društvima	1.001	1.196	908	—

* Obuhvaćeni su narodni univerziteti kao samostalne kulturno-prosvetne ustanove, izuzev u Sloveniji, gde su 132 narodna univerziteta u sastavu kulturno-prosvetnih društava.

NARODNI UNIVERZITETI KAO SAMOSTALNE USTANOVE

Narodna Republika	1953	1954	1955	1956
Srbija — ukupno	412	320	251	322
Uža Srbija	293	226	163	201
APV	70	67	53	54
AKMO	49	27	35	67
Hrvatska	182	164	162	174
Slovenija	63	28	14	138
Bosna i Hercegovina	65	76	69	69
Makedonija	83	51	76	77
Crna Gora	35	38	28	28

Broj narodnih univerziteta uglavnom je ravnomeran prema broju stanovnika.

Smeštaj i izdržavanje

U 1956 g. 59 narodnih univerziteta imalo je svoje sale (19 u Srbiji, 21 u Hrvatskoj, 7 u Sloveniji, 5 u Bosni i Hercegovini, 4 u Makedoniji i 3 u Crnoj Gori), sa 14.060 sedišta. Ostalih 759 narodnih univerziteta služi se prosto² rijama društvenih organizacija, domova kulture, škola i drugih ustanova.

Narodni univerziteti izdržavaju se iz svojih prihoda i dotacija društvenih i privrednih organizacija. U 1956 g. sredstva narodnih univerziteta iznosila su 64 miliona din. (prihodi od ulaznica 19,6 miliona din., od članarine 1,9 miliona din. i ostalo 20,4 miliona din.). Dotacije narodnim univerzitetima u 1956 g. iznosile su 22 miliona din. (od toga dotacije društvenih organizacija 5,9 miliona din., privrednih organizacija 3,8 miliona din. i ostalo 12,4 miliona din.). Rashodi narodnih univerziteta u 1956 g. iznosili su 72,7 miliona dinara³.

Više narodnih univerziteta nema stalne predavače, kao ni savremena audiovizuelna sredstva, potrebna za nastavni rad i predavačku delatnost. Stoga se u poslednje vreme pojedini narodni univerziteti čvršće vezuju za opštinske narodne odbore. Neki narodni univerziteti postali su budžetske ustanove odnosno ustanove narodnih odbora (u Zagrebu, Splitu, na Rijeci, u Trogiru, Križevcima, Beogradu i dr.). Značajnu pomoć narodnim univerzitetima pružaju domovi kulture (besplatno ustupanje prostorija i slično).

Upravljanje

Narodnim univerzitetima upravljaju društveni organi — uprava odnosno upravni odbor. Oni se biraju na osnivačkim odnosno godišnjim skupštinama, ređe ih određuje opštinski odbor Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije ili savet doma kulture kao posebni organ (komisija). Razvijeni narodni univerziteti imaju, pored upravnog odbora, predsedništvo ili sekretarijat. Narodni univerziteti koji deluju na širem području osnivaju u pojedinim mestima pododbore, aktive i sekcije. Skupština je najviši organ upravljanja narodnim univerzitetom. Ona odobrava izveštaje o radu, usvaja plan i program rada, budžet i bira rovi upravni odbor. Na skupštinama se donosi statut i pravilnik rada narodnog univerziteta.

² 162.305 sedišta imaju svi narodni univerziteti, a 14.060 univerziteta sa svojim salom.

³ Razliku između prihoda i ostvarenih većih rashoda (8,7 miliona din.) narodni univerziteti dobijaju iz budžeta narodnih odbora opština odnosno srezova.

Aktivnost

Narodni univerziteti organizuju javna predavanja, diskusije, tečajeve, seminare i priredbe raznih vrsta (književne večeri, usmene novine, posebne filmske predstave itd.)⁴

PREDAVANJA I POSETIOCI NA NARODNIM UNIVERZITETIMA

Narodna Republika	Javna predavanja		Posetioци u hiljadama	
	1955	1956	1955	1956
FNRJ	13.874	18.711	1.634	2.131
Srbija	5.155	7.661	714	1.069
Uža Srbija	3.437	5.094	485	768
APV	900	1.138	101	184
AKMO	818	1.429	68	117
Hrvatska	4.855	5.879	532	596
Slovenija	760	1.693	53	131
Bosna i Hercegovina	1.929	2.024	231	222
Makedonija	802	1.117	63	75
Crna Gora	373	337	41	38

Predavanja. — U 1956 g. znatno je povećana predavačka delatnost narodnih univerziteta u celoj zemlji, posebno u Hrvatskoj i Srbiji. Predavanja su održavana iz društveno-političkih, primenjenih i prirodnih nauka, umetnosti, književnosti, istorije, geografije i dr.

Najviše posetilaca u 1956 g. bilo je na predavanjima iz društveno-političkih nauka (marksizma-lenjinizma, ekonomike FNRJ, politike, prava i državnog uređenja, filozofije, socijalnog staranja i osiguranja, pedagogije). Održano je 8.725 takvih predavanja, koja je slušala 941 hiljada lica ili 44% svih posetilaca. Najviše je bilo predavanja iz oblasti politike (3.075), pedagogije (1.656), ekonomike FNRJ (1.198), marksizma-lenjinizma (662), prava i državnog uređenja (625), socijalnog staranja i osiguranja (239), filozofije (172) i ostalih (1.098).

Na narodnim univerzitetima održano je u 1956 g. 6.208 predavanja iz oblasti primenjenih nauka (medicine, tehnike i poljoprivrede), na kojima je bilo 652 hiljade lica ili 31% svih posetilaca.

U 1956 g. narodni univerziteti postigli su značajne rezultate u obrazovanju odraslih na selu. Iz poljoprivrede je održano 2.586 predavanja, kojima su prisustvovala 223 hiljade ljudi.

Aktivnost narodnih univerziteta na podizanju zdravstvene kulture bila je, međutim, manje uspešna nego ranijih godina. U 1956 g. bilo je 2.268 predavanja iz oblasti medicine, dok je u 1955 g. održano 2.760 takvih predavanja.

Na narodnim univerzitetima u 1956 g. održano je 949 predavanja iz oblasti prirodnih nauka pred oko sto hiljada slušalaca.

Umetnosti i književnosti poklanjano je veća pažnja na narodnim univerzitetima. Tokom 1956 g. održano je 1.006 predavanja, koja je slušalo 189 hiljada lica. Pojačano je interesovanje za teme iz oblasti geografije i istorije — godine 1956 održano je 1.176 predavanja iz ovih oblasti pred 149 hiljada lica.

Neka predavanja na narodnim univerzitetima propaćena su demonstracijama (filmom, dijafilmom) i muzičkim ilustracijama. Upotreba filma naročito je rasprostranjena u Hrvatskoj. Veći broj narodnih univerziteta u ovoj Republici ima pokretne kinoaparature (Varaždin, Zabok, Trogir, Ludbreg, Makarska, Duga Resa i dr.). Naprimera, Narodno sveučilište u Trogiru u 1956 g. održalo je 140 filmskih predstava sa uvodnim predavanjima, kojima je prisustvovalo 30.000 lica. Godine 1956 u Ludbregu i okolnim selima održano je 250 predstava. Predavanja Narodnog univerziteta za selo u Beogradu ilustrirana su demonstracionim ogle-

dima. Posle predavanja stručnjaka poljoprivrednici proveravaju stečena znanja praktičnim obavljanjem pojedinih poslova.

Upotreba filma, dijafilma, a u nekim mestima i televizora, flanelografa i drugih pomoćnih nastavnih sredstava, doprinela je razvijanju većeg interesovanja širem okupljanju građana, bržem i lakšem usvajanju znanja. Stoga se u nekim mestima počinju formirati servisi audiovizuelnih sredstava. Takvi servisi osnovani su u Ljubljani, Puli, Krapini, Buzetu.

Tečajevi i seminari.⁵ — Narodni univerziteti održavaju tečajeve i seminare iz oblasti opšteg, a delom i stručnog obrazovanja. U 1956 g. narodni univerziteti su organizovali 269 tečajeva i seminara.

Najviše je bilo tečajeva stranih jezika (106), zatim tečajeva iz higijene i domaćinstva, krojenja i šivenja, kao i tečajeva za poljoprivrednike (najveći broj tečajeva iz oblasti poljoprivrede održan je na Narodnom univerzitetu u Tuzli). Na nekim narodnim univerzitetima izučava se knjigovodstvo, stenografija i daktilografija (Novi Sad, Subotica, Ljubljana).

Narodni univerziteti organizovali su seminare za ekonomsko i stručno obrazovanje, naročito u mestima gde nema radničkih univerziteta. Zadatke radničkih univerziteta u Sloveniji preuzeli su narodni univerziteti koji rade kao samostalne kulturno-prosvetne ustanove ili u sastavu kulturno-prosvetnih društava. Narodni univerziteti u najužoj saradnji sa sindikatima sistematski rade na ekonomskom, a delimično i stručnom obrazovanju radnika.

U sistematskom obrazovanju odraslih putem stalnih formi najviše uspeha imali su narodni univerziteti u Hrvatskoj. Od svih tečajeva i seminara održanih u zemlji u 1956 g. 50% dolazi na ovu Republiku. U Sloveniji je organizovano 69 tečajeva i seminara. Znatno manje seminara i tečajeva organizovali su narodni univerziteti u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. Narodni univerziteti u Crnoj Gori su, uglavnom, predavački centri.

Sistem tečajeva i seminara najčešći je na narodnim univerzitetima u gradovima, a ređi u selima.

Narodni univerziteti na selu, nezavisno od nivoa na kome se nalaze, imaju značajnu društveno-političku i obrazovnu ulogu. Oni rade uglavnom na političkom, poljoprivrednom i zdravstvenom prosvetivanju i obrazovanju. Na ovim narodnim univerzitetima veliki značaj se pridaje sticanju znanja iz domaćinstva i poljoprivrede. S velikim uspehom u selima se održavaju tečajevi krojenja i šivenja, kuvanja, higijene, podizanja dece i slično. Neki gradski narodni univerziteti (Beograd, Tuzla, Subotica, Niš, Osijek, Buzet itd.) organizuju ovakve tečajeve za poljoprivrednike i domaćice u selima.

Ostali oblici rada. — Na narodnim univerzitetima primenjuju se samostalni i posebni oblici rada (omladinske katedre, ili tribine mladih, škole za strane jezike, centri za obaveštavanje roditelja itd.).

Prva omladinska katedra pod nazivom »Tribina mladih« formirana je pri Narodnom univerzitetu u Novom Sadu. Ona se tokom vremena osamostalila i ima naučnu, društveno-političku i umetničku redakciju, kao i klubove. Posle uspeha koje je postigla »Tribina mladih« u Novom Sadu, omladinske katedre su osnovane pri narodnim univerzitetima u Subotici, Somboru, Sremskim Karlovcima, Zablju. Takođe su formirane i omladinske katedre (omladinski ogranci) u Zagrebu, Trogiru, Krapini, Karlovcu, Puli, Bujama. Krajem 1956 g. u Hrvatskoj je bilo 14 omladinskih katedri. Jedan od samostalnih oblika rada narodnih univerziteta je studentska Debatna katedra pri Narodnom sveučilištu u Zagrebu, na kojoj se posle uvodnog izlaganja redovno vode diskusije.

⁵ Tečajevi i seminari su osnovni organizacioni oblici nastavnog rada u obrazovanju odraslih. Razlika između ova dva oblika sastoji se u metodu njihovog rada; na seminaru se, po pravilu, teme obrađuju putem diskusija i razgovora, a na tečaju nastavnici izlažu materiju, a učešće slušalaca je minimalno.

⁴ Nema potpunih podataka o svim vrstama aktivnosti narodnih univerziteta; statistička služba pruža podatke o predavačkoj delatnosti narodnih univerziteta i delimično o tečajevima i seminarima.

Škole za strane jezike rade pri Narodnom sveučilištu u Zagrebu, Kolarčevom narodnom univerzitetu u Beogradu, narodnim univerzitetima na Rijeci, u Splitu i Osijeku. Najpoznatije su škole stranih jezika pri narodnim univerzitetima u Zagrebu i Beogradu.

Narodni univerziteti razvijaju značajnu aktivnost na prosvjećivanju i obrazovanju roditelja. Pri Narodnom univerzitetu opštine Stari Grad u Beogradu osnovan je Centar za obaveštavanje roditelja, koji organizuje javna predavanja i diskusije, tečajeve i seminare, posebne razgovore sa roditeljima, prikazivanje pedagoških filmova i slično. Pri Narodnom univerzitetu Trešnjevka u Zagrebu osnovana je Škola za roditelje, koja organizuje tromesečne tečajeve. Škola za roditelje otvorena je i pri Narodnom univerzitetu u Novom Sadu.

Neki narodni univerziteti razvijaju i znatnu izdavačku delatnost (Kolarčev narodni univerzitet u Beogradu i Narodno sveučilište u Zagrebu).

Na narodnim univerzitetima se priređuju usmene novine, književne i muzičke večeri, izložbe slika i knjiga i dr. Književne večeri se sve više održavaju u vidu razgovora. Razgovori se vode i posle prikazanog filma na t. zv. filmskim večerima.

Kadrovi. — Na narodnim univerzitetima predavači su prosvetni, kulturni i politički radnici, agronomi, inženjeri, lekari, veterinari i drugi stručnjaci. U Hrvatskoj, u većem broju sreskih centara (u Krapini, Osijeku, Puli, Varaždinu, Zagrebu i Dugoj Resi), formirani su aktivni predavači koji održavaju predavanja prema planovima sreskih odbora narodnih univerziteta. U poslednje vreme na nekim narodnim univerzitetima (u Sarajevu, Ljubljani, Krapini, Beogradu) organizuju se specijalni seminari iz pedagogije i metodike za rukovodioce i predavače na narodnim univerzitetima.

Mnogi narodni univerziteti imaju komisije ili sekcije koje se staraju o izradi programa, o propagandnoj delatnosti narodnog univerziteta, nabavci filmova i dijafilmova, organizuju političko-ideološki rad, pripremaju predavanja, tumačenje uredbi i propisa itd. Za svaku od pomenutih delatnosti postoji posebna komisija ili sekcija.⁶ Komisije pri sreskim odborima narodnih univerziteta u Hrvatskoj rade uglavnom na poboljšavanju programa, angažovanju predavača i saradnju s društvenim organizacijama.

Na razvijenijim narodnim univerzitetima (Narodno sveučilište u Zagrebu, Kolarčev narodni univerzitet i Narodni univerzitet za selo u Beogradu, Ljudska univerza u Ljubljani i dr.) za pojedine sektore rada angažovan je stalni kadar.

U cilju popularisanja predavanja, tečajeva i seminara, narodni univerziteti objavljuju plakate, oglase u novinama i drugo. Razvijeniji narodni univerziteti štampaju programe tečajeva, seminara i drugo. Više narodnih univerziteta objavljuje programe predavanja i obaveštenja o seminarima i tečajevima u lokalnoj štampi.

U nastojanju da poboljšaju svoj rad, pojedini narodni univerziteti putem anketa i intervjua ispituju potrebe građana, njihove želje i mogućnosti za obrazovanjem. Najuspešniji ovakav rad izvršen je na Ljudskoj univerzi u Ljubljani, Narodnom sveučilištu u Zagrebu, Narodnom univerzitetu u Sarajevu, na Omladinskoj katedri Narodnog sveučilišta u Karlovcu i na »Tribini mladih« u Splitu. Istraživanja su dala korisne rezultate.

Rezultati anketa⁷ među slušaocima 233 predavanja, koja su narodni univerziteti održali u selima, pokazali su da poljoprivrednici najviše interesuju predavanja iz medicine (26%), zatim pedagogije (24%), predavanja o utiscima sa putovanja (23%), iz nauke (17%), ekonomike i politike.

⁶ Radi se o jednom organu koji se različito naziva. Naziv »sekcija« obično se upotrebljava kada se radi o organu pri narodnom univerzitetu, a »komisija« kad je u pitanju organ pri upravnim odborima sreskih saveza. U upotrebi ovih termina nema doslednosti.

⁷ Anketu je sproveda »Naša zajednica«, 10 februara 1956 godine.

Rezultati iste ankete kojom su obuhvaćeni slušaoci 205 predavanja održanih u preduzećima znatno su drukčiji. Najviše interesovanja pokazali su za predavanja iz ekonomike i politike (79%), zatim za predavanja iz medicine (12%) i drugih naučnih oblasti (18%).

Druga anketa⁸ sprovedena među polaznicima seminara ekonomskog obrazovanja u ljubljanskim preduzećima, kojom se tražilo njihovo mišljenje o programu seminara i metodima rada, pokazala je želje radnika da stiču sistematsko kontinuirano obrazovanje i da u programima budu zastupljena pitanja proizvodnje.

Koristeći rezultate dobijene anketama, narodni univerziteti su poboljšali svoje programe i forme rada.

Organizacije narodnih univerziteta

U narodnim republikama postoje savezi narodnih univerziteta i druge slične organizacije koje koordiniraju rad narodnih univerziteta u cilju razmene iskustava i saradnju s drugim srodnim ustanovama.

Savez narodnih i radničkih univerziteta Srbije u Beogradu (osnovan 1956 g.) ima skupštinu, upravni odbor i predsedništvo. Sreski odbori Saveza narodnih univerziteta postoje u svim srezovima, osim u četiri. Savez narodnih i radničkih univerziteta Srbije je član Kulturno-prosvetne zajednice Srbije.

Savez narodnih sveučilišta Hrvatske u Zagrebu (1954 g.) ima skupštinu i upravni odbor. Sreski odbori Saveza narodnih sveučilišta osnovani su skoro u svim sreskim mestima. Imaju upravne odbore sa sekretarijatom od tri do pet članova. Savez narodnih sveučilišta je član Prosvetnog sabora Hrvatske.

Savez radničkih i narodnih univerziteta Bosne i Hercegovine u Sarajevu (1956 g.) ima skupštinu, izvršni i nadzorni odbor. Savez radi prema statutu koji usvaja osnivačka skupština. Statut ovog Saveza ne predviđa postojanje sreskih odbora Saveza radničkih i narodnih univerziteta.

»Narodna prosveta« u Skopju (1955 g.) zajedno sa Radničkom kulturno-prosvetnom zajednicom u Skopju objedinjuje i usmerava rad svih kulturno-prosvetnih ustanova u Republici. »Narodna prosveta« razvija delatnost na selu, a Radnička kulturno-prosvetna zajednica u gradu. Organi »Narodne prosvete« su godišnja skupština i glavni odbor. U svim srezovima Makedonije postoje sreski ili t.zv. okoliski odbori, a u razvijenim opštinama i opštinski odbori »Narodne prosvete«.

Zveza Svobod in prosvetnih društev u Ljubljani (1955 g.) nastala je spajanjem organizacije kulturno-umetničkih društava »Svoboda« i organizacije »Ljudske prosvete«. Uskladuje rad narodnih univerziteta koji u ovoj Republici deluju uglavnom u okviru prosvetnih društava.

Kulturno-prosvetni savez Crne Gore u Titogradu (1955 g.) stara se o unapređenju rada na narodnim univerzitetima i o svim kulturno-prosvetnim ustanovama na svom području.

Savezi i narodni univerziteti izdaju časopise i biltene: Savez narodnih sveučilišta Hrvatske — časopis »Narodno sveučilište« (dvomesečno od 1954 g.); Narodni univerzitet u Požarevcu — časopis »Braničevac« (povremeno); Savez radničkih i narodnih univerziteta Bosne i Hercegovine — »Bilten« (povremeno od 1957 g.); Narodno sveučilište u Trogiru — »Bilten« (povremeno); Savez narodnih univerziteta Beograda »Bilten« (tromesečno); Zveza Svobod in prosvetnih društev izdaje časopis »Sodobna pota« (deset puta godišnje), a organizacija »Narodna prosveta« list »Narodna prosveta« (petnaestodnevno).

*

S daljim razvojem socijalističkog sistema i odnosa u zemlji narodni univerziteti dobijaju sve veći društveno-politički i obrazovno-vaspitni značaj. Školskom reformom obrazovanje odraslih postaje sastavni deo prosvetnog sistema, a time i narodni univerziteti kao jedna od značajnih institucija za obrazovanje odraslih.

D. F.

»Radnički univerziteti«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 94(4) i »Kolarčev narodni univerzitet«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 533 (77).

IZVORI:

Izveštaji o radu narodnih univerziteta u Zagrebu, Osijeku, Vukovaru, Dubrovniku, Skopju, Bitoli, Smederevu, Valjevu, Subotici i Beogradu; izveštaji o radu Kolarčevog narodnog univerziteta, knjiga 9, 1935 g., Beograd 1954; knjiga 25, Beograd 1935; knjiga 38, Beograd 1938 i knjiga 45, Beograd 1940. Časopis »Narodno sveučilište« za 1955, 1956 i 1957 g.; »Bilten« Glavnog odbora SSRN Bosne i Hercegovine br. 4/57 g.; »Bilten« Saveza narodnih univerziteta Beograda; »O radu narodnih univerziteta na selu« — publikacija Saveza narodnih i radničkih univerziteta Srbije; List »Narodna prosveta« za 1957 godinu.

⁸ Anketu je sproveo Mestni svet Zveze sindikata Slovenije, 1956 godine.

FILMOVI PROIZVEDENI U 1957 GODINI

Pregled proizvedenih filmova

Jugoslovenska kinematografija je u 1957 g. proizvela ukupno 14 dugometražnih igranih filmova, četiri kratkometražna igrana filma, 99 dokumentarnih filmova, 27 nastavno-prosvetnih filmova, 52 broja »Film-skih novosti«, tri lutka-filma, osam crtanih filmova i 91 kratki film različitog žanra.

Pored toga, jugoslovenska filmska produžeca učestvovala su u proizvodnji četiri koprodukcione igrana filma i pet dokumentarnih filmova.

Dugometražni igrani filmovi

»Dalmatinska svadba«, Proizvodnja »Triglav film« — Ljubljana i »Hansa film« — Minhen. Scenario Just Šolj, režija Geza fon Bolvari. u glavnim ulogama Paul Dalke, Adelhart Sek i Selma Karlovac. Film je rađen u koloru (106 minuta).

»Krvava košulja«, Proizvodnja »Lovćen film« — Budva. Scenario Aleksije Obradović, režija Zorž Skrgin, u glavnim ulogama Marija Crnobori, Milivoje Živanović i Raša Plaović (87 minuta).

»Ko pride ljubez«, Proizvodnja »Triglav film« — Ljubljana i »Davis film« iz Pariza. Scenario Zorž Rober, režija Moris Kloš, u glavnim ulogama Vera Talki, Siset Me i Milan Milošević (98 minuta).

»Mali čovek«, Proizvodnja »Vardar film« — Skopje. Scenario Živan Čukulić, Josip Novak, Svetolik Marčić i Đorđe Radišić na temu Miodraga Đurđevića, režija Živan Čukulić, u glavnim ulogama Mira Stupica, Emil Ruben i Rade Marković (91 minut).

»Male stvari«, Proizvodnja »Studio film« — Sarajevo. Scenario Vladimir Paskaljević, režija Boško Kosanović, u glavnim ulogama Sibina Mijatović, Janez Vrhovec i Stojan Dečermić (87 minuta).

»Mihajlo Stroganov«, Proizvodnja »UFUS« — Beograd i »Les Films Modernes« — a — Pariz. Scenario Mark-Žilber Sovazon, režija Karmine Galone, u glavnim ulogama Kurt Jirgens, Zenevje Paž i Zak Dakmin. Film je rađen u koloru i sinemaskop tehnici (115 minuta).

»Momci i devojke«, Proizvodnja »Zagreb film« — Zagreb i »Bavaria Filmkunstgesellschaft« — Minhen. Scenario Vjeko Dobrinčić i František Čap, režija František Čap, u glavnim ulogama Marcello Mastroloni, Izabel Korej i Hans Rejser. Film je rađen u koloru i superskop tehnici (122 minuta).

»Naši se putevi razilaze«, Proizvodnja »Jadran film« — Zagreb. Scenario Ivan Šibl, režija Ivan Šimatović, u glavnim ulogama Saša Novak, Bratislav Grbić i Boris Hrčić (93 minuta).

»Ne čekaj na maj«, Proizvodnja »Triglav film« — Ljubljana. Scenario František Čap, režija František Čap, u glavnim ulogama Metka Gabrijelić, Metka Oevirk i Frane Trefalt (106 minuta).

»Nije bilo uzalud«, Proizvodnja »Jadran film« — Zagreb. Scenario Nikola Tanhofer, režija Nikola Tanhofer, u glavnim ulogama Boris Buzančić, Mira Nikolić i Zvonimir Rogec (98 minuta).

»Pop Čira i pop Spira«, Proizvodnja »Avala film« — Beograd. Scenario Sofija Jovanović i Rodoljub Andrić, režija Sofija Jovanović, u glavnim ulogama Milan Ajvaz, Jevan Gec, Ljubinka Bobić i Nevenka Mikulić. Film je rađen u koloru (81 minut).

»Petražić Vanda Kos«, Proizvodnja »Avala film« — Beograd. Scenario Frida Filipović, režija Zivorad Mitrović, u glavnim ulogama Olga Spiridonović, Zoran Ristanović i Joza Laurenčić (72 minuta).

»Samo ljudi«, Proizvodnja »Jadran film« — Zagreb. Scenario Boško Kosanović, režija Branko Bauer, u glavnim ulogama Tamara Miletić, Milorad Margetić i Nikša Stefanini (106 minuta).

»Subotom uveče«, Proizvodnja »Avala film« — Beograd. Scenario Dragoslav Ilić, režija Vladimir Pogac, u glavnim ulogama Radmila Radovanović, Milan Srdoc, Snežana Mihajlović. Sastavljen je iz tri priče: »Na košavi«, »Doktor« i »Svira najbolji džez« (91 minut).

»Svoga tijela gospodar«, Proizvodnja »Jadran film« — Zagreb. Scenario Slavko Kolar, režija Fedor Hanžeković, u glavnim ulogama Mladen Šerment, Julio Perlaki, Marija Kon (109 minuta).

»Tuda zemlja«, Proizvodnja »Bosna film« — Sarajevo. Scenario Mehmed Selimović, režija Jože Gale, u glavnim ulogama Rade Marković, Milorad Margetić, Ilija Džuvaleković (89 minuta).

»Vratit ću se«, Proizvodnja »Bosna film« — Sarajevo. Scenario Jara Ribnikar i Zoran Glušćević, režija Jože Gale, u glavnim ulogama Stevo Žigon, Irena Kolesar i Stane Sever (94 minuta).

»Zenica«, Proizvodnja »UFUS« — Beograd. Scenario Bogdan Jovanović i Miloš Stefanović, režija Jovan Živanović i Miloš Stefanović, u glavnim ulogama Rade Marković, Gordana Miletić i Viktor Starčić (86 minuta).

Kratkometražni igrani filmovi

»Bunt na kuli«, Proizvodnja »Vardar film« — Skopje. Scenario Ljube Petrovski, režija Dimitrije Osmanli, u glavnim ulogama Emil Ruben, Snežana Velkova i Cvetanka Šulevska (21 minut).

»Dečak i kurir«, Proizvodnja »Zora film« — Zagreb. Scenario Vojin Jelić, Andre Lušićić, Hrvoje Satić, Srećko Veigand, režija Srećko Veigand (12 minuta).

»Podarok ot veseliot moker«, Proizvodnja »Vardar film« — Skopje. Scenario Gojko Sekulovski, Dimitar Kjustarov, Aleksandar Aržov, Kiro Bilbilovski, režija Dimitar Kjustarov, u glavnim ulogama Jovan Ismarev, Miško Nestorovski, Kole Senkijević (25 minuta).

»Sonce zad rešetki«, Proizvodnja »Vardar film« — Skopje. Scenario Slavko Janevski, režija Slavko Janevski, u glavnim ulogama Dimče Hristovski i Ivan Ismarev (18 minuta).

Dokumentarni filmovi

U 1957 godini proizveli su:

»Avala film« — Beograd: »Nevesta Jadrana«, »Osmeh zemlje«, »Impresije sa Kvarnera«, »Dubrovački pasteli«, »Fruska«, »Nevidljivi put« i »Beogradski sajam«. »Srednjeevropska arhitektura u Srbiji i Makedoniji«.

»Bosna film« — Sarajevo: »Međunarodni jesenji zagrebački velesajam«, »Zalutali«, »I. T. M. Mali Toma je ispunio želju«, »Bijeli ugriz«, »Kanjcn Tare«, »Brioni«, »Naš traktor«, »Dalekovod«, »Sarajevo«, »Tek je počelo«, »Sretno«, »Udvostručene snage«, »Zrno i hljeb«, »Unom rijekom«, »Kamen i zemlja«, »U ergeli«.

»Dunav film« — Beograd: »Crnom Gorom«, »Dug savesti«, »Smotra naše poljoprivrede«.

»Filmske novosti« — Beograd: »Mađarske izbeglice u Jugoslaviji 1956«, »Mađarske izbeglice u Jugoslaviji 1957«, »Delegacija Sveskog kongresa narodnih predstavnika NR Kine i grada Pekinga u Jugoslaviji«, »Mađarske izbeglice u Jugoslaviji« (februar—maj 1957), »Fabrike radnicima«.

»Lovćen film« — Budva: »Sunce nad Kolubarom«, »Pobuna mornara«, »Novi izvori čelika«, »Spomen heroju«, »Grad pod bedemom«, »Spomenik na Lovćenu«.

»Slavija film« — Beograd: »Let nad močvarom«, »Dura Jakić«, »Zemun — grad u senci«, »Od maja do septembra«, »Prekinimo emisiju«, »Magle se dižu«, »Paja Jovanović«.

»Studio film« — Sarajevo: »Peće«, »Sutrašnjica nam nije neizvesna«.

»Triglav film« — Ljubljana: »Fantastična balada«, »Življenje ni greh«.

»UFUS« — Beograd: »Nepogoda«, »Ravnica i vode«, »Kanal«, »Slet na Njcinatu«, »Planinari«, »Kadinjača«, »Suhak«, »Poslednji«, »Pa strašno bi bilo«, »Durmator«, »Karlove Vari«, »Dovidenja«, »Beograd«, »Susret u Dubrovniku«, »Plitvička Jezera«.

»Vardar film« — Skopje: »Merino«, »Vo stariot kraj«, »Freski vo Makedonija«, »Zemljodelje«, »Industrijski objekti vo Makedonija«.

»Viba« — Ljubljana: »TAM«, »Dinar po dinar«, »Zakladi naše dečele«, »Sok naše zemlje«, »Mrtvački ples«, »Grafika človeku«.

»Zagreb film« — Zagreb: »Brode«, »02«, »Kad jeleni zovu«, »Koraci grada«, »Gvozda na vratu«, »Dan odmora«, »Jesen na otoku Braču«, »Kamerom kroz Zagreb«, »Opet na površini«, »Razigrano kolo«, »II Gimnastrada«, »Morška«, »Život je jači«, »Zlatan spomenik«, »Petar Dobrović«, »Pekoljenje govore«, »Zakletva na Sumarici«, »Tamo kraj opasne rijeke«, »Jadranski motivi«.

»Zastava film« — Beograd: »Barba, sada bacite mrežu«, »Podvedni izviđači«, »Prvi maj 1957«, »Majske radosti«, »Borci za slobodu«, »Najvažniji rod«, »Ususret 22 decembru 1957«.

»Zora film« — Zagreb: »Sačuvane hronike u zagrebačkim muzejima i galerijama«, »Između grada i močvare«, »Sportski ribolov na moru«.

Nastavno-prosvetni filmovi:

»Dunav film« — Beograd: »Bolja nega više mleka«, »Tragom rakete«.

»Zora film« — Zagreb: »Cement«, »Hrvatsko Primorje«, »Fazane«, »Zadrage u Virovitičkom kotaru«, »Veštačko osemenjivanje«, »Olovo«, »Vočarstvo u Makedoniji«, »Nema sušnih godina«, »Hibridni kukuruz«, »Iza kazališne rampe«, »Velika inicijativa«, »Dvostruki plodovi«, »Kako nastaju novine«, »Prašina na radnom mjestu«, »Rak na maternici«, »Deca i saobraćaj«, »Od setve do žetve«, »O našem kršu«, »Bio sam u bolnici«, »Uzgoj šećerne repe« (I, II, VI, VII, VIII).

»Zagreb film« — Zagreb: »Cement«, »Hrvatsko Primorje«, »Fazane«, »Zadrage u Virovitičkom kotaru«, »Veštačko osemenjivanje«, »Olovo«, »Vočarstvo u Makedoniji«, »Nema sušnih godina«, »Hibridni kukuruz«, »Iza kazališne rampe«, »Velika inicijativa«, »Dvostruki plodovi«, »Kako nastaju novine«, »Prašina na radnom mjestu«, »Rak na maternici«, »Deca i saobraćaj«, »Od setve do žetve«, »O našem kršu«, »Bio sam u bolnici«, »Uzgoj šećerne repe« (I, II, VI, VII, VIII).

Lutka filmovi

»Dunav film« — Beograd: »Svetlan i zmaj«.

»Triglav film« — Ljubljana: »Brihtne buče«.

»Viba« — Ljubljana: »Otok«.

Crtani filmovi:

»Zagreb film« — Zagreb: »Kauboj Džimi«, »Strašilo«, »Susret u snu«, »Na livadi«, »Čarobni zvuci«, »Premijera«, »Abra Kadabra«, »Ipak se kreće«.

»Zagreb film« — Zagreb: »Kauboj Džimi«, »Strašilo«, »Susret u snu«, »Na livadi«, »Čarobni zvuci«, »Premijera«, »Abra Kadabra«, »Ipak se kreće«.

Ostali kratki filmovi

»Avala film«: »25.000 litara najkvalitetnijeg pasterizovanog mleka«, »Bosna film«: »Vočarstvo gornjeg Podrinja«, »Velpekar«, »Reportaža povodom deset godina sporta u Bosni i Hercegovini«.

»Dunav film«: »Aluminijum u građevinarstvu«.

»Filmske novosti«: »Umro Moša Pijade«, »Kroz ceo svet« (br. 4,5), »Prvi maj 1957«, »Kroz ceo svet« (br. 6, 7, 8, 9, 10), »Gito u Makedoniji«, »Jedan dan u Zagrebu«, »II Gimnastrada«, »Sportski pregled« (br. 1, 2, 3), »Festival u Pulji«, »Ho Ši Min u Jugoslaviji«, »Grčki kraljevski par na Brionima«, »Boravak mongojske delegacije u Jugoslaviji«, »Poljska delegacija u Jugoslaviji«, »Privredni pregled« br. 1, »Velika smotra«, »Za veće prinose«, »Socijalno staranje«, »U borbi za mir«, »Za viši standard«, »Privredni pregled — poljoprivreda«, »Pregled — omladina i pioniri« (br. 1), »Kroz ceo svet« (br. 11, 12), »Omladina i pioniri« (br. 2).

»Lovćen film«: »Kamerom kroz Crnu Goru« (1955), »Kamerom kroz Crnu Goru« (1957).

»Slavija film«: »INSA«, »Vatrostalni materijali Jugoslavije«, »Drveni proizvodi«.

»Studio film«: »FAP«.

»UFUS«: »Grad pod Kozarom«, »Koliko je sati«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

»Vardar film«: »So Tito niz Makedonija« (I, II, III), »Polog« (ekonomski pregled), »Polog« (turistički pregled), »U susret izborima« (I, II), »Makedonija«, »Konzervirani vitamini«.

¹ Trajanje filma.

² Ova četiri filma su prvi naši filmovi u totalskopu i boji.

»Viba«: »Prvi slovenski festival telesne kulture«, »Obzornik« (br. 6, 7).

»Zagreb film«: »Alibaba«, »Jugoslovenska lutrija«, »Sto fali« »Nezgode građanina pešaka«.

»Zastava film«: »Filmski pregled JNA« (brojevi 12/56, 1-17/57), »Odred mirac«.

»Zora film«: »O elektroindustriji«, »Prehranbena industrija«, »Tekstilna industrija«, »Zagreb — velesajamski grad«, »Sa međunarod-

nog zagrebačkog velesajma«, »Međunarodni jesenji zagrebački velesajam 1957«, »II Gimnastrada«, »Centar podmlatka«, »Naše elektrane«, »Bijela energija«, »Svetkovina kamena«, »Mašinsko-industrijska postrojenja«.

I. Đ.

Podaci Udruženja filmskih proizvođača Jugoslavije.

DELA JUGOSLOVENSKIH PISACA U PREVODIMA

Jugoslovenska književnost danas je mnogo poznatija i zapaženija u svetu nego ranije. Ostvarenja jugoslovenskih književnika prevedena na strane jezike sve češće i u sve većoj meri nalaze put ka inostranom čitaocu i postaju sastavni deo opšte riznice književnih i kulturnih vrednosti.

Od 1945 g. do 1955 g. prevedeno je prosečno 12 jugoslovenskih književnih dela godišnje. Počev od 1955 g. prevodenje jugoslovenske literature postaje znatno intenzivnije. Srazmerno povećanom broju preвода raste i interesovanje mnogih inostranih listova i časopisa za jugoslovensku književnost, tako da se u njima pojavljuju napisi istaknutih kritičara o prevedenim delima i njihovim autorima. Međutim, jedna od teškoća je relativno mali broj prevodilaca sa jezika naroda Jugoslavije, sposobnih da autentično, u skladu s duhom izvornog teksta prenesu jugoslovensko književno delo na strani jezik. Bilo je slučajeva kada se moralo pribeći posrednom prevodenju. Prevodi jugoslovenskih književnih dela na kineski nisu rađeni prema originalima, već prema prevodima tih dela na druge jezike (ruski, engleski).

U cilju upoznavanja inostranih čitalaca sa delima jugoslovenskih pisaca, Komisija za kulturne veze sa inostranstvom povremeno izdaje na engleskom jeziku brošure koje sadrže biografije naših pisaca, prikaze njihovih dela i kraće izvode iz tih dela. Dosad su objavljene tri takve brošure namenjene inostranstvu. Savez književnika Jugoslavije formirao je komisiju koja se bavi plasmanom dela u inostranstvu i daje mišljenje o konkretnim pitanjima i zahtevima upućenim iz drugih zemalja.

Na propagandi i plasiranju dela naših književnika radi i Jugoslovenska autorska agencija. Ona je sklopila znatan broj ugovora sa inostranim izdavačima, naročito u toku 1957 godine. Zajedno s Publicističko-izdavačkim zavodom »Jugoslavija«, Jugoslovenska autorska agencija pristupila je planskom prevodenju najboljih klasičnih i savremenih dela na najrasprostranjenije strane jezike.

Iz jugoslovenske književnosti najviše se prevode romani i pripovetke. Ma koliko da su složeni zahtevi koje postavlja prevodenje umetničke proze, još veće teškoće pojavljuju se pri reprodukcivanju pesničkih dela. Sem toga, pripovetke, a naročito romani imaju širi krug čitalaca nego poeme i pesme. Međutim, i jugoslovenska poezija je pobudila interesovanje inostranih izdavača i redakcija književnih časopisa, naročito od 1955 godine. Tako je u Sovjetskom Savezu 1957 g. objavljen Zbornik »Pesnici Jugoslavije«, a niz prepeva pojavio se u poljskim, čehoslovačkim i sovjetskim časopisima. Poslednjih godina zapaža se u pojedinim zemljama življe interesovanje i za našu dramsku literaturu.

Od 1945 g. do 1955 g. pojavilo se 120 dela jugoslovenske književnosti u sledećim zemljama: Austriji, Bugarskoj, Čehoslovačkoj, Demokratskoj Republici Nemačkoj, Francuskoj, Indiji, Italiji, Izraelu, Kini, Mađarskoj, Poljskoj, Rumuniji, Saveznoj Republici Nemačkoj i Sovjetskom Savezu.

U 1956 g. i 1957 g. u inostranstvu je izašlo 65 dela 27 jugoslovenskih pisaca. U toku je rad na prevodenju i štampanju 55 dela 27 jugoslovenskih autora, koja do kraja 1958 g. treba da budu objavljena u Bugarskoj, Čehoslovačkoj, Demokratskoj Republici Nemačkoj, Mađarskoj, Poljskoj, Rumuniji, Sovjetskom Savezu i Velikoj Britaniji.

Književna dela objavljena u inostranstvu u 1956 g. i 1957 g.

BUGARSKA

Andrić Ivo: »Prokleta avlija«; Božić Mirko: »Neisplakani«; Čopić Branko: »Prolom«; Čosić Dobrica: »Koreni«; Domanović Radoje: »Izabrane satire«; Popović Jovan-Sterija: »Izabrane drame«; Prezirov Vorance: »Doberdob«; Sijarić Čamil: »Bihorci«; Senoa August: »Seljačka Buna«.

ČEHOSLOVAČKA

Andrić Ivo: »Pripovetke«; Cankar Ivan: »Za narodno blago«; Čosić Dobrica: »Koreni« (Prag), »Koreni« (Bratislava); »Daleko je sunce« (Prag), »Daleko je sunce« (Brati Lva); Isaković Antonije: »Velika deca«; Lalić Mihailo: »Svadb«; Nazor Vladimir: »Pastir Loda«; Nušić Branislav: »Gospoda ministarka«; »Običan čovek«; Petrović Pecija: »Pljusak«; Ranković Svetolik: »Gorski car«; Veselinović Janko: »Hajduk Stanko«; Vojnović Ivo: »Ekvinocio«.

DEMOKRATSKA REPUBLIKA NEMAČKA

Andrić Ivo: »Na Drini ćuprija«; Sijarić Čamil: »Bihorci«.

FRANCUSKA

Andrić Ivo: »Na Drini ćuprija«, »Travnička hronika«; Krleža Miroslav: »Špovod u Terezijenburgu«, »Povratak Filipa Latinovića«.

GRČKA

Jurčić Josip: »Juri Kozak«.

HOLANDIJA

Bihalji-Merin Oto i Liza: »Mala zemlja među svetovima«.

INDIJA

Andrić Ivo: »Gospodica«; Cankar Ivan: »Sluga Jernej«; Prešern France: »Pesme« (na bengalskom jeziku).

ITALIJA

Brlić-Mažuranić Ivana: »Priče iz davnine«; Čosić Dobrica: »Daleko je sunce«; Vasiljev Dušan: »Lirika«; Vidrić Vladimir: »Pesme«; Vojnović Ivo: »Dubrovačka trilogija«.

IZRAEL

Čolaković Rodoljub: »Zapisi iz Oslobodilačkog rata«.

KINA

Cankar Ivan: »Sluga Jernej«; Minderović Čedomir: »Oblaci nad Tarom«; Prešern France: »Zbirka izabranih pesama«; »Zbirka pripovedaka jugoslovenskih pisaca«; Vojnović Ivo: »Ekvinocio«.

MAĐARSKA

Andrić Ivo: »Na Drini ćuprija« (drugo izdanje)¹, »Travnička hronika«; Cesarec August: »U katakombi«; »Kosovka devojka« (izbor iz narodne poezije); Čosić Dobrica: »Daleko je sunce«; Kovačić-Goran Ivan: »Izabrane pesme«; Krleža Miroslav: »Gospoda Glembojevi«; Nazor Vladimir: »Sa partizanima«; Nušić Branislav: »Autobiografija«; »Opštinsko dete«.

SAVEZNA REPUBLIKA NEMAČKA

Andrić Ivo: »Prokleta avlija«; »Izbor pripovedaka«; Bihalji-Merin Oto i Liza: »Mala zemlja među svetovima«; Čosić Dobrica: »Osvijetljeni put«.

ŠVAJCARSKA

Bihalji-Merin Oto i Liza: »Mala zemlja među svetovima«.

POLJSKA

Andrić Ivo: »Na Drini ćuprija«, »Izbor pripovedaka«; Čosić Dobrica: »Koreni«, »Daleko je sunce«; Kaleb Vjekoslav: »Bijeli kamen«; Stanković Borisav: »Nečista krv«.

RUMUNIJA

Čosić Dobrica: »Daleko je sunce«; Domanović Radoje: »Stradija«; Nušić Branislav: »Gospoda ministarka«, »Autobiografija«; Stanković Borisav: »Pripovetke«.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

»Jugoslovenske narodne pesme«.

SOVJETSKI SAVEZ

Andrić Ivo: »Na Drini ćuprija«, »Prokleta avlija«, »Izbor pripovedaka«; »Antologija srpske narodne poezije« (na ukrajinskom); Cankar Ivan: »Izabrane novele«; Čipiko Ivo: »Pauca«; Čosić Branimir: »Pokošeno polje«; Čosić Dobrica: »Daleko je sunce«; »Jugoslovenska narodna poezija«; »Pesnici Jugoslavije« (zbornik); »Narodne pripovetke«; Čopić Branko: »Doživljaji Nikolettine Bursać« (na ukrajinskom); Domanović Radoje: »Stradija«; »Pripovetke i crtice«; Janevski Slavko: »Selo iza sedam jasenova«; Marković Svetozar: »Izabrana dela«; Mikić Aleksa: »Zbirka pripovedaka za decu«; Njegoš: »Gorski vijenac« (na moldavskom); Nušić Branislav: »Humorističke priče«, »Komedije«, »Izabrana dela«; Sremac Stevan: »Pop Cira i pop Spira«.

VELIKA BRITANIJA

»Jugoslovenske narodne priče«.

V. T.

Podaci Sekretarijata za informacije Saveznog izvršnog veća i Bibliografskog instituta FNRJ.

¹ Prvo izdanje romana »Na Drini ćuprija« izašlo je u Mađarskoj 1947 godine.

ČASOPISI¹

Prema podacima Bibliografskog instituta FNRJ, u Jugoslaviji je 1957 g. izlazilo 916 časopisa² (u Srbiji 404, Hrvatskoj 245, Sloveniji 148, Bosni i Hercegovini 65, Makedoniji 46 i Crnoj Gori osam).

Broj časopisa i njihov tiraž³ iz godine u godinu raste:

Tabela 1

Godina	Broj časopisa	Tiraž u 000
1947	178	—
1948	232	—
1949	286	—
1950	381	—
1951	450	2.197
1952	520	2.214
1953	548	2.097
1954	680	2.450
1955	766	2.566
1956	823	2.802
1957	916	—

Časopisi izlaze na srpskohrvatskom, slovenačkom, makedonskom i jezicima nacionalnih manjina (češkom i slovačkom 5, talijanskom 2, mađarskom 10, rumunskom 2, šiptarskom 7 i turskom 2); štampaju se i na drugim jezicima, često paralelno sa izdanjima na našem jeziku.

Časopise izdaju državne ustanove, naučni instituti, akademije nauka, univerziteti i njihovi fakulteti, stručna društva (udruženja) republika i savezi društava, političke i društvene organizacije, radnički saveti, muzeji, škole, klubovi i novinsko-izdavačka preduzeća (tabela 2).

Tabela 2

Izdavač	Broj časopisa	Tiraž u 000
Državna uprava i ustanove	158	2.445
Savez komunista	2	196
SSRNJ	4	67
Savez ženskih društava	8	1.357
Narodna omladina i Savez pionira	26	269
Savez sindikata	8	190
Savez ratnih vojnih invalida i Savez boraca	2	54
Vojna preduzeća, ustanove i udruženja	20	754
Privredna preduzeća i udruženja	122	3.394
Zadrugne organizacije	16	532
Izdavačka preduzeća	103	11.095
Stručna udruženja	195	2.954
Sportske i fiskulturne organizacije	45	722
Pozorišta, kulturno-umetnička i prosvetna društva	31	545
Razne društvene organizacije	61	2.766
Crkvene organizacije	13	381
Ostali	9	65

Najveći broj časopisa izdaju stručna društva, a najveći tiraž imaju časopisi novinsko-izdavačkih preduzeća s pretežno literarnim i ilustrativno-zabavnim karakterom.

Celokupna problematika društveno-političkog, privrednog i kulturnog života u Jugoslaviji dobila je svoj izraz u časopisima: društveno-političkim, ekonomskim, naučno-stručnim i literarno-umetničkim.

¹ Časopis, je povremena publikacija zabavnog, književnog, naučnog, umetničkog, političkog, privrednog itd. karaktera, srodna novinama od kojih se razlikuje time što obično nije izričito vezana za hronološko odvijanje događaja, prikuplja građu relativno trajnije vrednosti, što izlazi u većim vremenskim razmacima (najviše polumesečno, mesečno i tromesečno) i što često ima spoljni oblik knjige ili brošure (»Enciklopedija Leksikografskog zavoda«, knjiga 2, str. 156).

² U ovom pregledu dati su samo najvažniji časopisi iz svih oblasti. Potpuni uvid u njihovo izlaženje pruža »Spisak časopisa i novina štampanih na teritoriji FNRJ«, koji izlazi tromesečno, a izdaje ga Bibliografski institut FNRJ, na osnovu obaveznog primerka o štampi.

³ Pod tiražom časopisa smatra se ukupan prosečan tiraž po jednom broju u godini.

Ima više od 120 časopisa za društveno politička pitanja. Jedni su naučnog i teoretskog karaktera, kao: NAŠA STVARNOST, časopis za društvena pitanja, B. 1946⁴; MEĐUNARODNI PROBLEMI, organ Instituta za međunarodnu politiku i privredu, B. 1949; ZBORNİK MATICE SRPSKE — ZA DRUŠTVENE NAUKE, izdaje naučno odeljenje Matice srpske NS. 1950; PREGLED, časopis za društvena pitanja, S. 1949; MEĐUNARODNA POLITIKA (izlazi na srpskohrvatskom, engleskom, francuskom, nemačkom i ruskom jeziku), izdaje Savez novinara Jugoslavije, B. 1950; BILTEN INSTITUTA ZA IZUČAVANJE RADNIČKOG POKRETA, B. 1957; STATISTIČKA REVIIJA, izdaj Jugoslovensko statističko društvo, B. 1951. Drugi se bave organizacionim, pitanjima, donose aktuelne informacije, često izlaze kao bilteni, a izdaju ih društveno-političke organizacije (Savez sindikata, Savez ženskih društava, Crveni krst, Savet za brigu i staranje o deci i omladini, Savez studenata, Savez pionira i drugi: YUGOSLAV TRADE UNIONS (na engleskom, francuskom i ruskom jeziku), organ Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije, B. 1951; ŽENA DANAS, organ Saveza ženskih društava Jugoslavije, B. 1936; ZDRAV PODMLADAK (na srpsko-hrvatskom i makedonskom jeziku), organ Centralnog odbora Jugoslovenskog crvenog krsta, B. 1948; NAŠA DECA, organ Saveta za staranje o deci i omladini Jugoslavije, B. 1951; YUGOSLAV STUDENT NEWS, organ Centralnog odbora Saveza studenata Jugoslavije, B. 1952; YOUTH LIFE, organ Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije, B. 1951.

Više od 30 stručnih časopisa obrađuje, pored čisto teoretskih pitanja iz oblasti prava, i problematiku državnog i društvenog uređenja. Među ove se ubrajaju: JUGOSLOVENSKA REVIIJA ZA MEĐUNARODNO PRAVO, organ Jugoslovenskog udruženja za međunarodno pravo, B. 1954⁵; ARHIV ZA PRAVNE I DRUŠTVENE NAUKE, organ Saveza udruženja pravnika Jugoslavije, B. 1906; JUGOSLOVENSKA ADVOKATURA, Organ Saveza advokatskih komora Jugoslavije, B. 1954; NEW YUGOSLAV LAW (NOUVEAU DROIT YUGOSLAVE), izdaje Savez udruženja pravnika Jugoslavije, B. 1950; NAŠA ZAKONITOST, organ Udruženja pravnika Hrvatske, Z. 1947; PRAVNIK, organ Društva pravnika LRS, Lj. 1946; NOVA ADMINISTRACIJA, izdaje Biro za organizaciju uprave i privrede u saradnji s Jugoslovenskim udruženjem za administrativne nauke, B. 1953; NARODNI ODBOR, organ Sekretarijata za zakonodavstvo i organizaciju Izvršnog veća NRS, B. 1948; LJUDSKA UPRAVA, izdaje Sekretarijat Izvršnoga saveta Ljudske skupštine LRS, Lj. 1948; NARODNA UPRAVA, izdaje Sekretarijat za zakonodavstvo i organizaciju Izvršnog vijeća NR BiH, S. 1950; KOMUNA, izdaje Stalna konferencija gradova, B. 1954. Pravni fakulteti republika izdaju svoje časopise u obliku zbornika, anala i slično.

Probleme radnih odnosa i socijalne zaštite tretiraju časopisi: SOCIJALNA POLITIKA, izdaje Jugoslovenski odbor za socijalni rad, B. 1951; SOCIJALNO OSIGURANJE, organ Saveznog zavoda za socijalno osiguranje, B. 1955.

Oko 150 ekonomskih časopisa obuhvata sve grane privredne delatnosti: finansije, industriju⁶, zadrugarstvo, trgovinu, robnu razmenu, poljoprivredu⁷, produktivnost rada i turizam. Opšteekonomske časopisi su: EKONOMIKA PREDUZEĆA, organ Društva ekonomista NRS, B. 1953; PRIVREDNA IZGRADNJA, organ Društva ekonomista Srbije — Pokrajinski odbor za Vojvodinu, NS. 1954; EKONOMSKI ANALI, organ Ekonomskog fakulteta u Beogradu, B. 1955; EKONOMSKI PREGLED, organ Društva ekonomista NRH, Z. 1950; EKONOMSKA REVIIJA, organ Zveze ekonomistov Slovenije, Lj. 1950; PREGLED, organ na združenište na ekonomistima i na združenište na pravnici na NRM, Sk. 1951; za finansije su: FINANSIJE, organ Saveznog državnog sekretarijata za poslove finansija, B. 1946; GLASNIK NARODNE BANKE FNRJ, B. 1947; VESNIK JUGOSLOVENSKE INVESTICIONNE BANKE, B. 1957; KNJIGOVODSTVO, organ Udruženja knjigovoda Srbije, B. 1956; OSIGURANJE, organ Državnog osiguravajućeg zavoda, B. 1955; CARINSKI PREGLED, organ Uprave carina FNRJ, B. 1956; za zadrugarstvo su: ZADRUGARSTVO, organ Saveza zanatskih nezemljoradničkih zadruga NRS. NR BiH i APV, B. 1956; za trgovinu i robnu razmenu su: COMMERCIAL INFORMATION (na engleskom), organ Savezne spoljnotrgovinske komore, B.

⁴ Pored svakog časopisa stavlja se početno slovo mesta izlaženja: B. — Beograd, Z. — Zagreb, Lj. — Ljubljana, S. — Sarajevo, Sk. — Skopje, C. — Cetinje, NS. — Novi Sad, kao i početna godina izlaženja.

⁵ Časopisi se nabrajaju u okviru grupe ili podgrupe sledećim redom: 1. Opštejugoslovenski, 2. Srbija, Hrvatska, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Crna Gora.

⁶ Časopisi za pitanja industrije su u grupi primenjenih nauka, tehnika — tehnologija.

⁷ Časopisi iz poljoprivrede su u posebnoj grupi »poljoprivreda«.

1947; NOVA TRGOVINA, časopis za pitanja unutrašnjeg i spoljnog tržišta, B. 1948; JOURNAL, časopis za poslovnu saradnju na srpsko-hrvatskom, engleskom, francuskom i nemačkom jeziku, B. 1954; za produktivnost rada su: PRODUKTIVNOST, organ Saveznog zavoda, za produktivnost rada, B. 1945; za turizam su: TURIZAM, izdaje Turistički savez Hrvatske, Z. 1949 (ranije se zvao Vjesnik turizma i ugostiteljstva).

Časopisi u grupi poljoprivrede bave se prvenstveno pitanjem agromije u užem smislu, a zatim i problemima šumarstva, stočarstva, mlekarnstva, pčelarstva, lova i ribolova (oko 60 časopisa): ZEMLJIŠTE I BILJKA, organ Jugoslovenskog društva za proučavanje zemljišta, B. 1954; ARHIV ZA POLJOPRIVREDNE NAUKE, izdaje Savez društava poljoprivrednih inženjera i tehničara FNRJ, B. 1946; POLJOPRIVREDA, organ Društva poljoprivrednih inženjera i tehničara NRS B. 1953; POLJOPRIVREDA VOJVODINE, organ Saveza zemljorad. ničkih zadruga APV, NS. 1953; AGRONOMSKI GLASNIK, organ Društva agronoma Hrvatske, Z. 1951; POLJOPRIVREDNI PREGLED, organ Društva poljoprivrednih inženjera i tehničara Bosne i Hercegovine S. 1952; GLASNIK ŠUMARSKOG FAKULTETA, B. 1950; ŠUMARSTVO, organ Šumarskog društva NRS, B. 1948; ŠUMARSKI LIST, organ Šumarskog društva Hrvatske, Z. 1877; GOZDARSKI VESTNIK, organ Društva inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesne industrije LRS Lj. 1938; ŠUMARSKI PREGLED, organ na šumarskoto društvo NRM. Sk. 1953; TOPOLA, organ Jugoslovenske nacionalne komisije za topolu, B. 1957; STOČARSTVO, izdaje stručno udruženje proizvođača krmnih smesa FNRJ, Z. 1947; MLJEKARSTVO, organ stručnih Udruženja mljekarskih privrednih organizacija Hrvatske, Z. 1951; NARODNO PČELARSTVO, organ Saveza pčelara NRS, NR BiH i NRCC, B. 1945 i još šest časopisa za pčelarstvo u drugim republikama; RIBARSTVO JUGOSLAVIJE, organ Instituta za slatkovođno ribarstvo, Z. 1946; LOVAČKA REVIIJA, organ Glavnog lovačkog saveza FNRJ, B. 1954 i još osam časopisa namenjenih lovu.

Razvoj primenjenih nauka odražava se i u stalnom porastu naučno-stručnih časopisa iz tehnike (oko 100 časopisa): TEHNIKA (opšti deo i prilogi: Naše građevinarstvo, Rudarstvo i metalurgija, Mašinstvo, Elektrotehnika, Hemiska industrija, Saobraćaj, Prehranbena industrija Organizacija rada), organ Saveza inženjera i tehničara FNRJ, B. 1946, TESLA, izdaje Društvo za unapređenje nauke i tehnike »Nikola Tesla«, B. 1954; za arhitekturu su: PREGLED ARHITEKTURE, organ Društva, arhitekata Srbije, B. 1954; ARHITEKTURA, izdaje Društvo arhitekata, Hrvatske, Z. 1947; ARHITEKT, izdaje Društvo arhitekta Slovenije, Lj. 1951; za građevinarstvo su: GEODETSKI LIST, organ Saveza geodetskih društava FNRJ, Z. 1946; IZGRADNJA, organ Društva građevinskih inženjera i tehničara Srbije i Udruženja građevinskih i građevinskih-zanatalskih preduzeća Srbije, B. 1947; GRADBENI VESTNIK, organ Društva gradbenih inženirjev in tehnikov LRS, Lj. 1948; BRODOGRADNJA, časopis za pitanja brodogradnje i brodograđevne industrije FNRJ, Z. 1950; VODOVOD I KANALIZACIJA, izdaje Udruženje vodovoda i kanalizacije FNRJ, B. 1956; za elektrotehniku su: ELEKTROTEHNIČKI VESTNIK (na srpskohrvatskom i slovenačkom jeziku), glasilo jugoslovenskih elektroinženjera i elektrotehničara, Lj. 1945; ELEKTROPRIVREDA, organ Zajednice jugoslovenske elektroprivrede, B. 1948; za saobraćaj su: SAOBRAĆAJ, organ Saveza saobraćajnih inženjera i tehničara Jugoslavije, B. 1954; ŽELEZNICA, izdaje Železnički institut GDJŽ, B. 1945; TELEKOMUNIKACIJE, organ Generalne direkcije PTT, B. 1952; za tehnologiju su: ZAŠTITA MATERIJALA — KOROZIJA, organ Saveznog društva za zaštitu materijala FNRJ, B. 1953; PLIN, KOKS I KATRAN, organ Udruženja plinara i koksara Jugoslavije, Dolac 1956; NAFTA, organ Instituta za naftu, Z. 1950; CEMENT, izdaje Stručno udruženje industrije cementa Jugoslavije, Z. 1957; KEMIJA U INDUSTRIJI, organ hemičara i tehnologa Jugoslavije, Z. 1952; TEKSTIL, savezni stručni časopis za tekstilnu proizvodnju i trgovinu, Z. 1952; TEKSTILNA INDUSTRIJA, organ Društva inženjera i tehničara tekstilaca NRS, B. 1953; DRVNA INDUSTRIJA, organ Instituta za drvo-industrijska istraživanja, Z. 1950; LESNA INDUSTRIJA, organ Strokovnog združenja lesnoindustrijskih podjetij LRS, Lj. 1955; NOVA PROIZVODNJA, obzornik napretka u tehnici in gospodarstvu, Lj. 1950; TUTUN, organ na Institutu za tutun vo Prilep (izlazi i na srpskohrvatskom), Sk. 1951; za rudarstvo i metalurgiju su: RUDARSKO-METALURŠKI ZBORNIK, izdaje odelce za rudarstvo in metalurgiju Tehničke fakultete, Lj. 1952; iz medicine su: (oko 50 časopisa, ubrajajući i časopise iz higijene i zdravstvenog prosvetavanja): ACTA MEDICA JUGOSLAVICA, organ Saveza lekarskih društava FNRJ, B. 1947; MEDICINSKI GLASNIK, organ Saveza lekarskih društava FNRJ, B. 1947; SRPSKI ARHIV ZA CELOKUPNO LEKARSTVO, organ Srpskog lekarskog društva, B. 1874; LIJEČNIČKI

VJESNIK, glasilo Zbora liječnika Hrvatske, Z. 1877; ZDAVSTVENI VESTNIK, organ Slovenskega zdravništva, Lj. 1929; MEDICINSKI ARHIV, ogran Društva ljekara BiH, S. 1947; MAKEDONSKI MEDICINSKI PREGLED, organ na Makedonskoto lekarsko društvo, Sk. 1946; usko specijalni su: ACTA CHIRURGICA JUGOSLAVICA, organ Udruženja hirurga Jugoslavije, B. 1954; TUBERKULOZA, organ jugoslovenskih fiziologa, B. 1949; HIGIJENA, organ Saveza lekarskih društava FNRJ, B. 1954; NARODNO ZDRAVLJE, izdaje Savezni zavod za narodno zdravlje, B. 1946; NEUROPSIHIJATRIJA, izdaje Neurološko-psihijatrijska klinika, Z. 1951; STOMATOLOŠKI GLASNIK, izdaje stomatološka sekcija Srpskog lekarskog društva, B. 1955; ARHIV ZA HIGIJENU RADA, organ Instituta za medicinska istraživanja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Z. 1950; GLASNIK SOCIJALNE PEDIJATRIJE, organ Instituta za zdravstvenu zaštitu, B. 1950; iz farmacije su: ACTA PHARMACEUTICA JUGOSLAVICA, organ Saveza farmaceutskih društava Jugoslavije, Z. 1951 i još pet časopisa republičkih društava; iz veterinarstva su: VETERINARSKI GLASNIK, organ Saveza društava veterinarara FNRJ, B. 1947; ACTA VETERINARIA, organ Veterinarskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, B. 1951; VETERINARSKI ARHIV, organ Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Z. 1931; VETERINARIJA, organ Udruženja veterinarara NR BiH, S. 1952

Više od 30 časopisa prirodnih nauka donosi članke iz oblasti hemije, biologije, geologije, zoologije, botanike, hidrologije, astronomije i fizike: ZBORNIK MATICE SRPSKE — ZA PRIRODNE NAUKE, izdaje Naučno odeljenje Matice srpske, NS. 1950; GLASNIK PRIRODNJAČKOG MUZEJA SRPSKE ZEMLJE, B. 1948; ZAŠTITA PRIRODE, organ Zavoda za zaštitu prirode i naučno proučavanje prirodnih retkosti, B. 1950; GLASNIK HEMISKOG DRUŠTVA, B. 1930; CROATICA CHEMICA ACTA, organ Hrvatskog hemiskog društva, Z. 1927; VESTNIK SLOVENSKEGA HEMISKEGA DRUŠTVA, Lj. 1955; ARHIV BIOLOŠKIH NAUKA, organ Srpskog biološkog društva, B. 1949; BIOLOŠKI GLASNIK, organ Hrvatskog prirodoslovnog društva, Z. 1948; LARUS, organ Ornitološkog zavoda u Zagrebu, Z. 1947; GEOLOŠKI ANALI, organ Srpskog geološkog društva, B. 1889; GEOLOŠKI VJESNIK, organ Zavoda za geološka istraživanja NRH i Hrvatskog geološkog društva, Z. 1947; VESNIK HIDROMETEOROLOŠKE SLUŽBE FNRJ, organ Saveznog hidrometeorološkog zavoda, B. 1953. Populizaciji prirodnih nauka su namenjeni časopisi: NAUKA I PRIRODA, organ Naučnog društva NRS, B. 1948; VASIONA, organ Astronomskog društva »Ruder Bošković« i Astronautičkog društva Vazduhoplovnog saveza Jugoslavije, B. 1953; PRIRODA (ćirilicom i latinicom), organ Hrvatskog prirodoslovnog društva, Z. 1911; PROTEUS, organ Prirodoslovnog društva u Ljubljani, Lj. 1933.

Društva matematičara i fizičara imaju svoje časopise: NASTAVA MATEMATIKE I FIZIKE, organ Saveza društava matematičara i fizičara FNRJ, B. 1952; VESNIK DRUŠTVA MATEMATIČARA I FIZIČARA NRS, B. 1949; GLASNIK MATEMATIČKO-FIZIČKI I ASTRONOMSKI, Z. 1946; OBZORNIK ZA MATEMATIKO IN FIZIKO, Lj. 1953; BILTEN NA MATEMATIČARITE I FIZIČARITE OD NRM, Sk. 1950.

Geografsko-etnografska grupa zastupljena je sa nekoliko (sedam) časopisa: GLASNIK SRPSKOG GEOGRAFSKOG DRUŠTVA, B. 1912; GEOGRAFSKI GLASNIK, izdaje Geografsko društvo Hrvatske Sveučilište u Zagrebu, Z. 1949; GEOGRAFSKI OBZORNIK, organ Geografskog društva Slovenije, Lj. 1954; GLASNIK ETNOGRAFSKOG MUZEJA U BEOGRADU, B. 1926; SLOVENSKI ETNOGRAF, izdaje Etnografski muzej u Ljubljani, Lj. 1948; GLASNIK INSTITUTA ZA SLOVENSKO NARODOPIJSJE PRI SLOVENSKI AKADEMIJI ZNANOSTI IN UMETNOSTI U LJUBLJANI, Lj. 1957; BILTEN INSTITUTA ZA PROUČAVANJE FOLKLORA, S. 1951.

Trinaest vojnih časopisa namenjenih vojnom obrazovanju, predvojničkoj obuci i civilnoj zaštiti tretiraju i druge naučne oblasti s gledišta vojske: VOJNO DELO, opštevojni teoretski časopis, B. 1947; VOJNI GLASNIK, stručni časopis rodova vojske i službe JNA, B. 1947; VOJNOTEHNIČKI GLASNIK, B. 1953; VOJNOSANITETSKI PREGLED, organ Sanitetske uprave JNA, B. 1944; VOJNOISTORISKI GLASNIK, organ Vojnog istoriskog instituta JNA, B. 1950; VOJNOEKONOMSKI PREGLED, B. 1954; VESNIK VOJNOG MUZEJA JNA, B. 1954; VAZDUHOPLOVNI GLASNIK, organ Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva, B. 1944; MORNARIČKI GLASNIK, organ JRM, Split 1951; PREDVOJNIČKA OBUKA, organ Saveta nastavničkog kadra predvojničke obuke Jugoslavije, B. 1956; CIVILNA ZAŠTITA, B. 1949.

Kulturno-umetnički časopisi obuhvataju opštekulturne, književne s omladinskom i dečjom književnošću, časopise za filologiju i nauku o

književnosti, za umetnost, filozofiju, organizaciju biblioteka, muzeja i arhiva i prikazuju bogato duhovno stvaralaštvo zemlje. Opštekulturni su: JUGOSLAVIJA (na srpskohrvatskom, engleskom, francuskom i ruskom jeziku), ilustrirani časopis, B. 1949; književni časopisi (oko 60) su: LETOPIS MATICE SRPSKE, NS. 1825; KNJIŽEVNOST, B. 1946; DELO, književni mesečni časopis, B. 1955; SAVREMENIK, B. 1955; VETRE- NJAČA, B. 1955; GLEDIŠTA, Niš 1953; LUMINA, Vršac 1947; HID (Most), organ mađarskih kulturnih društava, NS. 1934; JETA E RE (Novi život), izdaje Savez kulturno-prosvetnih društava Kosova i Metohije, Priština 1949; NOVI ŽIVOT (na slovačkom jeziku), Petrovac — Bačka 1949; RUKOVET, Subotica 1955; REPUBLIKA, Z. 1945; KRUGOVI, Z. 1952; ZADARSKA REVIIJA, Zadar 1952; RIJEČKA REVIIJA, Rijeka 1952; MOGUĆNOSTI, Split 1954; NAŠA SODOBNOST, Lj. 1953; OBZORNIK, Lj. 1946; NOVA OBZORJA, Maribor 1948; ŽIVOT, S. 1952; SOVREMENOST, Sk. 1951; LITERATURNI ZBOR, Sk. 1957; MLADA LITERATURA, S. 1951; STVARANJE, časopis za književnost i kulturu, C. 1946; SUSRETI, časopis za književnost i kulturu, C. 1953. Oko 50 omladinskih i dječjih časopisa izdaju gimnazije, osmogodišnje škole, pionirske organizacije i neka izdavačka preduzeća. Filološki su: NAŠ JEZIK, organ Instituta za srpski jezik SAN (Srpske akademije nauka), B. 1932; JUŽNO-SLOVENSKI FILOLOG, organ Instituta za srpski jezik SAN, B. 1913; PRILOZI ZA KNJIŽEVNOST, JEZIK, ISTORIJU I FOLKLOR, organ Katedre za istoriju književnosti Filozofskog fakulteta, B. 1921; JEZIK, organ Hrvatskog filološkog društva, Z. 1952; SLOVO, časopis Staroslovenskog instituta, Z. 1952; FILOLOGIJA, organ Hrvatskog filološkog društva, Z. 1957; JEZIK IN SLOVSTVO, organ Slavišćnog društva v Ljubljani, Lj. 1955; SLAVISTIČNA REVIIJA, organ Slavišćnog društva Slovenije, Lj. 1948; PITANJE KNJIŽEVNOSTI I JEZIKA, izdaje Katedra za jugoslovenske književnosti i srpskohrvatski jezik Filozofskog fakulteta, Sarajevo 1955; MAKEDONSKI JAZIK, organ Instituta za makedonski jezik, Sk. 1950; ŽIVA ANTIKA, izdaje Filozofski fakultet, Sk. 1951; Filozofski su: JUGOSLOVENSKI ČASOPIS ZA FILOZOFIJU I SOCIOLOGIJU, organ Jugoslovenskog udruženja za filozofiju i sociologiju, B. 1957; FILOZOFSKI PREGLED, organ Srpskog filozofskog društva. B. 1953. Umetnički časopisi su: (preko 50); BULLETIN INSTITUTA ZA LIKOVNE UMJETNOSTI JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI, Z. 1953; ZVUK, organ Saveza kompozitora Jugoslavije, B. 1955; SAVREMENI AKORDI, B. 1954; MUZIKA I ŠKOLA, organ Udruženja muzičkih pedagoga Hrvatske, Z. 1957; SLOVENSKA GLAZBENA REVIIJA, izdaje Društvo slovenskih skladateljev, Lj. 1951; POZORIŠNI ŽIVOT, B. 1955; TEATAR, Z. 1955; FILMSKA KULTURA, Z. 1957; Bibliotekarski, muzejski i arhivski časopisi su: BIBLIOTEKAR, organ Društva bibliotekara NRS, B. 1948; KNJIŽNIČAR, organ Bibliotekarskog centra NRS i Pokrajinskog odbora društva bibliotekara za Vojvodinu, NS. 1952; KNJIŽNICA, organ Društva bibliotekarjev Slovenije, Lj. 1957; MUZEJI, organ Saveza muzejsko-konzervatorskih društava FNRJ, Z. 1948; RAD VOJVOĐANSKIH MUZEJA, NS. 1952; VIJESTI DRUŠTVA MUZEJSKO-KONZERVATORSKIH RADNIKA NRH, Z. 1953; SITULA, organ narodnega muzeja v Ljubljani, Lj. 1957; GLASNIK ZEMALJSKOG MUZEJA U SARAJEVU, S. 1889; ARHIVIST, organ Saveza društva arhivskih radnika, B. 1951;

Bogata građa iz rada društava istoričara i samostalnih instituta koji se bave proučavanjem nacionalne istorije i arheologije obrađena je u časopisima (oko 20): HISTORIJSKI PREGLED, organ Saveza istorijskih društava FNRJ, Z. 1955; ISTORISKI ČASOPIS, organ Istoriskog instituta SAN, B. 1948; ISTORISKI GLASNIK, organ Istoriskog društva NRS, B. 1948; HISTORIJSKI ZBORNIK, organ Povjesnog društva Hrvatske, Z. 1948; ZGODOVINSKI ČASOPIS, glasilo Zgodovinskog društva za Sloveniju, Lj. 1947; KRONIKA, časopis za Slovensko krajevno zgodovino, Lj. 1953; GLASNIK NA INSTITUTOIT ZA NACIONALNA ISTORIJA, Sk. 1957; ISTORISKI ZAPISI, organ Istoriskog instituta NRCG, C. 1948; STARINAR, organ Arheološkog instituta, SAN, B. 1884; VJESNIK ZA ARHEOLOGIJU DALMATINSKU, organ Arheološkog muzeja u Splitu i Arheološkog muzeja u Zadru, Sp. 1878; ARHEOLOŠKI VESNIK, organ Slovenske akademije zna-

nosti in umetnosti — Arheološka sekcija, Lj. 1950; GLASNIK ZEMALJSKOG MUZEJA U SARAJEVU — ZA ARHEOLOGIJU, S. 1945; NUMIZMATIČKE VIJESTI, organ Numizmatičkog društva u Zagrebu, Z. 1939; NAŠE STARINE, organ Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture prirodnih rijetkosti NR BiH, S. 1953.

Svaka veroispovest izdaje časopise za svoje pristalice (oko 12 časopisa).

Pedagoški časopisi i časopisi za narodno prosvjećivanje (preko 40), donose članke o socijalističkom obrazovanju, reformi nastave i školstva, pretškolskom vaspitanju i obrazovanju odraslih i organizaciji škola od visokih i produžnih do radničkih univerziteta: SAVREMENA ŠKOLA, organ Saveza pedagoških društava Jugoslavije, B. 1946; REVIIJA ŠKOLSTVA, izdaje Udruženje učitelja, nastavnika i profesora Jugoslavije, B. 1957; SPECIJALNA ŠKOLA, organ Udruženja nastavnika i vaspitača specijalnih škola i ustanova Jugoslavije, B. 1952; NASTAVA I VASPI- TANJE, organ Pedagoškog društva NRS, B. 1952; NÉPOKTATÁS (Naša stvarnost), izdaje Pedagoško društvo Vojvodine, NS. 1948; BIL- TEN ZAVODA ZA UNAPREĐENJE NASTAVE I OPŠTEG OBRA- ZOVANJA NRH, Z. 1956; KULTURNI RADNIK, organ Prosvjet- nog sabora Hrvatske, Z. 1952; PEDAGOŠKI RAD, izdaje Pedagoško-književni zbor Pedagoškog društva NRH, Z. 1946; NARODNO SVEUČILIŠTE, organ Saveza narodnih sveučilišta NRH, Z. 1955; OBRAZOVANJE RADNIKA, organ Radničkog sveučilišta »Moša Pijade«, Z. 1955; SODOBNA PEDAGOGIKA, organ republičke zveze pedagoških društav Slovenije, Lj. 1950; NAŠA ŠKOLA, organ Pedagoškog društva NR BiH, S. 1950; PROSVETNO DELO, organ na pedagoškoto društvo na NRM, Sk. 1945.

Za fiskulturu i sport, značajne u životu omladine, razni sportski savezi i društva izdaju časopise koji doprinose razvoju sporta i fiskulture. Opštim pitanjima fizičkog vaspitanja bave se: FIZIČKA KULTURA, organ Visoke škole za fizičko vaspitanje, B. 1947 i TELESNO VASPI- TANJE, organ Partizana Jugoslavije — Saveza za telesno vaspitanje, B. 1948. Smučarski, Košarkaški, Izviđački, Planinarski, Šahovski, Feri- alni i drugi savezi imaju više od 40 časopisa.

Radi unapređenja privrede i organizacije naučnog rada osnovane su ustanove: Jugoslovenski centar za naučnu i tehničku dokumentaciju, koji u tom cilju izdaje: BILTEN DOKUMENTACIJE (16 serija), B. 1950; DOKUMENTACIJA IZ STRUČNIH ČASOPISA I DNEVNE ŠTAMPE, B. 1954; Bibliografski institut FNRJ: BIBLIOGRAFIJA JUGOSLAVIJE — knjige, brošure, muzikalije, B. 1950; BIBLIOGRAFIJA JUGOSLAVIJE — ČLANCI I PRILOZI U ČASOPISIMA I NOVINAMA, B. 1950; SPISAK ČASOPISA I NOVINA ŠTAMPANIH NA TERITORIJI FNRJ, B. 1956; Savezni zavod za statistiku: INDEKS B. 1952, a republički zavodi za statistiku izdaju svoje mesečne izveštaje: Savezna komisija za standardizaciju: STANDARDIZACIJA, B. 1950; Savezna uprava za patente: PRONALAZAŠTVO, B. 1951. Pojedina društva, instituti i ustanove izdaju za potrebe svojih saradnika dokumen- taciju iz uskih struka: Uprava za vojno-tehnička istraživanja izdaje: PREGLED TEHNIČKIH NOVOSTI IZ VOJNE LITERATURE, B. 1951; Ekonomski institut FNRJ: BILTEN PRIMLJENIH KNJIGA, ČASOPISA I STATISTIČKIH PUBLIKACIJA, B. 1954; Institut za međunarodnu politiku i privredu FNRJ: BILTEN DOKUMENTACIJE ČLANAKA IZ STRUČNIH LISTOVA I ČASOPISA, B. 1957; Savezni zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja: PROSVETNA DO- KUMENTACIJA, B. 1957; Savez farmaceutskih društava Jugoslavije: BILTEN NAUČNE DOKUMENTACIJE ZA FARMACIJU, B. 1955; Savez lekarskih društava FNRJ: BILTEN NAUČNE DOKU- MENTACIJE ZA MEDICINU I VETERINU, B. 1953; Savez društava veterinarar FNRJ: VETERINARSTVO, časopis za pregled stručne literature, Z. 1949.

S. K.

IZVORI:

»Statistički godišnjak FNRJ« za 1954, 1955, 1956 i 1957 g.; »Spisak časopisa i novina štampanih na teritoriji FNRJ«, 1956 i 1957 i »Encf- klopedita Jugoslavije« — Članak o časopisima.

INVALIDSKO OSIGURANJE

Invalidskim osiguranjem radnicima, službenicima i ostalim osiguranim licima obezbeđuje se — u slučaju smanjenja radne sposobnosti zbog bolesti, nesreće na poslu ili van posla — pravo na invalidsku penziju odnosno invalidninu, pravo na zaposlenje kao i pravo na osposobljavanje za obavljanje drugog posla. Po Zakonu o socijalnom osiguranju radnika i službenika i njihovih porodica od 1950 godine, izvršeno je dalje usklađivanje sistema socijalnog osiguranja, a posebno sredstava, oblika i metoda zaštite invalida rada¹, sa opštim ekonomsko-društvenim razvitkom u zemlji, kao i sa savremenim i naprednim shvatanjima invalidske zaštite u svetu.

Invalidsko osiguranje postavljeno je na sledećim osnovama:

prava iz invalidskog osiguranja stiče osigurano lice zbog delimičnog smanjenja ili potpunog gubitka radne sposobnosti bilo u svojoj struci odnosno specijalnosti (profesionalna nesposobnost) bilo zbog smanjenja ili gubitka opšte sposobnosti (fizičke ili umne);

sticanje i određivanje obima i nivoa prava iz invalidskog osiguranja zavisi od toga da li je smanjenje odnosno gubitak sposobnosti za rad prouzrokovan na poslu i u vezi s poslom (nesreća na poslu) ili van posla;

sticanje i određivanje prava iz invalidskog osiguranja zavisi ne samo od stepena invalidnosti već i od preostale radne sposobnosti;

u obezbeđivanju i ostvarivanju prava iz invalidskog osiguranja učestvuju ne samo zavodi za socijalno osiguranje, već i zdravstvene ustanove, posebni organi i ustanove (zavodi i centri za profesionalnu rehabilitaciju), organi službe posredovanja rada, privredne i druge društvene organizacije i ustanove.

Sprovođenje ovakvog sistema invalidskog osiguranja zahtevalo je donošenje posebnih zakonskih propisa i preduzimanje niza drugih mera (organizacionih, finansijskih i sl.), kojima su, uglavnom, rešavana pitanja u vezi s medicinskom i profesionalnom rehabilitacijom i zaposlenjem invalida rada. Tome su doprineli i zakonski propisi iz oblasti rada i radnih odnosa, kojima se obezbeđuje posebna zaštita invalida².

Krug osiguranih lica

Osnovnu kategoriju osiguranika obuhvaćenih obaveznim invalidskim osiguranjem čine lica u radnom odnosu, tj. svi radnici i službenici zaposleni s punim radnim vremenom, koji su uglavnom obuhvaćeni zdravstvenim i penzijskim osiguranjem.

Pojedine kategorije samostalnih profesionalnih delatnosti, kao što su: umetnici, advokati, sveštenici i sl., imaju pravo na invalidsko osiguranje po posebnim propisima ili ugovorima.

Navedene kategorije osiguranika stiču prava iz invalidskog osiguranja u slučaju smanjenja odnosno gubitka radne sposobnosti, bez obzira na uzrok invalidnosti (bolest, nesreća na poslu, nesreću van posla).

Obaveznim invalidskim osiguranjem za slučaj nesreće na poslu obuhvaćena su zaposlena lica čije je radno vreme kraće od propisanog radnog vremena; učenici u privredi, učenici privrednostručnih škola i kurseva i studenti fakulteta koji, pored teoretske obuke, određeno vreme redovno provode na obaveznom praktičnom radu; lica koja privremeno učestvuju na javnim radovima; lica koja kolektivno učestvuju na poljoprivrednim radovima koji se obavljaju poljoprivrednim mašinama i lica na izdržavanju kazne zatvora.

Kao nesreća na poslu smatra se svaki slučaj delimičnog ili potpunog smanjenja radne sposobnosti koje je prouzrokovano prilikom obavljanja redovnog posla ili u vezi sa obavljanjem posla.

¹ Invalid rada je socijalno osigurano lice kome je zavod za socijalno osiguranje priznao neko pravo iz invalidskog osiguranja (invalidsku penziju, invalidninu, prekvalifikaciju, zaposlenje i dr.).

² »Radni odnos«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 1—5.

Nesrećom na poslu smatra se i smanjenje radne sposobnosti koje je prouzrokovano određenim profesionalnim bolestima, kao što su: oboljenja izazvana trovanjem olovom, živom, fosforom i sl., silikoza i silitotuberkuloza, oboljenja izazvana radijum zracima i dr. (utvrđene su 24 bolesti koje se smatraju profesionalnim oboljenjima).

U 1957 g. invalidskim osiguranjem bilo je obuhvaćeno oko 2,822.000 lica, od kojih su oko 143.000 učenici u privredi, a oko 6.000 ugovorni osiguranici.

Prava iz invalidskog osiguranja

Osiguranim licima pripadaju sledeća osnovna prava iz invalidskog osiguranja:

— invalidska penzija — u slučaju potpunog gubitka radne sposobnosti;

— invalidnina — u slučaju delimičnog smanjenja radne sposobnosti;

— prekvalifikacija i osposobljavanje za poslove druge struke;

— drugi odgovarajući posao prema preostaloj radnoj sposobnosti;

— materijalno obezbeđenje za vreme prekvalifikacije i osposobljavanja (posebna materijalna pomoć) odnosno dok čekaju na uposlenje (privremena naknada).

Sem toga, invalidi rada imaju pravo na zdravstvenu zaštitu i pravo na dodatak na decu.

Osiguranik stiče određena prava iz invalidskog osiguranja ako je njegova radna sposobnost smanjena preko 33¹/₃% zbog bolesti ili nesreće van posla ili ako je smanjena preko 20% zbog nesreće na poslu. Osiguranik kod koga je smanjenje odnosno gubitak radne sposobnosti nastupio zbog nesreće na poslu stiče prava iz invalidskog osiguranja bez obzira na dužinu radnog staža pre nastale invalidnosti. Osiguranik kod koga je smanjenje odnosno gubitak radne sposobnosti nastao zbog bolesti ili nesreće van posla stiče prava iz invalidskog osiguranja ako je pre nastale invalidnosti imao određeni radni staž, i to: pet godina radnog staža (za osiguranike do 50 godina života), odnosno deset godina radnog staža (za osiguranike preko 50 godina života), a za osiguranike mlađe od 25 godina, ako imaju šest meseci neprekidnog efektivnog radnog odnosa (bez bolovanja) pre samog početka radne nesposobnosti.

Prava iz invalidskog osiguranja obezbeđuju se osiguranicima prema stepenu smanjenja radne sposobnosti i prema preostaloj radnoj sposobnosti.

Osiguranik invalidskog osiguranja ima pravo na preventivnu zaštitu kad postoji neposredna opasnost smanjenja odnosno gubitka radne sposobnosti u slučaju da produži da radi na poslovima koje je dotada obavljao. Preventivna zaštita sastoji se u pravu osiguranika na drugi odgovarajući posao i pravu na prekvalifikaciju (osposobljavanje) za drugi odgovarajući posao ako je ona potrebna.

Invalidska penzija. — Pravo na invalidsku penziju pripada osiguraniku kod koga je nastupila potpuna radna nesposobnost, tj. kod koga je radna sposobnost smanjena za preko 75%, bilo da je to smanjenje prouzrokovano bolešću, nesrećom na poslu ili nesrećom van posla. To pravo osiguranik stiče ako je radna nesposobnost nastupila za vreme trajanja radnog odnosa ili posle njegovog prestanka. Pravo na invalidsku penziju može steći i uživalac invalidnine ako zbog pogoršanja invalidnosti nastupi potpuna radna nesposobnost.

Invalidska penzija određuje se od penzijskog osnova odgovarajućeg penzijskog razreda u koji se osiguranik razvrstava. Njena visina zavisi od uzroka invalidnosti, visine penzijskog osnova i dužine radnog staža. Ako je invalidnost prouzrokovana nesrećom na poslu ili profesionalnom bolešću, iznos invalidske penzije ravan je iznosu punog penzijskog osnova onog penzijskog razreda u koji je osiguranik razvrstan, a ako je invalidnost prouzrokovana bolešću ili nesrećom van posla, visina invalidske penzije

zavisu od visine penziskog osnova penziskog razreda u koji se osiguranik razvrstava i od dužine ukupnog radnog staža koji je osiguraniku priznat.

Osiguranici čija je invalidnost nastupila zbog bolesti ili nesreće van posla, a koji nemaju minimalni radni staž za sticanje prava na invalidsku penziju, imaju pravo na otpremninu. Ova otpremnina se određuje u dvanaeststrukom iznosu penziskog osnova onog penziskog razreda u koji se osiguranik razvrstava radi određivanja invalidske penzije.

Invalidnina. — Osiguraniku kome je zbog bolesti, nesreće na poslu ili van posla smanjena sposobnost za rad do 75% pripada pravo na invalidninu. Prema stepenu smanjenja sposobnosti za rad osiguranici se razvrstavaju u tri grupe, i to: I grupa — kad je radna sposobnost smanjena preko 20% do 33 1/3% (u slučaju nesreće na poslu); II grupa — kad je radna sposobnost smanjena preko 33 1/3% do 50%, bez obzira na uzrok invalidnosti; III grupa — kad je radna sposobnost smanjena preko 50 do 75%, bez obzira na uzrok invalidnosti.

Za sticanje prava na invalidninu zbog invalidnosti koju je prouzrokovala bolest ili nesreća van posla potreban je isti minimalni radni staž koji je predviđen za sticanje prava na invalidsku penziju (pet odnosno deset godina staža). Za sticanje prava na invalidninu zbog nesreće na poslu nije potreban radni staž.

Pravo na invalidninu može se steći samo onda ako je invalidnost nastupila za vreme trajanja radnog odnosa, a ne i po njegovom prestanku.

Invalidu rada I grupe invalidnosti pripada jednokratna invalidnina, koja se određuje u šestostrukom odnosno u devetoststrukom iznosu penziskog osnova onog penziskog razreda u koji je osiguranik razvrstan, zavisno od procenta smanjenja radne sposobnosti. Invalidima II i III grupe invalidnosti pripada stalna mesečna invalidnina.

Invalidnina se određuje od invalidske penzije koja bi osiguraniku pripadala s obzirom na njegov penziski osnov i radni staž i na osnovu utvrđenog procenta smanjene radne sposobnosti (invalidska penzija pomnožena procentom smanjene radne sposobnosti i podeljena sa 100).

Invalidnina za slučaj invalidnosti zbog nesreće na poslu ili profesionalne bolesti određuje se na osnovu iznosa punog penziskog osnova onog penziskog razreda u koji se invalid razvrstava i na osnovu procenta smanjene radne sposobnosti (iznos penziskog osnova pomnožen procentom smanjene radne sposobnosti i podeljen sa 100). Invalidu rada kod koga je smanjenje radne sposobnosti zbog bolesti ili nesreće van posla nastupilo pre nego što je ispunio minimalni radni staž određen za sticanje prava na invalidninu pripada otpremnina. Ova otpremnina određuje se u šestoststrukom odnosno u devetoststrukom iznosu penziskog osnova koji pripada osiguraniku, zavisno od procenta smanjenja radne sposobnosti.

Prekvalifikacija i osposobljavanje invalida rada za poslove druge struke. — Na prekvalifikaciju su obavezni uživaoci invalidnine — stručni radnici i službenici koji su izgubili radnu sposobnost u svojoj struci i specijalnosti, a ne mogu da obavljaju neki drugi posao koji odgovara njihovoj stručnoj spremi — ako za to postoje uslovi, s obzirom na njihovu opštu radnu sposobnost, godine života (do 45 godina muškarac, a do 40 godina žena), stručnost i drugo. Uživaoci invalidnine odnosno invalidske penzije dužni su da se prekvalifikuju ako im je rešenjem nadležnog zavoda za socijalno osiguranje to naloženo. U protivnom, obustavlja im se dalja isplata invalidnine odnosno invalidske penzije.

Nadležni zavodi za socijalno osiguranje ili biroi za posredovanje rada obezbeđuju invalidima rada prekvalifikaciju i osposobljavanje prema sporazumu između biroa i zavoda.

Za vreme prekvalifikacije i osposobljavanja, pored invalidnine odnosno invalidske penzije, invalidima rada pripada, pod određenim uslovima, posebna materijalna pomoć u visini razlike između invalidnine odnosno invalidske penzije i plate koja im je pripadala pre nastale invalidnosti.

Upošljavanje invalida rada. — Mere koje se preduzimaju u cilju osposobljavanja invalida rada (medicinska i profesionalna rehabilitacija) imaju za cilj da im omoguće povratak na raniji posao ili uposlenje na drugom odgovarajućem poslu.

Pravo na uposlenje imaju svi uživaoci invalidnine (II i III grupe) ukoliko je rešenjem o pravu na invalidninu predviđena mogućnost uposlenja, a invalidi rada II grupe obavezni su na uposlenje ukoliko nisu stariji od 55 godina (muškarci) odnosno 45 godina (žene).

Materijalna prava invalida rada u vezi sa upošljavanjem zavise od toga da li je invalid obavezan na uposlenje ili nije. Invalidu rada II grupe koji je upućen na uposlenje pripada za sve vreme dok ne stupi na odgovarajući posao invalidnina u punom iznosu i privremena naknada u iznosu razlike između invalidnine i redovne plate koju je primao pre nastale invalidnosti. Invalidu rada III grupe, kao i invalidu rada II grupe koji nije obavezan na uposlenje, pripada za sve vreme uposlenja pun iznos određene invalidnine i plata za posao koji obavlja. Uposlenim invalidima II i III grupe (invalidi zbog bolesti i nesreće van posla), koji rade na istom ili sličnom poslu sa platom koja nije manja od plate koju su imali pre nastupanja invalidnosti, obustavlja se isplata invalidnine.

Kretanje invalida rada i njihova struktura

Uživaoci invalidske penzije i invalidnine. — Posle rata zabeleženo je prerano invalidiziranje i visok procenat invalida rada. Prosečni godišnji porast broja invalida u toku poslednje tri godine opada. Tako je u 1955 g. bilo 31.826 novih invalida rada, u 1956 g. 30.649, a u 1957 g. 28.444. U odnosu na 1954 g., prosečan broj uživalaca invalidske penzije i invalidnine povećao se u 1955 g. za 6%, u 1956 g. za 14%, a u 1957 g. za 22%.

UŽIVAOCI INVALIDNINA I INVALIDSKIH PENZIJA

(U hiljadama dinara)

Godina	Invalidnine i penzije Broj	Invalidnine i penzije Indeks	Invalidnine Broj	Invalidnine Indeks	Invalidske penzije Broj	Invalidske penzije Indeks
1954	174	100	28	100	146	100
1955	185	106	23	82	162	111
1956	199	114	26	93	173	119
1957	213	122	27	96	186	127

Prirast invalida rada na 1.000 aktivnih osiguranika i na 1.000 novih osiguranika znatno je veći od prirasta broja starosnih penzionera.

PRIRAST INVALIDA RADA I STAROSNIH PENZIONERA

Godina	Bruto prirast na 1.000 aktivnih osiguranika					Bruto prirast na 1.000 novoupisanih				
	Invalidska penzija	Invalidnina	Invalidska penzija i invalidnina	Starosna penzija	Invalidska penzija	Invalidnina	Invalidska penzija i invalidnina	Starosna penzija	Invalidska penzija	Starosna penzija
1954	12,8	2,7	15,5	4,7	108,2	23,0	131,2	40,0		
1955	10,6	2,2	12,8	5,5	110,5	15,9	126,4	56,9		
1956	9,1	2,5	11,6	4,8	163,9	46,0	209,9	86,1		
1957	7,2	2,9	10,1	3,9	102,7	41,7	144,4	56,6		

STAROSNA STRUKTURA INVALIDA RADA

Starosne grupe							
Do 29	30—39	40—49	50—54	55—59	60 i više	Ukupno	
5,0	7,1	15,6	15,0	20,2	37,1	100,0	

Starosna struktura pokazuje rano invalidiziranje znatnog broja osiguranika. To je naročito važno kad se ima u vidu da su starost, radni staž i kvalifikacije odnosno

stručna sprema invalida rada značajni činioci sa stanovišta određivanja materijalnih prava i osposobljavanja invalida rada i sa stanovišta celokupne problematike invalidske zaštite.

STRUKTURA INVALIDA RADA PREMA RADNOM STAŽU

Do 5 godina	od 6 — 10 godina	od 11 — 15 godina	od 16 — 20 godina	od 21 — 25 godina	26 i više godina	Ukupno
4,9	12,0	18,9	18,4	18,4	27,4	100,0

U ukupnom broju invalida rada najviše su zastupljeni invalidi s nižim stručnim kvalifikacijama.

KVALIFIKACIONA STRUKTURA INVALIDA RADA

Kvalifikacije radnika				Stručna sprema službenika					
Visokkvalifikovani	Kvalifikovani	Polukvalifikovani	Nekvalifikovani	Svega	Viša	Srednja	Niža	Pomoćno osoblje	Svega
1,0	22,1	13,1	34,6	70,8	1,5	5,9	10,5	11,3	29,2

Podaci o starosnoj i kvalifikacionoj strukturi ukazuju da su uključene nove radne snage i nedovoljna stručnost, pored drugih faktora, delovali na porast broja invalida rada. Ovakva struktura starosti, radnog staža i kvalifikacija odnosno stručne spreme odrazila se na nivo novčanih primanja invalida rada.

Struktura invalida rada prema uzrocima invalidnosti. — Najčešći uzroci invalidnosti su bolesti. Povrede se pojavljuju u manjem obimu. Kao uzrok invalidnosti bolesti se pojavljuju u 87,1% slučajeva, povrede u 7,4% slučajeva, a kombinovane bolesti i povrede i nedovoljno određenih uzroka invalidnosti u 5,5% slučajeva. Kod bolesti najčešći uzroci invalidnosti su oboljenja srca, oboljenja TBC, bolesti respiratornih organa i neuropsihička oboljenja.

Od ukupnog broja invalida rada kod kojih je invalidnost nastupila zbog bolesti dolazi na:

hronična reumatična oboljenja srca	20,9%
TBC pluća	14,1%
bolesti respiratornih organa	12,4%
nervna oboljenja i psihoneurotične promene	7,6%

oboljenja kostiju i organa za kretanje....	6,6%
bolesti čula	3,6%
druga oboljenja kao i neodređena i nedovoljno definisana stanja	34,8%

Nivo materijalne zaštite invalida rada i ukupni rashodi invalidskog osiguranja

Prosečna invalidska penzija iznosila je u 1957 g. 6.330 din. a prosečna invalidnina 2.510 din. mesečno. Opšti nivo penzija je odraz relativno malog staža i niskih kvalifikacija kod većeg broja invalida rada.

Rashodi na invalidske penzije i invalidnine iznosili su u 1957 g. 15.910 miliona din. ili 10,0% od ukupnih rashoda za socijalno osiguranje. U odnosu na 1954 g., povećali su se rashodi na invalidske penzije i invalidnine: u 1955 g. za 12,1%, u 1956 g. za 26,4%, a u 1957 g. za 40,2%.

INVALIDNINE I INVALIDSKE PENZIJE OD 1954—1957 g.

(U milionima dinara)

Narodna Republika	1953	1954	1955	1956
Jugoslavija	10.587	11.349	12.718	14.349
Srbija	3.703	3.928	4.491	5.102
Hrvatska	3.733	4.023	4.331	4.907
Slovenija	1.539	1.595	1.775	1.900
Bosna i Hercegovina	1.262	1.385	1.576	1.776
Makedonija	168	197	259	311
Crna Gora	182	221	286	353

Rashode invalidskog osiguranja čine uglavnom rashodi za invalidnine i invalidske penzije.

Ostali rashodi, kao što su troškovi rehabilitacije i upošljavanja invalida rada, znatno su manji. Ovi troškovi iznosili su:

1955 g. — 183 miliona dinara,
1956 g. — 224 miliona dinara,
1957 g. — 1.338 miliona dinara.

Znatno povećanje rashoda u 1957 g. rezultat je opsežnijih mera za sprovođenje rehabilitacije i upošljavanja invalida rada u ovoj godini. Uložena sredstva i preduzete mere u ovom cilju dali su pozitivne rezultate u nastojanju da se invalidi ponovo vrate privredi. To doprinosi poboljšanju njihovog materijalnog položaja. Primena ovih mera ukazuje na tendenciju smanjenja procenta invalidiziranja.

M. T.

APOTEKARSKA SLUŽBA

Apotekarska služba obuhvata mrežu apotekarskih ustanova i službu snabdevanja stanovništva i zdravstvenih ustanova lekovima.

Posle oslobođenja u zemlji je bilo oko 1.000 apoteka. One su bile razmeštene pretežno u većim mestima i ekonomski jačim centrima. Sve apoteke su bile u privatnom vlasništvu. Proces podružljavanja ovog dela zdravstvene službe tekao je postepeno. Prve državne apoteke posle rata stvarane su iz konfiskovane imovine narodnih neprijatelja i saradnika okupatora. Izvestan broj apoteka predali su državi sami apotekari-česnici narodnooslobodilačkog pokreta i drugi rodoljubi. Zakonom o otkupu privatnih apoteka od 1949 godine¹ završen je proces prelaska apoteka u vlasništvo zajednice.

Prvih godina posle rata delimično je izvršen razmeštaj apoteka, a manje apoteke su spojene u organizaciono veće ustanove, naročito u većim gradovima. Time je smanjen broj apoteka, ali je stvoren bolji razmeštaj, u skladu s

potrebama stanovništva i zdravstvene službe. Time je omogućeno bolje korišćenje raspoloživih sredstava i postojećeg stručnog kadra.

O osnivanju, radu i organizaciji apoteka nema saveznih zakonskih propisa. Narodne republike donele su zakonske propise za svoje teritorije i prema svojim potrebama i uslovima. Svi ovi propisi imaju zajedničke osnovne principe. Način osnivanja, upravljanja, delokruga rada i način finansiskog poslovanja su isti u svim narodnim republikama. Razlike postoje samo u načinu formiranja fondova i načinu raspodele viška prihoda, ukoliko on postoji.

Prvi zakon o apotekama donela je NR Srbija 1954 g. (»Službeni glasnik NR Srbije«, br. 38/54); zatim je 1955 g. NR Slovenija donela Zakon o lekarniškoj službi (»Uradni list LR Slovenije«, br. 14/55). NR Crna Gora i NR Makedonija donele su zakone o apotekama 1956 g. (»Službeni list NR Crne Gore«, br. 13/56 odnosno »Službeni vesnik NR Makedonije«, br. 36/56), a NR Bosna i Hercegovina 1957 g. (»Službeni list NR Bosne i Hercegovine«, br. 43/57). NR Hrvatska nema još svoj zakon o apotekama (izrađen je nacrt), ali je apotekarska služba u ovoj Republici regulisana još 1953 g. Uredbom o apotekama (»Narodne novine«, br. 18/53).

¹ »Službeni list FNRJ«, br. 50/49.

Danas u zemlji ima 957 apoteka i 26 apotekarskih stanica. Apotekarske stanice stvorene su posle rata, sa zadatkom da u manjim mestima sa slabo razvijenom zdravstvenom službom snabdevaju stanovništvo uglavnom gotovim lekovima i lekovima za t.zv. kućne apoteke. Međutim, ovaj tip apotekarskih ustanova nije odgovarao uslovima života u zemlji. Tako danas u NR Srbiji, NR Crnoj Gori i NR Makedoniji nema apotekarskih stanica. One su se zadržale još u NR Hrvatskoj (20), u NR Bosni i Hercegovini (4) i u NR Sloveniji (2).

Tabela 1

MREŽA APOTEKARSKIH USTANOVA U 1956 GODINI

Narodna Republika	Apoteka	Apotekarskih stanica
Jugoslavija	957	26
Srbija	453	—
Hrvatska	244	20
Slovenija	99	2
Bosna i Hercegovina	96	4
Makedonija	47	—
Crna Gora	18	—

Odnos broja apoteka i broja stanovnika zavisi od razvijenosti zdravstvene službe, opšte zdravstvene kulture stanovništva i saobraćajnih prilika svakog kraja. Broj apoteka i apotekarskih stanica još nije dovoljan. Tako, naprimer, u Srbiji jedna apoteka na teritoriji Autonomne Kosovsko-Metohiske Oblasti dolazi na 46.000 stanovnika, a u istoj Republici u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini — na 8.400 stanovnika.

Tabela 2

RASPORED APOTEKARSKIH USTANOVA PREMA BROJU STANOVNIKA U 1956 GODINI

Narodna Republika	Broj stanovnika na jednu apotekarsku ustanovu
Jugoslavija	18.680
Srbija	16.100
Hrvatska	15.400
Slovenija	15.200
Bosna i Hercegovina	30.850
Makedonija	30.000
Crna Gora	20.100

Uređaji postojećih apoteka ne odgovaraju potpuno propisanim uslovima (propisi o uređenju apoteka doneti su 1953 godine), kao ni zahtevima moderne zdravstvene službe. Delimična obnova uređaja izvršena je u proteklom periodu u većim gradovima (Beogradu, Zagrebu, Ljubljani), a neznatna i u nekim drugim mestima. U tom pogledu najviše je bilo rezultata u Hrvatskoj i Sloveniji. Centralna apoteka u Zagrebu sa preko 100 službenika i prometom od preko 250 miliona dinara je uzorna ustanova ovog tipa po organizaciji i nivou stručnog rada. Organizacija ove apoteke predstavlja primer dobro korišćene koncentracije postojećih osnovnih sredstava (stvorena od pet manjih apoteka) i ona je ugledna ustanova ove vrste na Balkanu.

Promet lekova

Stanovništvo se snabdeva lekovima uglavnom na recepte, i to pretežno na teret ustanova socijalnog osiguranja i delimično na teret drugih oblika prava na besplatno lečenje (nosioci Ordena narodnog heroja, Spomenice 1941 i drugih ordena, obavezno besplatno lečenje nekih bolesti — tuberkuloze, raka, veneričnih bolesti i sl.). Neosigurani deo stanovništva (pretežno poljoprivredni proizvođači) kupuje lekove u manjoj meri delimično zbog udaljenosti apoteka, a još i zbog nedovoljne zdravstvene kulture.

Tabela 3

PROMET LEKOVA PO RECEPTIMA U 1956 GODINI

Narodna Republika	Broj izdatih recepta
Jugoslavija	38,083.408
Srbija	13,618.123
Hrvatska	12,525.497
Slovenija	4,870.296
Bosna i Hercegovina	4,056.782
Makedonija	2,365.884
Crna Gora	646.826

Od ukupnog prometa apoteka samo oko 29% dolazi na promet u novcu. Međutim, ovaj promet nije u celosti iz sredstava neosiguranog stanovništva, jer u njemu izvesnim delom (za oko 20% — prema anketi izvršenoj u 27 apoteka na teritoriji Srbije) učestvuje i stanovništvo koje ima pravo na zdravstveno osiguranje, ali se lekovima snabdeva kupovinom u novcu (uglavnom lekovi za kućne apoteke i druge higijensko-kozmetičke potrebe).

U potrošnji lekova postoji znatna nesrazmera između učešća osiguranog stanovništva i učešća neosiguranog, pogotovo ako se ima u vidu da oko 39% stanovnika Jugoslavije ima pravo na zdravstvenu zaštitu po Zakonu o zdravstvenom osiguranju radnika i službenika, a da se sa ostalim oblicima besplatne zdravstvene zaštite ovaj procenat povećava na oko 45% od ukupnog stanovništva.

Cene lekova

Cene lekova su povoljne, jer su srazmerno niže od cena ostale robe široke potrošnje. Uvoz farmaceutskih sirovina, koji je još uvek znatan (83%), kao i uvoz gotovih lekova, obavlja se bez uvoznih koeficijenata (koeficijent 1 na bazi paritetnog kursa dolara od približno 600 dinara).

U ukupnom prometu apoteka domaća farmaceutska industrija je zastupljena sa oko 80% svojih proizvoda, a lekovi iz uvoza sa 20%.

Iako se još uvek veći deo sirovina uvozi iz inostranstva, rezultati naše farmaceutske industrije su znatni.

Tabela 4

PROMET U APOTEKARSKIM USTANOVAMA U 1956 GODINI*

(U hiljadama dinara)

Narodna Republika	Prodaja lekova na kredit	Prodaja lekova za gotovo	Ukupno
Jugoslavija	8,388.125	2,461.042	11,849.167
Už Srbija i AKMO	3,177.925	1,569.308	4,747.233
AP Vojvodina	1,117.932	266.649	1,384.581
Hrvatska	2,358.021	943.639	3,301.660
Slovenija	936.984	419.343	1,355.327
Bosna i Hercegovina	1,159.045	288.220	1,447.265
Makedonija	561.927	219.243	781.170
Crna Gora	195.223	21.289	216.512

* Podaci Saveza farmaceutskih društava Jugoslavije iz 1956 godine.

Trgovina lekovima na veliko snabdeva apoteke lekovima. Ovu službu danas obavlja osam trgovina na veliko, i to: tri u Srbiji (»Srbolek« i »Vetprom« u Beogradu; »Sanitarija« u Novom Sadu) i po jedna u svakoj republici (»Medika«, Zagreb; »Kemofarmacija«, Ljubljana; »Velefarmacija«, Sarajevo; »Replek«, Skopje; »Sanitas«, Cetinje). Tri od ovih trgovina (»Srbolek«, »Medika« i »Kemofarmacija«), pored unutrašnjeg prometa, bave se i uvozom lekova, dok ostale obavljaju isključivo unutrašnji promet, a uvezenim lekovima snabdevaju se preko dva specijalizovana preduzeća (»Jugoleka«, Beograd i »Jugosanitarija«, Zagreb), koja se bave isključivo uvozom i izvozom lekova i ostalih medicinskih potreba.

Apotekarski kadar

U apotekama i apotekarskim stanicama rade farmaceuti (visokokvalifikovan kadar) i farmaceutski tehničari (srednje-kvalifikovan kadar). Apotekarski laboranti su uglavnom niže osoblje osposobljeno u praksi.

Tabela 5

STRUKTURA I BROJ OSOBLJA U APOTEKAMA U 1956 GODINI

Narodna Republika	Farmaceuti	Farmaceutski tehničari	Apotekarski laboranti	Administrativno osoblje	Ostalo osoblje	Ukupno
Jugoslavija	1.821	685	773	1.259	1.110	5.648
Srbija	808	226	286	515	457	2.292
Hrvatska	575	148	270	397	337	1.727
Slovenija	194	124	100	138	140	696
Bosna i Hercegovina	143	54	79	102	112	490
Makedonija	73	118	30	88	48	357
Crna Gora	28	15	8	19	16	86

Farmaceutska služba nema dovoljno srednjih kadrova, kojih je nesrazmerno manje u odnosu na visokokvalifikovan kadar. Osnovnu stručnu radnu ekipu treba da čini farmaceut, kao stručni rukovodilac i farmaceutski tehničar, kao neposredni izvršilac zadatka. Prema tome, odnos farmaceuta prema farmaceutskim tehničarima treba da bude 1:1 u svim manjim apotekama, a u većim na jednog farmaceuta dva farmaceutska tehničara. Farmaceutskih tehničara pre rata nije bilo. Prvi farmaceutski tehničari osposobili su se posle rata, prvobitno u praksi i na kursovima, a zatim u organizovanim srednje-farmaceutskim školama. Znatno broj administrativnih službenika (804) radi u apotekama honorarno (uglavnom finansijski i knjigovodstveni službenici).

Stručne organizacije farmaceuta

Farmaceuti imaju svoja naučno-stručna društva. U Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini farmaceutska društva osnovana su još 1946 g., u Makedoniji 1947 g., a u Crnoj Gori 1952 godine. Ova društva organizuju

stručno uzdizanje svojih članova, sarađuju sa organima vlasti u organizovanju zdravstvene službe uopšte, naročito u organizovanju apotekarske službe, i aktivno učestvuju u akcijama na zdravstvenom prosvetivanju naroda.

Društva farmaceuta organizuju naučno-stručni rad u sekcijama za pojedine naučne discipline ili sektore službe: za sanitarnu hemiju i biohemiju, za lekovito bilje, za medicinsku proizvodnju, za apotekarsku službu i sl. U većim srezovima stručni rad organizuju podružnice društava.

Članstvo u organizacijama farmaceuta je dobrovoljno. Učlanjeno je preko 90% svih farmaceuta.

Rad farmaceutskih društava narodnih republika koordinira Savez farmaceutskih društava Jugoslavije, koji je osnovan 1950 godine. Najviši organ saveza je plenum, koji se održava jedanput godišnje. Poslove između dva plenuma obavlja Izvršni odbor, koji čine predsednik (svake godine iz druge republike), generalni sekretar, sekretar i članovi, koji su prema ustaljenoj praksi uvek predsednici farmaceutskih društava narodnih republika.

Savez farmaceutskih društava Jugoslavije je organizator farmaceutskih kongresa i jedini je predstavnik farmaceuta Jugoslavije prema inostranstvu. Po Statutu, jedino je on ovlašćen za učlanjenje u odgovarajuće međunarodne stručne organizacije.

Stručna štampa

Stručne organizacije farmaceuta u zemlji izdaju šest časopisa. Farmaceutsko društvo u Srbiji izdaje časopis »Arhiv za farmaciju«, u Hrvatskoj »Farmaceutski glasnik«, u Sloveniji »Farmaceutski vesnik«, u Bosni i Hercegovini »Pharmacia« i u Makedoniji »Bilten na farmaceutskoto društvo na NRM«. U ovim časopisima objavljuju se naučni i stručni radovi i radovi o organizaciji farmaceutske službe. Savez farmaceutskih društava izdaje naučni časopis »Acta pharmaceutica Jugoslavica«, koji donosi samo originalne naučne radove iz oblasti farmaceutskih nauka.

M. R.

IZVORI:

Informacija je rađena na bazi podataka Saveznog zavoda za narodno zdravlje, Saveta za narodno zdravlje NR Srbije (podaci za Srbiju) i Saveza farmaceutskih društava Jugoslavije (tabela 4).

LETOVANJE I ODMOR DECE U 1957 g.

Letovanja omogućuju boravak u prirodi većem broju dece i omladine, kako bi u toku letnjih meseci poboljšali svoje fizičko i psihičko zdravlje.

Letovališta osnivaju i organizuju organi socijalne zaštite opštinskih i sreskih narodnih odbora, društvene organizacije, privredne organizacije, škole, dečji domovi, obdaništa i druge ustanove. Od 1953 g. letovališta su ustanove sa samostalnim finansiranjem, ali primaju i znatnu pomoć društvene zajednice.

U Srbiji su u 1957 g. 209 letovališta organizovali: Savet za socijalnu zaštitu republike jedno, narodni odbori opština i srezova 70, škole 19, Crveni krst 16, društva prijatelja dece 18, društva planinara 6, Ferijalni savez 7, društva Partizan 10, organizacije Izviđača i planinki 45, ostali 5.

Pri savetima za socijalnu zaštitu republika i srezova osnovani su koordinacioni odbori (1957 g.) koji usklađuju rad letovališta i objedinjuju i raspodeljuju materijalna sredstva koja se letovalištima dodeljuju. Koordinacioni odbori sastavljeni su: od predstavnika društvenih organizacija koje organizuju ili pomažu organizaciju letovališta, predstavnika službe socijalne zaštite, zdravlja, prosvete i dr.

Od 1953 g. raste broj letovališta i broj dece koja su u njima letovala.

Godina	Letovališta	Deca koja su letovala
1953	401	60.924
1954	462	87.775
1956	464	89.771
1957	495	135.389

Osim u letovalištima organizuju se i drugi oblici letovanja dece i omladine, kao što su: logorovanje, pohodi, dnevna izletišta, razmena dece i omladine selo — grad i dr. Ovakve oblike letovanja naročito su organizovale društvene organizacije.

Osobitu aktivnost pokazao je Savez izviđača i planinki, koji je u 1957 g. organizovao 535 logorovanja za 24.664 omladinca koji su proveli na letovanju ukupno 443.280 dana (za 60% više nego u 1956 g.).

U toku 1957 g. Crveni krst je imao 20 letovališta i oporavišta. Pored toga, Crveni krst je namirnicama pomagao sva druga letovališta. Ferijalni savez organizovao je 50 letovališta. Društva prijatelja dece, pored svojih letovališta, organizovala su dnevna izletišta i druge oblike odmora za decu i omladinu, pomagala narodnim odborima oko organizacije letovališta, u izboru dece i omladine ili su o svom trošku upućivala decu i omladinu u letovališta. Privredne organizacije su ili materijalno pomagale narodnim odborima u organizaciji letovališta i upućivanju dece radnika i službenika na odmor (kao što je slučaj u Mariboru

i Novom Mestu), ili su pomagale svoje sindikalne organizacije da organizuju radnička odmarališta u kojima su deca letovala zajedno sa svojim roditeljima.

Izbor lokacije i zgrade za letovanje dece i omladine značajni su za organizaciju letovališta. Prema nepotpunim podacima, od 413 zgrada u kojima su deca i omladina letovali, 181 zgrada je namenjena za letovanje, 54 su školske zgrade, 67 domovi i internati, a 111 zgrade koje su preko godine služile u druge svrhe.

Neki gradovi i industrijski centri (Beograd, Zagreb, Sarajevo, Karlovac, Tuzla, Zenica i dr.) imaju svoje sopstvene zgrade za letovanje dece i omladine (specijalno zidane ili adaptirane). Takve zgrade nalaze se van naselja, imaju prostrane spavaonice, higijensko-sanitarne uređaje, ambulantu, sobe za izolaciju bolesne dece i omladine, odvojene kuhinjske prostorije, dovoljno prostora za igru i razonodu. Letovališta smeštena u nepodesnim zgradama često se nalaze i u centru naselja u nezadovoljavajućim higijensko-sanitarnim uslovima.

U 495 letovališta bilo je 44.838 ležaja. Ova su letovališta radila u 1.118 smena. Najveći broj letovališta ima 100 ležaja (78%), preko 100 ležaja bilo je u 30% letovališta većeg kapaciteta.

U većini letovališta deca su boravila 20—25 dana, a ogorovanja su trajala najčešće oko 15 dana.

Savezni sanitarni inspektorat izradio je aprila meseca 1957 g. »Uputstvo inspektorima za nadzor pri osnivanju i radu dečjih i omladinskih letovališta«, kao i obavezu instrukciju o sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za osnivanje i rad stalnih dečjih i omladinskih letovališta. Time su regulisana i pitanja izbora mesta za letovalište, izbor i upućivanje dece u letovališta, uređenje letovališta, snabdevanje vodom, ishrana, zdravstvena zaštita i dr.

Izbor dece za letovanje

Izbor dece i omladine za odlazak u letovališta obavlja se prema medicinskim i socijalnim indikacijama. Teškoće su znatne pri izboru dece i omladine u velikim gradovima koji imaju letovališta često ograničenih kapaciteta, a veliki broj prijavljenih za letovanje. U mestima gde je kapacitet letovališta veći primaju se sva prijavljena deca i omladina, ukoliko nema medicinske kontraindikacije.

U 1957 g., prema nepotpunim podacima, letovalo je 31.399 (ili 34%) dece radnika, 31.960 (ili 35,4%) dece službenika, 11.606 (ili 12%) dece zemljoradnika i 15.228 (ili 15,8%) dece roditelja raznih zanimanja. U odnosu na 1956 g., porastao je broj dece zemljoradnika (12,0% prema 9,7% u 1956 g.), dok je broj dece roditelja ostalih zanimanja smanjen.

Prema nepotpunim podacima u 1957 g. letovalo je: do 6 godina starosti 3.725, od 7 do 10 godina 28.236, od 11 do 14 godina 29.944, preko 14 godina 34.496 dece i omladine.

U odnosu na 1956 g., smanjio se broj dece do 6 godina starosti, dok se povećao broj dece preko 14 godina, jer su u 1957 g. povećane mogućnosti za logorovanje, u kojima mogu da letuju zdrava deca i omladina.

Zdravstvena služba u letovalištim

Letovalište ima lekarsku službu (stalnog lekara) ili mesnog lekara koji obavlja lekarsku službu i u letovalištu. Lekarski pomoćnik se stara o sprovođenju potrebnih higijensko-sanitarnih mera u letovalištu, vrši zdravstvenu kontrolu i manje medicinske intervencije.

U letovalištim u 1957 g. radila su 394 stalna lekara i 588 lekarskih pomoćnika. Jedan broj letovališta koristio je lekarske usluge mesnih lekara, koji su uz određeni honorar stalno obilazili letovališta, dok su nekim letovalištim pružali medicinsku pomoć domovi narodnog zdravlja.

Zdravstvena služba je najbolje organizovana u letovalištima koja imaju stalne lekare, naročito kada su to lekari školskih poliklinika koji sistematski prate zdravstveni razvoj dece i omladine, pregledaju ih u toku godine i rade u komisijama za izbor dece i omladine za letovanje.

Pre upućivanja u letovališta deca i omladina se detaljno lekarski pregledaju, a za letovanje na moru obavezan je i pregled rendgenom ili fluorografom. Prilikom redovnih sistematskih pregleda koji se svake godine organizuju u školama vrši se izbor dece i omladine za primorska ili planinska letovališta. Pregledi se vrše i na zahtev organizatora letovanja po prijavljivanju dece za letovalište. Svako dete ima svoj zdravstveni list, u koji se upisuju svi pregledi i merenja. Mesec dana pre polaska u letovalište deca i omladina se vakcinišu protiv tifusa. Osoblje koje radi u letovalištu pre odlaska se podvrgava sistematskom lekarskom pregledu, a kuhinjski personal, pored opšteg pregleda, podvrgava se ispitivanju na kliconoštvo tifusa, paratifusa i dizenterije.

U letovalištim se posvećuje posebna pažnja ishrani dece. Hrana se daje u pet obroka. Po propisima kaloriska vrednost hrane za decu od 7 do 12 godina iznosi 2.500—3.000 kalorija, a za decu do 18 godina 3.000—4.000 kalorij. dnevno.

Ishrana u 1957 g. bila je uspešno organizovana. Većina dece i omladine dobila je u težini 1—3 kg. Od 60.575 dece i omladinaca, za koje se imaju podaci o telesnoj težini, 48.632 (ili 80,2%) dobilo je u težini, a 6.671 (ili 11,0%) izgubilo je u težini, dok je 5.272 ili 8,0% dece i omladine ostalo u istoj težini. Jedan broj dece i omladine dobija u težini po povratku sa letovanja, naročito oni koji letuju na moru.

Ishrani dece i omladine u nekim letovalištim u poslednje vreme pružaju pomoć zavodi za unapređenje domaćinstva, koji na naučnoj osnovi sastavljaju standardne jelovnike i utiču da se u letovalištim dobija ekonomičnija, raznovrsnija i kvalitetnija hrana.

Vaspitno-zabavni život

Kolektivni život u letovalištu povoljno deluje na dete i stvara kod njega naviku za rad i utiče na pravilan razvoj njegove ličnosti. Stoga se organizatori letovališta staraju o izboru i osposobljavanju vaspitačkog kadra, o nabavci rekvizita za igru i razonodu.

Letovališta su organizovala razna sportska takmičenja — u plivanju, lakoj atletici, fudbalu i drugim sportskim disciplinama sa decom i omladinom iz susednih letovališta iz iste ili druge republike ili sa meštanimima.

Mnoga letovališta organizovala su kraće ili duže izlete. Sredstva za ove izlete obezbedili su organizatori letovališta ili su roditelji za to posebno uplaćivali.

U letovalištim su organizovane vaspitne pionirske grupe (čete), različite po broju dece i omladine i po godinama starosti.

Vaspitači

Od ukupno 4.738 vaspitača u letovalištim u 1957 g. 3.794 (ili 81%) su bili stručni prosvetni radnici, učitelji i nastavnici ili stariji studenti, a 944 (ili 19%) su nestručna lica. U 1957 g. u letovalištim je bilo 175 nastavnika fiskulture.

Vaspitači i pionirski rukovodioci u letovalištim bili su najbolje odabrani u gradovima i srezovima u kojima su dobro radili koordinacioni odbori. U tim mestima održavani su duži ili kraći seminari za vaspitače i rukovodioce logora. Naročito uspele dvogodišnje seminare organizovao je Centar za letovališta društva »Naša deca« iz Hrvatske, na kojima su slušaoci bili studenti Više pedagoške škole, Filozofskog i Prirodnomatematickog fakulteta. Seminare u Hrvatskoj završilo je 45 polaznika, koji su raspoređeni u razna letovališta. Slični seminari organizovani su 1957 g. i pri Višoj pedagoškoj školi u Nišu.

Finansiranje letovališta

Ukupni prihodi letovališta iznosili su 700,536.359 din., a rashodi 651,034.934 din. Prihodi u 1957 g. su za 197,074.224 din. (ili 28%) veći nego u 1956 g., a za 281,536.359 din. (ili 40,1%) veći nego u 1954 godini.

U finansiranju letovališta učestvuju narodni odbori, društvene organizacije, privredne organizacije, ustanove socijalnog osiguranja. Letovališta se finansiraju i iz raznih fondova, kao, naprimer, iz fonda za socijalne ustanove, zatim iz sredstava koja uplaćuju roditelji i dr.

Doprinos letovalištima u Hrvatskoj za opremu i njihovo uređenje iznosio je 105,751.879 din. i to: od narodnih odbora 74,471.431, društvenih organizacija 3,962.448, privrednih organizacija 886.000, ustanova socijalnog osiguranja i dr. ustanova 6,760.000, raznih 19,672.000 dinara.

Za izdržavanje letovališta u Hrvatskoj dato je 145,241.770 din., od toga iz doprinosa roditelja 49,486.880 dinara.

Poslednjih godina zavodi za socijalno osiguranje sve više učestvuju u slanju dece socijalnih osiguranika na letovanje, što je odraz većeg razumevanja ovih organa

za letovališta kao pogodnih ustanova i za preventivnu zdravstvenu zaštitu dece i omladine. Tako je Skupština Sreskog zavoda za socijalno osiguranje u Kragujevcu donela odluku da učestvuje u troškovima letovanja dece osiguranika do 40% od ukupne cene boravka, a prema materijalnim prilikama roditelja. Zavod za socijalno osiguranje iz Svetozareva je za decu svojih osiguranika plaćao razliku od iznosa dečjeg dodatka do cene koštanja letovanja.

Uplate roditelja bile su veoma različite zavisno od imovnog stanja, od cene izdržavanja dece u letovalištim i na logorovanjima i od obezbeđenih materijalnih sredstava iz drugih izvora.

Cene boravka kretale su se od 130 do 400 din. dnevno ili 4.000—12.000 din. mesečno, a uplate roditelja od 500 do 9.000 din. mesečno. Troškove boravka socijalno ugrožene dece u potpunosti su snosili narodni odbori ili društvene organizacije.

D. N.

IZVORI:

Podaci Sekretarijata za socijalnu zaštitu Saveznog izvršnog veća; izveštaji saveta za socijalnu zaštitu narodnih republika za 1957 g. dinu.

DESET GODINA RADA UNICEF-a¹ U JUGOSLAVIJI

U toku desetogodišnje aktivnosti u Jugoslaviji UNICEF — Međunarodni fond Ujedinjenih nacija za pomoć deci, pomogao je izvođenje mnogih programa i akcija socijalno-zdravstvene zaštite dece i izgradnje mlekarica koje je pokretala vlada FNRJ. U vremenu od 1948 g. do 1957 g. primljena je pomoć u hrani i raznoj opremi u iznosu od 18,927.600 \$.

Kao članica UNICEF-a Jugoslavija je za izgradnju objekata i sprovođenje akcija te pomoći, na principu obaveznog ulaganja sopstvenih sredstava zemlje koja prima pomoć, dala znatan doprinos, koji je do kraja 1956 g. iznosio 11.912,896.012 dinara.

Na osnovu principa međusobnog ulaganja, Jugoslavija je za potrebe dece drugih zemalja u periodu od 1948 g. do 1957 g. dala 374,263.973 dinara. Ova je suma utrošena za kupovinu prehranbenih artikala, montažnih kuća, prevoz robe UNICEF-a železnicom preko Jugoslavije i prevoz robe brodovima Jugoslovenske liniske plovidbe u druge zemlje itd.

DOPRINOS JUGOSLAVIJE UNICEF-u I POMOĆ UNICEF-a JUGOSLAVIJI

Godina	Doprinos FNRJ UNICEF-u u dinarima	Program ishrane	Program sirovina za odeću i obuću	Izgrad- nja mlekarica	Zdrav- stveni progra- mi	Trans- port
1948	12,964.376	—	—	—	—	—
1949	17,871.672	10,321.025	1,271.700	—	—	—
1950	16,138.864	—	—	897.200	2,271.475	—
1951	10,000.000	—	—	—	—	—
1952	10,000.000	—	—	240.000	253.000	—
1953	60,449.061	—	—	224.000	140.000	—
1954	66,600.000	—	—	140.000	115.000	—
1955	60,000.000	—	—	—	361.000	—
1956	60,030.000	—	—	—	105.000	—
1957	60,210.000	—	—	450.000	200.500	—
Ukupno	374,263.973	10,321.025	1,271.700	1,951.200	3,445.975	1,937.700

¹ UNICEF (United Nations Children's Fund) — Stalna organizacija OUN za zaštitu dece celog sveta i za hitne pomoći posle rata ostvaruje dugoročne programe u 104 zemlji i teritorije, finansirajući se iz stalnih doprinosa država-članica, sabirnih akcija, priloga pojedina i sl. Pomoć UNICEF-a dobija se prema već ustaljenoj proceduri koju su prihvatile sve zemlje-članice. Vlada jedne zemlje pojavljuje se sa zvaničnim zahtevom i obrazloženjem programa za koji traži pomoć. Posle posete stranih eksperata i njihovog mišljenja zahtev za pomoć ide pred Izvršni odbor UNICEF-a koji ga odobrava ili odbija.

Sporazum između UNICEF-a i vlade FNRJ potpisan je 20 novembra 1947 g., a prve pošiljke pomoći UNICEF-a stigle su u Jugoslaviju januara 1948 g.

Prijemom i raspodelom pomoći UNICEF-a u Jugoslaviji rukovodi Jugoslovenski nacionalni komitet za UNICEF. Pri savetima za narodno zdravlje izvršnih veća narodnih republika osnovane su republičke komisije za UNICEF, koje se staraju o sprovođenju programa na teritoriji republika. Raspodela pomoći organizovana je na isti način u srezovima i gradovima koji primaju pomoć UNICEF-a—što omogućuje bolji uvid u celokupan rad i izvođenje poje, dinih programa.

Izvođenje pojedinih programa

Program ishrane školske dece. — Prve pošiljke prehranbenih artikala UNICEF-a za dopunsku ishranu deca stigle su početkom januara 1948 g. Ova je pomoć dodeljena školskim kuhinjama za 139.813 učenika. Od 1948 g. do 1951 g. broj školskih kuhinja se stalno povećavao, tako da su na kraju 1951 g. dopunski obrok primala 807.144 učenika. Krajem decembra 1957 g. radilo je ukupno 12.448 školskih kuhinja za 2,053.336 učenika.

Za izdržavanje školskih kuhinja od 1948 g. do 1956 g. Jugoslavija je utrošila vlastitih sredstava 3,064,034.501 dinar.

Program sirovina za odeću u odecu i obuću. — Program sirovina za odeću i obuću ostvaren je u sirovinama vune, pamuka i kože za izradu odeće i obuće za decu u godinama posle rata.

Sirovine su prerađivane u jugoslovenskim fabrikama, i od njih je dobijeno 2.518.611 m² vunenih i pamučnih tkanina, čebadi i konca. Izrađena su 2,545.834 komada raznih tekstilnih predmeta i 202.857 pari dečjih cipela, spremjeno 70.949 paketa za novorođenčad, 36.843 komada čebadi i 13.080 kg konca. Sve je ovo besplatno podeljeno deci kojoj je bilo najpotrebnije.

Za prerađu ovih sirovina Jugoslavija je utrošila vlastitih sredstava 557,576.065 dinara.

Zdravstveni programi. — Za ostvarivanje zdravstvenih programa (završenih ili programa u toku) do kraja 1957 g. UNICEF je dao 3.445.975 \$. Troškovi Jugoslavije za realizaciju zdravstvenih programa do kraja 1956 g. iznose 4.628,136.923 dinara.

Za suzbijanje malarije Jugoslavija je organizovala široku mrežu antimalaričnih ustanova, asanacione radove, prskanje vođenih i stanbenih površina, lečenje bolesnika itd. Za ove svrhe UNICEF je dodelio oko 435 tona DDT praška i emulgatora za terenski rad i prevozna sredstva u iznosu od 182.244 \$. Ovom akcijom malarija je takoreći iskorenjena.

U cilju suzbijanja endemskog luesa, koji je decenijama bio jedan od krupnih problema zdravstvene zaštite u zemlji, organizovano je sistematsko lečenje ove bolesti. Na osnovu dokumentovanog jugoslovenskog programa, UNICEF je odobrio 370.276 \$ (u prokainu penicilin, prevoznim sredstvima i ostaloj laboratorijskoj opremi), što je doprinelo da se ova akcija sprovede u svim područjima gde je ova bolest raširena.

Za suzbijanje mikoze jugoslovenska zdravstvena služba preduzela je sve mere da se bolest lokalizuje i suzbije. Za te svrhe UNICEF je odobrio pomoć od 151.741 \$ za nabavku hemikalija, rendgen aparata, laboratorijske opreme i dr. Sistematska borba protiv ove bolesti dala je vrlo dobre rezultate i mikoza je uglavnom lokalizovana (leči se ambulantno i u specijalnim bolnicama za mikozu).

UNICEF je pomagao modernizovanje proizvodnje seruma i vakcina, što je omogućilo povećanje proizvodnje i poboljšanje kvaliteta ovih preparata. Pored prevoznih sredstava

hladnjača i dr. isporučena je oprema i za zdravstvene i druge objekte u iznosu od 58.257 \$, pa su tako modernizovani centri za proizvodnju u Beogradu i Zagrebu.

Zbog sve veće primene plazme u savremenoj medicini, naročito kod dece i trudnica, izrađen je program za formiranje jednog centra čija bi proizvodnja zadovoljavala potrebe za plazmom u zemlji. Tu akciju UNICEF je pomogao isporukom kompletne aparature za proizvodnju suve plazme i ostalih nuzprodukata u vrednosti od 127.618 \$. Centar u Beogradu spada u red najsavremenije opremljenih instituta ove vrste u svetu.

Zbog velikog poboljšanja ljudi i stoke od bruceloze formiran je Centar za brucelozu na Rijeci, sa zadatkom ispitivanja i suzbijanja ove bolesti. UNICEF je dao 10.080 \$ za nabavku laboratorijske opreme, aureomicina i kompletiranje ovog centra. Zahvaljujući postignutim rezultatima u suzbijanju ove bolesti, Centar za brucelozu na Rijeci je ocenjen kao ustanova međunarodnog značaja.

Značajna je naročito pomoć UNICEF-a u lečenju i suzbijanju tuberkuloze. Dodeljeni su streptomycin i oprema za streptomycinne centre, rezervni delovi za rendgenske i fluorografske aparate, oprema za dve dijagnostičke laboratorije, u vrednosti od 311.900 \$.

Za opremu higijenskih zavoda i sanitarno-epidemioloških stanica UNICEF je isporučio laboratorijskih uređaja, hemikalija i drugih potreba u vrednosti od 38.416 \$.

U toku su programi za poboljšanje materijalne baze postojećih preventivnih ustanova za zaštitu majki i dece i osnivanje novih, kao i ustanova za osposobljavanje medicinskih kadrova. Za ovu službu, primljena je 221 oprema za dispanzere za majke i decu sa priručnim laboratorijama, 120 minimalnih pribora za demonstracione mlečne kuhinje pri dečjim dispanzerima, 493 opreme za savetovališta za žene i decu, 8 oprema za demonstracione centre za zaštitu majki i dece, 180 oprema za dispanzere za decu školskog uzrasta i 96 oprema za školske zubne ambulante. Oprema za ustanove za zaštitu majki i dece deli se putem konkursa. Do kraja 1957 g. jednu ili više oprema za dispanzere, savetovališta ili školsku službu primilo je 597 opština za 655 mesta. Ukupna vrednost opreme iznosi 686.000 \$.

Za novogradnje, adaptacije, održavanje ustanova i osposobljavanje kadrova od 1953 g. do 1956 g. Jugoslavija je uložila oko 1.700.000.000 dinara vlastitih sredstava samo za ovaj deo programa.

Programom zaštite majke i deteta predviđeno je opremanje nastavnim sredstvima škola za medicinske kadrove. Iz sredstava UNICEF-a Jugoslaviji je dodeljena 41 oprema za škole za medicinske sestre, babice i dečje negovateljice, sve u iznosu od 90.000 \$.

Program suzbijanja trahoma izvodi se u saradnji sa UNICEF-om od 1953 godine. Pomoć UNICEF-a sastoji se iz teramicin, i aureomicin očne masti, lekarskog i laboratorijskog pribora i prevoznih sredstava u vrednosti od 63.500 \$.

Za rekonstrukciju fabrike penicilina, UNICEF je u dva maha dodelio opremu u iznosu od 192.000 \$, zatim je pomogao osnivanje tri centra za decu nedonošćad (u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani) isporukom 45 inkubatora 1950/51 g. Inkubatore i ostalu opremu UNICEF će dodeliti i novim centrima (u Sarajevu, Skopju, Rijeci i Mariboru). Ukupna vrednost ovog programa iznosi 47.799 \$.

BCG akcija u našoj zemlji počela je 1948 g. i vršena je uz pomoć »Međunarodne kampanje protiv tuberkuloze« i UNICEF-a. Prevozna sredstva, tuberkulin i dr. za ovu akciju obezbedio je UNICEF. Od 1951 g. Jugoslavija je nastavila BCG vakcinaciju svojim sredstvima.

Od 1948 g. do kraja 1956 g. testirana su 10.140.254, a vakcinisano 3.991.048 lica. Ukupan iznos pomoći UNICEF-a za BCG akciju u zemlji iznosi 311.900 \$.

Prema planu rada od 1957 g. do 1960 g., 26 ekipa radiće dalje na vakcinaciji dece. U toku ove akcije predviđa se testiranje i vakcinisanje 4.919.000 dece i omladine.

Program izgradnje mlekara. — Prema programu izgradnje mlekara, u cilju obezbeđenja zdravog mleka deci i majkama u dovoljnim količinama, do kraja 1957 g. završeno je 16 modernih mlekarskih pogona i to:

— tri fabrike za proizvodnju mleka u prahu u Osijeku, Županji i Murskoj Soboti, kapaciteta 20.000 litara dnevno; mlekare za pasterizaciju mleka i to: u Zagrebu kapaciteta 120.000, Beogradu 60.000, Ljubljani, Novom Sadu, Skopju i

Sarajevu kapaciteta sa po 50.000, Zemunu 30.000, Rijeci, Novom Mestu, Banjoj Luci, Nišu sa po 20.000, Kragujevcu 15.000 i Prilepu 10.000 litara mleka dnevno.

Na jesenjem zasjedanju Izvršnog odbora UNICEF-a 1957 g. oćobrena je nova pomoć za izgradnju fabrike mleka u prahu u Zaječaru, prve mlekare za sterilizaciju mleka u Splitu i dopunska oprema za mlekare u Beogradu, Pančevačkom Ritu i Kragujevcu.

Za izgradnju i nabavku domaće opreme za pomenute mlekare Jugoslavija je do kraja 1956 g. utrošila vlastitih sredstava 3.661.269.432 dinara.

Deci se besplatno deli mleko u prahu i pasterizovano mleko iz pogona podignutih uz pomoć UNICEF-a. Od 1951 g., kada je puštena u rad prva mlekara, pa do juna 1957 g. podeljeno je: 685.192 kg punomasnog mleka u prahu i 7.954.077 pasterizovanog mleka.

Za ove svrhe naša zemlja je utrošila 516.361.797 dinara vlastitih sredstava. Besplatnu deobu koristilo je ukupno 762.090 dece preko raznih socijalno-zdravstvenih ustanova.

Kombinovani programi. Opšti školski program. — Pomoć UNICEF-a za ostvarenje programa asanacije 305 osnovnih i osmogodišnjih škola u selima 6 srezova Jugoslavije iznosi 73.000 \$ (sastoji se u prevoznim sredstvima, vagama sa visinomerom, bunarskim pumpama i cevima za vodovod i opremi za školska kupatila).

Od početka 1956 g. do juna 1957 g. Jugoslavija je utrošila 42.658.710 dinara za izvođenje ovog programa.

U okviru programa ishrane i programa zaštite majke i deteta, UNICEF je do 1956 g. dodelio 563.992 kg ribljeg ulja i 95.190.000 kom. vitamin AD kapsula, u vrednosti 583.000 \$. Ovim programom bilo je obuhvaćeno oko 50% dece u Jugoslaviji.

Zaštita dece invalida. — Od 1950 g. do 1951 g. UNICEF je pomogao ustanove za zaštitu dece invalida dodeljivanjem pomoći zavodima za slepu i gluvo-nemu decu i dečjim odeljenjima ortopedskih klinika u vrednosti od 18.075 \$.

Početkom 1957 g. UNICEF je odobrio 100.000 \$ za opremanje demonstracionih centara za rehabilitaciju dece invalida, i to: četiri za fizički defektnu decu (u Beogradu, Zagrebu, Banjoj Luci i Kamniku), jedan za slepu decu (u Zemunu), jedan za audiološki centar za gluvu decu (u Beogradu).

Ulaganja Jugoslavije

U ostvarivanju programa za zaštitu dece Jugoslavija je pružila velika materijalna sredstva, koja su uz pravilno korišćenje pomoći UNICEF-a dala značajne rezultate na svim poljima dečje zaštite.

Sve programe za koje je primljena pomoć UNICEF-a pokretali su socijalno-zdravstveni organi Jugoslavije, a UNICEF je pomogao njihovo izvođenje. Sledeća tabela prikazuje ulaganja od 1948 g. do 1956 g. prema pojedinim programima:

Godina	Program ishrane	Program sirovina za odecu i obuću	Zdravstveni programi	Program izgradnje mlekara	Kombinovani programi	Besplatna deoba mleka
1948—		557,576.063		3.661,369.432		559,795.577
1956	3,064.034.501		4.628,136.923		64,471.571	

Generalni direktor UNICEF-a Maurice Pate izjavio je sledeće o izvođenju programa UNICEF-a u Jugoslaviji (prilikom svoje posete od 23 do 31 oktobra 1957 g.): »... Neobično sam zadovoljan svim onim što sam video da je učinjeno kod vas na polju UNICEF-a. Mnoge jugoslovenske ideje za dobro dece mogu se korisno primeniti i u drugim zemljama. U toku posete vašoj zemlji bio sam oduševljen onim što sam video da se radi na programu zaštite majki i dece.« Maurice Pate je dalje istakao da pojedini jugoslovenski centri za zaštitu majki i dece mogu da posluže svojim radom kao uzor mnogim zemljama u svetu. Takođe je naglasio da je Jugoslovenska nacionalna komisija za UNICEF najaktivnija u Evropi i da je primljena pomoć pravilno i dobro upotrebljena.^{*}

L. P.

^{*} »Politika«, 26 i 31 oktobar 1957 godine.

STAVOVI FNRJ PO VAŽNIJIM PITANJIMA NA DVANAESTOM ZASEĐANJU GENERALNE SKUPŠTINE UN

Dvanaesto zasjedanje Generalne skupštine Ujedinjenih nacija započelo je posle neuspjeha londonskih pregovora o razoružanju i oživljavanju diskusije o Mađarskoj i u vreme zategnute situacije na Bliskom Istoku u vezi sa Sirijom. Na tok zasjedanja uticali su i sovjetski uspjesi u lansiranju veštačkih Zemljinih satelita. Dvanaesto zasjedanje Generalne skupštine trajalo je od 17 septembra do 14 decembra 1957 godine.

Sastav delegacije FNRJ na Dvanaestom zasjedanju Generalne skupštine UN bio je sledeći: Koča Popović, državni sekretar za inostrane poslove FNRJ, šef delegacije; članovi delegacije: Srđa Prica, državni potsekretar za inostrane poslove FNRJ, ambasador dr Jože Brilej, stalni predstavnik FNRJ pri UN, opunomoćeni ministar dr Sergije Makiedo, načelnik Odeljenja za međunarodne organizacije u Državnom sekretariatu za inostrane poslove FNRJ, dr Đura Ninčić, savetnik u Stalnoj misiji FNRJ pri UN i Janez Stanovnik, zamenik direktora Instituta za međunarodnu politiku i privredu i zamenici: opunomoćeni ministar Lazar Lilić, generalni konzul FNRJ u Njujorku, Dimče Belovski, savetnik u Stalnoj misiji FNRJ pri UN, dr Janvid Flere, savetnik u Stalnoj misiji FNRJ pri UN, Mara Radić, savetnik u Stalnoj misiji FNRJ pri UN i Aleksandar Božović, prvi sekretar u Stalnoj misiji FNRJ pri UN.

Završetak rada Jedanaestog zasjedanja Generalne skupštine UN

Rezolucijom Generalne skupštine od 8 marta 1957 g. privremeno je prekinut rad Jedanaestog zasjedanja. Ono je nastavljeno od 10 do 13 septembra 1957 g. radi razmatranja izveštaja Specijalnog komiteta o Mađarskoj. Pred Skupštinom se nalazio predlog rezolucije 37 zemalja, kojim se, između ostalog, osuđuje postupak Sovjetskog Saveza i ističe potreba preduzimanja daljih napora UN u vezi sa Mađarskom. Istovremeno se zahteva da se stavi mađarsko pitanje na dnevni red Dvanaestog zasjedanja.

Delegacija Burme podnela je tri amandmana na ovu rezoluciju, od kojih se jednim umesto osude izražavalo žaljenje na postupak Sovjetskog Saveza.

Iznoseći stav FNRJ o ponovnom stavljanju na dnevni red ovog pitanja 13 septembra 1957 g., jugoslovenski predstavnik dr Jože Brilej podvukao je da jugoslovenska delegacija nije dala podršku stvaranju Specijalnog komiteta za Mađarsku, pošto je smatrala da je bilo bitno da se uspostavi atmosfera koja bi Mađarskoj omogućila da ostvari unutrašnji mir, stabilnost i normalan politički razvoj. On je takođe izrazio žaljenje što izveštaj Specijalnog komiteta ne pokazuje potrebnu meru objektivnosti.

PLENUM GENERALNE SKUPŠTINE

Samo na plenarnim sastancima Dvanaestog zasjedanja Generalne skupštine UN vođena je, između ostalog, diskusija o žalbi zbog ugrožavanja međunarodnog mira i bezbednosti Sirije i o pitanju snaga UN u Egiptu.

Žalba zbog ugrožavanja međunarodnog mira i bezbednosti Sirije

Ova tačka unesena je u dnevni red Dvanaestog zasjedanja na traženje Sirije, koja je optužila SAD da nastoje da izazovu državni udar u Siriji i dovedu na vlast prozapadnjački nastrojenu vladu. SAD su optužile sirisku vladu da Siriju pretvara u vojnu bazu Sovjetskog Saveza.

Plenum skupštine su podnela na razmatranje dva nacrt rezolucije. Siriski nacrt rezolucije (Dok. A/L. 226) sadržao je predlog da se obrazuje komisija od sedam članova radi ispitivanja situacije na sirisko-turskoj granici. Komisiji se stavlja u zadatak da odmah otputuje na sirisko-tursku granicu i da u roku od dve nedelje podnese preliminarne izveštaj Generalnoj skupštini i Savetu bezbednosti. Drugi nacrt rezolucije su zajednički podneli Kanada, Danska, Japan, Norveška, Paragvaj, Peru i Španija (Dok. A/L. 227). Pozivajući se na čl. 33 Povelje, u tom nacrtu se tražilo da strane u sporu prvo pokušaju da nađu rešenje mirnim putem i stavlja u zadatak Generalnom sekretaru UN da vodi razgovore s predstavnicima Sirije i Turske i da otputuje u zainteresovane zemlje ukoliko bi to bilo potrebno.

Učestvujući u diskusiji, jugoslovenski predstavnik dr Jože Brilej je potsetio da je i ovaj problem rezultat politike sile. U isto vreme on je ukazao na stvarnu opasnost da se dode do »faze u kojoj čak ni vlade najmoćnijih država neće više biti u mogućnosti da vladaju događajima koje su same pokrenule ili da se suprotstave snagama koje su same stavile u pokret«. U ovakvoj atmosferi zanemaruje se ono što je bitno i gubi iz vida situacija stvorena na severnoj granici Sirije, za koju Sirija smatra da predstavlja pretnju njenoj bezbednosti i međunarodnom miru. Jugoslovenska vlada od samog početka s dubokom zabrinutošću prati ove događaje, jer se dovedu u pitanje bezbednost jedne prijateljske zemlje i mir u naročito osetljivom području sveta.

U tom duhu jugoslovenska delegacija je podržala predlog siriske delegacije o stvaranju komisije radi ispitivanja situacije na severnoj granici Sirije, smatrajući da je takav predlog u skladu s Poveljom i praksom UN.

Međutim, usled promene situacije i uzajamnih ustupaka postignut je kompromis, na osnovu koga su i Sirija i SAD povukle svoje optužbe. Tako je ova tačka skinuuta s dnevnog reda bez glasanja o predloženim rezolucijama, s tim što je sama diskusija vođena na Plenumu Generalne skupštine u znatnoj meri doprinela stišavanju situacije.

Pitanje snaga UN u Egiptu (UNEF)

Pre svega, raspravljalo se o raspodeli troškova izdržavanja nacionalnih kontingenata UNEF-a između država-članica, s jedne, i UN s druge strane, s tim da se opšti troškovi UNEF-a raspodele na sve države-članice prema iznosu njihovog doprinosa budžetu UN za prethodnu godinu.

Prilikom iznošenja stava po ovom pitanju jugoslovenska delegacija je podvukla činjenicu da su snage UN uspešno izvršile zadatke osiguranja mira i bezbednosti, koje im je poverila Generalna skupština i istakla potrebu da se teret dopunskih finansijskih sredstava što ravnomernije i pravilnije raspodeli između država-članica UN, kako bi se očuvao osnovni karakter ovog poduhvata UN. Polazeći od ovih činjenica, jugoslovenska delegacija je ocenila da su predlozi sadržani u izveštaju Generalnog sekretara zadovoljavajući.

Zajednički predlog rezolucije, koji je podržala i Jugoslavija, odao je priznanje snagama UN u Egiptu i njihovoj ulozi i saglasio se sa predlozima Generalnog sekretara UN o finansijskim pitanjima (Dok. A/L. 235). Taj nacrt rezolucije je usvojen sa 51 prema 11 glasova i 19 uzdržanih.

POLITIČKI KOMITET

Na dnevnom redu Političkog komiteta na Dvanaestom zasjedanju Generalne skupštine UN bila su sledeća pitanja: 1) pitanje razoružanja; 2) posledice atomskih zračenja; 3) pitanje Koreje; 4) pitanje Zapadnog Iririjana; 5) pitanje Alžira; 6) pitanje Kipra i 7) Deklaracija o miroljubivoj koegzistenciji među državama.

Pitanje razoružanja

Pitanje razoružanja uključeno je u dnevni red Dvanaestog zasjedanja Generalne skupštine UN na osnovu rezolucije 1011 (XI) Jedanaestog zasjedanja, kojom se zahtevao nastavak rada Potkomiteta Komisije UN za razoružanje i podnošenje izveštaja ove Komisije o učinjenom napretku.

Dva izveštaja Potkomiteta o njegovom radu, od 18 marta i 6 septembra 1957 g. (DC/112 od 1 avgusta 1957 i DC/113 od 11 septembra 1957 g.), sadrže sve predloge članova Potkomiteta podnete u toku razgovora i pokazuju uspeh tih razgovora, jer se, i pored izvesnog približavanja gledišta, nisu mogli postići nikakvi konkretni sporazumi zbog oštro suprotstavljenih stavova.

Zasjedanje Potkomiteta je pokazalo da i sam sastav organa UN koji razmatraju pitanje razoružanja — Komisije i Potkomiteta — treba da bude proširen.

Neuspeh pregovora u Potkomitetu u Londonu i jačanje svesti o opasnosti koju predstavlja dalja trka u naoružanju u uslovima međunarodne zategnutosti učinili su da je pitanje razoružanja zauzelo centralno mesto na Dvanaestom zasjedanju. Veliki broj zemalja-članica aktivno je učestvovao u razmatranju ovog problema, tražeći da se diskusija proširi i na razne vidove problema razoružanja. Tako su u ovu tačku dnevnog reda bili uključeni, pored izveštaja Potkomiteta, i belgijski predlog o kolektivnoj akciji radi obaveštavanja sveta o opasnostima naoružanja, sovjetski predlog o obustavi eksperimentalnih eksplozija nuklearnim oružjem i indijski predlog o proširenju Komisije za razoružanje.

Kolektivna akcija radi obaveštavanja sveta o opasnostima trke u naoružanju i posebno o razornim dejstvima modernog oružja

Diskusija o ovom pitanju vodila se na osnovu nacrt rezolucije koji je podnela delegacija Belgije. Prema tom nacrtu rezolucije, Komisiji za razoružanje stavlja se u zadatak da daje preporuke o prirodnoj informaciji koja treba da se šire, od Generalnog sekretara se traži da pruži svaku pomoć ovoj akciji, a od vlada zemalja-članica da daju sugestije o obimu i sadržini predložene akcije.

Jugoslavija je podržala belgijski predlog u celini, mada je zauzela negativan stav prema uvodnom delu nacrtu, u kome se naglasak stavlja na međunarodnu kontrolu akcije za razoružanje. »Mi smatramo konstruktivnim osnovni cilj belgijskog nacrt rezolucije, mada ne možemo podržati objašnjenje koje čitavo težište stavlja na kontrolu« (iz govora Koče Popovića u Političkom komitetu 15 oktobra 1957 godine).

Belgijski predlog rezolucije usvojen je u Političkom komitetu i u Skupštini (Rez. 1149/XII) sa 70 glasova prema 9 protiv (istočnoevropske zemlje) i dva uzdržana. Jugoslovenska delegacija glasala je za belgijski predlog, kao i za dva amandmana koji je podnela poljska delegacija, od kojih je prvi prihvaćen, a drugi odbačen (o zabrani proizvodnje i eksperimenata nuklearnim oružjem i o odgovarajućim merama kontrole u jednom sporazumu o razoružanju).

Obustava eksperimenata nuklearnim oružjem

Ova podtačka uneta je u dnevni red na traženje Sovjetskog Saveza. Političkom komitetu podneta su tri nacrti rezolucije:

Predlog sovjetske delegacije (Dok. A/3674/Rev. 1) predviđao je obustavu nuklearnih proba od 1. januara 1958 g. u trajanju od dve do tri godine, stvaranje Komisije koja će kontrolisati obustavu i podnositi izveštaje Savetu bezbednosti i Generalnoj skupštini, kao i obrazovanje kontrolnih tačaka na teritorijama SSSR, SAD, Velike Britanije i u oblasti Pacifika.

Predlog indiske delegacije (Dok. A/C. 1/L. 176/Rev. 4) zahtevao je stvaranje naučno-tehničke komisije koja bi preporučila odgovarajući sistem za kontrolu obustava i pozivao sve zainteresovane zemlje da bez odlaganja prihvate obustavu eksperimenata nuklearnim oružjem.

Predlog japanske delegacije (Dok. A/C. 1/L. 174) poziva zainteresovane zemlje da privremeno obustave eksperimentalne eksplozije nuklearnog oružja i otpočinu pregovore o zaključenju sporazuma o kontroli ove obustave.

Načelan stav Jugoslavije prema nuklearnim eksperimentalnim eksplozijama sadržan je u govoru šefa jugoslovenske delegacije Koče Popovića u Političkom komitetu, u kome se ističe da je Jugoslavija, kao i mnoge druge nacije, za neodložnu zabranu eksperimentalnih eksplozija nuklearnog oružja. »Čak i sa gledišta opšterprihvaćenih načela današnjeg međunarodnog prava, ovi eksperimenti su po svojim posledicama, iako se ove još ne mogu predvideti i oceniti u čitavom svom obimu, nezakoniti i nedozvoljeni, pogotovo kad se ima u vidu da se njihovih efekti ne ograničavaju na teritoriju i na građane zemlje koja ih vrši... Nijedan stvaran razlog nije naveden zašto bi trebalo nastaviti izvođenje eksperimenata. Pre svega, sve govori u prilog tome da obustavljanje ne bi poremetilo ravnotežu u odnosu snaga prema kojoj postoji tolika osetljivost.«

Međutim, glavne zapadne zemlje su zauzele negativan stav prema obustavi eksperimentalnih eksplozija nuklearnim oružjem, povezujući i to pitanje s početnim sporazumom o razoružanju.

Indiski nacrt rezolucije odbijen je većinom od 38 prema 22 protiv i 20 uzdržanih glasova, a japanski nacrt je odbačen sa 32 : 18 : 31. Jugoslavija je glasala i za jedan i za drugi predlog. Sovjetski predlog rezolucije nije stavljen na glasanje, pošto ga je sovjetska delegacija povukla u želji da se pruže najpovoljniji uslovi indiskom predlogu rezolucije.

Predlozi za konkretne mere na polju razoružanja

Među raznim predlozima za konkretne mere na polju razoružanja, predmet posebne pažnje su bili predlozi Indije, 24 zapadne zemlje, SSSR i Jugoslavije.

Indiski predlozi (A/C. 1/L. 178/Rev. 2) predviđali su izbor grupe predstavnika različitih gledišta o razoružanju koja bi Komisiji za razoružanje dala preporuke o vremenu otkad proizvodnju fisionih materijala treba koristiti isključivo u mirnodopske svrhe, o odustajanju od upotrebe nuklearnog oružja s perspektivom konačne zabrane i o aranžmanima za inspekciju i kontrolu primene sporazuma o konvencionalnom naoružanju.

Ovaj predlog nije stavljen na glasanje na traženje indiske delegacije.

Predlog rezolucije 24 pretežno zapadne zemlje, na čelu sa SAD, Britanijom i Francuskom (A/C. 1/L. 179), predstavlja u osnovi predloge zapadnih predstavnika u Potkomitetu za razoružanje od 29. avgusta 1957. godine. U tom predlogu od zainteresovanih država traži se da pruže potporu za postizanje sporazuma o razoružanju kojim bi se obezbedili:

neodložno obustavljanje eksperimenata nuklearnim oružjem uz efikasnu međunarodnu kontrolu, uključujući tu i inspezione stanice na teritorijama SAD, SSSR, Velike Britanije, području Tihog Okeana i drugim tačkama gde bude potrebne;

obustavljanje proizvodnje fisionog materijala u vojne svrhe i isključiva proizvodnja toga materijala za miroljubivu upotrebu, pod efikasnom međunarodnom kontrolom;

smanjenje zaliha nuklearnog oružja pod međunarodnim nadzorom;

smanjenje oružanih snaga i naoružanja;

— progresivno stvaranje slobodne inspekcije — vazdušne i kopnene — radi obezbeđenja od iznenadnog napada;

— zajedničko izučavanje sistema inspekcije kojim bi se obezbedilo slanje predmeta u vasionu isključivo u miroljubive i naučne svrhe.

Na predlog rezolucije zapadnih zemalja Indija je podnela četiri amandmana, koji su imali za cilj da ublaže kategoričan ton zapadnih predloga, naročito u pogledu kontrole. Od ovih amandmana usvojen je samo jedan. Jugoslavija je glasala za indiske amandmane.

Norveška i Pakistan podneli su dva amandmana o obrazovanju grupa stručnjaka za studiranje sistema inspekcije. Ti amandmani su usvojeni. Jugoslavija se uzdržala od glasanja.

Pet zemalja Latinske Amerike, sa Meksikom na čelu, podnelo je amandman kojim se predviđa da se sredstva dobijena od razoružanja koriste za ekonomski razvoj u svetu. Ovaj predlog je usvojen. Jugoslavija je glasala za ovaj amandman.

Rezolucija 24 zemlje bila je usvojena u celini u Komitetu i Skupštini sa 56 glasova prema 9 glasova protiv (istočnovevropske zemlje) i 15 uzdržanih, među kojima se nalazila i Jugoslavija, Indija, Burma, Indonezija, Finska i druge (1148/XII).

Iznoseći stav Jugoslavije prema ovom predlogu rezolucije i prema nastojanju njenih autora da dobiju većinu, jugoslovenski predstavnik Srđa Prica izjavio je 4. novembra 1957 g. u Političkom komitetu:

»Izgleda savršeno logično i opravdano očekivati da svaka rezolucija o jednom problemu od takvog životnog značaja kao što je slučaj sa razoružanjem treba da bude rezultat upornog,

širokog i brižljivog razmatranja svih različitih stavova i predloga, kao i pokušaja da se oni koliko god je to moguće približe jedni drugima. Umesto toga, mi smo na ovom zasjedanju suočeni sa sasvim drukčijom praksom... Izgleda mi da je takav način prilaganja takoreći dostigao vrhunac u predlogu da se prioritet da nacrtu rezolucije 24 zemlje i da se na taj način, dobijanjem većine, drugi predlozi i pogledi potisnu u drugi plan i eliminišu, bar zasad, iz daljih pregovora o razoružanju.«

Predlog rezolucije SSSR-a (A/C. 1/L. 175/Rev. 1) poziva zemlje koje poseduju nuklearno oružje da kao prvi korak preuzmu privremenu obavezu o odricanju od upotrebe ovog oružja. Ukoliko se u roku od pet godina ne postigne širi sporazum o razoružanju, pitanje preuzete obaveze bi se ponovo razmotrilo u UN.

Prilikom glasanja u Komitetu sovjetski predlog rezolucije je odbačen sa 45 protiv prema 11 za i 25 uzdržanih glasova (pretežno aziske i afričke zemlje). Jugoslavija je glasala za sovjetski predlog.

Jugoslovenskim predlogom rezolucije (A/C. 1/L. 180) išlo se za tim da se pomogne iznalaženju pogodnih platforme za dalje pregovore o razoružanju. U operativnom delu ovog predloga članovi Potkomiteta i Komisije za razoružanje pozivaju se da postignu sporazum ili sporazume u odnosu na sledeće:

smanjenje oružanih snaga, naoružanja i vojnih izdataka;

mere koje bi doprinele zaustavljanju trke u nuklearnom naoružanju, kao što su obaveza da se nuklearno oružje ili fisioni materijal u vojne svrhe ne prenose u druge zemlje; obustava proizvodnje fisionog materijala za vojne ciljeve; aranžman za postupno korišćenje fisionih materijala isključivo u mirnodopske svrhe;

mere za upotrebu interkontinentalnih balističkih projektila i svih drugih uređaja za kretanje u vasioni, isključivo u miroljubive i naučne ciljeve;

mere kontrole i inspekcije za primenu ovih sporazuma.

U isto vreme u jugoslovenskom predlogu rezolucije se tražilo od članova Potkomiteta da učine sve da pre svega postignu sporazum o obustavi eksperimenata nuklearnim i termokernim oružjem, uz potrebne mere kontrole, dok se od Generalnog sekretara UN zahtevalo da članice UN izvesti o postignutom uspehu i da ih konsultuje u pogledu potrebe sazivanja specijalnog zasjedanja UN radi razmatranja problema razoružanja.

Opšti stavovi Jugoslavije prema razoružanju, kao i stavovi prema konkretnim predlozima za razoružanje, sadržani su u govoru šefa jugoslovenske delegacije Koče Popovića u Političkom komitetu, u kome je, pored ostalog, rekao:

»Na osnovu iskustava i teškoća u dosadašnjim naporima na polju razoružanja i na osnovu zahteva sadašnje situacije, mogu se izdvojiti neki osnovni principi za postizanje sporazuma.

Prvo, poželjan je opšti sporazum o razoružanju; mogućan je zasad samo početan i delimičan.

Drugo, napredak se može postići samo sporazumevanjem, spremnošću na kompromis uz jednodušnu podršku svih, a ne preglašavanjem.

Treće, svaki plan o razoružanju mora obuhvatiti i konvencionalno i nuklearno oružje uz odgovarajuću kontrolu.

Četvrto, potrebno je uporedo rešavati pitanja razoružanja i kontrole, pri čemu treba ipak da bude jasno da je kontrola radi razoružanja, a ne razoružanje radi kontrole.

Peto, osim onoga što je u tom pogledu rečeno u prethodnim tačkama, ne može biti korisno uslovljavanje pojedinih tačaka drugima, a pogotovo ne rešavanje političkih pitanja.«

Međutim, jugoslovenski predlog rezolucije nije bio, na traženje jugoslovenske delegacije, stavljen na glasanje, s obzirom na to da je Politički komitet u međuvremenu usvojio rezoluciju 24 zemlje, koja je isključivala mogućnost kompromisnog zbližavanja gledišta i uzajamnih koncesija.

Pitanje proširenja organa za razoružanje

Ovo pitanje je stavljeno na dnevni red na traženje Indije. U indiskom nacrtu rezolucije (Dok. A/C. 1/L. 177) nije dat konkretan predlog ni u pogledu broja ni u pogledu imena zemalja kojima bi se proširio sastav organa za razoružanje. Međutim, o ovom predlogu rezolucije, na zahtev Indije, nije se glasalo, mada je on naišao na širu podršku, uključujući i Jugoslaviju.

Delegacija Sovjetskog Saveza predložila je stvaranje stalne komisije za razoružanje sastavljene od svih članica UN (Dok. A/C. 1/797). Komisija bi ispitivala sve predloge o razoružanju podnete UN i izradila preporuke za zasjedanja Skupštine. Komisija bi stalno zasjedavala, a njeni sastanci bi bili javni. Predlog Sovjetskog Saveza odbačen je sa 51 protiv prema 9 glasova za i 21 uzdržanom, među kojima se nalazila i Jugoslavija.

Dalje razmatranje ovog pitanja nastavljeno je u Plenumu Generalne skupštine. S obzirom na to da sovjetski predlog nije bio prihvatljiv za mnoge delegacije, vođeni su pregovori u cilju iznalaženja kompromisnog rešenja. Sovjetski Savez je obnovio svoj predlog o stvaranju stalne komisije (A/L. 230).

SAD i druge zapadne zemlje su u prvoj fazi razgovora nastojale da se dotadašnja Komisija za razoružanje proširi za svega pet članova, pri čemu bi sam sastav zadržao sve svoje dotadašnje nedostatke. Kanada i Japan podneli su zajednički predlog (Dok. A/L. 231) kojim se Komisija za razoružanje proširuje sa deset država, s tim da to za 1958 g. budu: Argentina, Australija, Belgija, Brazilija, Burma, Čehoslovačka, Indija, Italija, Tunis i Jugoslavija. Na taj način, pored 11 članova Saveta bezbednosti, Komisija bi imala 21 člana.

Grupa latinsko-američkih država podnela je amandman kojim se dodavanjem Meksika Komisija proširuje na 22 člana.

Pošto se pokazalo da ovakvo proširenje Komisije nije zadovoljavajuće, a u želji da se pomogne iznalaženju rešenja koje je prihvatljivo za obe strane, jugoslovenska, indiska i švedska delegacija podnele su zajednički amandman (A/L. 234) na kanadsko-japanski predlog rezolucije. Amandman je predlagao da se Komisija proširi još sa Egiptom, Meksikom, Norveškom i Poljskom, čime bi se broj članova povećao na 25. Kanadsko-japanski predlog i ovaj amandman sažeti su u nov nacrt rezolucije, koji je sjedinjavao oba predloga (Dok. A/L. 231/Rev. 1).

Albanska delegacija podnela je amandman (Dok. A/L. 236) koji je na gornji predlog dodavao još: Austriju, Bugarsku, Celjon, Finsku, Indoneziju, Rumuniju i Sudan i time povećao broj članova Komisije na ukupno 32.

Prilikom glasanja, sovjetski predlog o stalnoj komisiji odbačen je sa 45 : 9 : 24, a albanski predlog sa 38 : 19 : 19 glasova. Jugoslavija nije učestvovala u glasanju, jer nije videla opravdanje da dalje učestvuje u radu po ovom pitanju, s obzirom na neusphe napora da se postigne kompromis. Iz istih razloga, Jugoslavija nije učestvovala ni u glasanju o predlogu šest zemalja, sa Indijom na čelu, koji je usvojen sa 60 : 9 : 11. Međutim, nova Komisija nije u mogućnosti da otpočne sa radom, jer Sovjetski Savez ne učestvuje u njoj.

Stav Jugoslavije prema pitanju proširenja organa UN za razoružanje sadržan je u govoru šefa jugoslovenske delegacije Koče Popovića u Političkom komitetu, u kome je, između ostalog, izjavio:

»Želim da istaknem da smo mi za proširenje Potkomiteta za razoružanje, s tim što je jasno da će najveći doprinos u takvom slučaju moći dati one zemlje koje ne pripadaju postojećim blokovima.«

Jugoslovenski delegat Srđa Prica je u Političkom komitetu izložio jugoslovenski stav prema neuspehim nastojanjima da se ostvari uzajamno prihvatljivo rešenje o proširenju Komisije za razoružanje. On je ukazao na to da su napori jugoslovenske delegacije, kao i ostalih delegacija koje su učestvovala u podnošenju zajedničkog predloga rezolucije u cilju postizanja kompromisa, ostali bezuspešni. »U takvoj situaciji«, izjavio je on, »jugoslovenska delegacija se smatra potpuno slobodnom od obaveza u daljim naporima u traženju rešenja za sastav Komisije i prema tome neće učestvovati ni u glasanju, niti ostati kao jedan od predlagača nacrta rezolucije.«

Posledice atomskih zračenja

Na zahtev čehoslovačke delegacije u dnevni red Generalne skupštine UN uneseno je pitanje posledica atomskih zračenja i podnesen nacrt rezolucije (Dok. A/C. 1/L. 183) s preporukom da se, pod okriljem UN, održi naučna konferencija o posledicama atomskih zračenja, dok se od Naučnog komiteta za posledice atomskih zračenja traži da sarađuje sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju i da podnosi godišnje izveštaje o nivou zračenja i njegovim posledicama.

Devet zemalja (Argentina, Australija, Belgija, Brazilija, Britanija, Francuska, Meksiko, SAD i Švedska) podnele su predlog rezolucije (Dok. A/C. 1/L. 187) kojim su pozvale sve zainteresovane zemlje da produže saradnju s Naučnim komitetom za posledice atomskih zračenja i tražile od njega da što pre završi svoj izveštaj, koji bi se uključio u dnevni red trinaestog zasedanja Generalne skupštine UN.

Japan je podneo amandman (Dok. A/C. 1/L. 188) na predlog devet zemalja u cilju bližeg određivanja informacija koje bi trebalo dostavljati Naučnom komitetu radi jačanja funkcija Naučnog komiteta.

Jugoslovenska delegacija je podržala čehoslovačke predloge i aktivno se angažovala (zajedno sa drugim zemljama) na izradi jedne kompromisne rezolucije. Ovaj predlog (Dok. A/C. 1/L. 189) koji je podnelo 16 zemalja, među kojima i Jugoslavija, jednoglasno je usvojen i u Političkom komitetu i u Generalnoj skupštini (Rez. 1147/XII).

Usvojena rezolucija poziva sve zainteresovane zemlje da produže svoju saradnju s Naučnim komitetom dostavom informacija. Od Naučnog komiteta se traži da što pre završi svoj izveštaj i dostavi ga svim zainteresovanim zemljama. Generalnom sekretaru UN stavlja se u zadatak da u saradnji s Naučnim komitetom razmotri pitanje proširenja aktivnosti, imajući u vidu i diskusiju na Dvanaestom zasedanju i da o rezultatima tog rada podnese izveštaj trinaestom zasedanju Generalne skupštine.

Pitanje Koreje

Kao i na prethodnom zasedanju, Politički komitet je najpre rešavao o predlogu SAD da se pretstavnik Republike Koreje (Južna Koreja) pozove da učestvuje u radu Komiteta. Indiska delegacija je podnela amandman kojim se predlagalo da se isti poziv uputi i pretstavniku Demokratske Republike Koreje (Severna Koreja). Komitet je usvojio predlog SAD, dok indiski amandman nije prihvaćen.

Komitet je vodio diskusiju o samoj suštini predloga rezolucije 11 zemalja, na čelu sa SAD, Britanijom i Francuskom. Nacrtom rezolucije se pozivaju »odnosne komunističke vlasti« da prihvate postavljene ciljeve Ujedinjenih nacija kako bi se u Koreji postiglo rešenje zasnovano na osnovnim principima ujedinjenja, koje su zemlje-česnice izložile u ime Ujedinjenih nacija na Korejskoj političkoj konferenciji u Ženevi 1954 g. i koje je ponovo potvrdila Generalna skupština. U nacrtu se takođe traži »od Komisije Ujedinjenih nacija za ujedinjenje i obnovu Koreje da nastavi svoj rad u skladu sa odgovarajućim rezolucijama Generalne skupštine«, a od Generalnog sekretara »da pitanje Koreje stavi na privremeni dnevni red Trinaestog zasedanja Generalne skupštine«.

U Političkom komitetu predlog rezolucije 11 država dobio je većinu od 53 glasa prema devet protiv (SSSR i istočnoevropske zemlje) i petnaest uzdržanih, a u Generalnoj skupštini dobio je 54 : 9 : 16.

Delegacija FNRR nije uzela učešća u diskusiji, imajući u vidu da karakter te diskusije od samog početka onemogućava konstruktivne napore za rešavanje ovog problema. Iz tih razloga jugoslovenska delegacija se uzdržala prilikom glasanja o predlogu nacrta rezolucije 11 država, dok je glasala protiv predloga SAD o pozivanju pretstavnika Južne Koreje, a za indiski amandman o pozivanju pretstavnika Severne Koreje.

Pitanje Zapadnog Irijana

Ovo pitanje stavljeno je na dnevni red na zahtev grupe od 21 azijske i afričke države. U memorandumu kojim se objašnjava ovaj zahtev ističe se da se pitanje Zapadnog Irijana nalazilo na dnevnom redu na tri poslednja zasedanja Generalne skupštine i da se na njima nastojalo naći mirno rešenje spora između Indonezije i Holandije. U isto vreme se potseća na preporuke koje su na Jedanaestom zasedanju Generalne skupštine usvojene u Političkom komitetu, ali koje nisu dobile potrebnu dvotrećinsku većinu u Plenumu i ističe da spor između dve zemlje i dalje postoji. U nacrtu rezolucije se dalje kaže da bi »rešenje tog spora bilo ne samo u interesu dve vlade, nego i od najvećeg značaja za jačanje međunarodnog mira i saradnje uopšte«.

Grupa od 19, pretežno istih država, podnela je nacrt rezolucije. U tom nacrtu se obe strane pozivaju da učine napore kako bi se postiglo rešenje spora u skladu s principima Povelje Ujedinjenih nacija i zahteva od Generalnog sekretara da ukaže svoju pomoć zainteresovanim stranama i da podnese izveštaj Generalnoj skupštini na njenom trinaestom zasedanju.

Jugoslovenska delegacija je podržala nacrt rezolucije 19 država koji je značio ozbiljan doprinos naporima da se spor reši na miroljubiv način.

Međutim na Plenumu Generalne skupštine nacrt rezolucije 19 zemalja dobio je 41 glas prema 29 protiv i 11 uzdržanih. Od strana u sporu Indonezija je glasala za rezoluciju 19 zemalja, a Holandija protiv. S obzirom da nije postignuta dvotrećinska većina, smatra se da rezolucija nije usvojena.

Opšti stav po pitanju Alžira i Kipra

Opšti stav Jugoslavije po pitanju Alžira i Kipra sadržan je u govoru državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića u generalnoj debati 25. septembra 1957. godine. Govoreći o situaciji u Alžiru on je izjavio da se »na situaciju, koja još uvek vlada u Alžiru, može gledati samo sa najozbiljnijom zabrinutošću« i dodao da je dosada »trebalo da postane jasno da se rešenje može postići samo miroljubivim sredstvima, na jednoj pravilnoj i obostrano prihvatljivoj osnovi koja bi obuhvatila pravo alžirskog naroda na samoopredeljenje«.

Osvrćući se na problem Kipra, Koča Popović je podvukao da se radi o važnom pitanju i izrazio »nadu da će se uz uzajamnu dobru volju uskoro naći jedno pravilno rešenje«.

Pitanje Alžira

Jugoslovenski stav prema pitanju Alžira posebno je objašnio dr Đura Ninčić. On je izjavio da je francuska politika, oslanjajući se na vojnu silu i tzv. pacifikaciju Alžira, došla u opasan čor-sokak i da je traženje vojničkog rešenja stvorilo uslove u kojima je postalo tako teško i iz dana u dan postaje sve teže naći miroljubivo i trajno rešenje. On je preporučio da se putem pregovora postigne rešenje zasnovano na priznanju nacionalnih težnji alžirskog naroda i u skladu sa interesima svih strana. On je takođe pozdravio tunisko-marokansku ponudu dobrih usluga, ističući da ta ponuda može pomoći da se nađe rešenje.

U okviru razmatranja ovog pitanja usvojena je kompromisna rezolucija, koju je predložilo 14 zemalja, među kojima Indija, Norveška, Italija, Brazilija i druge. U rezoluciji se ponovo »izražava zabrinutost zbog situacije u Alžiru«, »prima na znanje ponuda dobrih usluga« Tunisa i Maroka i izražava »želja da u duhu efikasne saradnje počnu pregovori i da se iskoriste i druga prikladna sredstva radi jednog rešenja u skladu sa ciljevima i principima Povelje Ujedinjenih nacija«.

Pitanje Kipra

Iznoseći jugoslovenski stav prema pitanju Kipra, jugoslovenski delegat Srđa Prica je konstatovao »da od završetka prošlog zasedanja nije ostvaren nikakav napredak u pogledu rešenja ovog problema« i istakao da delegacija Jugoslavije »gleda na ovu situaciju sa ozbiljnom zabrinutošću«, jer se radi i o »području za koje su narodi Jugoslavije geografski, istorijski i politički tesno vezani«. Prica je rekao da ključ za rešavanje ovog pitanja »treba tražiti u volji i slobodno donetim odlukama kiparskog stanovništva odnosno u primeni njegovog prava na samoopredeljenje«. »Svaki pokušaj da se pitanje rešava na način koji ne bi poštovao pravo kiparskog naroda na samoopredeljenje i koji bi se zasnivao na motivima koji su ustvari doveli do sadašnje teške situacije može da ima samo rđave i negativne posledice za sve zainteresovane.«

Prica je podržao grčki nacrt rezolucije za rešenje kiparskog pitanja.

U toku diskusije o ovom pitanju, pored grčkog nacrtu rezolucije (Dok. A/C. 1/L 934), bili su podneseni i zajednički amandmani Kanade, Čilea, Danske i Norveške (Dok. A/C. 1/L 199), podamandman Španije (Dok. A/C. 1/L 199), kao i podamandman Grčke na amandman četiri zemlje (Dok. A/C. 1/L 201). U Političkom komitetu je usvojena rezolucija (Dok. A/C. 1/L 204 i A/3794) kojom Generalna skupština ponovo potvrđuje svoju rezoluciju sa Jedanaestog zasjedanja: izražava zabrinutost što nije učinjen veći napredak u pravcu rešenja ovog problema; smatra da je situacija na Kipru još uvek puna opasnosti i da je što pre potrebno jedno rešenje, kako bi se očuvali mir i stabilnost u tom području; izražava svoju ozbiljnu nadu da će se brzo prići daljim pregovorima u duhu saradnje, a sa ciljem da se postigne primena prava na samoopredeljenje naroda Kipra. Tekst usvojene rezolucije odgovara ustvari grčkom nacrtu s manjim izmenama.

Ova rezolucija je usvojena u Političkom komitetu sa 33 : 25 : 25, dok je na Plenumu Generalne skupštine bila usvojena sa 31 : 28 : 24. Kako rezolucija nije dobila potrebnu dvotrećinsku većinu, diskusija o ovom pitanju završila se bez preporuka Generalne skupštine.

Jugoslovenska delegacija je u Komitetu i na Plenumu glasala za rezoluciju.

Deklaracija o miroljubivoj koegzistenciji među državama

Ovo pitanje uključeno je u dnevni red Dvanaestog zasjedanja Generalne skupštine na inicijativu sovjetske delegacije. U sovjetskom memorandumu, kojim se traži stavljanje ovog pitanja na dnevni red Generalne skupštine, ističe se da je iskustvo poslednjih godina pokazalo da proklamovanje izvesnih principa miroljubive koegzistencije povoljno utiče na razvoj odnosa između država. U sovjetskom nacrtu deklaracije nabiruju se principi miroljubive koegzistencije i pozivaju sve države da se »rukovode pomenutim principima u svojim odnosima jedna s drugom i da sve sporove, koji bi se među njima mogli pojaviti, rešavaju samo miroljubivim sredstvima«.

Jugoslavija, Indija i Švedska podnele su predlog rezolucije koji glasi:

»Generalna skupština, smatrajući hitnim i važnim jačanje međunarodnog mira i razvoja miroljubivih i demokratskih odnosa među državama, bez obzira na njihova raznimolajenja, na stepen i prirodu njihovog političkog, ekonomskog i društvenog razvika; potsećajući na to da se među osnovnim ciljevima Povelje nalaze održavanje međunarodnog mira i bezbednosti i prijateljske saradnje među državama; shvatajući potrebu da se ostvaruju ovi ciljevi i da se razvijaju miroljubivi i tolerantni odnosi među državama, u saglasnosti s Poveljom, zasnovani na međusobnom poštovanju i koristi, nenapadanju, poštovanju suvereniteta, jednakosti i teritorijalnog integriteta i nemešanja u unutrašnje stvari, kao i da se ciljevi i principi Povelje sprovedu u život; priznajući potrebu da se proširuje međunarodna saradnja, da se smanjuje zategnutost i da se miroljubivim sredstvima rešavaju razlike u gledištima i sporovi između država; poziva sve države da učine sve napore radi jačanja mira među narodima i da razvijaju odnose prijateljstva i saradnje, kao i da sporove rešavaju miroljubivim sredstvima kako to nalaže Povelja i kako je to izloženo u ovoj rezoluciji.«

Jugoslovenski stav obrazložio je Srđa Prica 13 decembra 1957 godine. On je, između ostalog, rekao da je »pitanje koegzistencije u krajnjoj konsekvenci pitanje o tome da li ćemo naći odgovor na osnovnu dilemu nuklearnog doba: dilemu između mira, napretka i izobilja za sve, s jedne, i kolektivnog samoubistva, s druge strane«. Prica je posebno ukazao na to da je »koegzistencija proces čiji su bitni i međusobno isprepleteni elementi: smanjenje zategnutosti, povećanje međusobnog poverenja, smanjenje naoružanja, rešavanje značajnih raznimolajenja miroljubivim sredstvima i uzajamna saradnja na rešavanju dubljih problema koji leže u osnovi današnjih poteškoća. Da bi bila miroljubiva, koegzistencija iznad svega mora biti aktivna«.

Predlog zajedničke rezolucije Jugoslavije, Indije i Švedske usvojen je u Komitetu 14 decembra 1957 g. sa 75 : 0 uz 1 uzdržani glas (predstavnik kuomintanskog režima na Formozu). Pošto je usvojen ovaj predlog rezolucije tri zemlje, sovjetski predstavnik je izjavio da se sovjetski predlog rezolucije po-
vlači, tako da on nije ni stavljen na glasanje. Istoga dana rezolucija tri zemlje usvojena je i na Plenumu Generalne skupštine sa 77 : 0 uz 1 uzdržani glas (predstavnik kuomintanskog režima na Formozu).

SPECIJALNI POLITIČKI KOMITET

Na dnevnom redu Specijalnog političkog komiteta na Dvanaestom zasjedanju Generalne skupštine UN bila su sledeća pitanja: 1) Prijem novih članova; 2) Rasni sukob u Južnoafričkoj Uniji; 3) Položaj Indijaca u Južnoafričkoj Uniji; 4) Pitanje palestinskih izbeglica; 5) Izmena Povelje UN i Statuta Međunarodnog suda pravde u cilju povećanja broja članova; 6) Sastav Generalnog komiteta Generalne skupštine.

Prijem novih članova

S obzirom na to da je na početku zasjedanja Malaja jednoglasno primljena u članstvo UN, Specijalni komitet je diskutovao o molbama za prijem Republike Koreje (Južne Koreje) i Vijetnama (Južna Vijetnama), kao i Demokratske Republike Koreje (Severne Koreje), Demokratske Republike Vijetnama (Severnog Vijetnama) i Mongolske Narodne Republike.

Pred Komitetom su se nalazila tri predloga rezolucije. U prvom predlogu koji je podnelo 13 zemalja, među njima i SAD, Velika Britanija i Francuska, konstatuje se da Vijetnam (Južni Vijetnam) ispunjava uslove za članstvo UN i da bi ga trebalo primiti; drugi predlog rezolucije, koji su podnele iste zemlje, odnosi se na Južnu Koreju i bio je formulisan kao i predlog za Vijetnam. Treći predlog rezolucije podnele su Indija i Indonezija, koje su tražile da se svi predlozi za prijem u članstvo ponovo dostave Savetu bezbednosti da bi ih on razmotrio.

Jugoslovenski stav izneo je dr Sergije Makiedo, ističući da smo se »uvek zalagali za punu primenu principa univerzalnosti i aktivno podržavali sve akcije usmerene u tom pravcu«.

»Rukovodeni gorenavedenim principima mi smo dali, između ostalog, aktivnu podršku i rezoluciji od 1955 g., kojom je na Desetom zasjedanju Generalnoj skupštini preporučeno prijem u UN svih zemalja koje su dotada to tražile, osim onih kod kojih problem ujedinjenja nije bio rešen.« U tom smislu on se založio za prijem Mongolije u članstvo UN i protiv prijema Severne i Južne Koreje i Severnog i Južnog Vijetnama, pošto bi prijem ovih zemalja u UN u ovom času mogao još više da komplikuje i ometa pitanje njihovog ujedinjenja odnosno izvršenja nekih međunarodnih obaveza, naročito onih koje su predviđene Ženevskim sporazumom od 1954 godine.

Rezolucija 13 zemalja o prijemu Južne Koreje i Vijetnama dobile su većinu prilikom glasanja. Indisko-indonežanska rezolucija odbačena je sa 37 prema 33 protiv i 10 uzdržanih glasova. Jugoslovenska delegacija je glasala za indisko-indonežansku rezoluciju, a uzdržala se od glasanja po rezolucijama 13 zemalja.

Rasni sukob u Južnoafričkoj Uniji

Na zahtev Bolivije, Egipta, Indije, Indonezije, Kostarike, Liberije, Sudana i Urugvaja, kojima se pridružio i Cejlon, i na Dvanaestom zasjedanju je ponovo razmotreno pitanje rasnog sukoba u Južnoafričkoj Uniji.

Diskusija se kretala na liniji principijelne osude rasne diskriminacije. Grupa od 30 zemalja, pretežno iz Azije i Afrike, podnela je zajednički predlog rezolucije u kojoj se izražavalo žaljenje što vlada Južnoafričke Unije nije odgovorila preporukama i pozivima iz rezolucije 1016 (XI)¹ i apelovalo na vladu da revidira svoju politiku i o tome obavesti Generalnog sekretara.

Jugoslovenski predstavnik dr Sergije Makiedo je istakao da »nama izgleda da vlada Južnoafričke Unije hotimično zatvara oči pred novom situacijom koja je nastala posle Drugog svetskog rata, kada su mnogi dotada potlačeni i diskriminirani narodi postigli svoju nezavisnost i danas ustaju zajedno s velikom većinom drugih članica UN u odbranu onih naroda koji su još uvek diskriminirani«.

Rezolucija 30 zemalja, za koju je glasala i jugoslovenska delegacija, usvojena je u Komitetu sa 59 : 5 : 10, dok je rezultat glasanja na Plenumu Generalne skupštine bio 59 : 6 : 14.

Položaj Indijaca u Južnoafričkoj Uniji

Pozivajući se na rezoluciju koja je bila usvojena na Jedanaestom zasjedanju Generalne skupštine,² indiski delegat je podneo zahtev za unošenje ove tačke u dnevni red Dvanaestog zasjedanja Generalne skupštine.

U toku diskusije Jugoslavija, Indija, Iran, Meksiko i Filipini podneli su zajednički predlog rezolucije kojim se potsećalo na rezoluciju sa Jedanaestog zasjedanja, primećivalo da su Indija i Pakistan izrazili spremnost da nastave pregovore i apelovalo na vladu Južnoafričke Unije da prihvati pregovore sa Indijom i Pakistanom. U isto vreme zainteresovane strane su pozvane da podnesu zajednički ili posebne izveštaje o toku pregovora.

Jugoslovenski predstavnik dr Sergije Makiedo ponovo je istakao načelni stav Jugoslavije, osuđujući svaku vrstu diskriminacije.

Predlog rezolucije pet zemalja usvojen je u Komitetu sa 63 : 0 : 14, a na Plenumu sa 64 : 0 : 15.

Pitanje palestinskih izbeglica

Diskusija o ovom pitanju, kao i ranijih godina, vodila se na osnovu izveštaja direktora Agencije za pomoć palestinskim izbeglicama. Diskusija je završena usvajanjem zajedničke rezolucije SAD, Holandije, Novog Zeland, Filipina i Velike Britanije, koja u suštini odgovara rezolucijama iz ranijih godina i sadrži odredbe o nastavljavanju rada i obezbeđenju sredstava Agenciji za pomoć palestinskim izbeglicama. Za rezoluciju je glasalo 49 zemalja, nije bilo nijednog glasa protiv, dok se 21 zemlja uzdržala od glasanja, pretežno arapske zemlje i zemlje Istočne Evrope.

Jugoslavija nije učestvovala u debati, ali je glasala za predloženu rezoluciju.

Izmena Povelje i Statuta Međunarodnog suda pravde u cilju povećanja broja članova

Ovo pitanje stavljeno je na dnevni red Jedanaestog zasjedanja na zahtev 19 latinsko-američkih zemalja i Španije u cilju proširenja tri glavna organa UN, tj. Saveta bezbednosti, Ekonomsko-socijalnog saveta i Međunarodnog suda pravde, s obzirom na povećanje broja članova UN. Kako se na Jedanaestom zasjedanju nije mogla postići saglasnost, ovo pitanje je ostavljeno za Dvanaesto zasjedanje.

¹ »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 261(35)

² »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 261(35)

Smatrajući da još ne postoje izgledi da se postigne saglasnost po ovom pitanju, na predlog indiskog delegata jednoglasno je usvojena rezolucija kojom se razmatranje ovog pitanja odlaže za trinaesto zasjedanje Generalne skupštine.

Sastav Generalnog komiteta Generalne skupštine

Na zahtev čehoslovačke delegacije, Generalna skupština je posebno razmatrala pitanje kojim se tražilo da se Generalni komitet proširi i ubuduće ima 13 članova. Zajednički predlog rezolucije Burme, Cejlona, Čehoslovačke, Egipta, Etiopije, Gane, Indije, Indonezije, Liberije, Saudi Arabije, Sudana, Sirije i Tajlanda predviđao je proširenje Generalnog komiteta uspostavljanjem 13 potpredsedničkih mesta.

Jugoslovenska delegacija nije učestvovala u debati, ali je glasala za predloženu zajedničku rezoluciju, koja je usvojena na Plenumu Generalne skupštine sa 49 : 1 : 27.

KOMITET ZA EKONOMSKA PITANJA

Ekonomska problematika na Dvanaestom zasjedanju Generalne skupštine razmatrana je u tri tačke dnevnog reda: 1) Izveštaj Ekonomsko-socijalnog saveta; 2) Program tehničke pomoći; 3) Ekonomski razvoj nerazvijenih zemalja.

Izveštaj Ekonomsko-socijalnog saveta

U vezi sa izveštajem Ekonomsko-socijalnog saveta vodila se duga i opsežna diskusija o ekonomskoj situaciji u svetu, u kojoj su uzela učesća 52 govornika. Oni su uglavnom bili saglasni u konstataciji da se tempo porasta svetske proizvodnje usporio u odnosu na prethodne godine i da je tempo porasta investicija zabeležio relativno sporije povećanje, dok je u nekim slučajevima pokazao i tendenciju stagniranja.

Jugoslovenski delegat dr Jože Brilej takođe je ukazao na ove pojave i istakao da je privredna nesigurnost veća nego pre godinu dana. Pošto se osvrnuo na neka od najaktuelnijih pitanja u svetskoj privredi, on se založio za dalje pojačavanje delatnosti Ujedinjenih nacija, i u vezi s tim obrazložio značaj održavanja međunarodnih ekonomskih savetovanja u okviru Ujedinjenih nacija.

U toku debate predloženo je šest rezolucija. Dvadeset sedam zemalja, među kojima i Jugoslavija, podnelo je rezoluciju o osnivanju Regionalne komisije za Afriku. Za rezoluciju su glasale 73 zemlje, a samo su se dve uzdržale (Britanija i Belgija).

Bugarska je svoju rezoluciju o sazivanju konferencije ekonomskih eksperata povukla pre glasanja, dok je rezolucija sedam zapadnih zemalja, kojom se vlade pozivaju da usvoje sporazum o osnivanju organizacija za trgovinsku saradnju, usvojena sa 42 : 7 : 21. Jugoslovenska delegacija se uzdržala od glasanja. Kompromisna rumunsko-meksikanska rezolucija o deklaraciji principa međunarodne ekonomske saradnje usvojena je jednoglasno. Rezolucija Čehoslovačke u kojoj se odaje priznanje dosadašnjem radu ekonomskih regionalnih komisija i izražava nada u njihov uspešan rad bila je takođe jednoglasno usvojena.

Program tehničke pomoći

U obimnoj debati o proširenju i redovnom Programu tehničke pomoći učestvovao je veliki broj delegata. U celini debata je pozitivno ocenila oba programa.

Veći deo delegata zalagao se za povećanje doprinosa programu i za smanjenje administrativnih troškova.

Jugoslovenski delegat dr Jože Brilej pozitivno je ocenio aktivnost Ujedinjenih nacija na polju tehničke pomoći i, između ostalog, rekao: »Čini mi se da je malo područja gde je delatnost UN bila tako uspešna kao na polju proširenog Programa tehničke pomoći. Ovaj Program nije samo doprineo daljem ekonomskom razvoju i opštem blagostanju nego je i mnogo učinio za ostvarenje ideja UN i za jačanje međunarodne solidarnosti koja predstavlja osnovni preduslov za mir u svetu.« Zato se jugoslovenski delegat založio za dalje povećanje sredstava proširenog Programa tehničke pomoći.

Na kraju debate usvojene su dve rezolucije. Rezolucija koju su zajednički predložile Jugoslavija, Francuska, Indija i Holandija bila je usvojena sa 59 glasova prema 6 uzdržanih (istočnoevropske zemlje). Rezolucija je sadržala apel za povećanje doprinosa proširenom Programu.

Druga rezolucija koju su zajednički podneli Kanada, Danska, Francuska, Irak, Meksiko, Holandija, Peru, Sudan i Velika Britanija bila je usvojena jednoglasno. Tom rezolucijom je prihvaćen izveštaj Ekonomsko-socijalnog saveta o tehničkoj pomoći i traženo je da u sprovođenju pomoći budu više korišćene regionalne i nacionalne ustanove za profesionalno osposobljavanje.

Predlog Komiteta za tehničku pomoć o dodeli fondova proširenog Programa za 1958 g. bio je jednoglasno usvojen.

Ekonomski razvoj nerazvijenih zemalja

Na Dvadeset četvrtom zasjedanju Ekonomsko-socijalnog saveta u Ženevi, jula 1957 g., doneta je rezolucija kojom se od Dvanaestog zasjedanja Generalne skupštine tražilo da donese odluku o osnivanju specijalnog fonda Ujedinjenih nacija za privredni razvoj (SUNFED) i da osnuje pripremljenu komisiju koja bi preduzela neophodne korake za početak njegove delatnosti.

Na toj liniji grupa od 11 zemalja (Argentina, Cejlon, Čile, Egipat, Grčka, Indija, Indonezija, Meksiko, Holandija, Venecuela, Jugoslavija) podnela je zajednički predlog rezolucije u kojoj se tražilo ispunjavanje odluka Ekonomsko-socijalnog saveta. Tokom debate i SAD su predložile rezoluciju koja

je, umesto osnivanja SUNFED-a, tražila povećanje fonda tehničke pomoći na 100 miliona dolara. Na kraju SAD su se sporazumele s grupom od 11 zemalja i istupile sa zajedničkom rezolucijom. Ono što je omogućilo kompromis i zadovoljilo pristalice osnivanja SUNFED-a zasnivalo se na sledeće tri komponente nove zajedničke rezolucije: prvo, novi fond ne predstavlja deo Programa tehničke pomoći UN, već proširenje celokupne aktivnosti Ujedinjenih nacija i svih specijalizovanih agencija na području pružanja tehničke pomoći za privredni razvoj; drugo, fond će biti autonomno telo sa sopstvenom administracijom i aparatom; treće, rezolucija predviđa da Generalna skupština može razmotriti pitanje proširenja operacija fonda čim se bude ustanovilo da za to postoje raspoloživa finansijska sredstva. Rezolucija je u celini jednoglasno usvojena.

Na osnovu izmenjene rezolucije oformljen je Pripremljeni komitet, čiji je zadatak da pripremi osnivanje fonda, koji treba da otpočne s radom 1 januara 1959 godine. U Pripremljeni komitet ušlo je sledećih 16 zemalja: SAD, SSSR, Velika Britanija, Francuska, Jugoslavija, Holandija, Danska, Kanada, Čile, Meksiko, Peru, Indija, Japan, Pakistan, Egipat i Gana. Komitet je imao svoje prvo zasjedanje 11 marta 1958 godine.

KOMITET ZA SOCIJALNA, HUMANITARNA I KULTURNA PITANJA

Komitet za socijalna, humanitarna i kulturna pitanja imao je na dnevnom redu sledeće tačke: 1) Izveštaj Ekonomsko-socijalnog saveta (glava VI i VII); 2) Nacrt paktova o ljudskim pravima; 3) Izveštaj Visokog komesara UN za izbeglice i razmatranje aktivnosti Visokog komesara UN za izbeglice; 4) Preporuke za poštovanje prava naroda na samoopredeljenje i 5) Konvencija o slobodi informacija.

Izveštaj Ekonomsko-socijalnog saveta

Komitet je najpre razmatrao deo izveštaja koji se odnosi na aktivnost Međunarodnog fonda UN za pomoć deci (UNICEF).

Jugoslovenski predstavnik u Komitetu naglasio je potrebu za finansijskim jačanjem fonda i podržao razvijanje novih formi aktivnosti ove organizacije u okviru utvrđenih programa.

Na predlog delegacija Kolumbije, Kostarike, Dominikanske Republike, Ekvadora, Egipta, El Salvadora, Finske, Paname i Turske jednoglasno je prihvaćena rezolucija kojom Generalna skupština, pored izraženog priznanja UNICEF-u za njegov rad, apeluje na vlade, organizacije i pojedince da što više doprinesu povećanju sredstava ovog fonda.

Osim toga, najviše pažnje su privukli oni delovi Izveštaja Ekonomsko-socijalnog saveta koji govore o socijalnoj situaciji u svetu i o radu Socijalne komisije.

Jugoslovenski predstavnik je izjavio da UN, pored već ustaljenog studijsko-istraživačkog rada, treba da preduzmu šire i efikasnije praktične akcije na socijalnom planu.

Paktovi o ljudskim pravima

Usvajanje Nacrta paktova o ljudskim pravima počelo je na Desetom zasjedanju Generalne skupštine, kada je usvojena preambula i član 1 o pravu naroda na samoopredeljenje, koji su identični u oba pakta, tj. u Pakto o političkim pravima i u Pakto o ekonomskim, kulturnim i socijalnim pravima, dok se o članu 2 Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, koji govori o obavezama koje će države preuzeti ovim Paktom, vodila samo diskusija.

Na Jedanaestom zasjedanju Generalne skupštine prihvaćen je veći broj drugih članova².

Na Dvanaestom zasjedanju Generalne skupštine usvojeni su članovi 14, 15 i 16 Pakta o ekonomsko-socijalnim pravima i član 6 Pakta o političkim pravima.

Član 14 odnosi se na pravo svakog čoveka na obrazovanje.

Jugoslovenski predstavnik prihvatio je, donekle, izmenjeni tekst koji je izradio Komitet, a koji je u suštini sadržao sve osnovne postavke Nacrta Komisije za ljudska prava.

Član 15 govori o obaveznoj i besplatnoj školovanju u nesamo-upravnim teritorijama.

Jugoslovenski predstavnik glasao je za ovaj član.

Član 16 govori o pravu svakog pojedinca na učešće u kulturnom životu i na uživanje blagodat naučnih postignuća i njihovih primena.

Jugoslovenski delegat glasao je za ovaj član.

Član 6 Pakta o političkim pravima govori o tome da niko ne može biti samovoljno lišen života, tj. da svačije pravo na život treba da bude zaštićeno zakonom.

Jugoslovenska delegacija podržala je ovaj član.

Izveštaj Visokog komesara UN za izbeglice i razmatranje aranžmana za Ured Visokog komesara za izbeglice

Najveći deo izveštaja bavio se pitanjem mađarskih izbeglica, tako da se i jugoslovenski predstavnik najviše zadržao na tom problemu, ističući da se jugoslovenska vlada prilikom njegovog rešavanja rukovodila isključivo humanitarnim i socijalnim

² »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 263 (37).

principima. Jugoslovenski predstavnik je takođe istakao da će do kraja 1957 g. nepodmireni troškovi jugoslovenske vlade za izdržavanje mađarskih izbeglica u Jugoslaviji iznositi oko sedam miliona dolara i da Jugoslavija ne može podneti te troškove bez pomoći međunarodne zajednice.

Jugoslovenska delegacija glasala je za rezoluciju o produžavanju mandata Visokog komesara do 31 decembra 1963 g. i za rezoluciju o brzom postizavanju stalnih rešenja za izbeglice u logorima. U pogledu treće rezolucije koju je usvojio Komitet, a koja govori o kineskim izbeglicama u Hong-Kongu, jugoslovenska delegacija se uzdržala od glasanja.

Preporuke koje se odnose na pravo naroda i zemalja na samoopredeljenje

Komitet je odlučio da se o ovom problemu vodi diskusija na trinaestom zasjedanju Generalne skupštine.

Konvencija o slobodi informacija

Komitet je raspravljao samo o proceduri za dalji rad o ovom pitanju. Jugoslovenska delegacija je istakla materijalno-ekonomsku stranu pitanja i predložila da Komisija za ljudska prava, koja će se ubuduće baviti ovim pitanjem, kao prvi zadatak prouči problem razvoja sredstava za informacije u nerazvijenim zemljama. Komitet je podržao ovaj predlog.

KOMITET ZA PRAVNA PITANJA

Na dnevnom redu ovog Komiteta nalazile su se, između ostalih, sledeće dve tačke: 1) Izveštaj Komisije za međunarodno pravo; 2) Definicija agresije.

Izveštaj Komisije za međunarodno pravo

Razmatrajući ovu tačku dnevnog reda, Komitet se uglavnom zadržao na nacrtu pravila o diplomatskim odnosima i imunitetima i organizaciji rada Komisije za međunarodno pravo.

Jugoslovenski predstavnik je naročito podvukao potrebu kodifikacije pravila o diplomatskim misijama ad hoc, ističući istovremeno da nacrt pravila o stalnim diplomatskim misijama predstavlja vidan uspeh Komisije.

U pogledu organizacije rada Komisije za međunarodno pravo, jugoslovenski delegat je pozdravio odluku Komisije o razvijanju saradnje s pravnim organizacijama u svetu i podržao predlog da se rad u Komisiji organizuje u potkomitete.

Definicija agresije

U opštoj diskusiji o pitanju definicije agresije, jugoslovenski predstavnik se u načelu izjasnio za nastavak rada na pripremanju definicije agresije i istovremeno je ukazao i na teškoće koje postoje zbog postojećih razlika u gledištima raznih vlada u dosadašnjem radu. On je takođe analizirao nastojanja da se te razlike otklone definisanjem pojma oružane agresije i podvukao da bi uspeh u tom pravcu »pretstavljao pozitivan doprinos međunarodnom miru, bezbednosti i razvoju međunarodnog prava«.

Jugoslovenski delegat je podržao avganistanski predlog da se pitanje preda jednom specijalnom komitetu, čiji bi zadatak bio da se pronade zajednička formula definicije.

Filipini i sedam latinsko-američkih zemalja podneli su nacrt rezolucije (Dok. A/C. 6/L. 403) kojim se zahteva da Generalni sekretar zatraži mišljenje novoprimljenih članova UN o ovom pitanju, kao i da se ono stavi na dnevni red četrnaestog zasjedanja Generalne skupštine. Na ovu rezoluciju podnesen je amandman od strane Avganistana i još pet latinsko-američkih država (Dok. A/C. 6/L. 404) kojim se predlagalo ponovno uspostavljanje Specijalnog komiteta za pitanje definicije agresije

sa proširenim sastavom. Amandmanom Cejlona, Egipta i Indonezije predloženo je da Specijalni komitet prioriteto prouči pojam oružane agresije. SAD su predložile amandman kojim su tražile da se u vezi sa odgovorom novoprimljenih članova obrazuje poseban Komitet kome bi Generalni sekretar dustavio sve odgovore i koji bi odlučio o momentu kad bi Generalni sekretar trebalo da stavi pitanje definicije agresije na dnevni red Generalne skupštine, ali ne pre četrnaestog zasjedanja.

Egipat je predložio da se ovo pitanje odloži do četrnaestog zasjedanja Generalne skupštine.

Avganistanski amandman o ustanovljenju specijalnog komiteta odbačen je sa 34 : 28 : 11. Jugoslavija je glasala za ovaj amandman. Takođe je odbačen i egipatski amandman sa istim rezultatom glasanja.

Usvojen je nacrt rezolucije Avganistana, Filipina i sedam latinsko-američkih zemalja, kombinovan sa amandmanom SAD, na osnovu koga se čitavo pitanje odlaže na neodređeno vreme. Ta rezolucija je usvojena sa 41 : 23 : 9 glasova. Jugoslavija je glasala protiv ove rezolucije.

*

Na Dvanaestom zasjedanju Generalne skupštine UN dosadašnji generalni sekretar UN Dag Hamarseld jednoglasno je ponovo izabran za sledećih pet godina. Njegov ponovni izbor pozdravio je u ime jugoslovenske delegacije Koča Popović u govoru na Plenumu Generalne skupštine 26 septembra 1957 g.

Na ovom zasjedanju izvršen je izbor i pet novih sudija Međunarodnog suda pravde na mesto onih čiji je mandat prestao, među kojima i Jugoslovena dr M. Zoričića, čiji je mandat istekao 5 februara 1958 g. Među novim kandidatima nije bilo Jugoslovena.

V. C. - M. M. - S. J.

IZVORI:

Jože Brilej: Govor o pitanju Mađarske na vanrednom sazivu Jedanaestog zasjedanja Generalne skupštine 13 septembra 1957 g.; Koča Popović: Govor u generalnoj debati na Plenumu Dvanaestog zasjedanja 25 septembra 1957 g.; Srđa Prica: Govor o pitanju kineskog predstavištva na Plenumu Dvanaestog zasjedanja 23 septembra 1957 g.; Srđa Prica: Govor o stavljanju mađarskog pitanja na dnevni red na Plenumu Dvanaestog zasjedanja 23 septembra 1957 g.; Jože Brilej: Govor u vezi sa žalbom Sirije na Plenumu Dvanaestog zasjedanja 28 oktobra 1957 g.; Srđa Prica: Govor o pitanju proširenja Komisije za razoružanje na Plenumu Dvanaestog zasjedanja 19 novembra 1957 g.; Đura Ninčić: Govor o pitanju vanrednih snaga UN na Plenumu Dvanaestog zasjedanja 22 novembra 1957 g.;

Koča Popović: Govor o problemu razoružanja u Političkom komitetu 15 oktobra 1957 g.; Srđa Prica: Govori o pitanju razoružanja u Političkom komitetu 31 oktobra i 4 i 6 novembra 1957 g.; Dimče Belovski: Govor o posledicama atomskih zračenja u Političkom komitetu 8 novembra 1957 g.; Dimče Belovski: Govor o pitanju Zapadnog Irjana u Političkom komitetu 21 novembra 1957 g.; Đura Ninčić: Govori o pitanju Alžira u Političkom komitetu 4 i 6 decembra 1957 g.; Srđa Prica: Govor o pitanju Kipra u Političkom komitetu 10 decembra 1957 g.; Srđa Prica: Govor o miroljubivoj koegzistenciji u Političkom komitetu 13 decembra 1957 g.

Sergije Makiedo: Govor o prijemu novih članova u UN u Specijalnom političkom komitetu 15 oktobra 1957 g.; Sergije Makiedo: Govor o pitanju rasnog sukoba u Južnoafričkoj Uniji u Specijalnom političkom komitetu 29 oktobra 1957 g.; Đura Ninčić: Govor o položaju Indijaca u Južnoafričkoj Uniji u Specijalnom političkom komitetu 8 novembra 1957 g.

Stavovi iz govora i istupanja jugoslovenskih predstavnika u Komitetu za ekonomska pitanja, u Komitetu za socijalna, humanitarna i kulturna pitanja i u Komitetu za pravna pitanja citirani su prema originalnim tekstovima iz dokumentacione zbirke integralnih tekstova DSIP-a FNRJ: »Govori jugoslovenskih predstavnika na XII redovnom zasjedanju Generalne skupštine UN«.

Tekstovi rezolucija, njihovih nacrti i amandmana citirani su prema originalnim dokumentima UN, čije su oznake unete na odgovarajuća mesta u samoj informaciji o Dvanaestom zasjedanju.

Navedeni govori jugoslovenskih predstavnika u dužim ili kraćim izvodima ili u celini objavljeni su u listovima »Borba« ili »Politika« sutradan po njihovom održavanju u Njujorku.

SADRŽAJ IZDATIH BROJEVA

STANOVNIŠTVO		Pčelarstvo	118—119
Pismenost i školska sprema stanovništva	1—4	Sistem i organizacija spoljne trgovine	119—122
DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE		KULTURA	
Radni odnosi	5—9	Niže i srednje umetničke škole	77—79
Službenički sistem	10—13	Arhivi	80—82
Republičke narodne skupštine (1953—1958 g.)	49—52	Međunarodni festival naučno-tehničkih filmova	82
Zakonodavni rad Savezne narodne skupštine (1953—1957 g.) ..	53—58	Narodni univerziteti	123—125
Odbornici narodnih odbora	59—60	Filmovi proizvedeni u 1957 g. Dela jugoslovenskih pisaca u prevodima	126—127
Izbori za Saveznu narodnu skupštinu	97—99	Časopisi	127—130
Odlikovanja	100—101	FIZIČKA KULTURA	
Sednice Saveznog izvršnog veća	101—102	I NARODNA TEHNIKA	
POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE		Međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista u 1957 godini	35—38
Omladinske radne akcije	61—65	Državna prvenstva u 1957 godini	83—88
Savez lekarskih društava FNRJ	103—104	SOCIJALNA POLITIKA	
Dečje organizacije	105—107	I NARODNO ZDRAVLJE	
Šesti kongres Narodne omladine Jugoslavije	17—20	Penzisko osiguranje	39—42
Proširena sednica Izvršnog komiteta CK SKJ	65	Invalidsko osiguranje	131—133
Plenumi republičkih CK SK	20; 65; 107	Apotekarska služba	133—135
Plenumi Saveznog i glavnih odbora SSRNJ	15—16; 20;	Letovanje i odmor dece u 1957 g. Deset godina rada UNICEF-a u Jugoslaviji	135—137
Prošireni plenum Centralnog odbora Saveza boraca Jugoslavije	108	Jugoslaviji	137—138
Međunarodni kontakti SKJ i SSRNJ	66; 107	SPOLJNA POLITIKA	
PRIVREDA		Jugoslavija u specijalizovanim agencijama OUN	43—44
Savezni društveni plan za 1958 godinu	21—26	Međunarodni ugovori zaključeni u toku 1957 godine	45—48
Kretanje i struktura zaposlenosti Drvna industrija	26—30	Poseta predsednika Republike Indonezije Sukarna	48
Peta godišnja skupština Glavnog zadružnog saveza Jugoslavije	30—34	Jugoslavija i Grčka	89—90
Privreda u 1957 godini	67—71	Diplomatsko-konzularna predstavništva	91—94
Proizvodnja i prerada nafte	72—74	Poseta potpredsednika SIV-a Svetozara Vukmanovića NR Poljskoj	95
Proizvodnja šećerne repe i šećera	74—76	Poseta izvršnog sekretara Evropske ekonomske komisije	95
Narodni dohodak 1952—1956 g. ..	109—110	Poseta predsednika grčke Narodne skupštine Konstantina Rodopulosa	95—96
Olovo i cink	111—114	Stavovi FNRJ po važnijim pitanjima na Dvanaestom zasjedanju Generalne skupštine UN	139—144
Proizvodnja kukuruza	114—118		

Publikacija izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretpлата 3.000 dinara / Tekući račun kod Narodne banke br. 1032—T—65. / Redakcija: Ulica Moše Pijade 12, tel. 28-392. / Administracija: Ulica Kosmajka 7, tel. 22-778, pošt. fah 62 / Beograd.

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd

